

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών

" Εφαρμοσμένων Οικονομικών & Περιφερειακής Ανάπτυξης "

Κατεύθυνση: Αστικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης

Ειδίκευση: Περιφερειακού και Τοπικού Αναπτυξιακού Προγραμματισμού

Ελεύθερες & Ειδικές Οικονομικές Ζώνες
και Περιφερειακή Ανάπτυξη

Διπλωματική Εργασία

Ζήτρος Στυλιανός, Α.Μ.: 0816Μ043

Επιβλέπων Καθηγητής: Παπαδασκαλόπουλος Αθανάσιος

Αθήνα, 2018

" From the very outset there were different opinions concerning the establishment of special economic zones, fearing whether this meant practicing capitalism. Shenzhen's construction achievements have answered those having worries of one kind or another, the special zone is "socialist", not "capitalist" in nature. "

" Από την αρχή υπήρχαν διαφορετικές απόψεις σχετικά με τη δημιουργία ειδικών οικονομικών ζωνών, υπό το φόβο ότι αυτό σήμαινε την άσκηση του καπιταλισμού. Τα επιτεύγματα της κατασκευής του Shenzhen αποτελούν την απάντηση σε όσους είχαν κάποιες ανησυχίες, η ειδική ζώνη είναι από τη φύση της «σοσιαλιστική» και όχι «καπιταλιστική. "

Deng Xiaoping

Κινέζος πολιτικός, που θεωρήθηκε ο μελλοντικός ηγέτης της φιλελεύθερης στροφής της Κίνας στον εκσυγχρονισμό.

Εικόνα Εξωφύλλου: Σχέδιο της Ειδικής Οικονομικής Ζώνης Khed, στην Ομόσπονδη Πολιτεία Μαχαράστρα της Ινδίας (Βραβείο Αστικού Σχεδιασμού).

(Πηγή:<http://www.hok.com/design/service/planning-urban-design/khed-special-economic-zone->)

Η εταιρεία ΗΟΚ που ανέλαβε τη σχεδίαση της Ειδικής Οικονομικής Ζώνης, είναι μια παγκόσμια εταιρεία σχεδιασμού, αρχιτεκτονικής και μηχανικής. Η αποστολή της είναι να προσφέρει ιδέες και λύσεις σχεδιασμού μέσω της δημιουργικής ανάμειξης των ανθρώπινων αναγκών, της περιβαλλοντικής διαχείρισης, της δημιουργικότητας, της επιστήμης και της τέχνης. Βασιζόμενη στις αρχές της φύσης, οδηγήθηκε στη σχεδίαση της νέας βιομηχανικής πόλης Khed, η οποία θα φιλοξενήσει 2 εκατομμύρια ανθρώπους. Ως νέα ειδική οικονομική ζώνη, η Khed θεωρείται παγκοσμίου επιπέδου κοινότητα επιστημονικής καινοτομίας και βιωσιμότητας.

Copyright © Στυλιανός Α. Ζήτρος, 2018.

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διατριβής, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η αναδιατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διατριβής για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς το συγγραφέα.

Η έγκριση της Διπλωματικής Εργασίας από το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δε δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

Περίληψη

Η παρούσα εργασία αναφέρεται στις έννοιες της Ελεύθερης και της Ειδικής Οικονομικής Ζώνης, εστιάζοντας σε πολλές περιπτώσεις στη δεύτερη κατηγορία, η χρήση της οποίας μεγαλώνει ολοένα και περισσότερο σε παγκόσμιο επίπεδο. Μεγάλο μέρος της εργασίας επικεντρώνεται στη διεθνή εμπειρία, στη χρήση των Οικονομικών Ζωνών σε περιοχές όπως η Ασία και η Αφρική, λαμβάνοντας υπόψη ότι μεγάλο μέρος της επιστημονικής βιβλιογραφίας εξετάζει την αποδοτικότητα των ζωνών, ως απάντηση στα χρόνια αναπτυξιακά προβλήματα των εν λόγω περιοχών. Η ανάπτυξη των ζωνών στις αναπτυσσόμενες Χώρες και το συνακόλουθο επιστημονικό ενδιαφέρον δικαιολογείται από το γεγονός ότι οι Οικονομικές Ζώνες μέσα από το ευρύ φάσμα των καθεστώτων που τις διέπει, αποτελούν το πρώιμο στάδιο της εκβιομηχάνισης αυτών των χωρών. Ωστόσο, η χρήση τους δεν είναι περιοριστική αλλά επεκτείνεται και σε ανεπτυγμένες χώρες, συμπεριλαμβανομένων των χωρών της Ευρώπης.

Αρχικά, επιχειρείται η αποσαφήνιση των εννοιών των διαφόρων μορφών των Οικονομικών Ζωνών καθώς και η παρακολούθηση της ιστορικής εξέλιξής τους στην παγκόσμια οικονομία. Έπειτα, οι Ζώνες εξετάζονται σε δύο επίπεδα: α) στο επίπεδο της μικροοικονομίας, με τα παρεχόμενα κίνητρα στις επιχειρήσεις εντός των ζωνών και β) στο επίπεδο της μακροοικονομίας με την συνεισφορά των ζωνών στην εθνική οικονομία. Στη συνέχεια γίνεται καταγραφή των πολιτικών των ζωνών που υιοθετούν οι χώρες σε διεθνή κλίμακα με ξεχωριστή μνεία στην ευρωπαϊκή επικράτεια. Τέλος, εξετάζεται η χρήση της Ειδικής Οικονομικής Ζώνης στην Ελλάδα, αναλύοντας όλες τις βασικές πτυχές ενός τέτοιου εγχειρήματος ενώ με την ολοκλήρωση της εργασίας διατυπώνονται κάποιες κριτικές προσεγγίσεις για την σημασία των ζωνών.

Λέξεις Κλειδιά: Ελεύθερες Οικονομικές Ζώνες, Ειδικές Οικονομικές Ζώνες, Οικονομικές Ζώνες, Ανάπτυξη, Κίνητρα, Φορολογία, Διάχυση, Τεχνογνωσία, Καινοτομία, Ανθρώπινο Κεφάλαιο, Οικονομική Ζώνη στην Ελλάδα, Συστάδες.

Abstract

This dissertation refers to the concepts of the Free and Special Economic Zone, focusing in many cases on the second category, which use is growing increasingly globally. Much of the work focuses on international experience, the use of Economic Zones in areas such as Asia and Africa, considering that much of the scientific literature examines the profitability of the zones in response to the chronic development problems of these areas. The development of the zones in the developing countries and the resulting scientific interest is justified by the fact that the economic zones through the wide range of regimes that govern them are the early stage in the industrialization of these countries. However, their use is not restrictive but extends to developed countries, including countries in Europe.

Initially, it is attempted to clarify the concepts of the various forms of Economic Zones and to monitor their historical evolution in the global economy. Then the Zones are examined at two levels: a) at the level of microeconomics with the incentives provided to businesses within the zones and b) at the macroeconomic level with the contribution of the zones to the national economy. Thereafter, the policies of the zones adopted by the countries on an international scale, with particular reference to the European territory, are recorded. Finally, the use of the Special Economic Zone in Greece is examined by analyzing all the key aspects of such an exercise, and at the end of the work, some critical approaches are made to the importance of the zones.

Keywords: Free Economic Zones, Special Economic Zones, Economic Zones, Development, Motivation, Taxation, Dissemination, Know-How, Innovation, Human Capital, Economic Zone in Greece, Clusters.

Ευχαριστίες

Με τη συγγραφή της παρούσας διπλωματικής εργασίας ολοκληρώνεται ένα ακόμη ταξίδι στη γνώση, διευρύνοντας περαιτέρω τους πνευματικούς μου ορίζοντες όσον αφορά την αντίληψη της λειτουργίας όχι μόνο της οικονομίας αλλά και των σύγχρονων κοινωνιών. Το πρωτεύον πάντοτε είναι ο ανθρώπινος παράγοντας που νοηματοδοτεί κάθε δραστηριότητα και στο πλαίσιο αυτό είχα τη τιμή να γνωρίσω σημαντικούς Δασκάλους και όχι απλά Ακαδημαϊκούς Καθηγητές, που μεταλαμπαδεύουν όχι μόνο τη γνώση και τις εμπειρίες τους αλλά τη ζέση για την επιστήμη.

Σε αυτούς ανήκει ο επιβλέπων της διπλωματικής μου εργασίας, Καθηγητής του Τμήματος Οικονομικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης του Παντείου Πανεπιστημίου, Αθανάσιος Παπαδασκαλόπουλος και τον ευχαριστώ θερμά για την αποδοχή του θέματος της παρούσας εργασίας, την ενθάρρυνση, την κατανόηση και την καθοδήγησή του μέσω των πολύτιμων σχολίων του για την ολοκλήρωση του εν λόγω πονήματος.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους εκείνους που πίστεψαν και πιστεύουν σε μένα και στηρίζουν πάντοτε τις επιλογές μου. Η αξία και η συνεισφορά τους στη ζωή μου είναι ανεκτίμητη.

Περιεχόμενα

Πρόλογος.....	10
Κεφάλαιο 1^ο : Θεωρία Οικονομικών Ζωνών.....	12
1.1 Ορισμοί	12
1.2 Άλλες Κατηγορίες Ζωνών.....	15
1.3 Ιστορική Εξέλιξη.....	19
1.4 Θεωρία των Βιομηχανικών Clusters - Σύγκριση με τη Θεωρία των Οικονομικών Ζωνών.....	21
Κεφάλαιο 2^ο : Προσφερόμενα Κίνητρα στις Ζώνες - Η Διεθνής Εμπειρία.....	25
2.1 Εισαγωγή.....	25
2.2 Οικονομικά Κίνητρα - Φορολογία.....	26
2.3 Ευέλικτες - Διακριτές Διοικητικές Δομές.....	31
2.4 Αγορές - χρήσεις γης και επιλογή τοποθεσίας των ΕΟΖ.....	34
2.5 Υποδομές.....	36
2.6 Ανθρώπινο Κεφάλαιο.....	38
2.7 Εργατική Νομοθεσία.....	41
2.8 Χαλαρή Νομοθεσία - Λοιπά Κίνητρα.....	43
Κεφάλαιο 3^ο : Η συμβολή των Οικονομικών Ζωνών σε Εθνικό Επίπεδο.....	45
3.1 Πλεονεκτήματα.....	45
3.1.1 Πολικό Μοντέλο Ανάπτυξης.....	45
3.1.2 Πολιτικές των Ζωνών που ευνοούν τη χώρα (Θεωρητική Προσέγγιση).....	47
3.1.3 Άμεσα - Έμμεσα Οφέλη των Ζωνών που ευνοούν τη χώρα.....	49

3.1.3.1 Εισαγωγή.....	49
3.1.3.2 Κέρδη Συναλλάγματος.....	51
3.1.3.3 Φορολογικά - Κρατικά Κέρδη.....	52
3.1.3.4 Ξένες Επενδύσεις.....	53
3.1.3.5 Αύξηση Εξαγωγών.....	54
3.1.3.6 Δημιουργία Απασχόλησης.....	54
3.1.3.6.1 Δημιουργία Άμεσης Απασχόλησης.....	54
3.1.3.6.2 Δημιουργία Έμμεσης Απασχόλησης.....	55
3.1.3.6.3 Γυναικεία Απασχόληση.....	56
3.1.3.7 Δημιουργία Ανθρώπινου Κεφαλαίου - Βελτίωση Δεξιοτήτων.....	56
3.1.3.8 Βελτίωση Τεχνολογίας - Τεχνογνωσίας.....	58
3.1.3.9 Βελτίωση Οικονομικού & Πολιτικού Περιβάλλοντος – Επίδραση Επίδειξης.....	60
3.2 Προκλήσεις - Κριτική Άποψη.....	62
3.2.1 Κριτική για το Πολικό Αναπτυξιακό μοντέλο.....	62
3.2.2 Το κόστος των Οικονομικών Ζωνών (Ελεύθερων & Ειδικών).....	63
3.2.2.1 Οικονομικό Κόστος.....	63
3.2.2.2 Κοινωνικό και Περιβαλλοντικό Κόστος.....	67
Κεφάλαιο 4^ο : Πολιτικές Ζωνών Χωρών - Διεθνής Εμπειρία.....	70
4.1 Χώρες εκτός Ε.Ε.....	70
4.1.1. Παραδείγματα Χωρών εκτός Ε.Ε.....	70
4.1.1.1 Αμερική.....	71
4.1.1.2 Ασία και Ειρηνικός.....	75

4.1.1.3 Μέση Ανατολή και Αφρική.....	79
4.1.2 Χαρακτηριστικά για την βέλτιστη απόδοση των Ζωνών.....	81
4.2 Χώρες Ε.Ε.....	86
4.2.1. Παραδείγματα Χωρών εντός της Ε.Ε.....	86
4.2.2 Πολιτική της Ε.Ε. - Χαρακτηριστικά των Ζωνών.....	94
4.2.3 Πολιτική της Ε.Ε. - Περιορισμοί	96
Κεφάλαιο 5^ο : Λειτουργία Ζώνης στην Ελλάδα.....	98
5.1 Νομική Μορφή.....	98
5.2 Καθεστώς της Ζώνης.....	103
5.2.1 Τοποθεσία, Ιδιοκτησία, Διοίκηση.....	104
5.2.2 Παρεχόμενα Κίνητρα.....	107
5.2.3 Εργατικά.....	111
5.2.4 Περιβάλλον.....	112
5.2.5 Χρηματοδότηση.....	114
5.3 Συμβατότητα με το Κοινοτικό Δίκαιο.....	116
5.4 Προτεινόμενες ενέργειες.....	118
Κεφάλαιο 6^ο : Σύγχρονες Προσεγγίσεις των Ζωνών - Συμπεράσματα.....	125
6.1 Μελέτη των ζωνών με την οπτική των clusters.....	125
6.2 Κριτικές Προσεγγίσεις - Συμπεράσματα.....	128
Βιβλιογραφία.....	135
Παραρτήματα.....	150

Περιεχόμενα Εικόνων

Εικόνα 1 : Κατηγορίες Ελεύθερης Ζώνης.....	13
Εικόνα 2 : Συνεισφορά των Οικ. Ζωνών στη Βιομηχανική Ανάπτυξη / Διαφοροποίηση.....	61
Εικόνα 3 : Συνεισφορά των Οικ. Ζωνών στο Ανθρώπινο Κεφάλαιο & την Φτώχεια.....	61
Εικόνα 4 : Γεωγραφική Απεικόνιση των ΕΟΖ σε Παγκόσμια Κλίμακα.....	71
Εικόνα 5 : Τα maquiladoras στο Μεξικό.....	72
Εικόνα 6 : Εξαγωγές και εισαγωγές σε επίπεδο επιχείρησης (2006-2014) στη Δομινικανή Δημοκρατία.....	73
Εικόνα 7 : Εγκεκριμένες Ζώνες, Υποζώνες, Εναλλακτικές Τοποθεσίες στις ΗΠΑ για τα έτη 1934 - 2014.....	75
Εικόνα 8 : Μεγάλοι Επενδυτές στις ΕΟΖ της Ρωσίας.....	78
Εικόνα 9 : Παρεχόμενα Κίνητρα στις ΕΟΖ της Ρωσίας.....	78
Εικόνα 10 : Ύψος Κρατικών Ενισχύσεων στη Πολωνία.....	92
Εικόνα 11 : Χρονοδιάγραμμα ίδρυσης ΕΟΖ στην Ελλάδα.....	119
Εικόνα 12 : ΕΟΖ στην περιοχή Alabuga.....	128
Εικόνα 13 : Οφέλη των ΕΟΖ.....	129
Εικόνα 14 : Έλεγχος και αξιολόγηση του δυναμικού κύκλου μιας Οικονομικής Ζώνης.....	134

Περιεχόμενα Πινάκων

Πίνακας 1 : Τυπολογία Βιομηχανικών Clusters.....	22
Πίνακας 2 : Παρεχόμενα οικονομικά κίνητρα στις ΕΟΖ.....	27
Πίνακας 3 : Αρχικές ευθύνες εμπλεκόμενων φορέων στις ζώνες.....	32
Πίνακας 4 : Σύγκριση Μισθών: ZEM vs. Μη-ZEM Βιομηχανίες.....	42
Πίνακας 5 : Σύγκριση Μισθών : ZEM vs. Μη-ZEM ανάμεσα στις Βιομηχανίες (Μαλαισία 1990, Μηνιαίος Μισθός σε RM).....	43
Πίνακας 6 : Δυνητικά Οφέλη από τις ΕΟΖ.....	49
Πίνακας 7 : Μερίδια Ροών των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων στη Κίνα.....	64
Πίνακας 8 : Στατιστικά Επενδύσεων στις ΕΟΖ σε Επιλεγμένες Χώρες.....	80
Πίνακας 9: Οι ελεύθερες ζώνες που λειτουργούν στο τελωνειακό έδαφος της Ένωσης, όπως κοινοποιήθηκαν από τα κράτη μέλη στην Επιτροπή (με στοιχεία 29/9/17).....	86
Πίνακας 10 : Σύγκριση Ορισμένων Ευρωπαϊκών Οικονομικών Ζωνών.....	91
Πίνακας 11 : Οι ΕΟΖ στη Πολωνία.....	92
Πίνακας 12 : Κίνητρα στις Αστικές Ελεύθερες Ζώνες στη Γαλλία.....	93
Πίνακας 13 : Κατά κεφαλή ακαθάριστο εγχώριο προϊόν κατά περιφέρεια.....	105
Πίνακας 14 : Καλές πρακτικές πολιτικής ανάπτυξης ΕΟΖ.....	120
Πίνακας 15 : Αντικρουόμενες Απόψεις για την ωφέλεια των ΕΟΖ.....	129

Περιεχόμενα Παραρτημάτων

Παράρτημα 1 : Χρονική Εξέλιξη Οικονομικών Ζωνών	150
Παράρτημα 2 : Φορολογικά Κίνητρα ΕΟΖ στην Κίνα.. ..	151
Παράρτημα 3 : Εργαλεία Αξιολόγησης ΕΟΖ (SWOT, Κόστους Οφέλους, Λογ. Πλ.).....	152

Πρόλογος

Η Οικονομική Επιστήμη ήταν, είναι και θα είναι μια βαθύτατα κοινωνική επιστήμη. Ο Lionel Robbins στο *Essay on the Nature and Significance of Economic Science* (1932) ορίζει τα οικονομικά ως την «επιστήμη που μελετά την ανθρώπινη συμπεριφορά ως μία σχέση μεταξύ στόχων και σπανίων μέσων που έχουν εναλλακτικές χρήσεις». Με το πέρασμα των ετών, το εύρος και το βάθος της Οικονομικής Επιστήμης γιγαντώθηκε, με την ανάδειξη πολλών επιμέρους τμημάτων της, όπως τα Μικροοικονομικά, τα Μακροοικονομικά, η Οικονομετρία, τα Οικονομικά της Συμπεριφοράς, τα Αναπτυξιακά Οικονομικά, τα Χρηματοοικονομικά, η Διοίκηση Επιχειρήσεων, τα Οικονομικά της Υγείας, η Πολιτική Οικονομία, τα Δημόσια Οικονομικά, τα Μαθηματικά Οικονομικά κλπ. Κοινός παρονομαστής όλων αυτών αποτελεί η βέλτιστη κατανομή των περιορισμένων πόρων με σκοπό τη μεγιστοποίηση της ευημερίας.

Στο πλαίσιο αυτό, η Οικονομική Επιστήμη πάντοτε προσπαθεί, εξελισσόμενη και ανταποκρινόμενη στις νέες απαιτήσεις κάθε εποχής, να παράσχει όχι μόνο τα αναλυτικά εργαλεία που θα βοηθήσουν στην παρατήρηση των οικονομικών φαινομένων αλλά να δώσει και εναλλακτικές αντιμετώπισης των οικονομικών προβλημάτων. Οι Ελεύθερες και οι Ειδικές Οικονομικές Ζώνες αποτελούν μια εναλλακτική λύση για την αντιμετώπιση χρόνιων δομικών δυσχερειών που αντιμετωπίζουν ορισμένες χώρες. Σίγουρα αυτή η πρόταση όπως και κάθε άλλη προτεινόμενη πρακτική δεν φιλοδοξεί να αποτελέσει πανάκεια για την πλήρη άρση της οικονομικής ανισορροπίας. Ο σωστός συνδυασμός «καλών» πρακτικών και το ευρύτερο περιβάλλον θα διαμορφώσουν ένα υγιές πλαίσιο ανάπτυξης των χωρών. Η ραγδαία ανάπτυξη των Οικονομικών Ζωνών - ιδίως των Ειδικών Οικονομικών Ζωνών - αλλά και η συνεχής μετεξέλιξή τους σε νέες μορφές, αποτελούν σημαντικό στοιχείο προς εξέταση και αξιολόγηση.

Τα συμπεράσματα που προκύπτουν, όσον αφορά για την συνεισφορά τους στην εθνική οικονομία, από πλευράς επιστημονικής βιβλιογραφίας είναι ενθαρρυντικά. Στη πραγματική οικονομία ωστόσο παρουσιάζονται διφορούμενα στοιχεία. Και αυτό δεν σχετίζεται τόσο με τη φύση των Οικονομικών Ζωνών όσο με το περιβάλλον στο οποίο αναπτύσσονται. Από τη μια πλευρά υπάρχει το θαύμα της Κίνας με την αυξανόμενη χρήση των ζωνών και από την άλλη πλευρά οι χώρες της Αφρικής, με τα περιθώρια βελτίωσης της οικονομικής τους θέσης να είναι μικρά. Όταν σε ένα παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον υπάρχουν χώρες που δράττουν τις επενδυτικές ευκαιρίες έγκαιρα, επωφελούμενες των αδυναμιών των ανταγωνιστικών χωρών και υιοθετώντας καινοτόμες πολιτικές, τότε σε αυτές τις χώρες η ύπαρξη των Οικονομικών Ζωνών θα έχει θετικό πολλαπλασιαστικό αποτύπωμα στην τοπική - εθνική οικονομία. Αντιθέτως σε χώρες που υπάρχει πολιτική αστάθεια, φαινόμενα διαφθοράς, αλόγιστη χρήση των φυσικών πόρων και της χρήσης γης επ'ωφελεία των ζωνών, έλλειψη πολιτικής βούλησης, άκαιρη υιοθέτηση επενδυτικών σχεδίων, η πολιτική των ζωνών δεν μπορεί να αποδώσει στο μέγιστο βαθμό. Ωστόσο μπορεί να μετριάσει και να ανασχέσει μια καθοδική οικονομική πορεία και να αποτελέσει τον προπομπό για τη δημιουργία ενός σύγχρονου επενδυτικού περιβάλλοντος μέσα από το στάδιο της εκβιομηχάνισης.

Πριν αναλυθεί η συνεισφορά των ζωνών σε μικρο και μακρο επίπεδο, απαιτείται η παράθεση και η αποσαφήνιση των διαφόρων μορφών των Οικονομικών Ζωνών, όπως παρουσιάζονται στο Πρώτο Κεφάλαιο. Στην πραγματική οικονομία βέβαια, πολλές φορές η διάκριση είναι δύσκολη καθώς οι χώρες πολλές φορές διαμορφώνουν μια μικτή πολιτική ζωνών σύμφωνα με

τη στοχοθέτησή τους. Μέσα από την ιστορική καταγραφή της εξέλιξής τους, συμπεραίνεται η σπουδαιότητά τους αλλά και η ανάγκη για περαιτέρω έρευνα.

Στο Δεύτερο Κεφάλαιο, εξετάζεται σε επίπεδο επιχειρήσεων ποιά είναι τα δυνητικά οφέλη που μπορεί να αποκομίσει μια εταιρεία, με τη συμμετοχή της σε μια ζώνη, με την οπτική της διεθνούς εμπειρίας. Η προσέλκυση, η αυξανόμενη συμμετοχή, η διατήρηση και η επέκταση των συμμετεχόντων επιχειρήσεων μέσα σε μια ζώνη αποτελούν τη λυδία λίθο για την εύρυθμη ή μη λειτουργία της ζώνης. Μέσα σε ένα άκρως διεθνές ανταγωνιστικό περιβάλλον, κάθε χώρα προσπαθεί να προσελκύσει επενδυτές επιλέγοντας το σωστό συνδυασμό των παρεχόμενων κινήτρων που παρουσιάζονται στο κεφάλαιο.

Στο Τρίτο Κεφάλαιο, αποτυπώνεται η συμβολή των Οικονομικών Ζωνών σε περιφερειακό - εθνικό επίπεδο. Αδιαμφισβήτητα μια Οικονομική Ζώνη αποτελεί επιλεγμένη οριοθετημένη περιοχή, η οποία διέπεται από ένα διαφορετικό καθεστώς, λειτουργώντας ευρύτερα ως πόλος ανάπτυξης. Αναλύεται το πολιτικό μοντέλο ανάπτυξης καθώς και ο ρόλος των ζωνών ως μέρος της εθνικής οικονομίας. Στη συνέχεια παρουσιάζεται η έντονη κριτική που ασκείται αναφορικά με την αποδοτικότητα των ζωνών και τις συνακόλουθες αναπτυξιακές τους επιπτώσεις.

Στο Τέταρτο Κεφάλαιο, καταγράφονται οι ακολουθούμενες πολιτικές οικονομικών ζωνών των χωρών παγκοσμίως, επισημαίνοντας ποιά είναι εκείνα τα χαρακτηριστικά που καθιστούν τις ζώνες επιτυχημένες και πιο αποδοτικές σε ορισμένες χώρες σε σχέση με άλλες. Ιδιαίτερη αναφορά υπάρχει για την περίπτωση των Χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης για δύο λόγους. Πρώτον γιατί από τη φύση της η Ένωση έχει ως αρχή την άρση των πολιτικών που ευνοούν μια περιοχή και δεύτερον οι χώρες που την απαρτίζουν έχουν διαφορετική οικονομική δυναμική σε σχέση με τις χώρες που παρατηρούνται περισσότερες οικονομικές ζώνες.

Στο Πέμπτο Κεφάλαιο, επιχειρείται να διατυπωθεί μια ολοκληρωμένη πρόταση, με συγκεκριμένα βήματα - μέτρα για την ίδρυση Ειδικής Οικονομικής Ζώνης στην Ελλάδα, αναλύοντας τις βασικές πτυχές μιας τέτοιας πρωτοβουλίας, όπως το νομικό καθεστώς, τα παρεχόμενα κίνητρα, ο τόπος εγκατάστασης αλλά και η συμβατότητα με το Κοινοτικό Δίκαιο. Παρά την ευρεία χρήση των ζωνών παγκοσμίως, η εγκατάσταση ζώνης στην Ελλάδα δεν αποτέλεσε θέμα ενδιαφέροντος στη δημόσια συζήτηση παρά μόνο σε ελάχιστες περιπτώσεις ιδίως στην περίοδο της οικονομικής κρίσης. Έτσι δεν έχει αναλυθεί επαρκώς η προοπτική μιας Ελληνικής Ειδικής Οικονομικής Ζώνης, γεγονός που καθιστά αρκετά ενδιαφέρουσα την παρουσίαση αυτής της ιδέας.

Τέλος, αποτυπώνονται κάποια χρήσιμα συμπεράσματα καθώς και κριτικές απόψεις για την λειτουργία των ζωνών μελετώντας παράλληλα τη συνέργια που αναπτύσσουν παράλληλα με τις συστάδες - clusters.

Κεφάλαιο 1ο : Θεωρία Οικονομικών Ζωνών

1.1 Ορισμοί

Ο ορισμός των εννοιών των ζωνών - είτε ελεύθερων είτε ειδικών - λαμβάνοντας υπόψη την διαμορφωθείσα βιβλιογραφία είναι μια αρκετά σύνθετη διαδικασία. Πολλές φορές προκύπτουν διαφορετικοί ορισμοί, γεγονός που οφείλεται τόσο στη διαφορετική θεώρηση των ζωνών όσο και στα κίνητρα των σχεδιαζόμενων πολιτικών. Στο πλαίσιο αυτό υπάρχει από την μια πλευρά η έννοια της Ελεύθερης Ζώνης (EZ) ως ευρύτερης ζώνης, η οποία περιλαμβάνει επιμέρους μορφές ζωνών όπως οι Ειδικές Ζώνες (Grubel, 1982, p.2; Xiangming Chen, 1995, p.593) και από την άλλη πλευρά προσεγγίζεται η έννοια της Ελεύθερης Ζώνης ως μέρος της Ειδικής Οικονομικής Ζώνης (ΕΟΖ), όπου η τελευταία θεωρείται ως ευρύτερη και περιέχει μια ποικιλία ειδών ζωνών (Wong, 1987, p.27-40).

Πριν γίνει αναφορά στην προτεινόμενη από τις ανωτέρω δύο προσεγγίσεις, ένα είναι βέβαιο πως απαιτείται ένας ορισμός, ο οποίος να είναι γενικότερος και να επιτρέπει σε όλους να βασίζονται σε αυτόν ώστε να περιγράφουν τα διάφορα είδη ζωνών. Και αυτός δεν είναι άλλος από τον ορισμό της έννοιας της Οικονομικής Ζώνης. Σύμφωνα με τον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (Ο.Ο.Σ.Α.), οι Οικονομικές Ζώνες είναι ένας οριοθετημένος θύλακας, ο οποίος απολαμβάνει ειδικές ρυθμίσεις, κίνητρα και θεσμικά πλαίσια, τα οποία διαφέρουν από το υπόλοιπο της οικονομίας (OECD, 2010, p.4).

Εξαιτίας της ιστορικής εξέλιξης των Ελεύθερων Ζωνών σε επιμέρους μορφές, υιοθετείται η πρώτη προσέγγιση όπου οι Ελεύθερες Ζώνες - ως ευρύτερη έννοια - μπορούν να προσδιοριστούν γεωγραφικά ως μια περιοχή ή μια ζώνη μέσα σε μια χώρα ή σε μια διασυνοριακή περιοχή, όπου συγκεκριμένες οικονομικές δραστηριότητες επιτρέπονται, το ελεύθερο εμπόριο και άλλες πολιτικές - προνόμια ασκούνται διαφοροποιώντας τις από το υπόλοιπο της χώρας. Το εύρος τους κυμαίνεται από μικρή έως μεγάλη κλίμακα, από μία ζώνη μέσα σε μια χώρα έως σε μια διασυνοριακή περιοχή και από μία οικονομική ζώνη σε μια οικονομική και διοικητική ζώνη ή ακόμη περισσότερο σε μια οικονομική και πολιτική ζώνη (Meng Guangwen, 2003, p.18).

Κατά τον Grubel (1982:1) οι προαναφερθείσες πολιτικές – προνόμια εντοπίζονται στο στάδιο της εισαγωγής των εμπορευμάτων στο εσωτερικό της ζώνης, όπου υπάρχει άρση των ποσοτικών περιορισμών ή της υποχρέωσης καταβολής δασμών και ειδικών φόρων. Επίσης δεν υφίστανται συναλλαγματικοί περιορισμοί και ούτε τα εισαγόμενα αγαθά εντάσσονται στα πλαίσια της στατιστικής παρακολούθησης.

Σύμφωνα με την Αναθεωρημένη Σύμβαση του Κιότο (WCO, 1999, Specific Annex D) η Ελεύθερη Ζώνη θεωρείται εκείνη η περιοχή της συμβαλλόμενης χώρας όπου στα εισαγόμενα αγαθά επιβάλλονται φόροι και δασμοί σαν να βρίσκονται εκτός του Τελωνειακού Εδάφους. Επίσης καθορίζονται μια πλειάδα ζητημάτων όπως οι υποχρεώσεις της εθνικής νομοθεσίας για τον προσδιορισμό των απαιτήσεων εγκαθίδρυσης των ελεύθερων ζωνών, η αντιμετώπιση των εισαγόμενων στη ζώνη προϊόντων όχι μόνο από το εξωτερικό αλλά και από την υπόλοιπη χώρα, το καθεστώς κατανάλωσης των προϊόντων εντός της ζώνης, οι διαδικασίες διακοπής μιας ζώνης κλπ.

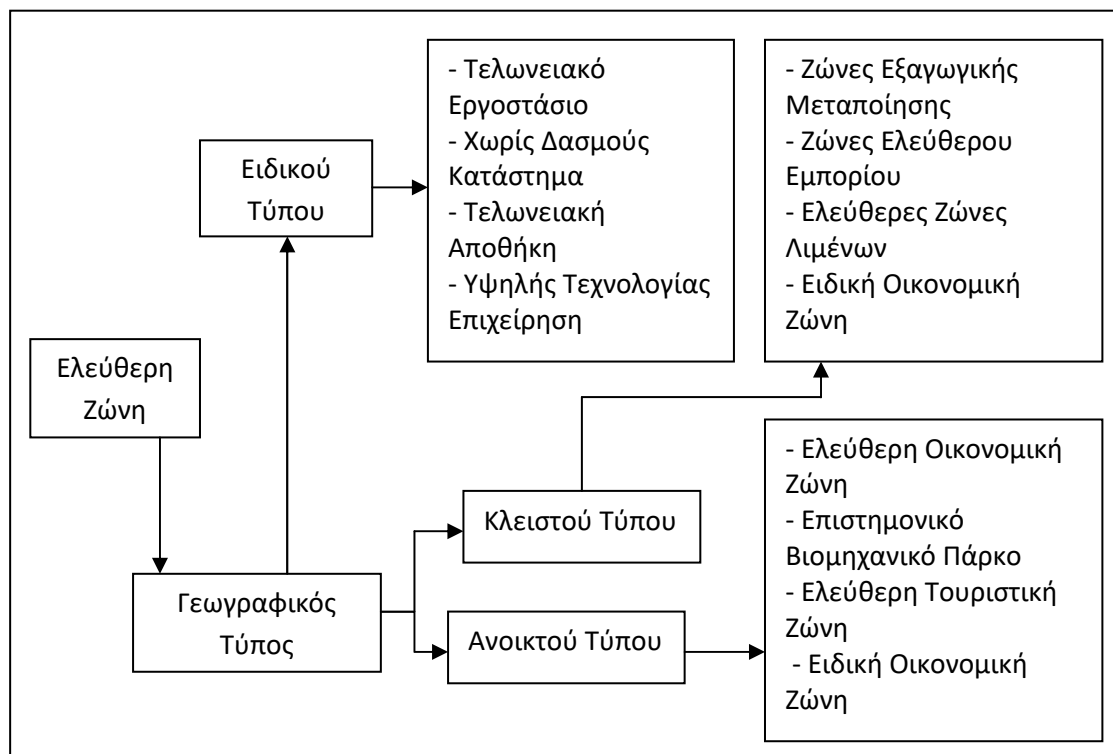
Αν θέλουμε να συνοψίσουμε τα κοινά χαρακτηριστικά των διαφόρων ορισμών για τις Ελεύθερες Ζώνες θα μπορούσαμε να καταλήξουμε στα εξής:

α) Αποτελούν εργαλεία προώθησης συγκεκριμένης πολιτικής σε μικρο ή μάκρο επίπεδο (ενίσχυση προσφοράς – ζήτησης προϊόντων, ανεργία, περιφερειακή ανάπτυξη κλπ).

β) Χαρακτηρίζονται από την έννοια της ελευθερίας, ο βαθμός της οποίας προσδιορίζεται ανάλογα με τους επιδιωκόμενους στόχους. Ωστόσο εδράζονται στο πεδίο των εισφορών, δασμών, μετακινήσεων, αποθήκευση, διάθεση κλπ.

γ) Έχουν γεωγραφικό προσδιορισμό, ο οποίος είναι κυμαινόμενος και αφορά από μια επιχείρηση έως μια διακρατική περιοχή.

Στο πλαίσιο της θεώρησης της ελεύθερης ζώνης ως ευρύτερης ζώνης που εμπεριέχει άλλες ειδικότερες μορφές, ο Meng Guangwen (2003:19-20) παραθέτει τη παρακάτω χωρική διάσταση.

Εικόνα 1: Κατηγορίες Ελεύθερης Ζώνης Πηγή: Meng Guangwen (2003)

Ο γεωγραφικός τύπος αναφέρεται σε μια οριοθετημένη γεωγραφικά περιοχή με υψηλής ποιότητας υποδομή και καλύτερα καταρτισμένο προσωπικό εν συγκρίσει με την υπόλοιπη χώρα ενώ αποφεύγει τις τεχνικές δυσκολίες που απαιτούν οι ειδικού τύπου επιχειρήσεις. Επίσης υπάρχει διάκριση όσον αφορά στον βαθμό αλληλεπίδρασης με την εγχώρια οικονομία σε ανοικτού ή κλειστού τύπου ζώνες.

Από την άλλη πλευρά, οι ΕΟΖ είναι συγκεκριμένες γεωγραφικές περιοχές σε χώρες όπου θέλουν να ενθαρρύνουν τις εξαγωγές, την βιομηχανική ανάπτυξη και την ενίσχυση του κατασκευαστικού κλάδου (Wang, 2009, p.2). Ο όρος ειδικές αναφέρεται στο καθεστώς που

διακρίνει την ζώνη από την εγχώρια οικονομία, οι οποίες επωφελούνται από πιο ειδικούς νόμους και οικονομικές πολιτικές σε σύγκριση με την υπόλοιπη χώρα.

Οι ΕΟΖ είναι ένας εξίσου με τις ΕΖ γενικός όρος και υφίσταται σε πολλές μορφές (Wong, 1987, p.27). Οι συγκεκριμένες ζώνες εγκαθιδρύονται όταν καθίσταται επιθυμητός ο εκσυγχρονισμός σε οικονομίες - συμπεριλαμβανομένου και τις τεχνολογίες τους - που είναι υποβαθμισμένες και αδύναμες (Nishitateno, 1983, p.176). Οι ζώνες αυτές προσφέρουν άμεσα και έμμεσα οφέλη. Επιγραμματικά ως άμεσο όφελος θεωρείται η τόνωση της εργασίας και των συναλλαγματικών κερδών και ως έμμεσο όφελος η μεταφορά τεχνογνωσίας και η διαφοροποίηση των εξαγωγικών προϊόντων (Zeng, 2011, p.4-6). Οι ΕΟΖ εγκαθίστανται προκειμένου να ικανοποιηθούν τέσσερις ειδικοί στόχοι:

1. Να προσελκύσουν άμεσες ξένες επενδύσεις συμπεριλαμβάνοντας την υψηλή τεχνογνωσία των ανεπτυγμένων οικονομιών σε αντάλλαγμα τη γη, τις πρώτες ύλες και το εργατικό δυναμικό των χωρών - υποδοχείς (Nishitateno, 1983, p.176),
2. Να εξομαλύνουν την υψηλή ανεργία,
3. Να υποστηρίξουν μια στρατηγική οικονομικής ανασυγκρότησης,
4. Να αποτελέσουν εργαλείο υλοποίησης νέων πολιτικών και συστημάτων (Farole, 2011, p.25-26).

Η βασική μορφή των ΕΟΖ βασίζεται σε μια " εκ των άνω προς τα κάτω " προσέγγιση που ακολουθούν οι κυβερνήσεις και περιέχει τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

1. μια σχεδιασμένη περιοχή,
2. η οποία διαθέτει ενιαία διαχείριση ή διοίκηση,
3. πλεονεκτεί βάσει της φυσικής τοποθεσίας και
4. περιλαμβάνει ξεχωριστή τελωνειακή ζώνη και εξορθολογικές διαδικασίες (Zeng, 2011, p.4-6).

Ο Farole (2011:24) χρησιμοποιεί τα ακόλουθα κύρια χαρακτηριστικά των ΕΟΖ:

1. Οι ζώνες είναι κατά κύριο λόγο επίσημα οριζόμενες περιοχές μιας χώρας και δευτερευόντως περιοχές που σχετίζονται με ένα πιο φιλελεύθερο και διοικητικά αποτελεσματικό σύνολο επενδυτικών - λειτουργικών κανόνων και εμπορικών συναλλαγών από ό,τι οι επιχειρήσεις στην υπόλοιπη χώρα. Ως εκ τούτου, οι ζώνες καθορίζονται από ένα συγκεκριμένο ρυθμιστικό καθεστώς το οποίο μπορεί να προσδιορίζεται σε ειδικούς νόμους.
2. Η διοίκηση της ζώνης συχνά απαιτεί μια κεντρική δομή διακυβέρνησης. Τα χαρακτηριστικά αυτής της δομής εξαρτώνται από τη φύση του καθεστώτος των ζωνών και πρέπει να εξασφαλίζουν αποτελεσματική διαχείριση και κέρδη για τους επενδυτές.
3. Υποδομές και εγκαταστάσεις όπως η ακίνητη περιουσία, οι δρόμοι, η ηλεκτρική ενέργεια, το νερό και οι τηλεπικοινωνίες στη ζώνη υποστηρίζουν τις οικονομικές δραστηριότητες των επιχειρήσεων. Η βασική υποδομή των μεταφορών συνδέει τη ζώνη με τις αγορές, τους προμηθευτές και την οικονομική της ενδοχώρα.

Από θεσμικής άποψης, η ύπαρξη μιας ΕΟΖ αντικατοπτρίζει το γεγονός ότι η κυβέρνηση υποδοχής ασκεί την οικονομική της πολιτική με τέτοιο τρόπο ώστε σε ορισμένες γεωγραφικές περιοχές, οι οικονομικές δραστηριότητες και οι ομάδες συμφερόντων να ευνοούνται έντονα έναντι άλλων (Ge, 1999, pp. 1267-1285). Και αυτό γιατί μερικά από τα βασικά χαρακτηριστικά των επιτυχημένων ζωνών είναι ότι προσφέρουν άμεση πρόσβαση σε υψηλής ποιότητας υπηρεσίες υποστήριξης. Επιπλέον, σε τέτοιες ζώνες προσφέρονται επίσης κανονιστικές βελτιώσεις, απλούστεροι κανόνες εγκατάστασης επιχειρήσεων, ταχεία τελωνειακή διαχείριση και άλλες ειδικές διοικητικές διαδικασίες και διαδικασίες έγκρισης. Ένα άλλο βασικό στοιχείο των ζωνών είναι η προσφορά πακέτων οικονομικών κινήτρων τόσο για τους υπεύθυνους ανάπτυξης ζώνης όσο και για τους επενδυτές ζώνης. Σε βάθος χρόνου, η έννοια της ΕΟΖ έχει επεκταθεί και εξελίχθηκε ώστε να καλύπτει μεγαλύτερες περιοχές, υψηλότερα επίπεδα ενσωμάτωσης εντός των καθορισμένων γεωγραφικών ορίων της ζώνης και αυξημένη αλληλεπίδραση με την τοπική οικονομία (Competitiveness Support Fund, 2007).

Συμπερασματικά, η προώθηση των ΕΟΖ αποτελεί μια προσπάθεια αντιμετώπισης των ελλείψεων στον τομέα των υποδομών, των περίπλοκων διαδικασιών, των γραφειοκρατικών εμποδίων και των φραγμών που δημιουργούνται από τις νομισματικές, εμπορικές, φορολογικές, τιμολογιακές και εργατικές πολιτικές. Αυτές οι διαρθρωτικές δυσχέρειες επηρεάζουν αρνητικά το επενδυτικό κλίμα αυξάνοντας το κόστος παραγωγής και συναλλαγής. Δεδομένου ότι η ανάπτυξη υποδομών σε ολόκληρη τη χώρα είναι δαπανηρή και η εφαρμογή των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων απαιτεί χρόνο λόγω συγκεκριμένων κοινωνικοοικονομικών και πολιτικών θεσμών, η δημιουργία βιομηχανικών θυλάκων (π.χ. ΕΟΖ) θεωρείται σημαντικό στρατηγικό εργαλείο για την επιτάχυνση της διαδικασίας εκβιομηχάνισης σε αυτές χώρες (Aggarwal, 2006, p.4533). Άρα μιλάμε για ένα ευρύτερο ευνοϊκό κανονιστικό καθεστώς.

Αντιθέτως οι ΕΖ σχετίζονται περισσότερο με εμπορευματικές δραστηριότητες όπου η περιοχή είναι ελεύθερη μόνο υπό την έννοια ότι τα εισαγόμενα εμπορεύματα απαλλάσσονται από τους δασμούς, τους φόρους εισαγωγής και από τους άλλους τύπους ελέγχου των εισαγωγών, οι οποίοι σύμφωνα με την τελωνειακή νομοθεσία της χώρας, εφαρμόζονται στα εισαγόμενα εμπορεύματα στα άλλα εδάφη της χώρας αυτής. Αυτό σημαίνει ότι τα εμπορεύματα που εισάγονται στην ΕΖ από το εξωτερικό δεν πρέπει να δηλώνονται ως εμπορεύματα που εισάγονται στο έδαφος της χώρας υποδοχής. Ωστόσο, ο νόμος δεν απαλλάσσει τους ιδιοκτήτες αγαθών και τους επενδυτές από την τρέχουσα οικονομική έννομη τάξη, αλλά μόνο την μετριάζει.

1.2 Άλλες Κατηγορίες Ζωνών

Οι Οικονομικές Ζώνες και ιδίως οι Ελεύθερες και οι Ειδικές μπορούν να περιλαμβάνουν μια ευρεία ποικιλία ονομάτων, όπως αναπτυξιακές ζώνες, ζώνες οικονομικής συνεργασίας, ζώνες εξαγωγικής μεταποίησης (Export Processing Zones), ζώνες ελεύθερου εμπορίου (Free Trade Zones, Commercial Free Zones), ζώνες απαλλαγμένες από φόρους (tax free zones), ελεύθερες ζώνες λιμένων (Freeports), επιχειρηματικές ζώνες ή αυτόνομες επιχειρηματικές Μονάδες (Free enterprises or single unit free zones). Παρακάτω αναλύονται οι βασικότερες:

Ζώνες Ελεύθερου Εμπορίου (ZEE) οι οποίες βρίσκονται συνήθως σε (ή κοντά σε) σημαντικούς κόμβους διεθνών μεταφορών υπό τη διαχείριση λιμένων, άμεσα ή έμμεσα. Αυτές οι ζώνες είναι συχνά ορατά διαχωρισμένες από το εξωτερικό και από την κύρια περιοχή του λιμένα με περιφράξεις, τοίχους ή πύλες, καθώς βρίσκονται έξω από το τελωνειακό έδαφος της χώρας (Farole 2011: 27-30). Οι ZEE υπάρχουν σε διάφορους τύπους που χρησιμοποιούνται με διαφορετικούς όρους με την πάροδο του χρόνου, οι οποίοι συχνά αντικατοπτρίζουν τις λειτουργίες που εκτελούνται στη ζώνη (Ho & Unctc 1988: 5). Οι δραστηριότητες των ZEE περιορίζονται σε διαδικασίες που σχετίζονται με το εμπόριο, όπως αποθήκευση, πωλήσεις, εκθέσεις και εργασίες επεξεργασίας όπως η συσκευασία και ο ποιοτικός έλεγχος (Farole 2011: 27-30).

Έχουν δοθεί πολλοί ορισμοί των ZEE, τα κύρια χαρακτηριστικά των οποίων συνοψίζονται στα ακόλουθα:

1. Βιομηχανικές επιχειρήσεις εξειδικευμένες και επικεντρωμένες στην παραγωγή για εξαγωγή ή εισαγωγή υλικών για επανεξαγωγή, οι οποίες έχουν προνόμια λόγω συνθηκών ελεύθερου εμπορίου. Επίσης είναι πιο ευέλικτες στο καθεστώς των επιχειρηματικών κανονισμών σε σύγκριση με τους γενικούς κανονισμούς που ισχύουν για τις επιχειρήσεις στη χώρα.
2. Βιομηχανικές ζώνες οι οποίες λαμβάνουν ειδικούς κανονισμούς και ελκυστικά πακέτα κινήτρων για την προσέλκυση άμεσων ξένων επενδύσεων, όπως απαλλαγές από εισαγωγικούς δασμούς επί των πρώτων υλών ή από την καταβολή φόρου επί των πωλήσεων.
3. Σαφώς προσδιορισμένες υπεράκτιες περιοχές που συχνά βρίσκονται σε μια ευνοϊκή γεωγραφική θέση μακριά από τις αγορές, προκειμένου να επιτευχθεί χαμηλότερο κόστος παραγωγής.
4. Μέσα σε μια εθνική επικράτεια με μια μέση επιχειρηματική υποδομή και υπηρεσίες προσανατολισμένες στις βιομηχανικές δραστηριότητες και στο εμπόριο, όπως οι χώροι γραφείων, οι υπηρεσίες εφοδιασμού και οι υπηρεσίες κοινής ωφέλειας (United Nations 2007: 5-7).

Ο πρωταρχικός στόχος μιας ZEE είναι να έχει θετική επίδραση στην οικονομία, που μπορεί να επιτευχθεί με τη δημιουργία εισοδημάτων λόγω συναλλάγματος, δημιουργώντας υψηλότερα εισοδήματα και προσφέροντας θέσεις εργασίας: ειδικά στις αναπτυσσόμενες χώρες οι εργαζόμενοι μετακινούνται από τον αγροτικό τομέα στον βιομηχανικό τομέα. Σε αυτό συμβάλλουν και οι καινοτομίες που αναπτύσσονται στον αγροτικό τομέα μέσω αντικατάστασης των εργαλείων με μηχανήματα, της ανάπτυξης της γεωπονίας και τη βελτίωση των μεταφορικών υποδομών. Επιπλέον, οι ZEE πρέπει να προσελκύσουν ξένες άμεσες επενδύσεις, να αποκτήσουν τεχνολογικές γνώσεις και να δημιουργήσουν υψηλότερα ποιοτικά πρότυπα που απαιτούν εκτεταμένη κατάρτιση του εργατικού δυναμικού, του προσωπικού και της διοίκησης (United Nations 2007: 5-7).

Ζώνες Εξαγωγικής Μεταποίησης (ZEM) οι οποίες εμφανίστηκαν στη δεκαετία του 1950 και στη δεκαετία του 1960, επιταχύνοντας την εκβιομηχάνιση και το διεθνές εμπόριο που συνδέεται με τη βιομηχανία στις αναπτυσσόμενες χώρες. Στις ZEM, οι επενδύσεις περιορίζονται στο ξένο κεφάλαιο και οι δραστηριότητες αφενός επικεντρώνονται στις εξαγωγικές αγορές αφετέρου περιορίζονται στη μεταποίηση. Οι ZEM είναι ο πιο κοινός τύπος ελεύθερων αναπτυξιακών ζωνών (Economic Development Zones).

Σύμφωνα με το UNIDO (1980), οι ZEM ορίζονται ως "μια σχετικά μικρή, γεωγραφικά διαχωρισμένη περιοχή εντός μιας χώρας, ο σκοπός της οποίας είναι η προσέλκυση βιομηχανιών με εξαγωγικό προσανατολισμό, προσφέροντάς τους ιδιαίτερα ευνοϊκούς όρους επένδυσης και εμπορίου σε σύγκριση με το υπόλοιπο της χώρας υποδοχής". Σύμφωνα με τον Warr (1989), οι ZEM είναι ειδικοί θύλακες, έξω από τους συνήθεις τελωνειακούς φραγμούς μιας χώρας. Οι επιχειρήσεις στο εσωτερικό τους είναι κυρίως ξένες. Απολαμβάνουν ευνοϊκή μεταχείριση όσον αφορά τις εισαγωγές ενδιάμεσων αγαθών, τη φορολογία και την υποδομή". Σύμφωνα με τον Engman (2007), η ZEM είναι μια "κυβερνητική πολιτική για την προώθηση των εξαγωγών των αγαθών ή / και υπηρεσιών με την προσφορά ενός ανταγωνιστικότερου επιχειρηματικού περιβάλλοντος μέσω της παροχής ειδικών κινήτρων. Ιδίως δασμολογικές απαλλαγές για εισροές είτε σε γεωγραφικά καθορισμένη περιοχή είτε μέσω εξειδικευμένης διαδικασίας".

Παρά την ευρεία ποικιλία των ορισμών, οι ZEM διαθέτουν συνήθως τα ακόλουθα χαρακτηριστικά. Πρώτον, είναι συνήθως σε ξεχωριστές περιοχές εντός των ορίων μιας χώρας. Δεύτερον, παρέχουν ειδικά κίνητρα για την προσέλκυση επενδύσεων και επιχειρήσεων, ιδιαίτερα από ξένες χώρες. Τρίτον, οι περισσότερες ζώνες αποσκοπούν στην προσέλκυση ξένων επενδύσεων και την αύξηση των εξαγωγών. Σύμφωνα με μια μελέτη της Παγκόσμιας Τράπεζας (World Bank, 2008) οι ZEM ταξινομούνται στις ακόλουθες κατηγορίες:

1. Οι παραδοσιακές ZEM που είναι βιομηχανικές εκτάσεις και προορίζονται για εξαγωγές προς ξένες αγορές - π.χ. ζώνες στην Ασία, την Αμερική και την υποσαχάρια Αφρική.
2. Οι υβριδικές ZEM που είναι αποκλειστικά για εταιρίες με εξαγωγικό προσανατολισμό και που χωρίζονται από μια γενικευμένη ζώνη από όλες τις άλλες βιομηχανίες - π.χ. ζώνες στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη και την Κεντρική Ασία.
3. Οι εμπορικές ελεύθερες ζώνες είναι περιφραγμένες, χωρίς δασμούς περιοχές που παρέχουν υπηρεσίες όπως αποθήκευση και επανεξαγωγή - π.χ. ζώνες στη Μέση Ανατολή και Βόρεια Αφρική.
4. Οι εξειδικευμένες ζώνες που περιλαμβάνουν τα επιστημονικά πάρκα, τα εφοδιαστικά πάρκα, τα πάρκα χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών και εκείνα που έχουν ως βάση τα αεροδρόμια.

Επιχειρηματικές ζώνες ή Αυτόνομες επιχειρηματικές Μονάδες (Free enterprises or single unit free zones) είναι μια παραλλαγή των δύο τύπων που περιγράφονται παραπάνω και τους παρέχεται η ιδιότητα της ZEE ή ZEM, τοποθετούμενες οπουδήποτε στην εθνική επικράτεια. Ένα τέτοιο καθεστώς συχνά παρέχεται σε επιχειρήσεις που επιθυμούν να έχουν τα οφέλη της ZEE αλλά το κόστος μετεγκατάστασης τους είναι υπερβολικά υψηλό. Σε αυτές τις ζώνες έχουν εξαλειφθεί διάφοροι τύποι φορολογικών ρυθμίσεων.

Σύμφωνα με τους P. Pakdeenurit et al. (2014:2) οι Επιχειρηματικές ζώνες δημιουργούνται από την κεντρική κυβέρνηση ή τις τοπικές αρχές σε επίπεδο δήμου. Η καθιέρωση αυτού του είδους της οικονομικής ζώνης σκοπεύει να προσφέρει αφενός μια καλύτερη ποιότητα ζωής των ανθρώπων στην κοινότητα αφετέρου την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της κοινότητας ή ακόμα και της χώρας. Ένα προνόμιο αυτού του τύπου ζώνης είναι η οικονομική

ενίσχυση προκειμένου να επιτευχθεί η τοπική ανάπτυξη. Οι Αυτόνομες επιχειρηματικές Μονάδες μπορούν να εντοπιστούν σε πολλές παραλλαγές, όπως Βιομηχανική Περιοχή, Βιομηχανικό Πάρκο, Βιομηχανική Ζώνη, Πάρκο Λογισμικού κλπ. Ο σκοπός της ανάπτυξης αυτού του τύπου ζώνης είναι να αυξηθεί η εξειδίκευση μιας επιλεγμένης εγχώριας βιομηχανίας προκειμένου να αυξηθεί η ανταγωνιστικότητά της σε σχέση με την αντίστοιχη αλλοδαπή στον ίδιο κλάδο. Αυτός ο ειδικός τύπος οικονομικής ζώνης μπορεί να καθιερωθεί οπουδήποτε, ανεξάρτητα από την τοποθεσία.

Σύμφωνα με τον Grubel (1982:8) τα σύνορα αυτού του είδους των ζωνών δημιουργούν έντονες ασυνέχειες. Έχουν ωθήσει κάποιες επιχειρήσεις να μετακινηθούν από έξω από τη ζώνη προς μέσα σε αυτή. Έτσι κατά την διαδικασία αυτή, έχει δημιουργηθεί μια ζώνη με μειωμένη δραστηριότητα και μειωμένες τιμές ακινήτων γύρω από τις επιχειρηματικές ζώνες. Επιπλέον, αυτές οι ζώνες μπορούν να εξελιχθούν σε φορολογικούς παράδεισους για τις μεγάλες επιχειρήσεις. Το διακύβευμα έγκειται στο κατά πόσον θα είναι δυνατόν να δημιουργηθούν νομοθετικοί μηχανισμοί που θα επιτρέψουν την αποτελεσματική διαχείριση των διακρίσεων και τη μείωση των φορολογικών εσόδων ώστε να επιτευχθεί ο επιδιωκόμενος στόχος της τόνωσης της ίδρυσης νέων μικρών επιχειρήσεων χωρίς να δημιουργηθούν δαπανηρές πρόσθετες ρυθμίσεις.

Ελεύθερες ζώνες λιμένων (Freeports) περιλαμβάνουν ένα μεγάλο έδαφος συμπεριλαμβανομένων των αγροτικών και αστικών περιοχών και περιέχουν μεγάλες υποδομές μεταφορών όπως λιμάνια και αεροδρόμια. Επίσης μπορούν να περιλαμβάνουν ολόκληρες οικονομικές περιφέρειες, τον εργατικό πληθυσμό και όλες τις οικονομικές δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα σε αυτήν την περιοχή. Χαρακτηριστικό τους γνώρισμα είναι η προώθηση δραστηριοτήτων που σχετίζονται με το εμπόριο αγαθών ή υπηρεσιών. Οι δραστηριότητες αυτές είναι οι μετακινήσεις, ο τουρισμός και οι λιανικές πωλήσεις. Οι επιχειρήσεις εντός της ζώνης, απαλλάσσονται από δασμούς, ωστόσο ο ειδικός φόρος κατανάλωσης εξακολουθεί να εφαρμόζεται ως δασμός (P. Pakdeenurit et al. 2014:2).

Σύμφωνα με τους M.G. Lloyd et al. (1984:40) οι ζώνες αυτές θεωρούνται συνήθως ότι είναι εκτός της παραδοσιακής δικαιοδοσίας ορισμένων νόμων, ελέγχων και κανονισμών σχετικά με την προστασία της απασχόλησης, τις διαπραγματεύσεις για τις μισθολογικές μεταβολές, τις συνδικαλιστικές οργανώσεις, την υγεία και την ασφάλεια, τον προγραμματισμό της εμπορίας και της χρήσης γης. Τα οικονομικά κίνητρα καθορίζονται από την κυβέρνηση και αφορούν απαλλαγή από δασμούς των εξαγόμενων αγαθών και συχνά φορολογικά πλεονεκτήματα με πλήρη ή μερική απαλλαγή από την καταβολή τοπικών φόρων και φορολογίας κερδών. Ο γενικός στόχος είναι να επιφέρουν πρόσθετη εγχώρια απασχόληση και επενδύσεις, κυρίως μέσω ενισχυμένων διεθνών συναλλαγών - εξαγωγών. Στην παραδοσιακή τους μορφή, επιτρέπουν τη μεταφόρτωση και την περιορισμένη επεξεργασία των εμπορευμάτων χωρίς την πληρωμή των δασμών. Η απορρύθμιση αυτή μπορεί να επεκτείνει την πλήρη ή μερική αναστολή του εσωτερικού φορολογικού καθεστώτος ή την εισαγωγή τελικών προϊόντων στις αγορές υποδοχής, όπως συμβαίνει σε πολλές χώρες που λειτουργούν ζώνες μεταποίησης εξαγωγών και ζώνες εξωτερικού εμπορίου. Η ιδέα είναι επομένως πολύ σύνθετη στο σχεδιασμό και τη λειτουργία.

1.3 Ιστορική Εξέλιξη

Η ιδέα των ελεύθερων λιμένων ως παλαιότερων Ελεύθερων Οικονομικών Ζωνών (ΕΖ) μπορεί να εντοπιστεί πίσω στο χρόνο στο ρωμαϊκό λιμάνι της Δήλου (Ελλάδα), που συνήθως αναφέρεται ως το πρώτο που εμφανίζει ανάλογα χαρακτηριστικά. Είναι εξίσου ειπωμένο, ωστόσο, ότι η ιδέα προέρχεται από λιμάνια (π.χ. Βενετία) των πόλεων-κρατών κατά μήκος της ανατολικής και νότιας πλευράς της Μεσογείου κατά τα πρώτα χρόνια του Μεσαίωνα, όταν η περιοχή γνώρισε μια μεγάλη εμπορική αναγέννηση (McCalla et al, 1990). Το 1228 δημιουργήθηκε στη Μασσαλία, στη νότια Γαλλία ένα λιμάνι ελεύθερου εμπορίου. Στα τέλη του 13ου αιώνα, ορισμένες πόλεις κατά μήκος της Βόρειας και Βαλτικής Θάλασσας ίδρυσαν την "Ένωση Ελεύθερου Εμπορίου" με την ονομασία "Hanseatic League". Το Αμβούργο και η Βρέμη ως "ελεύθερες πόλεις" (Free Cities) έπαιζαν κυρίαρχο ρόλο στο ελεύθερο εμπόριο εντός της ένωσης. Η ελεύθερη ζώνη λιμένος "Leyghorn" (1547) στην ιταλική παράκτια Πόλη της Γένοβας αναγνωρίζεται γενικά ως η πρώτη του είδους της (Guo Xincang, 1987).

Τα ανωτέρω συμβολίζουν τη γέννηση των ΕΖ. Με την πάροδο των ετών και την συνακόλουθη πολιτική και τεχνολογική πρόοδο, η παγκόσμια οικονομία γνώρισε μια ταχεία εξέλιξη, με συνέπεια την μετατροπή των εθνικών οικονομιών σε μια παγκόσμια οικονομία. Ως πρωταρχικό στάδιο και απαραίτητο βήμα της παγκόσμιας οικονομίας, οι διάφοροι τύποι και οι γενιές των Ελεύθερων Ζωνών προώθησαν την ανάπτυξη της ελευθερίας του παγκόσμιου εμπορίου, την οικονομική Διεθνοποίηση, την εξέλιξη της παραγωγής, τη καθιέρωση θεσμών και τη περιφερειακή οικονομική ενσωμάτωση (Meng Guangwen 2003 : 41).

Η πρώτη παγκοσμίως αναγνωρισμένη ελεύθερη ζώνη δημιουργήθηκε στο Διεθνές Αεροδρόμιο Shannon της Ιρλανδίας το 1959. Κύριος σκοπός της ήταν να προωθήσει τις εξαγωγικές βιομηχανίες, επωφελούμενη από το εργατικό δυναμικό, το ειδικό εμπόριο και τα φορολογικά κίνητρα στις ζώνες (Vittal, 1977, Sit, 1985). Στη συνέχεια, δημιουργήθηκαν διάφοροι τύποι ειδικών ζωνών σε όλο τον κόσμο με στόχο την τόνωση της οικονομίας, του διεθνούς εμπορίου και του επιπέδου της επιστήμης και της τεχνολογίας σε μια χώρα ή περιοχή. Το 1965, η ζώνη εξαγωγικής μεταποίησης Kaohsiung στην Ταϊβάν έγινε η πρώτη ζώνη του είδους της (Engman et al., 2007). Στη δεκαετία του '70, άρχισαν να αναπτύσσονται σε χώρες της Ασίας, όπως η Μαλαισία, η Ινδία, η Ινδονησία, το Πακιστάν και η Νότια Κορέα, καθώς και στο Μεξικό, τον Παναμά και την Αίγυπτο. Η πρώτη Ειδική Οικονομική ζώνη στην Κίνα ιδρύθηκε στα τέλη του 1979. Οι περισσότερες αφρικανικές χώρες άρχισαν να δημιουργούν ζώνες κατά τη δεκαετία του 1990 ή του 2000, ενώ ορισμένες αφρικανικές χώρες, όπως ο Μαυρίκιος και η Λιβερία υιοθέτησαν αυτήν την ιδέα στις αρχές της δεκαετίας του 1970.

Σύμφωνα με τον Meng Guangwen (2003 : 53) η εξέλιξη των ΕΟΖ μπορεί να ταξινομηθεί σε πέντε στάδια. Το πρώτο στάδιο συμβολίζεται από πρωτογενείς ΕΟΖ όπως "ελεύθερες πόλεις" ή "ελεύθερα λιμάνια" πριν από το 1500 και διαδοχικά από εμπορικές οικονομικές ζώνες από το 1500. Το δεύτερο στάδιο βασίστηκε στις ΕΟΖ με βάση τις κατασκευές (Ζώνες Εξαγωγικής Μεταποίησης) ή τις υπηρεσίες έως τη δεκαετία του 1960. Το τρίτο στάδιο συσχετίζεται με ολοκληρωμένες Ελεύθερες Ζώνες όπως οι Ειδικές Οικονομικές Ζώνες ή Ελεύθερες Ζώνες με βάση την επιστήμη όπως είναι οι τεχνοπόλεις κατά τη δεκαετία του '80. Το τέταρτο στάδιο σχετίζεται με τις ΕΟΖ σε διασυνοριακό επίπεδο στη δεκαετία του 1990. Το πέμπτο στάδιο αναφέρεται στις περιφερειακές οικονομικές ενσωματώσεις σε διακρατικό επίπεδο όπως η

ίδρυση της οικονομικής και νομισματικής ένωσης των Κάτω Χωρών, του Βελγίου και του Λουξεμβούργου στη δεκαετία του '30. Δύο άλλα τυπικά παραδείγματα είναι η Ζώνη ελεύθερων συναλλαγών της Βόρειας Αμερικής (NAFTA) και η Οικονομική συνεργασία Ασίας-Ειρηνικού (APEC).

Η εξέλιξη των Ελεύθερων Ζωνών επιταχύνεται με την πάροδο του χρόνου. Ενώ έχουν περάσει αρκετοί αιώνες μεταξύ της πρώτης και της δεύτερης φάσης, χρειάστηκαν μόνο 20 έτη για να εξελιχθούν από το δεύτερο σε τρίτο στάδιο και περίπου 10 χρόνια από το τρίτο έως το τέταρτο στάδιο. Οι συνολικές επτά γενιές των ΕΟΖ περιλαμβάνουν: με βάση το εμπόριο ως η πρώτη γενιά, με βάση τις κατασκευές και την παραγωγή ως δεύτερη γενιά, με βάση τις υπηρεσίες ως τρίτη γενιά, με βάση την επιστήμη ως την τέταρτη. Πλήρεις ΕΟΖ ως πέμπτη γενιά και διασυνοριακές ΕΟΖ ως η έκτη. Τέλος οι διεθνείς ζώνες ως η έβδομη γενιά (Παράρτημα 1).

Η εξέλιξη των ποικίλων γενεών των ΕΖ μπορεί να συζητηθεί με βάση αρκετά κριτήρια. Οι εξωτερικοί παράγοντες όπως τα στάδια ανάπτυξης και τα εξέχοντα γεγονότα της παγκόσμιας οικονομίας, της πολιτικής, η πρόοδος στην επιστήμη και την τεχνολογία είναι το υπόβαθρο και η βάση για την ταξινόμηση της εξελικτικών σταδίων των ΕΖ. Για παράδειγμα, ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος και η Δεύτερη Επιστημονική και Τεχνολογική επανάσταση είναι τα κριτήρια για τον προσδιορισμό των δύο αναπτυξιακών σταδίων των ΕΖ που είναι βασισμένες στο εμπόριο και στην παραγωγή.

Οι εσωτερικοί παράγοντες από την άλλη πλευρά, μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να περιγράψουν τη δομική και τυπολογική εξέλιξη των ΕΖ, συμπεριλαμβανομένων των στόχων και των λειτουργιών, της τοποθεσίας, της επιλεγόμενης πολιτικής και των προνομίων, του μοντέλου διοίκησης, τη χωρική διάσταση των ΕΖ καθώς και την ανάπτυξή τους αλλά και το συνδυασμό τους κατά τη διάρκεια διαφόρων περιόδων, ιδιαίτερα στον βιομηχανικό τομέα των ΕΖ. Με άλλα λόγια, η ανάπτυξη και ο συνδυασμός των εξωτερικών παραγόντων θα αλλάξουν τους εσωτερικούς παράγοντες, ιδίως τους κυριότερους οικονομικούς τομείς των ΕΖ. Και ο τροποποιημένος κυρίαρχος οικονομικός τομέας θα προωθήσει για άλλη μια φορά την τυπολογική διαφοροποίηση των ΕΖ, δηλαδή ότι οι υπάρχουσες ΕΖ είτε θα εξαφανιστούν είτε θα μετασχηματιστούν ή θα δημιουργηθούν νέοι τύποι ΕΖ.

Οι ΕΖ έχουν αναπτυχθεί από μια στενή γεωγραφική βάση στην Ευρώπη για να καλύψουν όλες τις κατοικημένες περιοχές - ηπείρους και πολλά έθνη με διαφορετικές ιδεολογικές και οικονομικές προοπτικές. Η εξάπλωση των ΕΖ ήταν μια πολύπλοκη διαδικασία διάχυσης, η οποία αφορούσε τόσο γειτονικές όσο και ιεραρχικές επιδράσεις (Brown, L.A., 1981). Αρχικά, η έννοια των ΕΖ υιοθετήθηκε από γεωγραφικά κοντινές τοποθεσίες, που ήταν σε θέση να δουν τα οφέλη της ιδέας αυτής. Αργότερα, η υιοθέτηση της έννοιας των ΕΖ ξεπέρασε τα όρια των ηπείρων καθώς περνούσε από οικονομικά αναπτυγμένες περιοχές σε αναπτυσσόμενες περιοχές σε άλλες ηπείρους. Αυτή η διάχυση αργότερα είχε και αμφίδρομη πορεία, υπό την έννοια ότι και ανεπτυγμένες χώρες επηρεάζονταν από τις ασκούμενες πολιτικές των αναπτυσσόμενων (McCalla et al., 1990:123), όπως οι πολιτικές που υιοθετήθηκαν από τις Η.Π.Α. και το Ηνωμένο Βασίλειο.

Όπως εύστοχα παρατηρεί ο Meng Guangwen (2003 : 53) οι ΕΖ έχουν μετατραπεί από μικρό σε μεγάλο πολιτικές και το περιεχόμενό τους έχει εμπλουτιστεί. Οι ΕΖ έχουν επίσης μεταμορφώσει το διοικητικό τους μοντέλο από περιφερειακό - εθνικό σε διεθνικό επίπεδο,

όπου έχουν περισσότερες βιομηχανίες έντασης τεχνολογίας, πιο ευέλικτες τοποθεσίες, πιο μεγάλες χωρικές διαστάσεις, ταχύτερη εξέλιξη και περισσότερες οικονομικές ολοκληρώσεις. Είναι απίθανο ότι οι ΕΖ έχουν φθάσει το όριο τους. Όσο υπάρχουν εμπορικοί φραγμοί, θα υπάρχει πάντοτε η ανάγκη για ΕΖ που θα ξεπερνούν αυτά τα εμπόδια. Εάν τα εμπόδια είχαν εξαλειφθεί, δηλαδή εάν υπήρχε ελεύθερη πρόσβαση στις αγορές όλων των εθνών από όλα τα έθνη, τότε δεν θα υφίσταται και η ανάγκη ύπαρξής τους. Ωστόσο, η πιθανότητα μιας τέτοιας κατάστασης είναι μικρή. Κατά συνέπεια, φαίνεται πιθανό ότι οι ΕΖ θα συνεχίσουν να επεκτείνονται. Οι ΕΖ είναι η μορφή και η βάση της παγκόσμιας οικονομικής ενσωμάτωσης, η οποία όσο θα συνεχίζει να υφίσταται τόσο θα δημιουργείται γόνιμο έδαφος για περαιτέρω ανάπτυξη των διαφόρων μορφών των ΕΖ.

1.4 Θεωρία των Βιομηχανικών Clusters - Σύγκριση με τη Θεωρία των Οικονομικών Ζωνών

Μια αιτιολογία της δημιουργίας ζωνών είναι να προωθηθεί η ανάπτυξη των βιομηχανικών clusters μέσω της συσσωμάτωσης. Ο Alfred Marshall ήταν ένας από τους πρώτους οικονομολόγους που παρατήρησαν την επιτυχία των βιομηχανιών όταν οι εταιρείες συγκεντρώνονται. Εξήγησε την επιτυχία των βιομηχανικών συσπειρώσεων λόγω εξωτερικών οικονομικών κλίμακας - δηλαδή μείωσης του κόστους και αύξησης της παραγωγικότητας - σε ένα σύμπλεγμα επιχειρήσεων σε αντίθεση με μια μόνο επιχείρηση. Ο Μάρσαλ υποστήριξε στο βιβλίο του "Αρχές Οικονομικών" ότι οι βιομηχανικές περιοχές μπορούν να δημιουργήσουν τρία θετικά αποτελέσματα: την εξάπλωση των πληροφοριών (information spillover), την εγγύτητα με τους προμηθευτές και τους πελάτες (proximity) και τη συγκέντρωση ειδικευμένων εργατών (skilled labor), οδηγώντας σε εξωτερικές οικονομίες κλίμακας μέσω του σχηματισμού συμπλεγμάτων (Marshall, 1890).

Ακολουθώντας τη θεωρία του Μάρσαλ, ο Paul Krugman απέδειξε ότι οι συστάδες μπορούν να αυξήσουν τη μετάδοση της γνώσης και να μειώσουν το κόστος παραγωγής (Krugman, 1992). Οι Ellison et al. (2007) χρησιμοποίησαν εμπειρικά στοιχεία για να αξιολογήσουν τις θεωρίες του Μάρσαλ περί συσσωμάτωσης. Τα αποτελέσματά τους έδειξαν ότι και οι τρεις θετικές επιδράσεις υποστηρίζονται από τα στοιχεία και την δύναμη της συσσωμάτωσης των συνδέσεων εισόδου-εξόδου που αναπτύσσονται μεταξύ τους. Ένας ευρέως γνωστός ορισμός των συστάδων προέρχεται από τον Michael Porter που τις ορίζει ως "γεωγραφικές συγκεντρώσεις διασυνδεδεμένων εταιρειών, εξειδικευμένων προμηθευτών, παρόχων υπηρεσιών, επιχειρήσεων που σχετίζονται με βιομηχανίες και συναφείς φορείς σε ένα συγκεκριμένο πεδίο" (Porter, 1998). Ωστόσο, η θεωρία του Porter δεν συνάγει μια αιτιώδη συνάφεια στις σχέσεις μεταξύ των συγκεντρώσεων και της οικονομικής ανάπτυξης ή προόδου (Martin and Sunley, 2003).

Η θεωρία του "πόλου ανάπτυξης" του François Perroux θεωρεί ότι η οικονομική ανάπτυξη δεν είναι ομοιόμορφα κατανεμημένη σε μια περιοχή, αλλά λαμβάνει χώρα άνισα γύρω από έναν συγκεκριμένο πόλο, όπου ένας πόλος είναι συνήθως ένας τύπος βιομηχανίας (Perroux, 1955). Σύμφωνα με τον Gunnar Myrdal (1957), τα clusters έχουν δύο αποτελέσματα. Το πρώτο (spread effect) προκαλεί συσπειρώσεις για την αγορά πρώτων υλών και την απορρόφηση της εργασίας και των επενδύσεων ενώ το δεύτερο (backwash effect) εμποδίζει την ανάπτυξη υποβαθμισμένων περιοχών με την απομάκρυνση πόρων που χρησιμοποιούνται για χρήση στις συστάδες. Οι συστάδες έχουν θετικό αντίκτυπο στην τοπική οικονομία μόνο εάν το πρώτο αποτέλεσμα υπερέρχει του δεύτερου (Meardon, 2001, Ho, 2004).

Πολλές πρόσφατες μελέτες χρησιμοποιούν εμπειρικά στοιχεία για να εξετάσουν και να επεκτείνουν τις θεωρίες των συστάδων. Ορισμένες μελέτες εξέτασαν τους λόγους της συσσωμάτωσης. Οι Head et al. (1995) υποστηρίζουν ότι τα εργοστάσια συγκεντρώνονται προκειμένου να επωφεληθούν των παροχών από τους τοπικούς παράγοντες. Οι Ellison και Glaeser (1999) δείχνουν ότι περίπου το 20% των συστάδων σχηματίζονται λόγω φυσικών πλεονεκτημάτων, ενώ περισσότερη συσσωμάτωση μπορεί να εξηγηθεί από φαινόμενα διάχυσης σε ενδοεπιχειρησιακό επίπεδο. Άλλες μελέτες εξηγούν τον αντίκτυπο της συσσωμάτωσης. Για παράδειγμα, οι Arzaghi και Henderson (2008) σημειώνουν ότι η υψηλή πυκνότητα παρόμοιων εμπορικών οντοτήτων αυξάνει την τοπική παραγωγικότητα, ιδίως για τις βιομηχανίες στις μεγάλες πόλεις όπου η ανταλλαγή πληροφοριών συνήθως παίζει περισσότερο σημαντικό ρόλο. Οι Delgado et al. (2008) διαπιστώνουν ότι η δύναμη των κορυφαίων clusters μιας περιοχής είναι ένας ισχυρός προγνωστικός παράγοντας της απασχόλησης και της ανάπτυξης διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας σε μια περιοχή, συμβάλλοντας θετικά και σε γειτονικά clusters μέσα στην ίδια περιοχή.

Επιπλέον, οι ερευνητές εξηγούν τους λόγους για τους οποίους ορισμένα clusters λειτουργούν καλύτερα από άλλα. Ο Henderson (2003) υποστηρίζει ότι οι συσπειρώσεις παράγουν ισχυρότερα φαινόμενα διάχυσης όσον αφορά τη παραγωγικότητα στις βιομηχανίες με υψηλή τεχνολογία σε σύγκριση με τις βιομηχανίες βασισμένες σε πρώιμη τεχνολογία. Οι Rosenthal και Strange (2001) αναφέρουν ότι οι συστάδες επιτυγχάνουν καλύτερα αποτελέσματα όταν είναι πιο κοντά σε μεγαλύτερες δεξαμενές εργατικού δυναμικού. Αυτό το αποτέλεσμα είναι ισχυρό σε όλα τα γεωγραφικά επίπεδα. Οι Greenstone et al. (2008) κατέληξαν σε παρόμοια συμπεράσματα. Μέτρησαν την άμεση αύξηση της συνολικής παραγωγικότητας των συντελεστών παραγωγής μεταξύ των εγκατεστημένων εγκαταστάσεων μετά το άνοιγμα των "Million Dollar Plants" και κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι τα αποτελέσματα είναι μεγαλύτερα εκεί που ήδη υπάρχουν κοινές δεξαμενές εργατικού δυναμικού και παρόμοιων τεχνολογιών.

Και ενώ οι Οικονομικές Ζώνες και ιδιαίτερα οι ΕΟΖ κατασκευάζονται κατά κανόνα μέσω μιας προσέγγισης "από τα άνω προς τα κάτω" μέσω κυβερνητικών πολιτικών, οι περισσότερες συστάδες σχηματίζονται με οργανικό τρόπο μέσω μιας διαδικασίας "από τα κάτω προς άνω". Ορισμένα clusters, ωστόσο, προέκυψαν από ή μέσω βιομηχανικών πάρκων ή Ζωνών Εξαγωγικής Μεταποίησης με την πάροδο του χρόνου, αλλά σπάνια στις αναπτυσσόμενες χώρες. Μια μελέτη σε 11 αφρικανικές συστάδες σε διάφορες χώρες αποκαλύπτει ότι οι περισσότερες από αυτές σχηματίστηκαν αυθόρμητα, με εξαίρεση το κλωστοϋφαντουργικό σύμπλεγμα του Μαυρικού, το οποίο εξελίχθηκε από μια Ζώνη Εξαγωγικής Μεταποίησης (Zeng 2008).

Τυπολογία Βιομηχανικών Clusters			
Τύπος Ανάπτυξης Cluster	Χαρακτηριστικά των εταιρειών-μελών	Οι αλληλεξαρτήσεις μεταξύ clusters	Προοπτικές απασχόλησης
Μαρσαλλιανό	Μικρές και μεσαίες τοπικές επιχειρήσεις	Σημαντικό εμπόριο και συνεργασία μεταξύ επιχειρήσεων	Εξαρτάται από τις συνέργιες και τις οικονομίες που παρέχει το cluster
Κέντρου και ακτίνας	Μία ή περισσότερες μεγάλες επιχειρήσεις με	Η συνεργασία μεταξύ των μεγάλων	Εξαρτάται από τις προοπτικές

	πολλές μικρότερες επιχειρήσεις προμηθευτών και υπηρεσιών	επιχειρήσεων και των μικρότερων προμηθευτών υπό το πρίσμα των μεγάλων επιχειρήσεων (εταιρίες με κόμβους)	ανάπτυξης των μεγάλων επιχειρήσεων
Δορυφορική Πλατφόρμα	Μεσαίες και μεγάλες μονάδες υποκαταστημάτων	Ελάχιστο εμπόριο μεταξύ επιχειρήσεων και δικτύου	Ανάλογα με την ικανότητα να προσελκύουν και να διατηρούν υποκαταστήματα
Στερεή Κατάσταση	Μεγάλες δημόσιες ή μη κερδοσκοπικές εταιρίες παροχής υπηρεσιών και υπηρεσιών	Περιορίζεται στις σχέσεις αγοράς-πώλησης μεταξύ δημόσιου φορέα και προμηθευτών	Εξαρτάται από την ικανότητα της περιοχής να επεκτείνει την πολιτική στήριξη της δημόσιας εγκατάστασης

Πίνακας 1: Τυπολογία Βιομηχανικών Clusters Πηγή: Markusen 1996.

Επειδή ο σχηματισμός των συστάδων απαιτεί χρόνο και χρειάζεται ένα οικοσύστημα που βασίζεται στις δυνάμεις της αγοράς, η αμιγώς από την "άνω προς τα κάτω" προσέγγιση της δημιουργίας συστάδων θα πρέπει να ασκείται με προσοχή, ιδιαίτερα στις χώρες χαμηλής παραγωγικής ικανότητας, όπου πολλές τέτοιες προσπάθειες έχουν αποτύχει. Οι προκλήσεις, ωστόσο, δεν πρέπει να εμποδίζουν απαραίτητως τις κυβερνήσεις να διευκολύνουν τη δημιουργία, την ανάπτυξη ή την αναβάθμιση των αναδυόμενων συστάδων, ιδίως με τη βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος και την κατάλληλη παρέμβαση στα πεδία των δημόσιων αγαθών ή των οιονεί δημόσιων αγαθών. Αναπόφευκτα, είναι ευκολότερο να καταρτιστούν πολιτικές για ένα λειτουργικό cluster και δυσδιάκριτα δύσκολο να τεθεί σε λειτουργία ένα cluster ειδικά όταν είναι δύσκολο να εντοπιστούν οι βασικοί βιομηχανικοί πυρήνες (Yusuf, Nabeshima, and Yamashita 2008). Με αυτή την έννοια, είναι δυνατή μια μείξη προσεγγίσεων από τα κάτω προς τα άνω και αντίστροφα, λαμβάνοντας υπόψη ότι αρχικά οι συστάδες σε αναπτυσσόμενες χώρες σχηματίζονταν κυρίως από τις δυνάμεις της αγοράς ή από "τυχαίους λόγους" (Krugman and Venables 1996). (Εξαιρεση αποτελούν εκείνες που «φυσικά» ή «κατά λάθος» προέρχονται από βιομηχανικές ζώνες ή βιομηχανικά πάρκα, μαζί με μερικές ειδικές περιπτώσεις, όπως εξειδικευμένα βιομηχανικά πάρκα σε ορισμένες χώρες).

Παρά το γεγονός ότι η κυβέρνηση μπορεί να ασκήσει μεγαλύτερο έλεγχο στην ανάπτυξη των ΕΟΖ παρά σε σχέση με εκείνη των βιομηχανικών συστάδων, μια ΕΟΖ δεν είναι απαραίτητως ευκολότερη στην ανάπτυξη και πολλές πρωτοβουλίες ΕΟΖ έχουν αποτύχει. Η επιτυχία των ΕΟΖ απαιτεί μια πολύ ικανή κυβέρνηση και ένα λειτουργικό σύστημα αγοράς, τουλάχιστον εντός της ζώνης ή του πάρκου. Η δημιουργία μιας ΕΟΖ χρησιμοποιώντας καθαρά μια προσέγγιση συστάδων θα ήταν δυνατή, αυξάνοντας ωστόσο το ρίσκο της αποτυχίας, εκτός εάν τα μηνύματα της αγοράς είναι σαφή και η κυβέρνηση έχει κατανοήσει πλήρως τα εγχώρια συγκριτικά πλεονεκτήματα και τις καταστάσεις της αγοράς (εσωτερικού και διεθνούς, γεγονός που συχνά ξεπερνά τις ικανότητες μιας κυβέρνησης).

Για παράδειγμα στην Κίνα, ενώ οι δυνάμεις της αγοράς είναι συνήθως υπεύθυνες για την παραγωγή βιομηχανικών συστάδων, η κυβέρνηση είναι εκείνη που τις υποστηρίζει ή διευκολύνει με διάφορους τρόπους, συμπεριλαμβανομένης της δημιουργίας ενός

βιομηχανικού πάρκου με βάση ένα υπάρχον cluster. Εν τω μεταξύ, μετά από δεκαετίες ανάπτυξης, ορισμένες συστάδες έχουν αρχίσει να αναπτύσσονται από ορισμένες ΕΟΖ, όπως οι συστάδες τεχνολογιών πληροφόρησης και επικοινωνίας στο Zhongguancun (Πεκίνο) και στο Shenzhen, τα ηλεκτρονικά και βιοτεχνολογικά clusters στο Pudong (Σαγκάη), το cluster λογισμικού στο Dalian, και το cluster οπτικο-ηλεκτρονικών στο Wuhan. Η εμφάνιση αυτών των συστάδων εξαρτάται στην πραγματικότητα από την επιτυχία αυτών των ΕΟΖ, οι οποίες χρησιμεύουν ως "θερμοκήπιο" τους και ως δυνάμεις της αγοράς. Επιπλέον, τα τελευταία χρόνια, ορισμένες πόλεις έχουν αρχίσει να εγκαθιστούν βιομηχανικά πάρκα σε μορφή cluster ή "εξειδικευμένα βιομηχανικά πάρκα", όπως η υγρή κρυστάλλινη οθόνη (LCD) στο υψηλής τεχνολογίας πάρκο στο Kunshan, το Wuxi Wind Power Science και το Τεχνολογικό - Φωτοβολταϊκό Πάρκο στην επαρχία Jiangsu.

Στα ανωτέρω παραδείγματα, δύο διαφορετικά μοντέλα τείνουν να συγκλίνουν. Ωστόσο, παρά το γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια οι ΕΟΖ και οι συστάδες στην Κίνα αλλά και σε άλλες χώρες έχουν επικαλυφθεί σε κάποιο βαθμό, στις περισσότερες περιπτώσεις η προέλευσή τους, οι αναπτυξιακές τροχιές, τα τμήματα της αγοράς, οι συνθέσεις στη βιομηχανία, το επίπεδο των λειτουργιών και οι παράγοντες επιτυχίας είναι αρκετά διαφορετικά. Γενικά οι ΕΟΖ λειτουργούν σε τομείς με περισσότερη τεχνολογία και έντασης κεφαλαίου και απολαμβάνουν μεγαλύτερης κυβερνητικής στήριξης, περισσότερες άμεσες ξένες επενδύσεις και ισχυρότερους δεσμούς με την παγκόσμια αγορά. Οι συστάδες, σε αντίθεση, με εξαίρεση εκείνων των ελάχιστων που προέκυψαν από τις υπάρχουσες ΕΟΖ, συνήθως λειτουργούν στους τομείς χαμηλής τεχνολογίας και έντασης εργασίας με λιγότερη κυβερνητική υποστήριξη. Πολλές από αυτές εδράζονται σε ανεπίσημους τομείς και αποτελούνται από πολυάριθμες μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις, αν και ορισμένες από αυτές αναβαθμίζονται σταδιακά, μετακινώντας προς τα πάνω τις αλυσίδες αξίας.

Κεφάλαιο 2ο : Προσφερόμενα Κίνητρα στις Ζώνες - Η Διεθνής Εμπειρία

2.1 Εισαγωγή

Στη σημερινή παγκοσμιοποιημένη οικονομία, λίγες χώρες μπορούν να παραμείνουν ανταγωνιστικές χωρίς άμεσες επενδύσεις, ιδίως ξένες επενδύσεις (ΑΞΕ). Με τα δυνητικά οφέλη, συμπεριλαμβανομένης της μεταφοράς τεχνολογίας, των κερδών απασχόλησης, της αναβάθμισης των δεξιοτήτων και την ανάπτυξη, δεν προκαλεί έκπληξη το γεγονός ότι πολλές κυβερνήσεις προσφέρουν επενδυτικά κίνητρα στο πλαίσιο των Οικονομικών Ζωνών. Τα επενδυτικά κίνητρα είναι νομοθετικά μέτρα που στοχεύουν στην τόνωση των επενδύσεων. Το φάσμα των κινήτρων είναι εκτεταμένο και περιλαμβάνει: φορολογικές ελαφρύνσεις, ευνοϊκοί φορολογικοί συντελεστές, επιχορηγήσεις, προνομιακά δάνεια, μονοπωλιακά δικαιώματα και ευνοϊκή πρόσβαση στην υποδομή (Blomström and Kokko, 2003)

Υπάρχουν δύο προσεγγίσεις για την αναγκαιότητα των Οικονομικών Ζωνών - ιδίως των ΕΟΖ. Η πρώτη είναι η ορθόδοξη - νεοκλασική προσέγγιση, που αναφέρει πως η ΕΟΖ με την παροχή φορολογικών και άλλων κινήτρων εξισορροπεί τα επίπεδα των εισαγωγών - εξαγωγών και η δεύτερη η ετερόδοξη - νεο-συστημική θεωρία που αναφέρει ότι προσφέρει καλό κλίμα στον εξαγωγικό προσανατολισμό των φορολογικών κινήτρων μέσω των σύγχρονων υποδομών, της καλής διακυβέρνησης και των ειδικών τοπικών πλεονεκτημάτων. Οι κυβερνήσεις μπορούν να θεωρούν τέτοια κίνητρα ως ένα απαραίτητο μέτρο για να ανταγωνίζονται με άλλες χώρες υποδοχής και να σηματοδοτήσει την κυβερνητική δέσμευση για ένα ανοιχτό επενδυτικό περιβάλλον (Moran, 1998). Υποστήριξη για τα κίνητρα θα μπορούσε επίσης να προκύψει από τη συγκριτική ευκολία με την οποία μπορούν να δοθούν σε υποψήφιους επενδυτές (Aliber, 1993, Wells & Allen, 2001). Στις περισσότερες περιπτώσεις, ωστόσο, η αποτελεσματικότητα αυτών των μέτρων υπερεκτιμάται ενώ το κόστος τους παραμένει κρυμμένο.

Η υπερεκτίμηση των ωφελειών είναι κατανοητή. Πολλοί παράγοντες είναι πίσω από την απόφαση μιας επιχείρησης να επενδύσει στο εξωτερικό, με τα επενδυτικά κίνητρα να διαδραματίζουν διαφορετικό ρόλο. Όπως σημειώνεται από τον James (2009), οι χώρες συνήθως ακολουθούν μεταρρυθμίσεις που συνδέονται με την ανάπτυξη χρησιμοποιώντας έναν συνδυασμό προσεγγίσεων, συμπεριλαμβανομένων των μακροοικονομικών πολιτικών, τις βελτιώσεις του επενδυτικού κλίματος και τις αλλαγές της βιομηχανικής πολιτικής. Επομένως, είναι δύσκολο να επισημάνει κανείς το συγκεκριμένο αποτέλεσμα των κινήτρων. Η ακαδημαϊκή έρευνα στον τομέα του προσδιορισμού των επενδύσεων αντανακλά αυτό το γεγονός. Ορισμένες πρόσφατες μελέτες αποδίδουν σημαντικό ρόλο στους οργανισμούς προώθησης επενδύσεων, ιδίως σε σχέση με την παροχή στοχοθετημένων πληροφοριών και υπηρεσιών.

Στο πλαίσιο αυτό, πολλές διοικήσεις (κυβερνήσεις - τοπικές αρχές) πιστεύουν ότι η μη προσφορά κινήτρων μπορεί να τους θέσει σε μειονεκτική θέση και συνεχίζουν να προσφέρουν προγράμματα. Έτσι είναι σημαντικό οι τυχόν σχετικές στρεβλώσεις και οι δαπάνες που σχετίζονται με αυτά τα εργαλεία να ελαχιστοποιούνται.

2.2 Οικονομικά Κίνητρα - Φορολογία

Σε παγκόσμιο επίπεδο οι ζώνες παρέχουν μια ποικιλία οικονομικών - κυρίως φορολογικών - κινήτρων, όπως φοροαπαλλαγή από τα εισαγόμενα αγαθά, απαλλαγή φόρου στις πωλήσεις και του φόρου προστιθέμενης αξίας στα εξαγόμενα εμπορεύματα, φορολογικές ελαφρύνσεις για τον φόρο εισοδήματος των επιχειρήσεων κ.λ.π. (Engman et al., 2007). Σύμφωνα με την Ravindra Tripathi (2015:2) τα οικονομικά κίνητρα τόσο για τους υπεύθυνους ανάπτυξης των ΕΟΖ όσο και για τις ίδιες τις συμμετέχουσες μονάδες της οικονομικής ζώνης διακρίνονται σε κίνητρα έμμεσης φορολογίας και άμεσης φορολογίας όσον αφορά το εισόδημα των μονάδων. Η κεντρική κυβέρνηση έχει καθορίσει τον τρόπο και τους όρους υπό τους οποίους οι κατωτέρω απαλλαγές / παραχωρήσεις, διανέμονται κάθε φορά.

1) Κίνητρα έμμεσης φορολογίας.

Ο υπεύθυνος για την ανάπτυξη των ΕΟΖ και η μονάδα που ανήκει στην ΕΟΖ δικαιούνται τις εξής απαλλαγές, μειώσεις και παραχωρήσεις:

α) απαλλαγή από δασμούς για εμπορεύματα που εισάγονται στην Κοινότητα της ΕΟΖ από τον υπεύθυνο προγραμματισμού ή τη μονάδα της ΕΟΖ για να συνεχίσουν τις εγκεκριμένες λειτουργίες.

β) απαλλαγή από δασμούς για εμπορεύματα που εξάγονται από την ΕΟΖ από τον υπεύθυνο προγραμματισμού ή τη μονάδα της ΕΟΖ σε οποιοδήποτε μέρος εκτός της χώρας υποδοχής.

γ) απαλλαγή από τους ειδικούς φόρους κατανάλωσης για τα εμπορεύματα τα οποία προέρχονται από την εσωτερική δασμολογική περιοχή προς την Κοινότητα της ΕΟΖ από τον υπεύθυνο προγραμματισμού ή τη μονάδα της ΕΟΖ για να συνεχίσουν τις εγκεκριμένες λειτουργίες.

δ) επιστροφή χρημάτων ή άλλες παροχές (οι οποίες αποτελούν αντικείμενο επανακαθορισμού περιοδικώς) για εμπορεύματα που εισάγονται στην ΕΟΖ.

ε) απαλλαγή από τον φόρο υπηρεσίας των παρεχόμενων φορολογητέων υπηρεσιών στον υπεύθυνο προγραμματισμού ή την μονάδα για την εκτέλεση των εγκεκριμένων λειτουργιών σε μια ΕΟΖ. Ωστόσο, δεν υπάρχει απαλλαγή από την παροχή ειδικών υπηρεσιών για υπηρεσίες που παρέχονται από το Προγραμματιστή μιας μονάδας ΕΟΖ ή Μονάδα της ΕΟΖ. Εξαιρέση, εάν υπάρχει, θα είναι σύμφωνα με τη νομοθεσία περί φορολογίας των υπηρεσιών.

στ) απαλλαγή από τον φόρο συναλλαγής επί κινητών αξιών σε περίπτωση που οι υποκείμενες στον φόρο συναλλαγές κινητών αξιών συνάπτονται με μέλος της ΕΟΖ μέσω του Κέντρου των Διεθνών Χρηματοπιστωτικών Υπηρεσιών (IFSC).

ζ) απαλλαγή από τους τοπικούς φόρους ή τον Φόρο Προστιθέμενης Αξίας (ΦΠΑ) επί των πωλήσεων / απαλλαγή από τον ΦΠΑ ή διάφορες παραχωρήσεις κατά την παράδοση των προϊόντων στον Προγραμματιστή ή στη μονάδα της ΕΟΖ, λαμβάνοντας

υπόψη τη νομοθεσία περί φόρου επί των πωλήσεων / ΦΠΑ του κράτους στο οποίο ανήκει η ΕΟΖ.

2) Κίνητρα άμεσης φορολογίας.

α) φορολογικές ελαφρύνσεις για μονάδες ΕΟΖ που ασχολούνται με την κατασκευή ή την παροχή υπηρεσιών. Προβλέπεται ότι μονάδες που αρχίζουν να απασχολούνται στους προαναφερθέντες τομείς, θα είναι επιλέξιμες με κάποιο ποσοστό έκπτωσης επί των κερδών των εξαγωγών για κάποιο αρχικό χρονικό διάστημα (π.χ. στην Ινδία για τα πρώτα πέντε έτη).

β) φορολογικές ελαφρύνσεις για μονάδες υπεράκτιων τραπεζών εντός μιας ΕΟΖ. Επιτρέπεται έκπτωση για ορισμένα εισοδήματα στις εντός ΕΟΖ τράπεζες ή στις αλλοδαπές τράπεζες που διαθέτουν μονάδα υπεράκτιας τραπεζικής στην ΕΟΖ ή σε μια μονάδα IFSC. Η έκπτωση είναι ποσοστό (συνήθως 100%) του εισοδήματος για κάποιο αρχικό χρονικό διάστημα (π.χ. στην Ινδία για τα πρώτα πέντε έτη).

γ) τόκοι εισπραχθέντες από κατοίκους των ΕΟΖ και αφορούν καταθέσεις που πραγματοποιούνται με Offshore Banking απαλλάσσονται από τους φόρους.

δ) εξαίρεση από τον ελάχιστο εναλλακτικό φόρο (Minimum Alternate Tax - MAT) σε κάθε δραστηριότητα που ασκείται ή υπηρεσίες που παρέχονται από τη μονάδα της ΕΟΖ.

ε) εξαίρεση από τα κεφαλαιακά κέρδη. Τα κεφαλαιακά κέρδη που προκύπτουν από την μεταβίβαση περιουσιακών στοιχείων (μηχανήματα, εγκαταστάσεις, κτίρια, γη ή οποιαδήποτε άλλα δικαιώματα σε κτίρια ή γη) κατά τη μετατόπιση της βιομηχανικής επιχείρησης από αστική περιοχή σε οποιαδήποτε ΕΟΖ απαλλάσσονται από τον φόρο κεφαλαιουχικών κερδών.

στ) το ποσό απαλλαγής για κεφαλαιακά κέρδη θα περιορίζεται στα έξοδα και τις δαπάνες που προκύπτουν σε σχέση με τους προαναφερθέντες σκοπούς.

Παρακάτω παρατίθενται ενδεικτικά τα παρεχόμενα οικονομικά κίνητρα στις ΕΟΖ με παραδείγματα αναπτυσσόμενων χωρών.

<u>Κίνητρο</u>	<u>Περιγραφή</u>	<u>Πλεονεκτήματα</u>	<u>Μειονεκτήματα</u>	<u>Παραδείγματα Αναπτυσσόμενων Χωρών</u>
Μειωμένος εταιρικός φόρος	χαμηλότερες τιμές εταιρικού φόρου	- ελαχιστοποίηση στρεβλώσεων -περίοδος μεγαλύτερου οφέλους - σταθεροί φορολογικοί συντελεστές	πρέπει να είναι κάτω από 35% ώστε να είναι αποτελεσματικός - ανταμείβει το παλιό κεφάλαιο	Όλοι ≤ 30%: Μποτσουάνα, Κορέα, Νεπάλ, Νιγηρία, Περού, Σιγκαπούρη, Σρι Λάνκα, Τανζανία, Ουγκάντα Κατ 'αποκοπή συντελεστές

		μειώνουν τη σύγχυση		φορολογίας: Ρουμανία, Ρωσία, Σλοβακία, Ουζμπεκιστάν
Τομεακά κίνητρα	Μειωμένοι εταιρικοί Φορολογικοί συντελεστές για ορισμένους τομείς / δραστηριότητες	- σημαντική επίδραση της κυβερνητικής συμμετοχής - πιο εύκολα στην υλοποίηση - εφαρμογή	- μπορεί να στρεβλώσει την αγορά	Μποτσουάνα, Βραζιλία, Εκουαδόρ, Αίγυπτος, Αιθιοπία, Γκάνα, Κορέα, Λεσόθο, Μαυρίκιος, Νεπάλ, Νιγηρία, Περού, Φιλιππίνες, Σρι Λάνκα, Τανζανία, Ουγκάντα, Ουζμπεκιστάν
Φοροαπαλλαγές	Περίοδος της απαλλαγής του φόρου - μειωμένου φόρου	- ευέλικτες, μπορεί να χρησιμοποιούνται για ορισμένες στοχοθετημένες βιομηχανίες - άμεσο όφελος στο εισόδημα των επιχειρήσεων	- διακριτική προσέγγιση - στρεβλώσεις, πιθανότητες για κακή διαχείριση - ευνοεί τις υπάρχουσες επιχειρήσεις έναντι των νεοσύστατων επιχειρήσεων - μπορεί να οδηγήσει σε διαρροή φόρων και αποφυγή μέσω μεταφοράς τιμολογήσεων - ανταμείβει τις βραχυπρόθεσμες επενδύσεις	(Χρόνια σε παρένθεση) Βραζιλία (15), Εκουαδόρ (20), Αίγυπτο (5-20), Αιθιοπία (1-5), Γκάνα (5-10), Κένυα (10), Κορέα (5), Μαυρίκιος (10), Νεπάλ (5-10), Νιγηρία (3-5), Φιλιππίνες (5), Σιγκαπούρη (5-10), Σρι Λάνκα (5), Τανζανία (2-5), Ουγκάντα (10)
Φόρος επενδύσεων / ελαφρύνσεις	φορολογική ελάφρυνση / επίδομα για δαπάνες επενδύσεων	- υποστηρίζει την επέκταση των υφιστάμενων επιχειρήσεων - ενθαρρύνει τις πολύ μακροπρόθεσμες επενδύσεις - μικρότερη διαρροή εσόδων		Εκουαδόρ (τουρισμός), Κορέα (6-10%), Μαυρίκιος (αντιρρύπανση), Μεξικό (19-25%), Νιγηρία (5-20%), Φιλιππίνες (75-00%), Σιγκαπούρη (33-50%)
Ταχεία απόσβεση	οι μειώσεις στις αποσβέσεις υπολογίζονται	- υποστηρίζει την επέκταση των υφιστάμενων επιχειρήσεων	αλλοιώνεται λόγω του υψηλού πληθωρισμού	Μποτσουάνα, Βραζιλία, Εκουαδόρ (5-10%), Αίγυπτος (5-10%),

	σε μικρότερη χρονική περίοδο	- ενθαρρύνει τις πολύ μακροπρόθεσμες επενδύσεις - μικρότερη διαρροή εσόδων		Αιθιοπία, Γκάνα (5-20%), Κένυα, Κορέα, Λεσόθο (5-25%), Μαυρίκιος, Μεξικό, Νεπάλ (5-25%), Περού (3-20%), Ρουάντα (5-50%), Σιγκαπούρη, Σρι Λάνκα, Τανζανία (25-100%), Ουγκάντα (5-20%)
Μείωση φόρου επί των πωλήσεων	φορολογική ελάφρυνση ειδικά στα κεφαλαιουχικά αγαθά			Αργεντινή, Χιλή, Περού
Απώλεια μεταφοράς	διαγραφή των ζημιών έναντι των μικτών κερδών στα επόμενα έτη			(χρόνια σε παρένθεση) Μποτσουάνα (5), Βραζιλία (4), Αίγυπτο (5), Αιθιοπία (3-5), Γκάνα (5), Κένυα, Κορέα (3), Μαυρίκιος, Μεξικό (4), Περού (4), Ρουάντα (5), Σιγκαπούρη, Σρι Λάνκα (6), Τανζανία (5), Ουγκάντα
Κίνητρα Εξαγωγών - Εισαγωγών	απαλλαγή στους δασμούς, μηδενική εφαρμογή του ΦΠΑ στις εξαγωγές, παροχή βοήθειας σε επίπεδο μάρκετινγκ στον τομέα των εξαγωγών	- μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε στοχοθετημένους τομείς	- περιορίζονται από τις εμπορικές συμφωνίες - ανάλογα με την ικανότητα των τελωνειακών αρχών	Μποτσουάνα (φορό - απαλλαγές), Βραζιλία, Εκουαδόρ, Αίγυπτος, Αιθιοπία, Γκάνα, Κορέα, Λεσόθο, Μαυρίκιος, Μεξικό, Το Νεπάλ, τη Νιγηρία, το Περού, Φιλιππίνες, Ρουάντα, Σιγκαπούρη, Σρι Λάνκα, Τανζανία, Ουγκάντα, Ουζμπεκιστάν
Επιχορηγήσεις - Χρηματοδοτήσεις	Άμεσες επιχορηγήσεις, εκ των προτέρων επιχορηγήσεις και επιδοτούμενα δάνεια	ευέλικτες, - μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε στοχοθετημένους τομείς	- υψηλό εκ των προτέρων κόστος - ανάλογα με την ικανότητα των φορολογικών αρχών - επιρρεπείς σε καταχρηστικές χρήσεις	ανάπτυξη τηλεπικοινωνιακών υποδομών στην ύπαιθρο : Περού, Αίγυπτος, Ουγκάντα, Νεπάλ
Περιφερειακά κίνητρα	επιχορηγήσεις / χρηματοδοτήσεις φόρων /	ευέλικτα, - μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε στοχοθετημένες	- ανάλογα με την ικανότητα των τοπικών αρχών - επιρρεπείς σε	Βραζιλία, Ισημερινός, Αίγυπτος, Αιθιοπία, Γκάνα, Μεξικό, Νεπάλ,

	επιδοτούμενα δάνεια / παροχή υποδομών όταν πραγματοποιούνται επενδύσεις σε ορισμένες περιοχές	περιοχές	καταχρηστικές χρήσεις	Περού, Ρουάντα, Σρι Λάνκα, Τανζανία, Ουγκάντα
--	---	----------	-----------------------	---

Πίνακας 2: Παρεχόμενα οικονομικά κίνητρα στις ΕΟΖ Πηγή: (UNCTAD Policy Review Series; Biggs, 2007; Morisset and Pirnia, 2000; Tuomi, 2012)

Παρά την προσέλκυση των επενδυτών με την χορήγηση των ανωτέρω κινήτρων, δημιουργούνται μια σειρά προβλημάτων όχι μόνο για την χώρα και την εθνική οικονομία αλλά και για τις ίδιες τις συμμετέχουσες επιχειρήσεις, που όπως αναφέρει η Tuomi(2012:9) είναι:

α) Η επιλεκτικότητα στην εφαρμογή των οικονομικών κινήτρων και η έλλειψη διαφάνειας που παρατηρούνται συχνά με τα προγράμματα ΕΟΖ λειτουργούν ως αποτρεπτικά για τους πιθανούς επενδυτές λαμβάνοντας υπόψη την ύπαρξη των λόμπι και των ηθελημένων καθυστερήσεων.

β) Τα φορολογικά κίνητρα τείνουν να προσελκύουν επιχειρήσεις υψηλής κινητικότητας, προκαλώντας προβλήματα στην βιώσιμη ανάπτυξη.

γ) Τα κίνητρα τείνουν να εισάγουν διακρίσεις έναντι των μικρότερων επιχειρήσεων, έναντι των τοπικών εταιρειών σε ένα de facto καθεστώς και κατά των επιχειρήσεων σε μη στοχοθετημένους τομείς.

δ) Οι φορολογικές απαλλαγές γενικά δημιουργούν στρεβλώσεις καθώς οι επιχειρήσεις προσπαθούν να μεταφέρουν την παραγωγή σε χαμηλού φόρου περιοχές ή να συμμετέχουν με μεταβλητές τιμές. Ορισμένες επιχειρήσεις υπονομεύουν ακόμη και την επιλεξιμότητα στα κόστη, μια δόλια συμπεριφορά που απαιτεί δαπανηρούς ελέγχους για την αποκάλυψή τους. Για παράδειγμα, στην Ινδία πολλές επιχειρήσεις δημιουργήθηκαν εικονικά σε περιφέρειες που δικαιούνται ειδικά κίνητρα (James, 2009).

ε) Οι φορολογικές απαλλαγές τείνουν να ευνοούν τις υπάρχουσες επιχειρήσεις έναντι των νεοσύστατων επιχειρήσεων, καθώς οι υπάρχουσες επιχειρήσεις τείνουν να έχουν περισσότερα άμεσα φορολογητέα έσοδα και είναι σε θέση με βάση ένα προγραμματισμό στις φορολογικές τους υποχρεώσεις να ελαχιστοποιήσουν την επίπτωσή τους (Biggs, 2007). Αν ωστόσο υπάρχει φοροαπαλλαγή που χορηγείται μόνο για νέες επενδύσεις, μπορεί να λειτουργήσει αντίστροφα και να υπάρχουν διακρίσεις κατά της επανεπένδυσης και των επενδύσεων που βασίζονται σε μακροχρόνια χρήση απομείωσης του κεφαλαίου (Morisset και Pirnia, 2000).

στ) Οι φορολογικές απαλλαγές δημιουργούν διοικητικά προβλήματα στις φορολογικές αρχές, καθώς σπάνια τηρούν αρχεία αποσβέσεων κατά τη διάρκεια των φορολογικών ελαφρύνσεων, γεγονός που δημιουργεί αρκετές ουσιαδείς δυσκολίες στον

έλεγχο των επιχειρήσεων για τον τερματισμό των παροχών. Επιπλέον, η πολιτική πίεση συχνά καθιστά δύσκολο τον τερματισμό των φοροαπαλλαγών.

ζ) Οι φορολογικές επενδύσεις που εστιάζονται στον εξοπλισμό δημιουργούν στρεβλώσεις μεταξύ των περιουσιακών στοιχείων των άλλων κατηγοριών κεφαλαίων, γεγονός που μπορεί να προκαλέσει μεροληψία για τις ασθενέστερες επενδύσεις. Στην Ταϊλάνδη, για παράδειγμα, οι επιχειρήσεις που επωφελήθηκαν από τα κίνητρα είχαν ασθενέστερους χρηματοοικονομικούς δείκτες από αυτούς που δεν συμμετείχαν (FIAS, 1999, James, 2009)

η) Τα κίνητρα ανταγωνίζονται τη δημόσια χρηματοδότηση που έχει σαν στόχο τον σχηματισμό του υψηλής παραγωγικότητας τοπικού ανθρώπινου κεφαλαίου καθώς και των τοπικών υποδομών (Oman, 1999).

θ) Η κατάσταση - τύπου του διλήμματος του φυλακισμένου - που προκάλεσε ο πολλαπλασιασμός τέτοιων συστημάτων σημαίνει ότι οι χώρες αισθάνονται υποχρεωμένες να παρέχουν κίνητρα απλώς να παραμείνουν στη διαδικασία υποβολής προσφορών - κινήτρων, με αποτέλεσμα τη συνολική ανεπάρκεια πόρων. Οι Blömstrom και Kokko (2003) δείχνουν ότι η μόνη βιώσιμη λύση στο πρόβλημα αυτό, είναι μια πολυμερής διαπραγμάτευση μείωσης των παρεχόμενων κινήτρων. Τα ισχύοντα μέτρα, όπως οι συμφωνίες του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου σχετικά με τις επιδοτήσεις, τα αντισταθμιστικά μέτρα (Agreements on Subsidies and Countervailing Measures - ASCM) και τα επενδυτικά μέτρα που σχετίζονται με το εμπόριο (Trade-Related Investment Measures - TRIM) έχουν περιορισμένη κάλυψη, εστιάζοντας κυρίως σε επιδοτήσεις σε μεμονωμένες εταιρείες.

2.3 Ευέλικτες - Διακριτές Διοικητικές Δομές

Η λειτουργία μιας ΕΟΖ περιλαμβάνει τους ρόλους του ιδιοκτήτη της ζώνης, του προγραμματιστή της ζώνης, του διαχειριστή ή χειριστή της ζώνης και του ρυθμιστή. Μέχρι τη δεκαετία του 1990, όταν τα περισσότερα προγράμματα ΕΟΖ παρέμειναν πλήρως στα χέρια των κυβερνήσεων, ήταν συνηθισμένο για το ίδιο κυβερνητικό όργανο να εκτελεί όλους τους ρόλους αυτούς ταυτόχρονα. Αυτή η προσέγγιση παραμένει κοινή σε πολλά προγράμματα ζώνης σε όλο τον κόσμο, ιδιαίτερα στην Ανατολική Ασία όπου τα περισσότερα προγράμματα ζώνης δημιουργήθηκαν πολύ νωρίτερα.

Ωστόσο, δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις όπου ο σχεδιασμός και η ανάπτυξη των οικονομικών ζωνών απαιτούσαν μεγάλες επενδύσεις και οδήγησαν σε δυσάρεστες καταστάσεις με πολλούς κινδύνους. Η ανάπτυξη του ιδιωτικού τομέα (ή συνεργασίες μεταξύ δημόσιου-ιδιωτικού τομέα π.χ. ΣΔΙΤ) μπορεί να μειώσει τον κίνδυνο των κυβερνήσεων στα προγράμματα ζώνης και να εξασφαλιστεί μεγαλύτερη διαφάνεια.

Με την αυξανόμενη συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα σε προγράμματα ζώνης σε όλο τον κόσμο κατέστησε την πολλαπλή λειτουργία που είχαν οι κυβερνήσεις αρκετά προβληματική. Συγκεκριμένα, δημιουργείται μια σύγκρουση συμφερόντων, όπου η κυβέρνηση είναι υπεύθυνη για τη ρύθμιση και την προώθηση όλων των ζωνών σε μια χώρα, συμπεριλαμβανομένων των ζωνών που έχουν αναπτυχθεί και λειτουργούν από τον ιδιωτικό τομέα καθώς και αυτές που αναπτύχθηκαν και λειτουργούν για λογαριασμό της κυβέρνησης.

Πράγματι, είναι συχνά τα φαινόμενα όπου η ίδια η κυβερνητική υπηρεσία είναι υπεύθυνη για τη ρύθμιση και την ανάπτυξη των ζωνών, έτσι ώστε στην πράξη ρυθμίζουν τους εαυτούς τους. Ανεξάρτητα από τη διαφάνεια ή την αποτελεσματικότητα της ρυθμιστικής αρχής, θα υπάρχει προκατάληψη κατά του ιδιωτικού τομέα, γεγονός που θα λειτουργεί ως σημαντικό εμπόδιο στην προσέλκυση ιδιωτών με πολλές προκύπτουσες διαφωνίες.

Η βέλτιστη πρακτική για να αποφευχθεί αυτή η σύγκρουση συμφερόντων είναι ο διαχωρισμός του ρυθμιστικού ρόλου με τους ρόλους του ιδιοκτήτη, του προγραμματιστή και του χειριστή. Αυτό επιτρέπει στον ρυθμιστικό ρόλο να παραμείνει πλήρως ανεξάρτητος από κάθε μεμονωμένη οικονομική ζώνη. Ως μέρος αυτής της διαδικασίας, είναι σημαντικό για την πολιτική των ΕΟΖ η σαφήνεια των συγκεκριμένων αρμοδιοτήτων των εμπλεκόμενων όπως περιγράφεται στον παρακάτω πίνακα. Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι ο ιδιοκτήτης μιας ΕΟΖ δεν πρέπει να είναι ταυτόχρονα και ο προγραμματιστής της. Πράγματι, ενώ συχνά συμβαίνει ο προγραμματιστής να έχει τουλάχιστον κάποιο μερίδιο (αν όχι την πλειοψηφία) της ΕΟΖ, δεν είναι ασυνήθιστο, ακόμη και σε ιδιωτικά αναπτυγμένα έργα, η Κυβέρνηση να έχει αρκετά μεγάλο μερίδιο της ΕΟΖ, ιδίως μέσω της ιδιοκτησίας της γης.

Φυσικά, αφήνοντας την ανάπτυξη της ζώνης στο ιδιωτικό τομέα δεν σημαίνει ότι η διοικητική αρχή της ζώνης δεν έχει κανένα ρόλο στην αναπτυξιακή της διαδικασία. Ο ρόλος της ως ρυθμιστή είναι κρίσιμος καθώς εξασφαλίζει ότι οι διαδικασίες της ανάπτυξης θα είναι διαφανείς και αποτελεσματικές. Είναι κρίσιμο το γεγονός ότι το νομικό πλαίσιο καθιερώνει ένα σαφές σύνολο κανόνων που καθορίζουν το σύνολο των διαδικασιών επιλογής τοποθεσίας, επενδύσεων, ανάπτυξης, αδειοδότησης και λειτουργίας της ΕΟΖ. Η διοικητική αρχή της ζώνης, με βάση στον ρυθμιστικό της ρόλο, θα πρέπει να διασφαλίσει ότι οι ιδιωτικοί προγραμματιστές τηρούν συγκεκριμένα κριτήρια όσον αφορά τις τοποθεσίες όπου αναπτύσσονται, τη φύση της ανάπτυξής τους και τις ακολουθούμενες περιβαλλοντικές πρακτικές. Θα πρέπει επίσης να εξασφαλίσει ότι οι προγραμματιστές συμβαδίζουν με τους όρους της οικονομικής τους επάρκειας και της απαιτούμενης εμπειρίας.

	Αρχικές ευθύνες
Κυβέρνηση	<ul style="list-style-type: none"> • Διεξαγωγή στρατηγικού σχεδιασμού. • Επιλογή τόπων και κομματιών γης / καθορισμός κατευθυντήριων γραμμών για τη χρήση γης. • Διενέργεια αρχικών μελετών σκοπιμότητας. • Επιλογή και σύναψη συμφωνιών ανάπτυξης με τον προγραμματιστή. • Ανάπτυξη υποδομής εκτός του χώρου της ΕΟΖ. • Εκπαίδευση / ανάπτυξη εργατικού δυναμικού και κοινωνικές υπηρεσίες. • Ρύθμιση και διοίκηση του προγράμματος της ΕΟΖ.
Ρυθμιστής	<ul style="list-style-type: none"> • Σχεδιάζει τις ΕΟΖ: Ορίζει τις δημόσιες και ιδιωτικές εκτάσεις στις ΕΟΖ καθώς και τους δημόσιους ή ιδιωτικούς προγραμματιστές ή / και φορείς εκμετάλλευσης. • Διευκολύνει τις κυβερνητικές υπηρεσίες: Διευκολύνει τη χορήγηση αδειών, την εγγραφή και την αδειοδότηση (περιβαλλοντικές - οικοδομικές άδειες, άδειες εργασίας κ.λπ.), ρυθμίζει τις υπηρεσίες εντός των ΕΟΖ, όπως επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας, ο ρυθμιστής μπορεί να ορίσει τέλη ανάλογα με το κόστος παροχής υπηρεσιών. • Παρακολουθεί τη συμμόρφωση - εφαρμογή των όρων: Παρακολουθεί τη συμμόρφωση με το νομικό πλαίσιο της ΕΟΖ, συμπεριλαμβανομένων των πολιτικών, προτύπων και απαιτήσεων της ΕΟΖ, και επιβάλλει την συμμόρφωση με κατάλληλες κυρώσεις ανεξάρτητα από τους άλλους

	δημόσιους οργανισμούς.
Προγραμματιστής	<ul style="list-style-type: none"> • Προγραμματισμός χρήσης γης: Δημιουργία τελικού γενικού σχεδίου χρήσης γης και προετοιμασία της γης (ταξινόμηση, εξομάλυνση, άλλες δραστηριότητες πριν από την κατασκευή). • Παροχή υποδομών: εσωτερικά οδικά δίκτυα, αποχέτευση και υποδομή για παροχή υπηρεσιών κοινής ωφελείας.
Διαχειριστής (Ίσως να είναι ο ίδιος με τον προγραμματιστή ή βάσει συμβατικής συμφωνίας με τον ιδιοκτήτη / προγραμματιστή)	<ul style="list-style-type: none"> • Μίσθωση διευκολύνσεων: Διαχείριση μισθώσεων και συμβάσεων μίσθωσης με μεμονωμένους επενδυτές και ευθύνη για τις βασικές υπηρεσίες της ζώνης (συμπεριλαμβανομένης της συντήρησης, της ασφάλειας, κ.λπ.). • Διαμεσολάβηση επιχειρήσεων κοινής ωφελείας: Διασφάλιση παροχής ηλεκτρικών εγκαταστάσεων (ηλεκτρισμού, φυσικού αερίου, τηλεπικοινωνιών) ή μέσω εγχώριων παρόχων. • Παροχή άλλων υπηρεσιών προστιθέμενης αξίας: Μπορεί να περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα άλλων υπηρεσιών, συμπεριλαμβανομένων επιχειρηματικών και εκπαιδευτικών κέντρων, ιατρικής και παιδικής μέριμνας, μεταφορών, προσέλκυσης νέων μελών κλπ. • Μάρκετινγκ: Οι έμπειροι ιδιωτικοί προγραμματιστές έχουν συχνά ένα δίκτυο πολυεθνικών πελατών σε διάφορους τομείς της βιομηχανίας στους οποίους μπορούν να προκύψουν νέες εμπορικές ευκαιρίες στην ΕΟΖ. Να σημειωθεί η ρυθμιστική αρχή της ΕΟΖ και άλλα τμήματα της κυβέρνησης (όπως ένας οργανισμός προώθησης των επενδύσεων) συνήθως εκτελούν επίσης ορισμένες δραστηριότητες μάρκετινγκ.

Πίνακας 3 : Αρχικές ευθύνες εμπλεκόμενων φορέων στις ζώνες.

Σε αντίθεση με τις Ζώνες Εξαγωγικής Μεταποίησης που κανονικά λειτουργούν υπό την κεντρική κυβέρνηση, οι ΕΟΖ έχουν το δικό τους διοικητικό επίπεδο, τις δικές τους διοικητικές επιτροπές που βρίσκονται υπό τον έλεγχο των τοπικών αρχών. Για παράδειγμα η Διοικητική Επιτροπή μιας τυπικής ΕΟΖ στην Κίνα (Eingereicht von Claus Knoth, 2000) έχει τις ακόλουθες λειτουργίες:

1. Εκπόνηση σχεδίων ανάπτυξης για τις ειδικές ζώνες και οργάνωση υλοποίησής τους.
2. Εξέταση και έγκριση επενδυτικών σχεδίων στις ειδικές ζώνες.
3. Η ενασχόληση με την καταχώριση βιομηχανικών και εμπορικών επιχειρήσεων στις ειδικές ζώνες και την κατανομή της γης.
4. Ο συντονισμός των σχέσεων εργασίας μεταξύ των τραπεζικών, ασφαλιστικών, φορολογικών και τελωνειακών αρχών, τις συνοριακές επιθεωρήσεις, τις ταχυδρομικές και τηλεπικοινωνιακές αρχές καθώς και άλλους οργανισμούς.
5. Διαχείριση εργασιακών θεμάτων.
6. Υπεύθυνη στους τομείς της εκπαίδευσης, πολιτισμού, υγειονομικών παροχών.
7. Να επιβλέπει την εφαρμογή και την επιβολή των νόμων και των όρων στην ΕΟΖ (Wang 1988α: 102).

Ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό των ΕΟΖ είναι οι εταιρείες ανάπτυξης. Το έργο των αναπτυξιακών εταιρειών καλύπτεται από τους κανονισμούς των κυβερνήσεων. Το αντικείμενό τους περιλαμβάνει επενδύσεις άντλησης κεφαλαίων, κοινές επιχειρήσεις με επενδυτές στις ειδικές ζώνες, οι οποίες ενεργούν ως αντιπρόσωποι των επενδυτών στις ειδικές ζώνες σε θέματα πωλήσεων και αγορών με άλλα μέρη έξω από τις ειδικές ζώνες και παροχή υπηρεσιών για επιχειρηματικές συνομιλίες (BFAI 1986: 96).

Ήδη ο ορισμός αυτός δείχνει ότι οι αναπτυξιακές εταιρείες προορίζονται να γίνουν σημαντικοί παράγοντες στην οικονομία των ΕΟΖ για τα επόμενα χρόνια. Εκτός από τις αρμοδιότητες που αναφέρονται ανωτέρω, ασκούν και τα ακόλουθα καθήκοντα:

1. Ανάπτυξη κοινών επιχειρήσεων με ξένους ή εγχώριους εταίρους.
2. Απόκτηση πρόσβασης στις εξαγωγικές αγορές για τις επιχειρήσεις της ζώνης καθώς και για τις εγχώριες επιχειρήσεις (Rhee et al, 1990).
3. Βελτίωση της υποδομής στη ζώνη από τις κατασκευαστικές εταιρείες και τις εταιρείες κτηματομεσιτικών υπηρεσιών.
4. Να επιτελεί ένα ενδιάμεσο ρόλο για δανεισμό σε ξένο νόμισμα.

2.4 Αγορές - χρήσεις γης και επιλογή τοποθεσίας των ΕΟΖ

Για την προσέλκυση των εταιρειών, οι ζώνες συχνά συμμετέχουν σε ανταγωνιστικές προσφορές προκειμένου να προσελκύσουν νέους πελάτες (Engman et al., 2007). Γενικά, οι κεντρικές και οι τοπικές κυβερνήσεις είναι οι μεγαλύτεροι πάροχοι έκπτωσης γης ή ελεύθερης γης και φυσικής υποδομής (Farole, 2010). Στο πλαίσιο αυτό, οι τοπικές κυβερνήσεις επιδοτούν και διαχειρίζονται τις επιχειρηματικές θερμοκοιτίδες ως ένας τρόπος για την προώθηση της καινοτομίας, της επιχειρηματικότητας και της περιφερειακής ανάπτυξης (Cooper, 1986; Scillitoe and Chakrabarti, 2010). Οι θερμοκοιτίδες είναι οντότητες που επιταχύνουν την επιτυχή ανάπτυξη των επιχειρηματικών επιχειρήσεων μέσω μιας σειράς βοηθητικών επιχειρήσεων που υποστηρίζουν με πόρους και υπηρεσίες που αναπτύχθηκαν από τη διοίκηση των θερμοκοιτίδων και προσφέρονται τόσο στο πλαίσιο του εσωτερικού τους περιβάλλον όσο και μέσω του δικτύου επαφών τους (Chandra and Fealey, 2009) Πολλές από αυτές τις θερμοκοιτίδες είναι συνδεδεμένες με πανεπιστήμια ή εθνικά εργαστήρια, ωστόσο οι μηχανισμοί ιδιοκτησίας και διαχείρισης ποικίλλουν από χώρα σε χώρα (Chandra and Fealey, 2009). Οι θερμοκοιτίδες έχουν σχεδιαστεί για να προωθήσουν την ανάπτυξη των μικρών επιχειρήσεων, οι οποίες θεωρούνται δυνητικές πηγές απασχόλησης (Glaeser κ.ά., 2010).

Ο προσδιορισμός της ιδανικής θέσης - τοποθεσίας για μια ΕΟΖ είναι καθοριστικής σημασίας για την επιτυχία της. Η απόκτηση γης είναι ένα σημαντικό ζήτημα για τη δημιουργία ζωνών, ιδιαίτερα στην ανάπτυξη των χωρών. Η γη έχει πολλαπλές χρήσεις και η μεγάλης κλίμακας απόκτηση γης μπορεί να οδηγήσει σε προβλήματα επισιτιστικής ασφάλειας, σε ζητήματα επανεγκατάστασης καθώς και κοινωνικά και πολιτικά ζητήματα. Επιπλέον, είναι δύσκολο να αποκτηθούν μεγάλες εκτάσεις παρακείμενης γης. Η απόκτηση γης για βιομηχανικές ομάδες / ζώνες είναι ένα ζήτημα που συζητείται ιδιαίτερα και κάθε χώρα έχει σχεδιάσει το δικό της πλαίσιο για την απόκτηση γης, αποζημίωσης στους ιδιοκτήτες και την εν γένει αποκατάσταση του εξωτερικού περιβάλλοντος. Σε ορισμένες χώρες, η γη αποκτάται ή παρέχεται από την κυβέρνηση, ενώ σε άλλες είναι ευθύνη του προγραμματιστή - είτε ιδιωτικός φορέας είτε δημόσιος φορέας - να αποκτήσει γη.

Στις περισσότερες χώρες, η κυβέρνηση (όπως η BEZA στο Μπαγκλαντές και η PEZA στις Φιλιππίνες) διαδραματίζει κεντρικό ρόλο στην παροχή γης για χρήση ως ΕΟΖ. Στο Μπαγκλαντές, η BEZA παρέχει γη με μίσθωση για 30 χρόνια και επίσης εκμισθώνει προκατασκευασμένες μονάδες εργοστασίων εντός των ΕΟΖ για να μειώσει τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι εταιρείες στη πρόσβαση σε γη και στην έναρξη της επιχειρηματικής τους δραστηριότητας. Στην Κίνα, οι ξένοι επενδυτές μπορούν νόμιμα να αποκτήσουν τα

δικαιώματα για την ανάπτυξη της γης και επιχειρηματικής χρήσης για ΕΟΖ (Wang 2013). Αυτό αποτελεί σημαντικό πλεονέκτημα για τους αλλοδαπούς επενδυτές στην Κίνα όπου υπάρχουν περιορισμοί στην ιδιοκτησία της γης. Στις Φιλιππίνες, η κυβέρνηση έχει την εξουσία να αποκτήσει οποιαδήποτε ιδιωτική γη εντός ή δίπλα στις οικονομικές ζώνες για την εδραίωση της γης της ΕΟΖ.

Στην Ταϊλάνδη, η κυβέρνηση βοηθά τις εταιρείες να αγοράζουν / εκμισθώνουν γη και εκδίδει τα πιστοποιητικά που απαιτούνται για την εγκατάσταση των εργοστασίων. Αυτή η διάταξη είναι μια τεράστια υποστήριξη για ξένες εταιρείες, καθώς οι μη-Ταϊλανδικές επιχειρήσεις και οι πολίτες δεν επιτρέπεται να κατέχουν γη στην Ταϊλάνδη. Τέλος, στο Βιετνάμ όπως και στην Ινδία, οι ιδιωτικές εταιρείες συνήθως διαχειρίζονται ζώνες, όπου για την απόκτηση γης πρέπει να διαπραγματευτούν με τους υφιστάμενους γαιοκτήμονες μετά τις κατευθυντήριες γραμμές της κυβέρνησης (Han και Vu 2008). Στην Ινδία, το Υπουργείο Εμπορίου δεν βοηθά τους ιδιώτες κατασκευαστές που επιθυμούν την απόκτηση γης. Έχει καθορίσει μόνο ορισμένες οδηγίες σχετικά με το είδος της γης που μπορεί να αποκτηθεί για μια ΕΟΖ. Οι κρατικές κυβερνήσεις εγκρίνουν τη γη, που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για ΕΟΖ. Η κρατική κυβέρνηση μπορεί να βοηθήσει τον ιδιώτη - προγραμματιστή στη εξαγορά γης για μια ΕΟΖ.

Συνολικά, η απόκτηση γης είναι ένα ευαίσθητο θέμα σε πολλές χώρες, αλλά στην περίπτωση της Ινδίας τονίζεται περαιτέρω καθώς παραχωρούνται για ανάγκες ΕΟΖ μικρές εκτάσεις γης λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός της εξάρτησης περίπου του 60% του πληθυσμού από τον αγροτικό τομέα. Μια πολυεθνική ΕΟΖ απαιτεί μεγάλη έκταση συνεχόμενης γης και είναι συχνά δύσκολο ένας προγραμματιστής να αποκτήσει τη γη χωρίς τη κρατική στήριξη. Όσον αφορά την επιλογή της τοποθεσίας, υπάρχει ένα ευρύ φάσμα της επιστημονικής αρθρογραφίας για το πώς η Κίνα επέλεξε τις τέσσερις ζώνες της το 1979. Ενώ κάποιοι υποστηρίζουν ότι οι θέσεις των ζωνών ήταν προσεκτικά επιλεγμένες προκειμένου να έχουν καλύτερες διασυνδέσεις με το Χονγκ Κονγκ, το Μακάο και την Ταϊβάν (Jao και Leung 1986), άλλοι θεωρούν ότι η τοπική πολιτική επιρροή έπαιξε σημαντικό ρόλο στην επιλογή (Knoth 2000). Μια πιο εύλογη εξήγηση θα μπορούσε να είναι ότι ένας συνδυασμός παραγόντων όπως η απόσταση από τα λιμάνια, η διαθεσιμότητα φθηνών οικοπέδων και εργατικού δυναμικού καθώς και οι δραστήριοι φορείς οδηγούν στην επιλογή αυτών των τοποθεσιών (Lai 2006, Zeng 2011).

Γενικά, οι ζώνες έχουν αναπτυχθεί σε στενή γειτνίαση με συνδέσεις μεταφοράς όπως τους λιμένες και τα αεροδρόμια. Μελέτες σημειώνουν επίσης ότι οι μικρότερες ζώνες που βρίσκονται σε απομακρυσμένες περιοχές έχουν αποτύχει συχνά, καθώς δεν μπορούσαν να αναπτύξουν δεσμούς με την υπόλοιπη οικονομία. Σε αντίθεση, στρατηγικά τοποθετημένες μεγάλες ζώνες σε κοντινή απόσταση με λιμάνια, αεροδρόμια, σιδηροδρομικά δίκτυα, μεγάλα εθνικά δίκτυα και γενικότερα σημαντικούς κόμβους μεταφορών, είναι πιο πιθανό να πετύχουν αν έχουν αυτονομία, είναι αναπτυγμένες από ιδιωτικούς φορείς ή με τη σύμπραξη του ιδιωτικού φορέα και του δημόσιου αντίστοιχα και υποστηρίζονται από ένα συμπαγές θεσμικό πλαίσιο που το χαρακτηρίζει η διαφάνεια και η αποδοτικότητα των μέτρων (Palit και Bhattacharjee 2008).

2.5 Υποδομές

Υπάρχουν πολλοί δυνατοί ορισμοί του κεφαλαίου που αφορά την Υποδομή. Ο ορισμός που έχει περισσότερο νόημα από οικονομικής άποψης συνίσταται σε μεγάλα φυσικά μονοπώλια έντασης κεφαλαίου όπως αυτοκινητόδρομους, άλλες εγκαταστάσεις μεταφοράς, γραμμές ύδρευσης και αποχέτευσης και συστήματα επικοινωνιών. Επιπλέον περιλαμβάνει εκπαιδευτικά ιδρύματα, νοσοκομειακές μονάδες και άλλες ποικίλες υποδομές (Gramlich, 1994).

Οι κρατικές υπηρεσίες στο πλαίσιο των Οικονομικών Ζωνών έχουν συμμετάσχει εδώ και καιρό στη δημιουργία και τη διαχείριση της βιομηχανικής υποδομής, αλλά υπήρξαν σημαντικές αλλαγές στους στόχους και στις λεπτομέρειες των παρεμβάσεών τους, αρχής γενομένης από τη δεκαετία του 1990. Τα περισσότερα, αν όχι όλα, τα κράτη σχημάτισαν τη βιομηχανική ανάπτυξη και / ή τις επιχειρήσεις υποδομών στη δεκαετία του 1960, τα οποία τέθηκαν υπεύθυνα για την απόκτηση γης και την κατασκευή βιομηχανικών κτιρίων εξοπλισμένων με βασικές υποδομές (δρόμοι, νερό, συνδέσεις ηλεκτρισμού και τηλεπικοινωνιών), όπου οι μονάδες παραγωγής θα μπορούσαν να μισθώνουν χώρο και να εγκαθιστούν εργασίες γρήγορα. Μία από τις κύριες αποστολές τους ήταν η προώθηση της εκβιομηχάνισης σε ειδικά οριοθετημένες περιοχές, σε εδαφικές μονάδες (περιοχές ή αναπτυξιακά τμήματα) των οποίων οι σχετικά αδύναμοι κοινωνικοοικονομικοί δείκτες αποτέλεσαν αντικείμενο ειδική προσοχής από την κυβέρνηση (Kennedy, 2009).

Ο ευρύτερος στόχος της εν λόγω πολιτικής ήταν να προωθηθεί μια πιο ισορροπημένη εξάπλωση της βιομηχανικής δραστηριότητας μέσω των ΕΟΖ κυρίως, ώστε εν μέρει να αποφευχθεί η εσωτερική μετανάστευση και η «μη προγραμματισμένη» αστικοποίηση. Για πολλά χρόνια, μέχρι τη δεκαετία του 1980, η επίσημη πολιτική αγνόησε την αστικοποίηση ή δεν προσπάθησε αρκετά να τη συγκρατήσει: "... ήταν η φιλοδοξία των σχεδιαστών να συνδέσουν αστικές και διάσπαρτες βιομηχανικές περιοχές χρησιμοποιώντας έναν συνδυασμό εργαλείων που περιλαμβάνουν πολιτική βιομηχανικής αδειοδότησης, επιλεκτική τοποθέτηση των εργοστασίων του δημόσιου φορέα και προώθησης των βιομηχανιών μικρής κλίμακας, με σαφή πρόθεση τη διατήρηση του πληθυσμού στις αγροτικές περιοχές. Οι αυστηροί κανόνες απαγόρευαν την εγκατάσταση βιομηχανιών σε ή κοντά σε αστικά κέντρα. Πιο συγκεκριμένα, οι πόλεις υπέφεραν από ανεπαρκείς δημόσιες επενδύσεις σε υποδομές και στέγαση, μια πολιτική που μπορεί να ερμηνευτεί ως μια σκόπιμη προσπάθεια να μειωθεί ο παράγοντας έλξης από τις πόλεις..." (Kennedy and Zerah 2008: 112). Με δεδομένο αυτό το πλαίσιο, η σημερινή μετατόπιση της πολιτικής είναι ακόμα πιο έντονη. Σήμερα το κράτος, καθώς και οι τοπικές αρχές επαναπροσδιορίζονται, στοχεύοντας στις μητροπολιτικές περιοχές ως εν δυνάμει φιλοξενούσες περιοχές για εγκατάσταση ΕΟΖ ως στρατηγική πολιτική.

Ο αντίκτυπος των δημόσιων επενδύσεων σε υποδομές όσον αφορά στις παραγωγικές επιδόσεις των επιχειρήσεων που υπάρχουν σε Οικονομική Ζώνη αποτελεί ένα σημαντικό κομμάτι της επιστημονικής βιβλιογραφίας για την αύξηση της παραγωγικότητας. Το μέγεθος αυτού του αντίκτυπου έχει σημαντικές επιπτώσεις στις αποφάσεις των πολιτικών για επενδύσεις σε δημόσια έργα και στην αξιολόγηση των αναλυτών παραγωγικότητας σχετικά με τις διακυμάνσεις της παραγωγικότητας. Τα παραδοσιακά μέτρα αύξησης της παραγωγικότητας συνήθως αγνοούν τις εξωτερικότητες προς τις επιχειρήσεις. Στην πραγματικότητα, τείνουν να αγνοούν τόσο τις εξωτερικές όσο και τις εσωτερικές επιπτώσεις σε μακροπρόθεσμη και βραχυπρόθεσμη βάση με την παραδοχή σταθερών αποδόσεων

κλίμακας λαμβάνοντας υπόψη τις εισροές και την στιγμιαία ισορροπία. Ωστόσο, τόσο οι εξωτερικές όσο και οι εσωτερικές οικονομίες ενδέχεται να επηρεάσουν σημαντικά τις βραχυπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες οικονομικές επιδόσεις των επιχειρήσεων στις ΕΟΖ, δεδομένου ότι επηρεάζουν τη σχέση μεταξύ κόστους και εκροών (Morrison et al, 1992).

Οι δημόσιες επενδύσεις υποδομών είναι ένα σημαντικό παράδειγμα ενός αγαθού το οποίο θα μπορούσε να δημιουργήσει εξωτερικές οικονομίες. Εάν οι δαπάνες για το δημόσιο κεφάλαιο έχουν μια θετική παραγωγική επίπτωση και συνεπώς προκαλούν εξοικονόμηση κόστους για τις επιχειρήσεις που αντιμετωπίζουν σήμερα οικονομικές δυσκολίες, οι επιπτώσεις στην πολιτική απόφαση σχετικά με τις επενδύσεις υποδομής μπορεί να είναι μεγάλες. Έχουν πραγματοποιηθεί αρκετές μελέτες σχετικά με τους καθοριστικούς παράγοντες της αύξησης της παραγωγικότητας με επίκεντρο τις επιπτώσεις των υποδομών. Ο Aschauer (1989,1990), για παράδειγμα, αναφέρθηκε και συνέκρινε τους συσχετισμούς μεταξύ της αύξησης της παραγωγικότητας και της δημόσιας υποδομής μεταξύ των χωρών και βρήκε μια στενή αντιστοιχία μεταξύ της επιβράδυνσης της παραγωγικότητας και της στασιμότητας στις δαπάνες σε υποδομές. Η σημασία αυτού του εξωτερικού αποτελέσματος στη παραγωγική απόδοση έχει διερευνηθεί περαιτέρω από διάφορους ερευνητές συμπεριλαμβανομένων των Munnell (1990) και Hulten και Schwab (1984,1991). Επιπλέον, η σημαντική επιρροή των εσωτερικών οικονομικών κλίμακας στην αύξηση της παραγωγικότητας έχει τεκμηριωθεί από τους Morrison (1989) και Hall (1990).

Η αξιόπιστη υποδομή είναι σημαντική για την επιτυχία όλων των επιχειρήσεων και ιδιαίτερα σημαντική για νέες και αναπτυσσόμενες επιχειρήσεις. Οι Von Bargaen, Freedman και Pages (2003) εξέτασαν την κυβερνητική πολιτική που αφορούσε την εγκαθίδρυση μιας "ισχυρής και αξιόπιστης" υποδομής που απαιτήθηκε για την ανάπτυξη της εθνικής οικονομίας κατά το τελευταίο μισό αιώνα. Αυτό περιλαμβάνει ένα διακρατικό σύστημα εθνικών οδών, τα αεροδρόμια και τους θαλάσσιους λιμένες καθώς και τα τηλεπικοινωνιακά συστήματα. Οι επιχειρήσεις πρέπει να μπορούν να κινούν αποτελεσματικά τα προϊόντα και να μεταδίδουν πληροφορίες για να είναι ανταγωνιστικές. Για τις νέες επιχειρήσεις που προσπαθούν να δημιουργήσουν οι ίδιες στην αγορά, η ικανότητα να ανταποκρίνονται γρήγορα στη ζήτηση των καταναλωτών είναι κρίσιμη για την ανάπτυξη και την επιβίωσή τους.

Οι Αρχές που είναι υπεύθυνες για την ανάπτυξη των Οικονομικών Ζωνών, οι λοιπές μορφές συγκεντρώσεων αλλά και κάθε επιχειρηματική δραστηριότητα που επενδύουν σε συστήματα μεταφορών, συστήματα ύδρευσης - αποχέτευσης και ευρυζωνικά δίκτυα θα καταστήσουν τις περιοχές που εδράζονται πιο θελκτικές σε σχέση με εκείνες τις περιοχές με ανεπαρκή ή ξεπερασμένη υποδομή. Για παρόμοιους λόγους, οι επιχειρηματίες που βρίσκονται σε μητροπολιτικές περιοχές έχουν συχνά πλεονέκτημα έναντι εκείνων που βρίσκονται σε αγροτικές περιοχές. Οι αγροτικές περιοχές έχουν περισσότερο αναπτυγμένη γη, αλλά ενδέχεται να μην διαθέτουν υποδομές για επικοινωνία τελευταίας τεχνολογίας ή έχουν ανεπαρκή πρόσβαση στις εθνικές οδούς. Η σημασία των συστημάτων τηλεπικοινωνιών αυξάνεται καθώς οι εταιρείες εξαρτώνται περισσότερο από την τεχνολογία στις καθημερινές τους λειτουργίες. Η Εθνική Επιτροπή των ΗΠΑ για την Επιχειρηματικότητα (2002) κατέστησε την ευρυζωνική ανάπτυξη ως την επόμενη ζωτικής σημασίας φάση στις υποδομές. Η Επιτροπή τόνισε την ανάγκη να αναπτυχθεί ένα αξιόπιστο τηλεπικοινωνιακό σύστημα το οποίο θα είναι διαθέσιμο στις επιχειρήσεις με ένα λογικό κόστος.

Η φυσική υποδομή περιλαμβάνει επίσης εγκαταστάσεις στις οποίες οι επιχειρηματίες μπορούν να δημιουργήσουν και να αναπτύξουν τις επιχειρήσεις τους. Οι θερμοκοιτίδες εντός Οικονομικών Ζωνών μπορούν να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στην επιτυχία της εκκίνησης των εταιρειών. Μπορούν να μειώσουν σημαντικά το κόστος που σχετίζεται με το ενοίκιο, το προσωπικό, τον εξοπλισμό και άλλα γενικά έξοδα, επιτρέποντας στις νέες επιχειρήσεις να κατευθύνουν περισσότερους πόρους στο υπό ανάπτυξη προϊόν και στην εμπορία του. Επιπλέον, οι κοιτίδες γενικά παρέχουν υπηρεσίες υποστήριξης σε επιχειρηματίες, συμπεριλαμβανομένων των συμβούλων στα διευθυντικά στελέχη και της βοήθειας για την εξασφάλιση χρηματοδότησης. Οι κοιτίδες παρέχουν επίσης στους επιχειρηματίες περισσότερες ευκαιρίες να μοιραστούν τις εμπειρίες τους με άλλους που προσπαθούν να ιδρύσουν επιχειρήσεις.

Τέλος, η φυσική υποδομή μιας περιοχής στην οποία αναπτύσσονται διάφορες συγκεντρώσεις όπως Οικονομικές Ζώνες ή Τεχνολογικά Πάρκα πρέπει να περιλαμβάνει διάφορα είδη ιδρυμάτων και άλλες ανέσεις. Ποιοτικά σχολεία, σημαντικά κολέγια και πανεπιστήμια, ανώτερες πολιτιστικές οργανώσεις και άφθονες εγκαταστάσεις αναψυχής θεωρείται ότι είναι σημαντική υποδομή που υποστηρίζει όλες τις επιχειρήσεις, αλλά είναι ιδιαίτερα χρήσιμη για τις νεοσύστατες επιχειρήσεις και τις αναπτυσσόμενες εταιρείες (VonBargen, Freedman, Pages, 2003). Καθιστούν μια περιοχή πιο ελκυστική για τους επιχειρηματίες και τους εργαζόμενους, αυξάνοντας έτσι την αρχική επιχειρηματική δραστηριότητα καθώς και την μακροπρόθεσμη ευημερία.

2.6 Ανθρώπινο Κεφάλαιο

Κατά την έναρξη λειτουργίας των ζωνών, συνηθίζεται να εγκαθίστανται επιχειρήσεις που αναζητούν χαμηλό κόστος εργατικό δυναμικό καθώς τα προϊόντα που παράγουν δεν απαιτούν ιδιαίτερες δεξιότητες (π.χ. υφάσματα, υποδήματα, πλαστικά κλπ). Με την εξέλιξη όμως των ζωνών, ξεκινά η εγκατάσταση επιχειρήσεων υψηλής έντασης τεχνολογίας όπως για παράδειγμα η παραγωγή ηλεκτρολογικού ή ηλεκτρονικού εξοπλισμού. Εξαιτίας όμως της ανεπάρκειας σε πρώτες ύλες και σε εξειδικευμένο προσωπικό της ευρύτερης περιοχής, η πλειονότητα των απαιτούμενων εισροών για την εύρυθμη λειτουργία των ανεπτυγμένων παραγωγικών δομών αποτελούν εισαγωγές. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός πως αρκετοί μηχανικοί και ειδικοί τεχνικοί μεταναστεύουν σε αναπτυσσόμενες χώρες όπου ανθεί ο κατασκευαστικός κλάδος, ο οποίος καλείται να ικανοποιήσει τις αυξανόμενες στεγαστικές ανάγκες λόγω της πρωτόγνωρης οικονομικής άνθησης.

Παρά βέβαια τις εισαγωγές πόρων, οι επενδυτές ωθούνται στην παροχή εκπαίδευσης στους τοπικούς εργάτες σε επίπεδο τεχνικών δεξιοτήτων και τεχνογνωσίας προκειμένου να διαμορφωθεί μια δεξαμενή με ικανό προσωπικό που θα διαχειρίζεται το βασικό εξοπλισμό. Η διάχυση της γνώσης, με τη σειρά της, πυροδοτεί νέες εξελίξεις όσον αφορά στη δημιουργία καινοτόμας ανάπτυξης στην τεχνολογία και την βιομηχανία, στοιχείο που θα καταστήσει την Οικονομική Ζώνη ικανή να ανταπεξέλθει στο διεθνές ανταγωνιστικό περιβάλλον. Η επάρκεια ή η διαθεσιμότητα σε τεχνικές δεξιότητες σε μια περιοχή θα αποτελέσουν αποφασιστικό παράγοντα για το βαθμό ενασχόλησης των ξένων επενδυτών με τη τοπική κοινωνία και τη συνακόλουθη δημιουργία διασυνδέσεων (Omar and Stoever, 2008). Ο Lall (2000:4) αναφέρει ότι ένα από τα πιο θελκτικά στοιχεία για τους εν δυνάμει επενδυτές είναι το καταρτισμένο τεχνικά και παραγωγικό προσωπικό που διαθέτει μια περιοχή. Ομοίως οι Lall και Narula (2004:457) καταλήγουν στη σχέση μεταξύ του εύρους και της έντασης της

τεχνολογικής ανέλιξης με το διαπιστωθέν αρχικό κενό τεχνογνωσίας μεταξύ των αλλοδαπών επενδυτών και της τοπικής κοινωνίας. Πέραν όμως των τεχνικών δεξιοτήτων, που είναι συγκεκριμένα ταλέντα και ικανότητες ενός ατόμου που τον βοηθούν να ασκήσει μια συγκεκριμένη δραστηριότητα ή εργασία, υπάρχουν και χαρακτηριστικά που σχετίζονται με στοιχεία του χαρακτήρα και της προσωπικότητας. Τα στοιχεία αυτά αποτελούν τα κύρια χαρακτηριστικά της έννοιας της επιχειρηματικότητας.

Οποιαδήποτε συζήτηση για την επιχειρηματικότητα μέσα στις Οικονομικές Ζώνες πρέπει να ξεκινήσει με μια συζήτηση για τον ίδιο τον επιχειρηματία. Ο σχηματισμός νέων επιχειρήσεων απαιτεί ταλαντούχους ανθρώπους, πρόθυμους να αναλάβουν κινδύνους για την υλοποίηση μιας ιδέας. Οι Οικονομικές Ζώνες με υψηλή επιχειρηματική δραστηριότητα συχνά ακολουθούν δύο προσεγγίσεις για την ανάπτυξη του ανθρώπινου κεφαλαίου (Taylor, 2006). Η πρώτη προσέγγιση είναι η προσπάθεια αύξησης των δυνητικών επιχειρηματιών μέσω της συμμετοχής εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, επένδυσης στην έρευνα και προώθησης της καινοτομίας και της ιδέας του εμπορίου. Η δεύτερη προσέγγιση επικεντρώνεται στην παροχή στήριξης σε υφιστάμενους επιχειρηματίες παρέχοντας συμβουλές, εκπαίδευση και άλλες υπηρεσίες σε όλη την διαδικασία ανάπτυξης της επιχείρησης.

Ξεκινώντας με την πρώτη προσέγγιση, αν κάνουμε μια ανασκόπηση της βιβλιογραφίας σχετικά με τα προσωπικά χαρακτηριστικά των επιχειρηματιών, θα μπορούσαμε να υποθέσουμε ότι οι επιχειρηματίες γεννιούνται επιχειρηματίες ή η έννοια της επιχειρηματικότητας είναι κάτι εγγενές σε ένα άτομο που τον αναγκάζει να καινοτομεί και να μην αποφεύγει τους κινδύνους. Ωστόσο, υπάρχει ένα επιχείρημα ότι οι επιχειρηματίες δεν γεννιούνται αλλά εξελίσσονται. Οι Lichtenstein και Lyons (2001: 4) αναφέρουν ότι η προσφορά επιχειρηματιών μιας περιοχής δεν μπορεί να ληφθεί ως δεδομένη, αλλά ισχυρίζονται ότι είναι "απαράδεκτο να υποστηρίξουμε ότι τίποτα δεν μπορεί ή δεν πρέπει να γίνει για να αλλάξει κάτι". Για να αλλάξει η προσφορά επιχειρηματιών σε μια περιοχή, πρέπει οι υπεύθυνοι χάραξης της πολιτικής να είναι πρόθυμοι να επενδύσουν στην έρευνα, την ανάπτυξη και την εκπαίδευση.

Οι Geotz και Freshwater (2001) διερεύνησαν τις επιπτώσεις του οικονομικού και ανθρώπινου επιχειρηματικού κεφαλαίου για την επιχειρηματική δραστηριότητα σε κρατικό επίπεδο και επιβεβαίωσαν την θετική συσχέτιση μεταξύ της επιχειρηματικής δραστηριότητας και των καινοτόμων ιδεών ως αποτέλεσμα του καλλιεργημένου ανθρώπινου κεφαλαίου. Με βάση τα αποτελέσματα της έρευνάς τους, υπάρχουν ευκαιρίες για την επέκταση του επιχειρηματικού πνεύματος με την αύξηση της βάσης του ανθρώπινου κεφαλαίου ενός κράτους. Οι Geotz και Freshwater υποστηρίζουν ότι μια τέτοια επέκταση θα αυξήσει την αποτελεσματικότητα με την οποία οι ιδέες μεταφράζονται σε επιχειρησιακά αποτελέσματα. Η επιχειρηματική ανάπτυξη τροφοδοτείται από καινοτόμες ιδέες και κατά συνέπεια, Οικονομικές Ζώνες με υψηλή επιχειρηματική δραστηριότητα συχνά εστιάζουν τους πόρους σε προγράμματα ή πρωτοβουλίες που ενθαρρύνουν την καινοτομία. Οι επενδύσεις στην εκπαίδευση και την έρευνα όσον αφορά τις φυσικές και βιολογικές επιστήμες συχνά αποτελούν έναν αποτελεσματικό τρόπο για την προώθηση της καινοτομίας.

Οι φορείς χάραξης πολιτικής στις Οικονομικές Ζώνες ενδέχεται να έχουν περιορισμένους πόρους για να υποστηρίξουν την έρευνα μεγάλης κλίμακας· ωστόσο, μπορούν να συμβάλουν στη δημιουργία μιας θεσμικά κατοχυρωμένης κοινότητας παρέχοντας επαρκή υποστήριξη σε ιδρύματα κατάρτισης - εκπαίδευσης, αναπτύσσοντας ειδικές πρωτοβουλίες, ενθαρρύνοντας

τους εργαζόμενους να εισέλθουν σε διάφορους τομείς των επιστημών και της μηχανικής, διευκολύνοντας τη συνεργασία μεταξύ των επιχειρήσεων και των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και εξαλείφοντας τα εμπόδια στην εμπορευματοποίηση της έρευνας (ευνοϊκότερο νομοθετικό καθεστώς). Σε μια ανασκόπηση των κρατικών πολιτικών και προγραμμάτων που υποστηρίζουν την επιχειρηματικότητα, ο Kayne (1999) διαπίστωσε ότι ένας τομέας στον οποίο τα κράτη συμβάλλουν ουσιαστικά στην ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας στην οικονομία είναι μέσω των επενδύσεων και των πολιτικών που σχετίζονται με την αξιοποίηση της πνευματικής ικανότητας, κυρίως μέσω κρατικών πανεπιστημίων και σχολών.

Οι Van Looy, Debackere και Andres (2003:210) αναφέρονται στον διττό ρόλο των πανεπιστημίων στη δημιουργία γνώσεων και τη διάδοσή τους και σημειώνουν ότι "τόσο η ενδογενής όσο και η εξωγενής καινοτομία φαίνεται να είναι επιτυχής μόνο όταν μια χώρα ή μια περιοχή έχει στη διάθεσή της μια κρίσιμη μάζα ερευνητικών και παραγωγικών ικανοτήτων". Ο Schramm (2005) τονίζει τη σημασία της προώθησης της συνεργασίας πανεπιστημίου-βιομηχανίας, παρατηρώντας ότι η πανεπιστημιακή κοινότητα βρίσκεται σε ένα "σύμπλεγμα εμπορευματοποίησης" συμμετέχοντας σε υψηλό επίπεδο συμβουλευτικής και συνεργασίας με τη βιομηχανία και, ως εκ τούτου, είναι πιο έμπειρη στην αναγνώριση των εμπορικών ευκαιριών.

Η δεύτερη προσέγγιση στην ανάπτυξη του ανθρώπινου κεφαλαίου που αφορά την αύξηση της επιχειρηματικής δραστηριότητας είναι η υποστήριξη των υφιστάμενων επιχειρηματιών της ΕΟΖ. Με στόχο την αυξημένη επιχειρηματικότητα ως δρόμο για την οικονομική ανάπτυξη, υπάρχει μια τεράστια ποικιλία υπηρεσιών που προσφέρονται στους επιχειρηματίες. Σύμφωνα με τον Sharero (1984), οι πολιτικές που αποσκοπούν στην ανάπτυξη των δεξιοτήτων του επιχειρηματία είναι ο αποτελεσματικότερος τρόπος για την αύξηση της επιχειρηματικότητας. Οι Lichtenstein και Lyons (2001) υποστηρίζουν ότι η γη, η εργασία και το κεφάλαιο είναι ενσώματα περιουσιακά στοιχεία που αντιγράφονται εύκολα από άλλους επειδή μπορούν να αγοραστούν. Ωστόσο, η ικανότητα να επινοήσεις και η καινοτομία είναι ένα άυλο περιουσιακό στοιχείο που πρέπει να καλλιεργηθεί. Υποστηρίζεται ότι οι επιχειρηματικές συγκεντρώσεις όπως είναι οι ΕΟΖ όχι μόνο προσελκύουν επιχειρηματίες αλλά τους αναπτύσσουν. Οι συγγραφείς υποστηρίζουν ότι οι υπηρεσίες υποστήριξης είναι καθοριστικές για την ανάπτυξη των επιχειρηματιών. Ωστόσο, πιστεύουν ότι η απάντηση βρίσκεται στην παροχή καλύτερων προσαρμοσμένων υπηρεσιών αντί να παρέχονται απλώς περισσότερες υπηρεσίες. Αυτή θα είναι και η Λυδία Λίθος που θα αναδείξει μια πετυχημένη ΕΟΖ σε σχέση με τις υπόλοιπες οικονομικές ζώνες.

Η ικανότητα διαχείρισης των επιχειρηματιών είναι ένα ζήτημα που έθιξαν επίσης οι Van Looy, Debackere, και Andries (2003:213). Επισημαίνουν ότι "η εφαρμογή υψηλής τεχνολογίας συνεπάγεται μια σειρά ειδικών προκλήσεων στον τομέα της επιχειρησιακής διαχείρισης". Αναφέρονται επίσης σε άλλες μελέτες που σχετίζονται με την ανάγκη οι επιχειρήσεις υψηλής τεχνολογίας να βρίσκονται σε ισορροπία μεταξύ των επιστημονικών / τεχνικών φιλοδοξιών τους και τις εξελίξεις της αγοράς καθώς και με τις απαιτήσεις των πελατών. Βασισμένοι στη μελέτη της βιοτεχνολογικής βιομηχανίας, οι Deeds, et al. (1999) κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι η υπερβολική ενασχόληση του τεχνικού προσωπικού με τη διαχείριση ενός οργανισμού μειώνει τη διαδικασία ανάπτυξης του προϊόντος. Διαπίστωσαν επίσης ότι η προηγούμενη εμπειρία ενός Διευθύνοντος Συμβούλου στη διαχείριση του εμπορικού - ερευνητικού τομέα της επιχείρησης ενισχύει τις νέες δυνατότητες ανάπτυξης της ίδιας της επιχείρησης.

Ο Pages (2005:4) υποστηρίζει ότι τα προγράμματα συχνά δεν ανταποκρίνονται στις ανάγκες των επιχειρηματιών, όχι επειδή είναι κακώς σχεδιασμένα, αλλά επειδή " υπάρχουν μέσα σε ένα τρελό πακέτο προγραμμάτων, πρωτοβουλιών και προσπαθειών υποστήριξης " που είναι δύσκολο κανείς να αποκτήσει πρόσβαση και φυσικά δεν είναι φιλικά προς το χρήστη. Ο Pages προτείνει ένα σύστημα υποστήριξης επιχειρηματιών με " καμία λανθασμένη πύλη " - κάθε τμήμα του δικτύου υποστήριξης των μικρών επιχειρήσεων μιας περιοχής και στην περίπτωση μας μιας ΕΟΖ, θα είναι σε θέση να παρέχει μια αρχική αξιολόγηση των δεξιοτήτων και των αναγκών του επιχειρηματία και τον προσδιορισμό του καλύτερου χώρου για την παροχή των απαιτούμενων υπηρεσιών. Το σύστημα αυτό θα συνδέει όλους τους σχετικούς παρόχους υπηρεσιών να λειτουργούν σύμφωνα με κοινές διαδικασίες και να προσφέρουν ένα εξατομικευμένο και ολοκληρωμένο σύνολο δημόσιων και ιδιωτικών υπηρεσιών στους επιχειρηματίες. Υποστηρίζει ότι οι ιδιοκτήτες επιχειρήσεων συχνά λαμβάνουν τις διαθέσιμες υπηρεσίες και όχι τις απαραίτητες υπηρεσίες.

Στις περισσότερες Οικονομικές Ζώνες, υπάρχει αφθονία των διαθέσιμων υπηρεσιών στους επιχειρηματίες για να τους βοηθήσουν να ξεκινήσουν και να καλλιεργήσουν τις επιχειρήσεις τους. Αυτό που φαίνεται ως ελλειμματικό στοιχείο είναι μια πιο εξατομικευμένη και συντονισμένη προσέγγιση στην παροχή υπηρεσιών. Μια ανασκόπηση της βιβλιογραφίας υποδεικνύει ότι οι ΕΟΖ που επιδιώκουν την αύξηση της επιχειρηματικής δραστηριότητας θα πρέπει να υιοθετήσουν προγράμματα που παρέχουν μια διεξοδική αξιολόγηση των ειδικών αναγκών κάθε επιχειρηματία και στοχεύουν στην αντιμετώπιση της παροχής κατακερματισμένων υπηρεσιών.

2.7 Εργατική Νομοθεσία

Οι επιχειρήσεις στις ζώνες διέπονται από ένα ευνοϊκό εργασιακό καθεστώς και είναι ελεύθερες να επιλέξουν το εργατικό δυναμικό τους. Επιπλέον οι κρατικές εταιρείες παροχής υπηρεσιών εργασίας παρέχουν στις επιχειρήσεις εργαζόμενους από το εσωτερικό της ζώνης και από την υπόλοιπη χώρα. Σε πολλές περιπτώσεις οι επιχειρήσεις μπορούν να τους χρησιμοποιήσουν πρώτα ως δοκιμαστική περίοδο που διαρκεί έως και έξι μήνες. Σε αυτή την περίοδο οι εργαζόμενοι μπορούν να απολυθούν χωρίς να διέπονται από αυστηρές προς τους εργαζόμενους υποχρεώσεις (αποζημίωση κλπ). Μετά από έξι μήνες υπογράφεται επίσημη σύμβαση μεταξύ εργοδότη και εργαζομένου. Αλλά και κατά τη διάρκεια αυτής της σύμβασης, ο εργαζόμενος μπορεί να απολυθεί. Στο Shenzhen SEZ της Κίνας είναι απαραίτητο σε μια τέτοια περίπτωση να αποδείξει η Υπεύθυνη Αρχή ότι ο εργαζόμενος δεν χρειάζεται πια και ότι δεν μπορεί να απασχολείται σε άλλο τμήμα της επιχείρησης. Σε περίπτωση απόλυσης πριν από τη λήξη της σύμβασης, η εταιρεία οφείλει να καταβάλει αποζημίωση (Bolz, Löscher και Pissulla 1990: 122).

Μια ειδική εξασφάλιση για τον εργοδότη είναι ο κανονισμός ότι ένας υπάλληλος που εγκαταλείπει την εργασία του πριν από το τέλος της σύμβασης πρέπει να αποζημιώσει τον εργοδότη για την εκπαίδευση που του παρασχέθηκε καθώς και τα καταβαλλόμενα δικαστικά έξοδα. Έτσι αποφεύγεται ο κίνδυνος να χρησιμοποιηθεί η επιχείρηση ως ευκαιρία κατάρτισης, γεγονός που είναι σημαντικό πρόβλημα κατά τα πρώτα χρόνια λειτουργίας των ΕΟΖ. Μια πρόσθετη ρύθμιση που ωφελεί τις επιχειρήσεις που προσανατολίζονται προς τις εξαγωγές και τις επιχειρήσεις με παραγωγή που απαιτεί υψηλή τεχνολογία είναι το ανώτατο όριο στις επιπρόσθετες εργατικές παροχές - προνόμια (μισθοί, bonus κλπ). Βέβαια στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης και στο όνομα της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων

πολλές από τις προηγούμενες διατάξεις μεταφέρονται και στις οικονομίες εκτός των Οικονομικών Ζωνών.

Σε σύγκριση με άλλες περιοχές μιας χώρας, οι ζώνες συνήθως εφαρμόζουν ξεχωριστούς κανόνες στην εργασία. Για παράδειγμα, στη Ζιμπάμπουε, ο εθνικός νόμος για τις εργασιακές σχέσεις δεν εφαρμόστηκε στις ζώνες, οι οποίες απέρριψαν το δικαίωμα των εργαζομένων για τις διαδικασίες ελεύθερης συλλογικής διαπραγμάτευσης και απέσυραν την προστασία από τις αθέμιτες πρακτικές εργασίας. Στη Ναμίμπια, αν και ο εργατικός νόμος εφαρμόστηκε στις ζώνες, οι εργαζόμενοι δεν είχαν το δικαίωμα στην απεργία (International Labour Organization, 1998). Λόγω της διαφορετικής εργατικής νομοθεσίας και της αδυναμίας επιβολής του νόμου, σε ορισμένες ζώνες οι εργαζόμενοι παραπονούνται για τους χαμηλούς μισθούς, τις υπερωρίες, τις συνθήκες ασφάλειας. Για παράδειγμα, σύμφωνα με μια έρευνα για τους εργαζόμενους σε μια Οικονομική Ζώνη στο Μαυρίκιο, οι εργαζόμενοι δήλωσαν ότι οι ώρες εργασίας είναι πολύ περισσότερες από αυτές που επιτρέπονται βάσει του εθνικού κανονισμού (International Labour Organization, 2002).

Σύμφωνα με τους Kusago και Tzannatos (1998:17) όσον αφορά το ύψος των μισθών στις Ζώνες Εξαγωγικής Μεταποίησης (ZEM), διαφέρει μεταξύ των ZEM και των μη ZEM. Για παράδειγμα, στα υποδεικνυόμενα έτη στον παρακάτω πίνακα, οι μισθοί στις ZEM στην Ταϊβάν (Κίνα) και στον Μαυρίκιο ήταν χαμηλότεροι από ότι εκτός των ζωνών. Ωστόσο, αυτό το συμπέρασμα απέχει πολύ από ότι συμβαίνει συνολικά στην Κίνα, την Ταϊλάνδη και τη Σρι Λάνκα, όπου οι μισθοί στις ZEM είναι υψηλότεροι από ότι εκτός των ζωνών. Είναι ενδιαφέρον ότι, στις περιπτώσεις της Δημοκρατίας της Κορέας και της Μαλαισίας, οι μισθοί στις ZEM ήταν αρχικά χαμηλότεροι από ό,τι στις μη ZEM, αλλά έγιναν υψηλότεροι μετά από κάποιο χρονικό σημείο.

Σύγκριση Μισθών: ZEM vs. Μη-ZEM Βιομηχανίες (έτος)		
ZEM > Μη-ZEM	ZEM < Μη-ZEM	Αμφίδρομα
Κίνα (1989), Ταϊλάνδη (1990), Σρι Λάνκα (1992)	Ταϊβάν (Κίνα) (1988), Μαυρίκιο (1986)	Δημοκρατία της Κορέας (χαμηλοί πριν/υψηλοί μετά το 1987), Μαλαισία (χαμηλοί το 1979 vs. υψηλοί το 1990)

Πίνακας 4 : Σύγκριση Μισθών: ZEM vs. Μη-ZEM Βιομηχανίες (έτος) Πηγή: Kusago και Tzannatos (1998:17)

Μια εξέταση των μισθολογικών διαφορών εντός της ίδιας της χώρας π.χ. Μαλαισία, καταλήγει σε μια πιο περίπλοκη εικόνα: οι μισθοί των ZEM στα κλωστοϋφαντουργικά και ηλεκτρονικά προϊόντα είναι υψηλότεροι από το εξωτερικό περιβάλλον, αλλά χαμηλότεροι στα τρόφιμα, τα ποτά, τα προϊόντα καπνού και τα πλαστικά. Στην περίπτωση της Μαλαισίας φαίνεται επίσης ότι οι μισθοί στα κλωστοϋφαντουργικά προϊόντα είναι χαμηλότεροι από ό,τι στα ηλεκτρονικά, πράγμα που υποδηλώνει τις διαφορές που υπάρχουν επίσης μεταξύ των διαφόρων βιομηχανιών εντός των ZEM.

Σύγκριση Μισθών : ZEM vs. Μη-ZEM ανάμεσα στις Βιομηχανίες (Μαλαισία 1990, Μηνιαίος Μισθός σε RM)		
	ZEM	Μη-ZEM
Τρόφιμα, ποτά και καπνός	644	706
Ηλεκτρικά & Ηλεκτρονικά	920	709
Πλαστικά Προϊόντα	425	551
Κλωστοϋφαντουργικά προϊόντα	821	726

Πίνακας 5 : Σύγκριση Μισθών : ZEM vs. Μη-ZEM ανάμεσα στις Βιομηχανίες (Μαλαισία 1990, Μηνιαίος Μισθός σε RM) Πηγή: Kusago και Tzannatos (1998:17)

Οι συγκρίσεις αυτές βέβαια δεν μπορούν να βγάλουν αρκετά ασφαλή συμπεράσματα λαμβάνοντας υπόψη τις διαφορετικές συνθήκες εργασίας, το επίπεδο δεξιοτήτων, την πολυπλοκότητα της παραγωγικής διαδικασίας, και τις τοπικές συνθήκες της αγοράς εργασίας. Αυτό ισχύει και για το σύνολο των ωρών στις ZEM στις εξεταζόμενες χώρες, ωστόσο είναι ενδεικτικό στοιχείο του εργατικού καθεστώτος στις οικονομικές ζώνες που ναι μεν καταστρατηγούνται πολλές φορές τα εργατικά δικαιώματα αλλά αποτελεί ταυτόχρονα και δέλεαρ για να συμμετάσχουν οι επιχειρήσεις αποβλέποντας στη μείωση του ανά μονάδα κόστους των προϊόντων. Έτσι εντός των ZEM στη Μαλαισία το 23% των εργαζομένων εργάστηκε περισσότερο από 48 ώρες από ότι προβλεπόταν, στην Κίνα και στις Φιλιππίνες οι ώρες εργασίας κυμαίνονται μεταξύ 54 έως 77 ώρες ανά εβδομάδα, στη Δημοκρατία της Κορέας (1977) το 50% των εργαζομένων δουλεύει πάνω από 8 ώρες και το 30.1 % πάνω από 15 ώρες την ημέρα και τέλος στον Μαυρίκιο οι νόμιμες ώρες εργασίας στην ZEM είναι 45 ώρες την εβδομάδα.

Όσον αφορά τις συνθήκες υγιεινής και ασφάλειας, εντοπίζονται τρία είδη προβλημάτων. Πρώτον, αυτά που συνδέονται με τις οργανωτικές ρυθμίσεις στις ZEM και τις κοινωνικές τους επιπτώσεις (όπως π.χ. επιπτώσεις της μαζικής υστερίας λόγω υπέρ-εργασίας κλπ). Δεύτερον, αυτά που θα μπορούσαν να περιγραφούν με μεγαλύτερη ακρίβεια ως επαγγελματικές και βιομηχανικές ασθένειες (για παράδειγμα προβλήματα όρασης στην ηλεκτρονική βιομηχανία ή πόνο στην πλάτη σε πολλές εργασίες τύπου συναρμολόγησης). Τρίτον, αυτά που σχετίζονται με την υγεία και τα πρότυπα ασφαλείας στην εγκατάσταση. Αλλά, όπως και στην περίπτωση των μισθών και των ωρών εργασίας, δεν υπάρχουν συγκριτικά στατιστικά στοιχεία για παρόμοιες εργασίες που πραγματοποιήθηκαν εκτός των ZEM, ώστε να προκύψουν συγκριτικές διαφορές.

2.8 Χαλαρή Νομοθεσία - Λοιπά Κίνητρα

Κρατικές και ιδιωτικές εταιρείες, κοινοπραξίες και εξ ολοκλήρου ξένες επενδύσεις επιτρέπεται να λειτουργούν στις ΕΟΖ. Βασικά, οι εγχώριες επιχειρήσεις έχουν τα ίδια νομικά δικαιώματα με τις ξένες εταιρείες. Αλλά στην πραγματικότητα, πολύ συχνά η αντιμετώπιση δεν είναι πανομοιότυπη (Bolz, Lösch και Pissulla 1990: 115). Οι κινεζικές επιχειρήσεις για παράδειγμα, που επιθυμούν να γίνουν εταίροι σε μια κοινοπραξία σε μια ΕΟΖ πρέπει να έχουν ένα ελάχιστο μέγεθος ώστε να μπορούν να ενεργούν ως αξιόπιστοι εταίροι και να έχουν ένα «ασφαλές» μέγεθος. Οι νόμοι που ρυθμίζουν τις κοινοπραξίες και τις ξένες επενδύσεις δεν είναι ειδικοί για τη ζώνη, αλλά ακολουθούνται οι εθνικοί νόμοι. Ωστόσο συμπληρώνονται από πρόσθετες νομοθεσίες της ζώνης. Οι ΕΟΖ είχαν τη δυνατότητα να

αναπτύξουν τη δική τους νομοθεσία, η οποία διαφέρει πλέον από πολλές απόψεις από τη νομοθεσία της υπόλοιπης χώρας, όπως π.χ. της Κίνας (Gensler, Yang and Li 1998).

Εκτός της χαλαρής νομοθεσίας, ορισμένες χώρες προσφέρουν μια ποικιλία μη φορολογικών κινήτρων και υποστήριξης στις ΕΟΖ, τα οποία διευκολύνουν το κόστος της επιχειρηματικής δραστηριότητας. Αυτά περιλαμβάνουν ταχείες (fast-track) διαδικασίες επενδύσεων αλλά και εκκαθάρισης, απλουστευμένες διαδικασίες εξαγωγών και εισαγωγών, γρήγορο εκτελωνισμό, χαμηλότερη μίσθωση γης, 100% ξένη ιδιοκτησία και διευκόλυνση των πωλήσεων στην εγχώρια περιοχή. Στο πέρασμα του χρόνου, αυτά τα οφέλη έχουν γίνει πιο σημαντικά από τα φορολογικά οφέλη. Τα βασικά οφέλη είναι ότι οι ζώνες αποκτούν εύκολα άδειες και οι εν γένει διαδικασίες είναι πιο γρήγορες.

Επιπλέον διάφορα κίνητρα παρέχονται σε επιχειρήσεις που βρίσκονται εντός μιας ΕΟΖ προκειμένου να διευκολύνουν την υποδομή τους και να μειώσουν το κόστος εγκατάστασης. Οι Farole και Akinici (2011) αναφέρουν ότι η ΕΟΖ δεν βοηθά μόνο στην απόκτηση γης, αλλά οι συντελεστές γης στις ζώνες αυτές είναι υψηλής επιδότησης. Παρομοίως, η μίσθωση γης σε ΖΕΜ στην Ταϊβάν εκτιμάται σε 2,24-5% της αντικειμενικής αξίας της γης. Επιπλέον, δεν χρεώνεται κανένα ενοίκιο για τα κτίρια εντός της ΖΕΜ για τα πρώτα δύο χρόνια, εφαρμόζεται 40% έκπτωση για το τρίτο και τέταρτο έτος, υπάρχει έκπτωση 20% για το πέμπτο και το έκτο έτος και το πλήρες ενοίκιο χρεώνεται από την αρχή του έβδομου έτους. Το Βιετνάμ έχει επίσης χαμηλότερες χρεώσεις της γης στις ζώνες σε σχέση με την υπόλοιπη χώρα.

Επιτρέπεται επίσης σε χώρες όπως η Ινδία και το Μπαγκλαντές, οι εταιρείες εντός των ΕΟΖ να παράγουν ενέργεια και να την διανέμουν αποκτώντας σημαντικά κέρδη. Σε χώρες όπως η Δημοκρατία της Κορέας, η Ταϊβάν και το Μπαγκλαντές επιτρέπεται η υπεργολαβία σε βιομηχανίες με εξαγωγικό προσανατολισμό εντός και εκτός των ΕΟΖ. Στο Μπαγκλαντές επιτρέπεται η πώληση στον εγχώριο τομέα μέχρι 10%, ενώ η Ταϊβάν επιτρέπει στις μονάδες να πωλούν έως και 50% του προϊόντος τους στην εγχώρια αγορά. Στις Φιλιππίνες, οι επιχειρήσεις της οικονομικής ζώνης μπορούν να απασχολούν αρκετούς αλλοδαπούς σε εποπτικές, τεχνικές ή συμβουλευτικές θέσεις. Σε αυτό βοηθάει και το ευνοϊκό καθεστώς στις διαδικασίες εισόδου των αλλοδαπών στη χώρα (γρήγορες θεωρήσεις, visa κλπ). Αυτό ενθαρρύνει τις ξένες εταιρείες να επενδύσουν σε αυτές τις ζώνες.

Ιδιωτικές επενδύσεις σε βιομηχανίες που εμπλέκονται σε εξαιρετικά προηγμένη τεχνολογία ή βιομηχανίες υπηρεσιών υψηλής προστιθέμενης αξίας είναι επιλέξιμες για να λάβουν κρατικές επιδοτήσεις για την αγορά γης, διευκολύνσεις στις κατασκευαστικές διαδικασίες, στην έναρξη επιχειρήσεων και στην απασχόληση εξειδικευμένου προσωπικού. Επιπλέον οι τοπικές κυβερνήσεις στην Κίνα παρέχουν διάφορες επιχειρηματικές υπηρεσίες στις ΕΟΖ συμπεριλαμβανομένου του νομικού, επιχειρηματικού σχεδιασμού, μάρκετινγκ, κατάρτισης δεξιοτήτων, εργαστηρίων, υπηρεσίες ελέγχου και υπηρεσίες διαχείρισης (Zeng 2010). Η κυβέρνηση του Shenzhen δημιούργησε γραφείο πνευματικής ιδιοκτησίας και εξέδωσε διάφορες πολιτικές προστασίας δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας (Zeng 2011). Στην Ταϊβάν, οι ΕΟΖ παρέχουν υπηρεσίες εμπορίου, αποθήκευσης, ασφάλειας κ.λ.π.

Κεφάλαιο 3ο : Η συμβολή των Οικονομικών Ζωνών σε Εθνικό Επίπεδο

3.1 Πλεονεκτήματα

3.1.1 Πολικό Μοντέλο Ανάπτυξης

Το ζήτημα της διασφάλισης της τοπικής και εθνικής οικονομικής ανάπτυξης είναι ένας από τους πρωταρχικούς στόχους για τη δημόσια διοίκηση. Μια κοινώς αποδεκτή διαδικασία έναρξης της ανάπτυξης είναι η ενεργοποίηση των πόλων ανάπτυξης (François Perroux, 1955). Η βασική ιδέα αυτής της θεωρίας είναι μια περιοχή, η οποία αποτελείται από ένα ορισμένο αριθμό αναπόσπαστων, αλληλένδετων χαρακτηριστικών, καθιστώντας τη διακριτή από τα άλλα εδάφη. Η διασφάλιση της οικονομικής ανάπτυξης που εκφράζεται σε δείκτες του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος ή του κατά κεφαλήν εισοδήματος σε συνθήκες ανεπάρκειας των αποταμιεύσεων είναι δυνατή με τη χρήση των εξωτερικών πόρων που απαιτούνται για την υποστήριξη των επενδυτικών διαδικασιών και της αναπαραγωγής του κεφαλαίου και επομένως για την τόνωση της οικονομικής ανάπτυξης.

Οι σύγχρονες προσεγγίσεις για την ανάπτυξη του μοντέλου παροχής πόρων για τους πόλους ανάπτυξης εξετάζουν δύο πιθανές επιλογές: Η πρώτη είναι η καθιέρωση των πόλων ανάπτυξης με βάση τη δημόσια χρηματοδότηση ειδικού σκοπού (όπως για παράδειγμα η κρατική πρωτοβουλία για την ίδρυση μιας Οικονομικής Ζώνης) και η δεύτερη ο προσδιορισμός των πόλων ανάπτυξης όπου είναι η συγκέντρωση των διαθέσιμων πόρων και ευνοϊκών συνθηκών που δημιουργούνται για την οικονομική ανάπτυξη και την προσέλκυση ξένων επενδύσεων καθώς και την αναπτυγμένη διαθέσιμη υποδομή κ.λπ. (Komarovski et al, 2013). Η σύγκριση και των δύο προσεγγίσεων καταλήγει στο βασικό μοντέλο της τοπικής οικονομικής ανάπτυξης σε όρους πόλων και κέντρων ανάπτυξης. Σε περίπτωση περιορισμένης επάρκειας πόρων, ο πόλος ανάπτυξης μπορεί να αντικατασταθεί με την έννοια του σημείου ανάπτυξης.

Πίσω από την ιδέα του François Perroux, βρίσκονται οι επιχειρήσεις που εμπλέκονται στο διεθνές σύστημα διανομής της εργασίας και που γίνονται πόλοι έλξης παραγωγικών παραγόντων καθώς παρέχουν την πιο αποτελεσματική χρήση τους. Αυτό οδηγεί σε περαιτέρω συγκέντρωση των επιχειρήσεων και ως εκ τούτου στη δημιουργία πόλων οικονομικής ανάπτυξης. Στη σύγχρονη πρακτική της χωρικής οικονομικής ανάπτυξης οι ιδέες των πόλων ανάπτυξης υλοποιούνται υπό τη μορφή των ελεύθερων οικονομικών ζωνών, των τεχνολογικών πάρκων, των βιομηχανικών πάρκων κλπ. Ως εκ τούτου, μπορούμε να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι πρόκειται για διαφορετικές προσεγγίσεις στην πρακτική εφαρμογή ενός βασικού μοντέλου τοπικής οικονομικής ανάπτυξης.

Ο Perroux (1955) αναφέρει: "Η πικρή αλήθεια είναι αυτή: η ανάπτυξη δεν εμφανίζεται παντού ταυτόχρονα: γίνεται εμφανής σε σημεία ή πόλους ανάπτυξης, με μεταβλητή ένταση. Εξαπλώνεται μέσω διαφόρων διαύλων, με μεταβλητές καταλυτικές επιπτώσεις για το σύνολο της οικονομίας ". Έτσι ο πόλος ανάπτυξης είναι ένα περιφερειακό και βιομηχανικό μοντέλο σχεδιασμού για ένα "σύνολο βιομηχανιών που βρίσκονται σε μια αστική περιοχή, οι οποίες προκαλούν περαιτέρω ανάπτυξη της οικονομικής δραστηριότητας σε όλη τη ζώνη επιρροής τους. " Είναι το προϊόν των οικονομιών συσπείρωσης (agglomeration economies) σε μια ηγετική, δυναμική βιομηχανία ή βιομηχανικό τομέα (ακόμη και σε μια ολόκληρη Οικονομική

Ζώνη) που χρησιμεύει ως "κινητήρας" για την ανάπτυξη, τη δημιουργία αμφίδρομων δεσμών και την προώθηση διαφοροποιημένης παραγωγής και κατανάλωσης για έναν αυξανόμενο τοπικό αστικό πληθυσμό αλλά και για άλλα σημεία ανάπτυξης σε όλη την περιοχή επιρροής του πόλου. Με αυτόν τον τρόπο, ένα αναδυόμενο δυναμικό κέντρο διαχέει την τεχνολογική καινοτομία και την κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη σε όλη την περιφέρεια και κατ' επέκταση στο κράτος μέσω της αστικής ιεραρχίας (Hite, 2004).

Για να εξασφαλιστούν οι δυναμικές συνθήκες, το σύστημα του Perroux απαιτούσε έναν κλάδο ή μια επιχείρηση μέσα στον πόλο που κατέχει την κυριαρχία ή την ηγεσία. Επικουρικά της «δεσπόζουσας θέσης» είναι οι απαιτήσεις για μεγάλο μεγέθους επιχειρήσεις στον σχετικό κλάδο και οι έντονες ενδο-βιομηχανικές σχέσεις. Η δυναμική ανισορροπία και οι συνθήκες κυριαρχίας οφείλονταν σε πολύ μεγάλο βαθμό στο έργο του Schumpeter (1949) σχετικά με τον καθοριστικό ρόλο των καινοτομιών που προκύπτουν από τις μεγάλες βιομηχανικές επιχειρήσεις. Σε όρους του Schumpeter, η κλίμακα της βιομηχανίας και ο ρυθμός παραγωγής καινοτομίας συσχετίζονται ιδιαίτερα με τον κυρίαρχο ενός κλάδου. Η διαδικασία αυτή λειτουργεί μέσω ενός συστήματος συνδεσιμότητας. Μια κυρίαρχη βιομηχανία ή μια ΕΟΖ θα ρυθμίζει την επέκταση των βιομηχανιών που παρέχουν εισροές σε αυτήν ενώ παράλληλα θα ωθήσει τις βιομηχανίες της ζήτησης να αναπτυχθούν σύμφωνα με την ποσότητα και το είδος των ενδιάμεσων προϊόντων που τους παρέχονται από τον βασικό κλάδο. Ο δυναμισμός διατηρείται μέσω διαδοχικών κύκλων της επέκτασης της κυρίαρχης βιομηχανίας ή Οικονομικής Ζώνης, η οποία διαχέει τα πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα σε όλες τις συνδεδεμένες βιομηχανίες. Αφού η κινητήρια δύναμη έχει τονώσει τη ζήτηση σε ένα ελάχιστο βιώσιμο βαθμό, νέες τεχνολογικά συνδεδεμένες βιομηχανίες ή περιοχές προκύπτουν ως απάντηση στη λειτουργία της διευρυμένης αγοράς εντός του πεδίου του πόλου.

Οι χωρικές επιπτώσεις των δυναμικών ανισορροπιών ερευνήθηκαν αρχικά από τον Myrdal (1957) και τον Hirschman (1958) που εργάστηκαν ανεξάρτητα. Ως υποπροϊόν των ανησυχιών τους σχετικά με τις πολωτικές τάσεις σε μια περιφέρεια, έστρεψαν το ενδιαφέρον τους για το βαθμό ανάπτυξης που διαδίδεται από το κέντρο στις περιφέρειες. Ο Myrdal προσέγγισε την έννοια της περιφερειακής ανισορροπίας από συστημική σκοπιά. Μια διαδικασία «συσσωρευτικής αιτιότητας» ενισχύει τη συγκέντρωση στο κέντρο ως αποτέλεσμα της θετικής ανατροφοδότησης και των δυναμικών απαιτήσεων της αυτο-τροφοδοτούμενης ανάπτυξης. Σημαντικές μετακινήσεις προσελκύονται από αυτόν τον πυρήνα, με επίζημια αποτελέσματα για την οικονομία της υπόλοιπης περιοχής. Ο Hirschman οδηγείται σε ένα παρόμοιο συμπέρασμα, βάσει του οποίου η οικονομική ανάπτυξη είναι «πολωμένη» σε περιορισμένες περιοχές στο χώρο, αλλά διαφέρει με την άποψη του που απορρίπτει τον μόνιμο μηχανισμό συγκέντρωσης. Και οι δύο υποστηρίζουν ότι ορισμένα αποτελέσματα διάχυσης (spill-over effects) επηρεάζουν την υπολειπόμενη περιφερειακή περιοχή είτε θετικά είτε αρνητικά. Είναι ενδιαφέρον η γεωγραφική κατανομή των πολωτικών εξωτερικοτήτων που διαφοροποιείται από την θεωρία του Perroux. Οι σημαντικές μετακινήσεις που προαναφέραμε μπορούν να ερμηνευτούν σε δυναμικές γεωγραφικές διεργασίες όπως η μετανάστευση ενός εργατικού δυναμικού, η ένταση των ροών κεφαλαίου ανάμεσα σε μεγάλες αποστάσεις ή οι ποσότητες υλικών ως απαιτούμενες εισροές. Ως εκ τούτου ο Myrdal και ο Hirschman προσαρμόζονται εύκολα στη γεωγραφική παραδοχή των τεχνικών της περιφερειακής διαφοροποίησης και των μοντέλων των δομών του κέντρου (Todd, 1974).

Όσον αφορά την έννοια του χώρου, αυτή προσδιορίστηκε από τον Boudeville (1966:11) ως ένα αστικό κέντρο, το οποίο θα προκαλέσει " περαιτέρω ανάπτυξη της οικονομικής δραστηριότητας σε όλη τη ζώνη επιρροής της ". Οι προωθητικές βιομηχανίες που προωθούν

αυτή τη δυναμική θεωρούνται ότι έχουν διακριτικά χαρακτηριστικά και αναπτυξιακά αποτελέσματα που συνεπάγονται:

- α) υψηλό βαθμό συγκέντρωσης,
- β) υψηλή ελαστικότητα εισοδήματος της ζήτησης για τα προϊόντα τους, τα οποία πωλούνται σε μια εθνική αγορά,
- γ) ισχυρές πολλαπλασιαστικές και πολωτικές επιπτώσεις μέσω σχέσεων εισροών,
- δ) ένα προηγμένο επίπεδο τεχνολογίας και διοικητικής ικανότητας προάγοντας την τοπική διάχυση ,
- ε) προώθηση μιας ιδιαίτερα ανεπτυγμένης τοπικής υποδομής και παροχής υπηρεσιών,
- στ) την εξάπλωση της "αναπτυξιακής συνείδησης" και του δυναμισμού μέσω της ζώνης επιρροής (Richardson, 1969:104-105).

Έτσι, οι πόλοι ανάπτυξης του Perroux και τα κέντρα ανάπτυξης είναι χώροι γνώσης και πληροφοριών που αποτελούν πηγές διάχυσης της νέας τεχνολογίας και της καινοτομίας. Στην ουσία, η τοπική ανάπτυξη σε αυτό το μοντέλο εξαρτάται από τρία στοιχεία που είναι επίσης μετρήσιμα χαρακτηριστικά: μεγάλες επιχειρήσεις, δημιουργία και μεταφορά γνώσεων και νέα τεχνολογία. Οι μεγάλες επιχειρήσεις ερμηνεύονται ως οχήματα δυναμικής αλλαγής, προωθώντας νέες τεχνολογίες παραγωγής και οργάνωσης με ευρύτερες επιπτώσεις στην περιφερειακή και εθνική οικονομία. Υπό αυτήν την έννοια, οι μεγάλες επιχειρήσεις που επωφελούνται στο μέγιστο βαθμό από τα παρεχόμενα κίνητρα των Οικονομικών Ζωνών και επιλέγουν να εγκατασταθούν σε αυτές, δημιουργούν πόλους ανάπτυξης για μικρότερες επιχειρήσεις.

Το σύνολο των επιχειρήσεων - ιδίως των μεγάλων - θα επωφεληθεί των οικονομικών κλίμακας (economy of scale) και συγκεκριμένα της αδιαιρετότητας των εισροών λόγω της συσσωρευμένης παραγωγικής υποδομής και της εξειδίκευσης των παραγωγικών συντελεστών που θα έχει αναπτυχθεί εντός της Ζώνης λόγω του μεγέθους και του εύρους των εκροών των επιχειρήσεων (A. O' Sullivan, 2011). Κατ' επέκταση, αν εξετάσουμε οντολογικά την έννοια των ζωνών ως ένα πόλο έλξης κατά τον Perroux, τότε αυτός ο πόλος θα δυναμιτίσει την ευρύτερη περιοχή του πόλου σε περιφερειακό και εθνικό επίπεδο μέσω των προαναφερθέντων δυνάμεων.

3.1.2 Πολιτικές των Ζωνών που ευνοούν τη χώρα (Θεωρητική Προσέγγιση)

Έχει αναπτυχθεί τις τελευταίες δεκαετίες αρκετή βιβλιογραφία για τον ρόλο των Οικονομικών - ιδίως των Ειδικών - Ζωνών που εξετάζει τα πλεονεκτήματα και τις αδυναμίες αυτού του εργαλείου οικονομικής πολιτικής, χρησιμοποιώντας εναλλακτικά τη νεοκλασική προσέγγιση, τη θεωρία κόστους-οφέλους και τις νέες αναπτυξιακές θεωρίες (Madani, 1999).

Η νεοκλασική σχολή βασίζεται στο υπόδειγμα των Heckscher-Ohlin με δύο αγαθά και το πλαίσιο δύο χωρών. Ο Hamada (1974) διαπίστωσε ότι υπάρχει σημαντική εξάρτηση της έντασης των δύο συντελεστών. Υποθέτοντας ότι η μικρή χώρα έχει συγκριτικό πλεονέκτημα στις βιομηχανίες υψηλής έντασης εργατικού δυναμικού και προστατεύει τον τομέα έντασης

κεφαλαίου της, οι ΕΟΖ μειώνουν την ευημερία της χώρας. Οι άμεσες ξένες επενδύσεις που ακολουθούν τις ΕΟΖ σημαίνει ότι εισάγεται κεφάλαιο ενώ η εργασία αποσύρεται από την εγχώρια αγορά για να εργαστεί σε αυτό. Η παραγωγή του κεφαλαίου θα αυξηθεί, ενώ η παραγωγή των εγχώριων αγαθών έντασης εργασίας θα μειωθεί. Αυτό θα στρεβλώσει την παραγωγή μακριά από τη συγκριτική αποτελεσματικότητά της χώρας βάσει των συντελεστών. Οι Devereux και Chen (1995) επέκτειναν την ανάλυση του Hamada επισημαίνοντας τον ρόλο του εμπορίου και των παραγόντων του εμπορίου. Καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι οι Οικονομικές Ζώνες είναι πιθανό να βελτιώνουν την ευημερία μέσα από μια ευρύτερη ποικιλία περιστάσεων. Επίσης, υποστηρίζουν ότι μια ΕΟΖ θα αυξήσει (μειώσει) την πιθανότητα απελευθέρωσης του ευνοϊκού φορολογικού καθεστώτος.

Η νεοκλασική ανάλυση επικρίνεται όμως για πολλούς λόγους. Ξεκινώντας, βασίζεται στην υπόθεση της πλήρους απασχόλησης, ενώ οι περισσότερες αναπτυσσόμενες χώρες πρέπει να αντιμετωπίσουν μερικές φορές προβλήματα σοβαρής ανεργίας και υποαπασχόλησης. Δεύτερον, η προσέγγιση δεν λαμβάνει υπόψη τις διαρροές από τις άμεσες ξένες επενδύσεις στην οικονομία (Johansson, 1994: 394). Τρίτον, η βασισμένη στην Heckscher-Ohlin ανάλυση βασίζεται στα τελικά προϊόντα ενώ τα περισσότερα ζητήματα των ΕΟΖ σχετίζονται με τις ενδιάμεσες εισροές. Τέλος, ο Warr (1989) υπογραμμίζει τη φύση των επιχειρήσεων ΕΟΖ και ισχυρίζεται ότι: το μοντέλο αποτυγχάνει στη σύλληψη της διεθνούς κινητικότητας των κεφαλαιουχικών αγαθών, η οποία είναι ζωτικής σημασίας για τη λειτουργία της ζώνης.

Η προσέγγιση του κόστους-οφέλους είναι το δεύτερο εργαλείο αξιολόγησης που χρησιμοποιείται (Warr, 1987, 1989). Η μεθοδολογία αυτή απαιτεί τον υπολογισμό όλων των δαπανών και οφελών που συνδέονται με τις ζώνες. Περιλαμβάνει την προεξόφληση και τον υπολογισμό των καθαρών τρεχουσών αξιών των ροών εσόδων και εξόδων για το κράτος, τους εργαζόμενους και την κοινωνία γενικότερα. Αν και είναι απαιτητική μια τέτοια διαδικασία, παρέχεται η ευκαιρία να σκεφτεί κανείς πιο βαθιά και ουσιαστικά το κόστος και τα οφέλη που προκύπτουν. Τα πρώιμα κείμενα που χρησιμοποίησαν αυτή τη μεθοδολογία υποστηρίζουν την χρήση των ΕΟΖ. Τα έργα του Warr (στα τέλη της δεκαετίας του 1980 και αρχές της δεκαετίας του 1990) περιγράφουν οφέλη των ΕΟΖ αλλά έχουν περιορισμένη χρήση στις πολιτικές προώθησης των εξαγωγών.

Το κύριο μειονέκτημα αυτής της προσέγγισης είναι η έλλειψη επαρκών στοιχείων για τον υπολογισμό του οικονομικού κόστους. Υποθέσεις σχετικά με τα ποσοστά απόδοσης κεφαλαίου, τα ποσοστά της απομείωσης από την χρήση στην κοινωνία και τα κοινωνικά οφέλη μπορούν επίσης εύκολα να αμφισβητηθούν. Γενικότερα, ενώ το κόστος μπορεί να είναι πιο εύκολα μετρήσιμο, η έκταση των ωφελειών μπορεί να μην είναι. Οι υποθέσεις για να εκτιμηθούν οι τελευταίες θα επηρεάσουν το αποτέλεσμα της ανάλυσης κόστους-οφέλους.

Τέλος, η τρίτη μεθοδολογία υπογραμμίζει τον αντίκτυπο των αποτελεσμάτων διάχυσης από τις άμεσες ξένες επενδύσεις και τις δραστηριότητες της οικονομικής ζώνης στην φιλοξενούσα χώρα - οικονομία. Αυτές οι επιδράσεις περιλαμβάνουν την εργασία και τη διαχείρισή της κατά τη διάρκεια της επαγγελματικής κατάρτισης και της εφαρμοσμένης εκμάθησης, την μίμηση και την επιρροή του επιπέδου δημιουργίας ανθρώπινου κεφαλαίου στις χώρες υποδοχής. Σύμφωνα με τον Johansson (1994), η νέα αναπτυξιακή προσέγγιση παρέχει τρεις βασικές προσθήκες στη νεοκλασική ανάλυση:

α) Οι εγχώριες επιχειρήσεις δεν διαθέτουν την τεχνογνωσία στο τεχνικό, εμπορικό και διαχειριστικό σκέλος των εσωτερικών και εξωτερικών πόρων που διαθέτουν. Αυτή η τεχνογνωσία παρέχεται από τις άμεσες ξένες επενδύσεις και τις ζώνες.

β) Οι εγχώριες επιχειρήσεις σπάνια έχουν πρόσβαση στα διεθνή κανάλια διανομής. Από την άλλη πλευρά, οι διεθνείς εταιρείες ή κοινοπραξίες μπορούν να αποτελέσουν τους καθοδηγητές στους νέους εγχώριους εξαγωγείς.

γ) Η είσοδος στις διεθνείς αγορές θα ήταν δύσκολη χωρίς την καταλυτική συνεισφορά των διασυνδεδεμένων πολυεθνικών εταιρειών με ευρύ διεθνή χαρακτήρα και έντονες επιχειρηματικές συναλλαγές.

Εάν αυτά τα στοιχεία προστεθούν στην παραδοσιακή αναλυτική προσέγγιση, ο Johansson (1994) υποστηρίζει ότι η ΕΟΖ μπορεί να είναι ευεργετική για μια χώρα λόγω των αποτελεσμάτων διάχυσης. Οι Rhee, et. al. (1990, 1991) έχουν γράψει για αυτή τη δυναμική σχέση ξένης-εγχώριας δυναμικής και την θετική της επίπτωση στη διαμόρφωση του ανθρώπινου κεφαλαίου. Συνοψίζοντας, τα βασικά χαρακτηριστικά των προσεγγίσεων είναι τα κάτωθι:

α) Ορθόδοξη Προσέγγιση (Νέο - κλασσική): Προσφορά ευνοϊκού φορολογικού καθεστώτος και κινήτρων, αντιστάθμιση αντιεξαγωγικής τάσης, συναλλαγματικά κέρδη, μείωση κοινωνικής ευημερίας.

β) Ετερόδοξη Προσέγγιση (Νέες αναπτ. θεωρίες): Προσφορά καλού κλίματος μέσω της σύγχρονης υποδομής, καλής διακυβέρνησης, τοπικών πλεονεκτημάτων, επισήμανση της σημασίας των έμμεσων επιδράσεων μέσω των φαινομένων διάχυσης, οι συνολικές επιδράσεις είναι δύσκολο να μετρηθούν.

γ) Προσέγγιση Κόστους - Οφέλους: Οι ΕΟΖ έχουν και κόστη και οφέλη, η συνεισφορά τους εξαρτάται αν τα μετρήσιμα κόστη είναι λιγότερα από τα μετρήσιμα οφέλη, αναγνωρισμένα έμμεσα οφέλη βάσει του παραγόμενου εισοδήματος τα οποία προκύπτουν από τις διασυνδέσεις εισροών - εκροών.

3.1.3 Άμεσα - Έμμεσα Οφέλη των Ζωνών που ευνοούν τη χώρα

3.1.3.1 Εισαγωγή

Οι Οικονομικές Ζώνες και ιδίως οι ΕΟΖ παρέχουν δύο βασικά είδη ωφελειών, που εξηγούν εν μέρει τη δημοτικότητα τους: «άμεσα» οικονομικά οφέλη, όπως η δημιουργία θέσεων απασχόλησης και τα κέρδη συναλλάγματος και τα έμμεσα οικονομικά οφέλη, σύμφωνα με τον παρακάτω πίνακα:

Δυνητικά Οφέλη από τις ΕΟΖ		
	Άμεσα Οφέλη	Έμμεσα Οφέλη
Κέρδη Συναλλάγματος	√	
Ξένες Επενδύσεις	√	
Δημιουργία Απασχόλησης	√	

Κρατικά Έσοδα	√	
Αύξηση Εξαγωγών	√	
Βελτίωση Τεχνικών Δεξιοτήτων		√
Βελτίωση Εδάφους για ευρύτερες οικονομικές μεταρρυθμίσεις		√
Μεταφορά Τεχνογνωσίας		√
Επίδραση επίδειξης (demonstration effect)		√
Διαφοροποίηση Εξαγωγών		√
Βελτίωση εμπορικής επάρκειας των εγχώριων εταιρειών		√

Πίνακας 6 : Δυνητικά Οφέλη από τις ΕΟΖ Πηγή: World Bank, 2010.

Τις τελευταίες δεκαετίες έχει αναπτυχθεί αρκετή συζήτηση σχετικά με το εύρος και το βάθος των παραπάνω επιδράσεων στην εθνική οικονομία (Ge 1999, FIAS 2008, Farole 2011, Zeng 2012). Επιγραμματικά αναφέρονται τα κάτωθι ενώ θα ακολουθήσει περαιτέρω ανάλυση.

α) Η δημιουργία απασχόλησης μπορεί να επιτευχθεί μέσω των ΕΟΖ, ιδίως μέσω της προσέλκυσης εργασίας από βιομηχανίες εντάσεως παραγωγής και υπηρεσιών.

β) Η ανάπτυξη των εξαγωγών και η οικονομική διαφοροποίηση μπορούν να διευκολυνθούν μέσω των ΕΟΖ προσελκύοντας επενδύσεις και δημιουργώντας δεσμούς με τις παγκόσμιες αλυσίδες εφοδιασμού.

γ) Κέρδη συναλλάγματος για την κάλυψη των αναγκών των εισαγωγών μιας χώρας και παροχή στην κυβέρνηση των απαραίτητων πόρων για περαιτέρω εθνική ανάπτυξη μέσω της προσέλκυσης ξένων επενδυτών και των εξαγωγών προϊόντων προς άλλες χώρες.

δ) Άμεσες ξένες επενδύσεις μέσω κινήτρων που παρέχονται από ΕΟΖ.

ε) Κρατικά έσοδα μέσω της μίσθωσης γης, της λειτουργίας των ΕΟΖ και της δημιουργίας φορολογικών εσόδων.

στ) Οικονομική ανάπτυξη εκτός της ΕΟΖ μέσω της συνεργασίας με τις τοπικές εταιρείες ως προμηθευτές στις εταιρείες της ΕΟΖ.

ζ) Μεταφορά γνώσης μέσω ευκαιριών κατάρτισης των εργαζόμενων. Τοπικές εταιρείες συχνά επωφελούνται από την πρόσληψη εργαζομένων που απασχολούνταν στο παρελθόν κυρίως από τις διεθνείς εταιρείες των ΕΟΖ.

η) Επίδραση επίδειξης μέσω της εμφάνισης της επιτυχίας μιας ΕΟΖ στη διεθνή κοινότητα αναφορικά με το γεγονός ότι η οικονομία της χώρας μπορεί να βελτιωθεί σημαντικά.

3.1.3.2 Κέρδη Συναλλάγματος

Τα κέρδη συναλλάγματος αποτελούν ένα από τα κυριότερα οφέλη που αναμένονται από μια Οικονομική Ζώνη. Ένα τέτοιο κριτήριο είναι ένα ατελές μέτρο της επιτυχίας ή της αποτυχίας για τη ζώνη ή την επιχείρηση που δραστηριοποιείται σε αυτήν. Παρ' όλα αυτά, υποστηρίζεται ότι οι ΕΟΖ που παρέχουν τέτοιου είδους κέρδη, επιτρέπουν στις οικονομίες χαμηλού εισοδήματος να χαλαρώσουν τους περιορισμούς σε ξένο συνάλλαγμα όσον αφορά τις ανάγκες εισαγωγών τους για την υπόλοιπη οικονομία παραμορφώνοντας την παραγωγική δομή της χώρας.

Στην περίπτωση των ξένων εταιρειών σε μια Οικονομική Ζώνη, τα οφέλη συναλλάγματος προκύπτουν για τη φιλοξενούσα χώρα υπό συγκεκριμένες συνθήκες. Σύμφωνα με τον Warr (1989), αυτή η διαδικασία ισχύει μόνο όταν οι ξένες εταιρείες ανταλλάσσουν τα ξένα κέρδη τους σε εγχώριο νόμισμα με βάση το επίσημο επιτόκιο (μέσω της κεντρικής τράπεζας) και μέσω αυτού του νομίσματος καταβάλει τους μισθούς των εργαζομένων και καλύπτει τα άλλα έξοδα που πραγματοποιήθηκαν στη χώρα υποδοχής. Τα συναλλαγματικά κέρδη μπορούν να προκύψουν και από την αύξηση των εξαγωγών αν και τα στατιστικά στοιχεία δεν είναι τόσο ελπιδοφόρα. Οι Amirahmadi και Wu (1995) υποστηρίζουν ότι μεταξύ των ασιατικών χωρών που εμπεριέχουν ΕΟΖ, η αύξηση των καθαρών εξαγωγών στις ζώνες αυτές δεν ήταν ούτε συνεπής ούτε εντυπωσιακή. Πολλές από αυτές τις χώρες έχουν μεγάλο όγκο ακαθάριστων εξαγωγών.

Η διαφορά μεταξύ των επιδόσεων των ακαθάριστων και των καθαρών εξαγωγών οφείλεται στο ότι οι εταιρείες της ζώνης εισάγουν μεγάλο μέρος της ακατέργαστης και ενδιάμεσης εισροής τους, γεγονός που οδηγεί σε αδύναμες ή ανύπαρκτες συνδέσεις με την παραγωγική βάση των εγχώριων αγορών (backward linkages). Ορισμένοι βέβαια ισχυρίζονται ότι, παρόλο που οι καθарές εξαγωγές δεν είναι τόσο υψηλές όσο αναμενόταν, ο υψηλός ακαθάριστος όγκος εξαγωγών είναι ένα καλό σημάδι επειδή μεταφράζεται σε υψηλά κέρδη της εταιρείας. Αυτό το επιχείρημα θα είναι αληθές μόνο σε συγκεκριμένες περιπτώσεις:

- α) Εάν ο υψηλός όγκος εξαγωγών μεταφράζεται σε υψηλά έσοδα για την επιχείρηση.
- β) Εάν υπάρχει ένα αρκετά μεγάλο περιθώριο μεταξύ των εσόδων και του κόστους. Ωστόσο, όσον αφορά τα κλωστοϋφαντουργικά προϊόντα και τα ενδύματα (τα οποία συνθέτουν μεγάλο αριθμό εταιρειών ΕΟΖ) τα περιθώρια κέρδους είναι μάλλον χαμηλά.
- γ) Ακόμη και αν τα κέρδη είναι υψηλά, ο θετικός τους αντίκτυπος στην οικονομία υποδοχής καθορίζεται από το τι κάνουν οι επιχειρήσεις με αυτά τα κέρδη. Δηλαδή, μόνο εάν τελικά επανεπενδύσουν μέρος ή το σύνολο των κερδών τους στην επέκταση των δραστηριοτήτων τους στη χώρα υποδοχής.

Το απαιτούμενο είναι η εφαρμογή ενός συνόλου αξιόπιστων, συνεκτικών και συντονισμένων νομισματικών, φορολογικών, εμπορικών και συναλλαγματικών πολιτικών που θα επιφέρει ένα θετικό αποτέλεσμα, παρέχοντας παράλληλα ένα ευνοϊκό περιβάλλον μεταρρυθμίσεων και ανάπτυξης για την οικονομία στο σύνολό της. Αυτός ο πρώτος στόχος των Οικονομικών Ζωνών, δημιουργώντας συνάλλαγμα για τις συμμετέχουσες χώρες, δεν υπήρξε απόλυτη και αδιαμφισβήτητη επιτυχία. Ενώ μερικές χώρες έχουν επιτύχει υψηλό επίπεδο καθαρών

εξαγωγών (Νότια Κορέα), άλλες δεν κατάφεραν να καλύψουν το χάσμα μεταξύ των ακαθάριστων και των καθαρών εξαγωγών (Τζαμάικα).

3.1.3.3 Φορολογικά - Κρατικά Κέρδη

Η δημιουργία των Οικονομικών Ζωνών (Ελεύθερων και Ειδικών) είναι συνώνυμη με τη χώρα που παρέχει μια πληθώρα φορολογικών ελαφρύνσεων για την προσέλκυση άμεσων ξένων επενδύσεων στις ζώνες αυτές. Όλες οι χώρες προσφέρουν μη δασμολογικά κίνητρα στις εισαγωγές και εξαγωγές, ελεύθερο επαναπατρισμό των κερδών και πρόσβαση στην αγορά. Το μήκος και η έκταση αυτών των κινήτρων ποικίλλουν μεταξύ των κρατών. Ενώ η Ονδούρα προσφέρει ομοσπονδιακές, κρατικές, τοπικές απαλλαγές από τον φόρο εταιρειών διαχρονικά, η Κόστα Ρίκα παρέχει μόνο πλήρη εξαίρεση φόρου εισοδήματος για έξι χρόνια. Ορισμένοι ισχυρίζονται ότι οι ενδεχόμενες απώλειες φορολογικών εσόδων αντισταθμίζονται από τα κέρδη που έχουν συγκεντρωθεί σε όρους δημιουργίας θέσεων απασχόλησης και κερδών συναλλάγματος.

Υπάρχουν βέβαια αρκετά σημεία που αποδυναμώνουν το τελευταίο επιχείρημα. Τα έξοδα των ΕΟΖ δεν περιορίζονται μόνο σε εκείνα των διαφυγόντων φορολογικών εσόδων. Πολλές χώρες βυθίζονται σε μια αρκετά μεγάλη επένδυση για την δημιουργία ζωνών (σε περίπτωση δημόσιων ΕΟΖ) και την υποδομή μεταφορών, τις επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας, τις διευκολύνσεις στην επικοινωνία και τη διοικητική υποστήριξη στις ζώνες. Μερικοί υποστηρίζουν ότι τέτοιες δημόσιες επενδύσεις δεν είναι απαραίτητες και πρέπει (τουλάχιστον εν μέρει) να αφεθεί η φροντίδα στις ίδιες τις επιχειρήσεις. Ωστόσο, η πραγματικότητα θέλει πολλές χώρες να αναλαμβάνουν αυτές τις επενδύσεις για να καλύψουν το αρχικό κόστος και να παράσχουν πρόσθετα κίνητρα για την προσέλκυση ξένων επενδύσεων στη ζώνη. Πρέπει επίσης να εξεταστεί το κόστος ευκαιρίας των επενδυτικών κεφαλαίων που σχετίζονται με την ΕΟΖ.

Δεν πρέπει να αγνοείται ότι οι δασμοί και οι άλλοι έμμεσοι φόροι είναι σημαντικές πηγές φορολογίας για πολλές αναπτυσσόμενες χώρες, όπου η πραγματική είσπραξη άμεσου φόρου (εισοδήματος) είναι κάτω από τα επιθυμητά όρια. Για παράδειγμα, ο Easterly (1993) αναφέρει ότι η εξάρτηση από την φορολογία του εμπορίου είναι μεγάλη στις αναπτυσσόμενες χώρες, ιδίως στην Αφρική όπου αποτελεί το 35% των εσόδων. Ο Matusz (1997) αναφέρει ότι οι ρητοί εμπορικοί φόροι αντιπροσώπευαν το 38% των συνολικών φορολογικών εσόδων σε χώρες με χαμηλό (μεσαίο) εισόδημα.

Η εμπειρία πολλών χωρών δείχνει ότι οι ΕΟΖ μπορούν να συμβάλουν σημαντικά στο ΑΕΠ της χώρας. Το 2006, η συνδυασμένη συνεισφορά του ΑΕΠ της πλειοψηφίας των ΕΟΖ ήταν το 18,5% του συνολικού ΑΕΠ της Κίνας και το 60% των εξαγωγών της (China Knowledge Online 2009). Η δημιουργία μιας ΕΟΖ επηρεάζει τη συλλογή εσόδων της κυβέρνησης με δύο τρόπους. Στα αρχικά στάδια της ανάπτυξης της ΕΟΖ, τα έσοδα χάνονται όπως αναφέραμε προηγουμένως λόγω των κινήτρων που δίδονται. Καθώς οι ΕΟΖ λειτουργούν με επιτυχία, τα κρατικά έσοδα είναι πιθανό να υπερβούν τις απώλειες και συνεπώς τα οφέλη για το δημόσιο ταμείο από τις εισροές των άμεσων ξένων επενδύσεων, τα κέρδη από το φόρο εισοδήματος

των εργαζομένων στις ΕΟΖ κ.λ.π. είναι πιθανό να υπερβαίνουν τα έσοδα που χάθηκαν (CUTS 2007, Menon και Mitra 2009, Zeng 2010, 2011).

Τέλος είναι απαραίτητο να επωφελούνται με φορολογικά κίνητρα - προνόμια και οι εγχώριες επιχειρήσεις ώστε να μη δημιουργούνται διακρίσεις εις βάρος τους (World Bank, 1992). Από την άλλη πλευρά, η ειδική μεταχείριση των επιχειρήσεων στις ΕΟΖ λειτουργεί ως συνδεδετικός κρίκος με την εθνική οικονομία. (Johansson, 1994: 399). Έτσι εάν οι εγχώριες επιχειρήσεις δεν ωφεληθούν από τις πολιτικές επιστροφής χρημάτων μέσω των παρεχόμενων κινήτρων, οι επιδοτούμενες εισροές για τις επιχειρήσεις στη ζώνη θα λειτουργούν ανταγωνιστικά με τις εγχώριες εισροές αποθαρρύνοντας την μεταξύ τους σχέση. Αλλά και σε επίπεδο εκροών θα πρέπει οι χώρες να επιτρέπουν τις εγχώριες πωλήσεις των προϊόντων των ΕΟΖ.

3.1.3.4 Ξένες Επενδύσεις

Το αποτέλεσμα των άμεσων ξένων επενδύσεων (ΑΞΕ) υπερβαίνει εκείνου της λήψης των αναγκαίων κεφαλαίων (οικονομικών και μηχανημάτων) από τις ανεπτυγμένες στις αναπτυσσόμενες χώρες. Ο Johansson (1994) αναφέρει αυτές τις συνεισφορές ως θετικές επιδράσεις διάχυσης (positive spillovers). Οι επιτυχημένες ΑΞΕ σε μια ζώνη αντιπροσωπεύουν το πρότυπο για τις εγχώριες επιχειρήσεις και ενθαρρύνουν τους επιχειρηματίες να μάθουν και να αντιγράψουν ιδέες. Οι Rhee, et. al. (1990) αναφέρονται σε αυτές ως "καταλύτες" για να ξεκινήσουν οι επιχειρηματίες μια μη παραδοσιακή εξαγωγικά προσανατολισμένη παραγωγή διαδικασία, συνδυάζοντας την τεχνική, την εμπορική και τη διαχειριστική τεχνογνωσία των ΕΟΖ καθώς και την πρόσβασή τους στις παγκόσμιες αγορές. Χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι ο Μαυρίκιος και η Δομινικανή Δημοκρατία. Σε μια λεπτομερή μελέτη έντεκα καταλυτών που αφορούσαν τις εξαγωγές από χώρες χαμηλού εισοδήματος, οι Rhee και Belot (1990) καταλήγουν ότι αυτή η "καταλυτική" δύναμη των ΕΟΖ είναι που τις καθιστά πολύτιμες για τις χώρες. Εντοπίζουν τη δυναμική μάθηση και την εφαρμογή της ξένης τεχνογνωσίας ως παράγοντες δημιουργίας επιτυχημένων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων.

Ορισμένες χώρες παρέχουν αναλυτικά στοιχεία για τις εγχώριες και ξένες επενδύσεις σε κάθε ζώνη, ενώ άλλες χώρες παρουσιάζουν συνολικά στοιχεία για τις ξένες επενδύσεις ή συνολικά επενδυτικά δεδομένα. Στην Κίνα, τα στοιχεία για τις ΕΟΖ διατίθενται αναλυτικά για τις διάφορες ζώνες. Το 1981, οι τέσσερις ζώνες (Shenzhen, Zhuhai, Shantou και Xiamen) αντιπροσώπευαν το 59,8% των συνολικών εισροών άμεσων ξένων επενδύσεων στην Κίνα. Μόνο το Shenzhen αντιπροσώπευε το 50,6% αυτού. Μέχρι το 2007, οι συνολικές άμεσες ξένες επενδύσεις στις ΕΟΖ ήταν περίπου το 46% των συνολικών ΑΞΕ της χώρας (Zeng 2010). Αν και το ποσοστό των εισροών άμεσων ξένων επενδύσεων μειώθηκε με την πάροδο του χρόνου, εξακολουθεί να αποτελεί σημαντικό μέρος των επενδύσεων στην Κίνα. Στο Μπανγκλαντές, οι ΕΟΖ αντιστοιχούσαν στο 22% των συνολικών εισροών ΞΑΕ το 2009 (Farole και Akinici 2011). Στις Φιλιππίνες, το μερίδιο των εισροών ΞΑΕ στις ΕΟΖ αυξήθηκε από το 30% το 1997 σε 81% το 2000 (UNCTAD 2002). Αντίθετα, το ποσοστό των εισροών άμεσων ξένων επενδύσεων στις ΕΟΖ στην Ινδία ήταν μόλις το 6,9% το 2011-2012.

Οι μελέτες δείχνουν ότι η εισροή ΞΑΕ και οι εξαγωγές συνδέονται. Για παράδειγμα, οι Yeung et al. (2009) υποστηρίζουν ότι η επιτυχία του Shenzhen στην προσέλκυση άμεσων ξένων επενδύσεων αντανάκλαται στις επιδόσεις των εξαγωγών της ζώνης το 2007, οι οποίες

αντιπροσώπευαν περίπου το 14% των συνολικών εξαγωγών στην Κίνα. Οι ζώνες μπορούν να προσελκύσουν τις ΑΞΕ μέσω κινήτρων και στοχοθετημένων πολιτικών. Ένας παράγοντας υπεύθυνος για τις μεγάλες εισροές άμεσων ξένων επενδύσεων στις κινεζικές ζώνες ήταν ο γενναιόδωρος εταιρικός φορολογικός συντελεστής 15% για τις ξένες επιχειρήσεις, σε αντίθεση με το 30% για τις εγχώριες επιχειρήσεις, μαζί με την απαλλαγή από τον τοπικό φόρο εισοδήματος (Zeng 2010). Μελέτες δείχνουν επίσης ότι η διασπορά διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στην επιτυχία των Κινεζικών ΕΟΖ για την προσέλκυση επενδύσεων (Zeng 2010). Στην περίπτωση της Ινδίας, διαφαίνεται ότι πολλές χώρες θα επένδυαν εάν η υποδομή εκτός των ζωνών βελτιωθεί και οι ζώνες είχαν καλύτερη συνδεσιμότητα με λιμάνια, αεροδρόμια κ.λπ. Επιπλέον, θα πρέπει να υπάρχει συντονισμός μεταξύ των κρατών στην ανάπτυξη των ΕΟΖ, διαφανείς διαδικασίες διακυβέρνησης, πολιτική και ρυθμιστική σταθερότητα.

3.1.3.5 Αύξηση Εξαγωγών

Οι Ειδικές και οι Ελεύθερες Οικονομικές Ζώνες συμβάλλουν σημαντικά στην αύξηση των εξαγωγών των χωρών. Περίπου το 20% των εξαγωγών των αναπτυσσόμενων οικονομιών προέρχεται από τις ΕΟΖ (WTO and Institute of Developing Economies (IDE)–Japan External Trade Organization (JETRO) 2011). Το 2006, οι πέντε ΕΟΖ (Shenzhen, Zhuhai, Shantou, Xiamen και Hainan) και οι 54 εθνικές οικονομικές αναπτυξιακές ζώνες συνεισέφεραν περίπου στο 22% και 15% αντίστοιχα, στις συνολικές εξαγωγές των εμπορευμάτων της Κίνας (Zeng 2010). Το μερίδιο των εξαγωγών από τις ζώνες εξαγωγικής μεταποίησης στην Κίνα έφθασε σχεδόν στο 50% το 2009 (WTO and IDE–JETRO 2011). Το 2008, στο Βιετνάμ, το μερίδιο των ΕΟΖ στις εξαγωγές μεταποίησης ήταν 41% (Farole 2011). Το μερίδιο των ΕΟΖ στις εξαγωγές των Φιλιππίνων ήταν περίπου το 78% το 2005 (FIAS 2008). Στην Ταϊλάνδη, οι εξαγωγές από τις ζώνες αντιπροσώπευαν περίπου το 20% των εξαγωγών της χώρας το 2012 (IEAT 2012), ενώ το μερίδιο των ζωνών στο Μπαγκλαντές στις εξαγωγές ήταν περισσότερο από 17% το 2009 (Farole και Akinci 2011). Στην περίπτωση της Ινδίας, οι εξαγωγές από τις ΕΟΖ αυξάνονται με την πάροδο του χρόνου και το μερίδιο των εξαγωγών των ΕΟΖ σε σχέση με τις εθνικές εξαγωγές ήταν μεταξύ του 18% και 22% το 2009-10.

3.1.3.6 Δημιουργία Απασχόλησης

Το φαινόμενο της δημιουργίας απασχόλησης των ΕΟΖ λειτουργεί μέσω τριών καναλιών: πρώτον, οι ΕΟΖ δημιουργούν άμεση απασχόληση για ειδικευμένο και ανειδίκευτο εργατικό δυναμικό, δεύτερον, παράγουν έμμεση εργασία και τρίτον, δημιουργούν απασχόληση σε γυναίκες εργαζόμενες. Θεωρείται ότι η δημιουργία απασχόλησης δημιουργεί εισοδήματα, προσφέρει μη χρηματικά οφέλη, βελτιώνει την ποιότητα ζωής της εργασίας και ενισχύει την παραγωγικότητά των ανθρώπων. Αυτά, με τη σειρά τους, έχουν αποτέλεσμα τη μείωση της φτώχειας (Aggarwal, 2007).

3.1.3.6.1 Δημιουργία Άμεσης Απασχόλησης

Στο βαθμό που οι ΕΟΖ περιλαμβάνουν δραστηριότητες έντασης εργασίας, οι επιχειρήσεις στις ΕΟΖ αποτελούν, a priori, σημαντική πηγή νέων θέσεων απασχόλησης. Λόγω της διαθεσιμότητας εργασίας με χαμηλές αμοιβές, οι αναπτυσσόμενες χώρες γενικά προσελκύουν

επενδύσεις σε βιομηχανίες έντασης εργασίας που απαιτούν απλή επεξεργασία των εισροών και όχι σύνθετες διαδικασίες. Αυτό αυξάνει τη ζήτηση για ανειδίκευτο εργατικό δυναμικό εντός της ζώνης. Η μετατόπιση προς τις δραστηριότητες υψηλότερης προστιθέμενης αξίας λόγω της αύξησης των ΕΟΖ ενδέχεται να αυξήσει τη ζήτηση ειδικευμένου εργατικού δυναμικού επίσης. Οι ΕΟΖ δημιουργούν επίσης απασχόληση για ανειδίκευτο εργατικό δυναμικό μέσω της ζήτησης για κατασκευή φυσικής υποδομής εντός της ζώνης. Αυτό ενισχύει την τοπική κατασκευαστική βιομηχανία που δίνει απασχόληση σε ανειδίκευτο εργατικό δυναμικό.

Ο Sivalingam (1994) εξηγεί ότι στις πόλεις που περιβάλλουν τις ΕΟΖ της Μαλαισίας, υπάρχει ακόμη και έλλειψη εργατικού δυναμικού. Η ζήτηση για τις υπηρεσίες κοινής ωφέλειας όπως το νερό, το ηλεκτρικό ρεύμα, η επικοινωνία και οι ανάγκες διοίκησης αυξάνεται επίσης. Τέλος, υπάρχει αυξανόμενη ζήτηση για διάφορες υπηρεσίες υποστήριξης όπως ξενοδοχεία, εστιατόρια και μεταφορές, τα οποία αναμένεται να έχουν ουσιαστικό αντίκτυπο στην παραγωγή της απασχόλησης. Στο Μπανγκλαντές, το μερίδιο της απασχόλησης των ΕΟΖ στον εθνικό βιομηχανικό τομέα ήταν μόνο 3% το 2008. Ωστόσο, το μερίδιο των ζωνών στην απασχόληση το 2004 στο Βιετνάμ είναι υψηλότερο, στο 19% το 2008 (Farole 2011). Στην Ινδία, η απασχόληση στις ΕΟΖ αυξήθηκε σχεδόν εννέα φορές μεταξύ 2005-06 και 2013-14

3.1.3.6.2 Δημιουργία Έμμεσης Απασχόλησης

Η έμμεση επίδραση εκδηλώνεται ως βοηθητικές ευκαιρίες απασχόλησης που δημιουργούνται στους τομείς της οικονομίας που επηρεάζονται από τις δραστηριότητες των ΕΟΖ. Αυτές περιλαμβάνουν μεταφορές, επικοινωνία, αυτοκίνητα, πολιτική αεροπορία, ναυτιλία, τουρισμό, φιλοξενία, την τραπεζική και την ασφάλιση. Έτσι δημιουργούνται ευκαιρίες απασχόλησης τόσο για το ανειδίκευτο όσο και για το εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό. Εκτός από τα παραπάνω, υπάρχουν και άλλα τρία κανάλια μέσω των οποίων οι ΕΟΖ προκαλούν ευνοϊκά αποτελέσματα στην δημιουργία απασχόλησης.

Αρχικά, οι ΕΟΖ παρέχουν κέρδη συναλλάγματος που χαλαρώνουν τους περιορισμούς σε ξένο συνάλλαγμα στην υπόλοιπη οικονομία όσον αφορά τις ανάγκες εισαγωγών της υπόλοιπης χώρας και την επιτάχυνση των επενδυτικών δραστηριοτήτων. Έτσι, οι ΕΟΖ δημιουργούν αναπτυξιακά κεφάλαια, που διευκολύνουν την απασχόληση και την παραγωγή οικονομικών δραστηριοτήτων. Δεύτερον, παράγουν επίσης οικονομική δραστηριότητα εκτός της ζώνης λόγω του μετασχηματισμού των επενδύσεων σε πάγια περιουσιακά στοιχεία καθώς και της αγοράς εισροών και υπηρεσιών από την υπόλοιπη οικονομία. Τέλος όταν δημιουργηθούν πρόσθετα εισοδήματα, υπάρχει αύξηση της ζήτησης για διάφορα αγαθά και υπηρεσίες όπως η στέγαση, η εκπαίδευση, η υγεία και οι μεταφορές. Αυτό έχει πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα επί του εισοδήματος και της απασχόλησης.

Μια μελέτη του FIAS (2008) έδειξε ότι ενώ η άμεσες επιπτώσεις στην απασχόληση των ΕΟΖ ήταν ισχνές, η έμμεση απασχόληση μπορεί να κυμανθεί από 9,6 σε 77 εκατομμύρια θέσεις εργασίας παγκοσμίως. Ωστόσο, ο Maex (1983) επεσήμανε ότι λόγω της μεγάλης τους εξάρτησης από τις εισαγωγές, οι ΕΟΖ έχουν περιορισμένο αντίκτυπο στην δημιουργία έμμεσης απασχόλησης. Συνολικά, όσο μεγαλύτερη είναι η σύνδεση της ΕΟΖ με την εγχώρια οικονομία, τόσο μεγαλύτερη είναι η δυνατότητα δημιουργίας έμμεσης απασχόλησης.

3.1.3.6.3 Γυναικεία Απασχόληση

Εμπειρικές μελέτες πράγματι δείχνουν ότι το μερίδιο των γυναικών στη συνολική απασχόληση στις ΕΟΖ είναι ουσιαστικά υψηλότερο από ότι στη συνολική οικονομία αλλά και στον μεταποιητικό τομέα που είναι βασικό στοιχείο των αναπτυσσόμενων χωρών (Kusago και Tzannatos 1998). Οι εργαζόμενες γυναίκες θεωρούνται περισσότερο πειθαρχημένες και πρόθυμες για σκληρή δουλειά. Διαπιστώνεται ότι οι εργοδότες προτιμούν γυναίκες εργαζόμενες αντί των ανδρών με την πεποίθηση ότι η χειρωνακτική επιδεξιότητα, η μεγαλύτερη πειθαρχία και η υπομονή καθιστούν τις γυναίκες πιο κατάλληλες για τις ανειδίκευτες και ημι-εξειδικευμένες δραστηριότητες που διεξάγονται στις ζώνες. Εκτός αυτού, είναι λιγότερο πιθανό να ασκήσουν πίεση για υψηλούς μισθούς και καλύτερες συνθήκες εργασίας. Η πλειονότητα των γυναικών είναι μικρές σε ηλικία, αυτόνομες οντότητες και προέρχονται από αγροτικές και υπαίθριες περιοχές με κακό υπόβαθρο. Επειδή εξαιτίας της έλλειψης ενός υψηλού πνευματικού υποβάθρου, αυτές οι γυναίκες δεν θα έβρισκαν κάποια θέση εργασίας στην υπόλοιπη οικονομία, τους παρέχεται η δυνατότητα μέσω των Οικονομικών Ζωνών για απόκτηση ενός εισοδήματος. Επομένως, οι ΕΟΖ αναμένεται να συμβάλουν ουσιαστικά στην ενδυνάμωση των γυναικών (Madani 1999).

Οι παραπάνω σκέψεις υποδεικνύουν ότι οι ζώνες συμβάλλουν στην εξέλιξη των ανθρώπων μέσω της αύξησης των ευκαιριών απασχόλησης. Η λογική είναι ότι η δημιουργία θέσεων εργασίας μετριάξει την ανεργία, δημιουργεί εισόδημα, βελτιώνει το βιοτικό επίπεδο και έχει ως αποτέλεσμα την ανθρώπινη ανάπτυξη και τη μείωση της φτώχειας. Ωστόσο, δεν μπορούμε να εξάγουμε εκ των προτέρων το συμπέρασμα ότι η απασχόληση στις ΕΟΖ ενισχύει την ανθρώπινη εξέλιξη, η οποία εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τους μισθούς και τις συνθήκες εργασίας. Γενικά υποστηρίζεται ότι προκειμένου οι ΕΟΖ να προσελκύσουν επενδύσεις, ιδίως άμεσες ξένες επενδύσεις, οι κυβερνήσεις των χωρών υποδοχής αγνοούν τα πρότυπα εργασίας, προωθώντας έτσι την εκμετάλλευση της εργασίας και την εξάντληση του ανθρώπινου κεφαλαίου. Υπάρχουν περιορισμοί στα δικαιώματα να ενταχθεί κάποιος σε συνδικαλιστική οργάνωση, απαγορεύεται οι συλλογικές διαπραγματεύσεις και το δικαίωμα στην απεργία. Οι εργοδότες συχνά δεν σέβονται τους νόμους της εργασίας, τους κανονισμούς απασχόλησης και τους κανόνες υγείας και ασφάλειας στην εργασία.

Εξαιτίας των ανωτέρω, δηλαδή ότι οι ΕΟΖ επιτρέπουν να προσφέρουν ευέλικτους μισθούς και παραβιάσεις των κανόνων του κατώτατου μισθού, η γυναικεία απασχόληση έχει αυξηθεί σε χώρες όπως το Μπαγκλαντές (Farole και Akinci 2011). Σύμφωνα με μια μελέτη, οι γυναίκες εργαζόμενες στη ζώνη Madras (Ινδία) πληρώθηκαν με μισθούς πολύ κάτω από τον ισχύοντα ελάχιστο μισθό (Murayama και Yokota 2008). Μερικές φορές, οι χαμηλότεροι μισθοί των γυναικών οφείλονται συχνά και στα χαμηλότερα επίπεδα των δεξιοτήτων τους. Στο Μπαγκλαντές, οι εργαζόμενες γυναίκες κέρδισαν λιγότερα από τους άνδρες λόγω των εργασιών χαμηλής ειδίκευσης που τους έχουν διατεθεί (Zohir 2011).

3.1.3.7 Δημιουργία Ανθρώπινου Κεφαλαίου - Βελτίωση Δεξιοτήτων

Υπάρχουν πολλοί λόγοι για τους οποίους οι ΕΟΖ μπορούν να συμβάλλουν θετικά στο σχηματισμό του ανθρώπινου κεφαλαίου. Αρχικά είναι η σταθερή δραστηριότητα με την οποία το εργατικό δυναμικό της χώρας υποδοχής αποκτά δεξιότητες από την επιχείρηση μέσα από την κατάρτιση και την εκμάθηση (Kusago και Tzannatos 1998). Επομένως, οι οικονομικές ζώνες μπορούν να επηρεάσουν άμεσα τον σχηματισμό δεξιοτήτων στους

εργαζόμενους που τους παρέχεται πρόσθετη κατάρτιση εντός και εκτός της εργασίας. Οι τοπικοί υπάλληλοι των πολυεθνικών εταιριών σε ορισμένες περιπτώσεις αποστέλλονται στα κεντρικά γραφεία τους στο εξωτερικό ή αλλού για μετεκπαίδευση που πολλές φορές είναι πανεπιστημιακού επιπέδου (Bachelor, Master) δίνοντας έμφαση στην τεχνική εκπαίδευση. Έτσι η εν λόγω κατάρτιση ξεπερνά τα στενά όρια μιας επιχείρησης και τα σεμινάρια που διεξάγονται εντός αυτών αφορούν πιο διευρυμένους φορείς παροχής γνώσεων.

Όπως τονίστηκε στο δεύτερο κεφάλαιο, στο κομμάτι των υποδομών ως κίνητρο έλξης των νέων επιχειρήσεων περιλαμβάνονται και οι Εκπαιδευτικές Μονάδες εντός των ζωνών. Στο Shenzhen EOZ (Κίνα), στις EOZ της Σρι Λάνκα και του Μεξικού, εκπαιδευτικά ιδρύματα ιδρύονται για τη βελτίωση των τεχνικών και επαγγελματικών δεξιοτήτων των εργαζομένων στις ζώνες. Στην Ταϊβάν, υπάρχουν μερικά προγράμματα συνεργασίας μεταξύ των σχολείων / κολεγίων με τις επιχειρήσεις στις EOZ. Αυτά τα προγράμματα αποσκοπούν στην παροχή τεχνικής εκπαίδευσης στο εργοστάσιο και όχι σε κάποιο εκπαιδευτικό ίδρυμα. Οι ζώνες μπορούν επίσης να δημιουργούν ινστιτούτα κατάρτισης για να προσφέρουν εκπαίδευση σε εν δυνάμει εργαζόμενους δημιουργώντας έτσι μια σχετική δεξαμενή ειδικευμένου εργατικού δυναμικού.

Ο σχηματισμός δεξιοτήτων για τους φτωχούς ανειδίκευτους εργαζόμενους μπορεί να προκύψει από την αφομοίωση του εργατικού δυναμικού στην βιομηχανική πειθαρχία. Αυτό μπορεί να αυξήσει την ευημερία των φτωχών ανειδίκευτων εργαζομένων αυξάνοντας το φάσμα των διαθέσιμων ευκαιριών απασχόλησης. Οι βελτιωμένες δεξιότητες και η συνακόλουθη αύξηση της παραγωγικότητας των εργαζομένων δημιουργούν περισσότερες πιθανότητες απόκτησης καλύτερου εισοδήματος. Δεδομένης της υψηλής κινητικότητας των εργαζομένων στις EOZ, οι εγχώριες επιχειρήσεις μπορούν να επωφεληθούν από αυτή την κατάρτιση με την πρόσληψη εργαζομένων που απασχολούνται στο παρελθόν σε άλλες επιχειρήσεις της ζώνης. Μακροπρόθεσμα, η δημιουργία ενός μακροοικονομικού περιβάλλοντος το οποίο επιτρέπει την εκπαίδευση και την ανάπτυξη δεξιοτήτων, είναι ένα σημαντικό στοιχείο των EOZ. Οι μονάδες που δρουν εντός ζώνης αυξάνουν τη ζήτηση και τους μισθούς των ειδικευμένων εργαζομένων λόγω της μεταφοράς τεχνογνωσίας και επένδυσης κεφαλαίων, τα οποία με τη σειρά τους παρέχουν θετικά κίνητρα για το μορφωτικό επίπεδο και το σχηματισμό δεξιοτήτων.

Για παράδειγμα στην Κίνα, η κυβέρνηση έχει δημιουργήσει εκπαιδευτικά ιδρύματα στις ζώνες για βελτίωση των τεχνικών και επαγγελματικών δεξιοτήτων των εργαζομένων. Στην Ταϊβάν, υπάρχει συνεργασία μεταξύ σχολείων και επιχειρήσεων των EOZ (Aggarwal 2012). Οι οικονομικές ζώνες στις Φιλιππίνες έχουν σημειώσει σημαντική αύξηση των επιπέδων των δεξιοτήτων με έμφαση στις υψηλού επιπέδου δραστηριότητες (FIAS 2008). Χώρες όπως η Ταϊλάνδη, οι οποίες αντιμετωπίζουν έλλειψη ειδικευμένου εργατικού δυναμικού, λαμβάνουν μέτρα για τη δημιουργία αναβαθμισμένου ανθρώπινου δυναμικού μέσα από αναπτυξιακά κέντρα στις βιομηχανικές τους εγκαταστάσεις. Μια μελέτη των Kusago και Tzannatos (1998) κατέδειξε τα οφέλη που επέφεραν τρεις μήνες πρακτικής εξάσκησης που παρέχεται στους εργαζόμενους σε συγκεκριμένες EOZ χωρών όπως η Κίνα (Shenzhen), η Δημοκρατία της Κορέας (Masan), Ταϊβάν (Kaohsiung) και Ταϊλάνδη (Lat Krabang).

Επιπλέον οι EOZ προσφέρουν ένα ιδιαίτερα ευνοϊκό επενδυτικό κλίμα για την προσέλκυση των ΑΞΕ, οι οποίες φέρνουν μαζί τους τη μεταφορά τεχνογνωσίας και άλλες δεξιότητες (όπως το μάρκετινγκ, διοικητικές ικανότητες), την πρόσβαση στις αγορές και την κατάρτιση

του προσωπικού. Οι ξένοι επιχειρηματίες μπορεί να αποτελέσουν ένα σημαντικό παράδειγμα για τις εγχώριους επιχειρηματίες αποδεικνύοντας ότι ο σωστός συνδυασμός των διαχειριστικών, τεχνικών και εφοδιαστικών γνώσεων (logistics) μπορεί να επιτρέψει στους οργανισμούς να εισέλθουν με κέρδος στις παγκόσμιες αγορές (Hoffman 1991, Rhee and Belot 1990 και Johansson 1994). Η γνώση των εξαγωγών των ξένων εταιρειών που λειτουργούν στις ΕΟΖ αναμένεται να μεταφερθεί στις εγχώριες επιχειρήσεις της ΕΟΖ και στη συνέχεια από εκείνες στην εγχώρια οικονομία. Μέσω τέτοιων δεσμών μπορεί η ΕΟΖ να αποτελέσει την θρυαλίδα για την υπόλοιπη οικονομία ώστε μέσω της ανάπτυξης του ανθρώπινου κεφαλαίου να ενισχυθεί η διεθνής ανταγωνιστικότητα της χώρας υποδοχής. Έτσι αποκτούν σημαντικό ρόλο οι εξωτερικότητες που προκύπτουν από τις δυναμικές περιοχές των ΕΟΖ που μέσω των αποτελεσμάτων διάχυσης της γνώσης επηρεάζουν θετικά την ανάπτυξη (Quigley 2008, van Stel 2006).

Η αυξανόμενη σημασία της γνώσης και της καινοτομίας για την οικονομική ανάπτυξη σημαίνει ότι η ανάπτυξη θα προκύπτει όλο και περισσότερο σε ορισμένα σημεία, που είναι πλησίον των ΕΟΖ. Για να εξασφαλιστεί η ισορροπημένη ανάπτυξη, είναι σημαντικό να δημιουργηθούν κατάλληλοι δίαυλοι για τη διάδοση της ανάπτυξης από τα καινοτόμα κέντρα, τις εταιρείες- βιομηχανίες εντός και εκτός των ζωνών. Η προώθηση της ανάπτυξης της παραγωγικότητας πρέπει να ακολουθείται παντού, με βάση τις εκ των κάτω προς τα πάνω τοπικές πρωτοβουλίες, υποστηριζόμενες από σχετικές δραστηριότητες σε περιφερειακό και κεντρικό επίπεδο καθώς ΕΟΖ ως ισχυροί πόλοι ανάπτυξης δεν μπορούν να χτιστούν σε κάθε μέρος. Η έννοια των πόλων ανάπτυξης εφαρμόζεται στο παραπάνω σχήμα της ανάπτυξης της καινοτομίας με βάση ορισμένα κέντρα - πόλους. Όσον αφορά την έννοια των πόλων ανάπτυξης υπό το πρίσμα της διάχυσης γνώσης, είναι σημαντικό να αξιοποιήσουμε την εμπειρία της ιαπωνικής και της ελληνικής στρατηγικής, όπου με τη χρήση των πόλων ανάπτυξης, οι στόχοι τόσο της οικονομικής ανάπτυξης όσο και της " ισότιμης " κατανομής της επιτυγχάνονται (Christofakis et al., 2011, Miyoshi 1997).

3.1.3.8 Βελτίωση Τεχνολογίας - Τεχνογνωσίας

Οι ΕΟΖ προσελκύουν άμεσες ξένες επενδύσεις που είναι εξαγωγικά προσανατολισμένες και προωθούν άλλες μορφές συνεργασίας μεταξύ των τοπικών επιχειρήσεων και των πολυεθνικών. Έτσι διευκολύνεται η ένταξη των εγχώριων ΜΜΕ (μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις) σε παγκόσμιες αλυσίδες αξίας προσφέροντάς τους τη δυνατότητα για ένα ευνοϊκό επενδυτικό κλίμα (Gereffi 2005). Τα παγκόσμια πρότυπα, ο χαμηλού κόστους ανταγωνισμός και οι τεχνολογικές εξελίξεις δημιουργούν προκλήσεις για τις μονάδες της ΕΟΖ να ανταγωνίζονται σε παγκόσμια κλίμακα. Αυτό ενθαρρύνει τη μάθηση και την καινοτομία που είναι ζωτικές πτυχές της ανθρώπινης ανάπτυξης. Διακρίνονται δύο διαφορετικοί τύποι αλυσίδων αξίας: εκείνοι που καθοδηγούνται από τους παραγωγούς και οι άλλοι που οδηγούνται από τους αγοραστές (Gereffi et al., 2005).

Ο πρώτος τύπος αφορά τις πολυεθνικές επιχειρήσεις που αναθέτουν την παραγωγή των εξαρτημάτων τους σε άλλους και παίζουν τον κεντρικό ρόλο στον έλεγχο της συνολικής παραγωγικής διαδικασίας. Αυτοί παρέχουν τεχνογνωσία στους παραγωγούς του δικτύου. Αυτή η τακτική είναι κοινή στις βιομηχανίες έντασης κεφαλαίου - τεχνολογίας όπως τα αυτοκίνητα, οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές και οι ηλεκτρονικές συσκευές. Ο δεύτερος τύπος αφορά κυρίως τις βιομηχανίες υψηλής έντασης εργασίας και λιγότερο έντασης τεχνολογίας όπως έμποροι λιανικής πώλησης και εμπορικές εταιρείες που παίζουν τον κεντρικό ρόλο στη

δημιουργία αποκεντρωμένων δικτύων παραγωγής που βρίσκονται συνήθως στον «Τρίτο Κόσμο». Σε αυτή την περίπτωση, οι πολυεθνικές εταιρείες είναι μόνο έμποροι προϊόντων ενώ οι κατασκευαστές πρέπει οι ίδιοι να οργανώσουν τις πρώτες ύλες και την τεχνολογία. Η συμμετοχή σε αυτές τις αλυσίδες επιτρέπει στους παραγωγούς να αναβαθμιστούν τεχνολογικά σε συνεχή βάση (Heron 2004). Για παράδειγμα, πολλές τοπικές επιχειρήσεις καθίστανται υπεύθυνοι για την κατασκευή του πρωτότυπου εξοπλισμού, όπου οι απαιτούμενες πρώτες ύλες είναι από τη χώρα υποδοχής αλλά η κατασκευή των προϊόντων γίνεται βάσει των προδιαγραφών των ξένων αγοραστών.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα της επίδρασης των ΕΟΖ στην τεχνολογική εξέλιξη των χωρών είναι το γεγονός πως πριν την εγκαθίδρυση των ΕΟΖ στην Κίνα, οι εξαγωγές της ήταν σε προϊόντα υψηλής έντασης εργασίας με χαμηλή αξία. Όταν η Κίνα ξεκίνησε την ανάπτυξη ΕΟΖ, η χώρα επικεντρώθηκε στην προσέλκυση επενδύσεων για προϊόντα υψηλής προστιθέμενης αξίας εντός των ζωνών. Μετά το 2001, η Κίνα έγινε βασικός παίκτης στις παγκόσμιες εξαγωγές τόσο των προϊόντων υψηλής έντασης εργατικού δυναμικού όσο και των προϊόντων υψηλής τεχνολογίας, ένα μεγάλο μέρος των οποίων προήλθαν από τις ΕΟΖ. Οι ΕΟΖ έχουν χρησιμοποιηθεί από χώρες όπως η Κίνα, η Ταϊβάν και η Δημοκρατία της Κορέας προκειμένου να πειραματιστούν με καινοτόμες τεχνικές παραγωγής και ανάπτυξης. Μέσω των Οικονομικών Ζωνών έχουν πρωτοπορήσει στην καινοτομία και την τεχνολογική αναβάθμιση. Για παράδειγμα, το 2007, 54 αναπτυξιακές ζώνες αντιστοιχούσαν σχεδόν στο ήμισυ των επιχειρήσεων υψηλής τεχνολογίας στην Κίνα. Αυτές οι ζώνες κατοχύρωσαν περίπου 50.000 πατέντες καινοτομίας (Zhong et al., 2009). Μελέτες δείχνουν ότι αν η επένδυση σε ΕΟΖ συνοδεύεται με προηγμένη τεχνολογία και αν υπάρχουν συνδέσεις προς τα πίσω μεταξύ των ΕΟΖ και των εγχώριων επιχειρήσεων, όπως στη Δημοκρατία της Κορέας και την Κίνα, τότε πράγματι οδηγούμαστε σε φαινόμενα τεχνολογικής διάχυσης και αναβάθμισης όλων των εγχώριων επιχειρήσεων.

Στο πλαίσιο αυτό πολλές κυβερνήσεις δίνουν μεγάλη έμφαση στην τεχνολογική εκμάθηση και την καινοτομία, καθώς και στις βιομηχανίες έντασης τεχνολογίας. Για παράδειγμα, η κυβέρνηση του Shenzhen (Κίνα) δημιούργησε γραφείο πνευματικής ιδιοκτησίας και εξέδωσε σειρά πολιτικών και κανονισμών για την προστασία των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Επίσης, εφάρμοσε πολλές ευνοϊκές φορολογικές πολιτικές και οικονομικά κίνητρα για την ενθάρρυνση των βιομηχανιών υψηλής τεχνολογίας, όπως οι βιομηχανίες λογισμικού και ολοκληρωμένων κυκλωμάτων, οι δαπάνες E & A, οι επενδύσεις επιχειρηματικών κεφαλαίων και η προσέλκυση τεχνολογικών ταλέντων. Έως το 2010 οι δαπάνες για E & A έφτασαν στο 4% του ΑΕΠ του Shenzhen, και ο τομέας της υψηλής τεχνολογίας αναμένεται να αναπτυχθεί με μέσο ρυθμό 20%. Στον τομέα οικονομικής και τεχνολογικής ανάπτυξης του Tianjin, δόθηκε μεγάλη έμφαση στην τεχνολογική καινοτομία. Εντός της ζώνης, η κυβέρνηση έχει κατασκευάσει σημαντικές πλατφόρμες τεχνολογικής καινοτομίας, όπως ένα πάρκο καινοτομίας, ένα κέντρο E & A και βάσεις εκβιομηχάνισης. Επιπλέον, οι ΕΟΖ συνδέονται στενά με τις εγχώριες επιχειρήσεις και τους βιομηχανικούς ομίλους μέσω αλυσίδων εφοδιασμού ή αλυσίδων αξίας. Αυτή η σύνδεση όχι μόνο συμβάλλει στην επίτευξη οικονομικών κλίμακας και αποδοτικότητας των επιχειρήσεων, αλλά επίσης προωθεί τη συνεργική μάθηση και ενισχύει τη βιομηχανική ανταγωνιστικότητα, όπως είδαμε πιο πάνω.

Με ανάλογες ευνοϊκές συνθήκες, ένα περιβάλλον μπορεί να προάγει τη διαδραστική ικανότητα εκμάθησης διευκολύνοντας τις σχέσεις μεταξύ μιας επιχείρησης και των εξωτερικών εισροών που απαιτούνται προκειμένου να καινοτομήσουν (Doloreux και Dionne

2008, 262). Ως εκ τούτου, ένας πόλος ανάπτυξης με τη χρήση εκσυγχρονιστικών δεσμών με άλλες βιομηχανίες και την τοπική επικράτεια θα συμβάλλει στη δημιουργία ευνοϊκών συνθηκών για την καινοτομία σε ολόκληρη την περιοχή. Σήμερα οι καινοτομικοί κλάδοι - οι πόλοι ανάπτυξης πρέπει να είναι ενεργά στοιχεία καινοτομίας τόσο περιφερειακά όσο και ευρύτερα (όπως εγχώρια ή τομεακά). Ο διαδραστικός ρόλος του αναπτυξιακού πόλου αναπτύχθηκε πρόσφατα στα συστήματα καινοτομιών και στη θεωρία δικτύων, καθώς έχει αντίκτυπο τόσο στην καινοτομία όσο και στην ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων και των περιοχών (Andreosso-O'Callaghan, Lenihan 2008).

3.1.3.9 Βελτίωση Οικονομικού & Πολιτικού Περιβάλλοντος – Επίδραση Επίδειξης

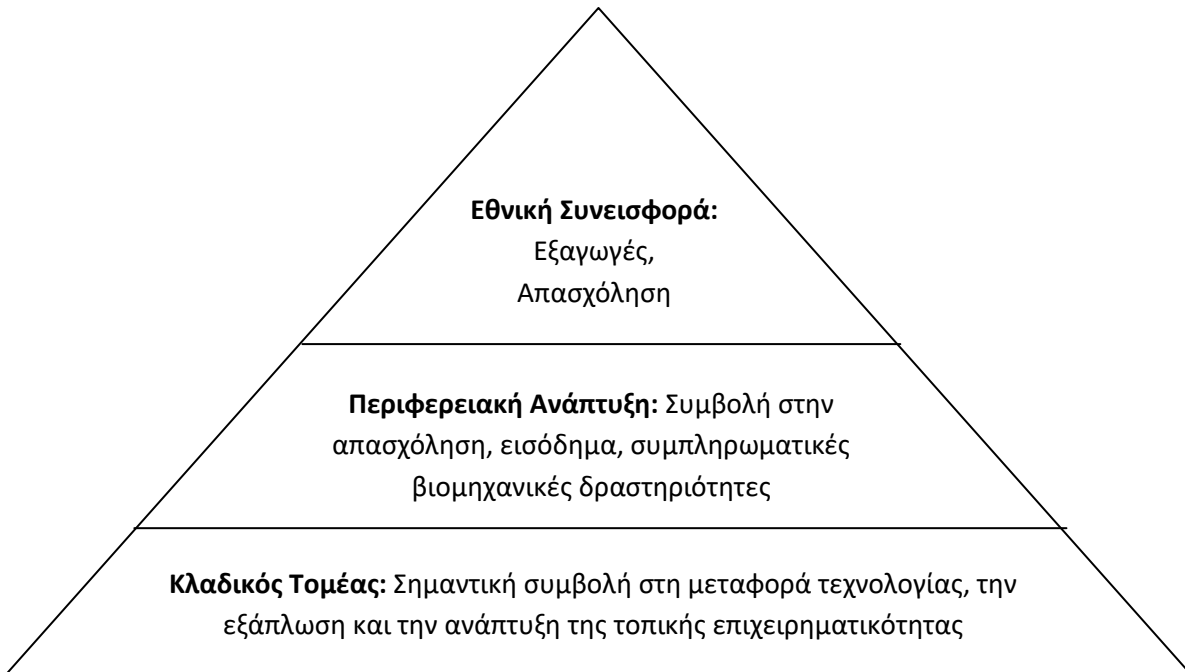
Είναι πανθομολογούμενο πως μια συνολικά σταθερή οικονομική και πολιτική ατμόσφαιρα που είναι φιλική προς τις επιχειρήσεις και τις ξένες επενδύσεις είναι το πρώτο απαραίτητο βήμα για την μακροπρόθεσμη επιτυχία των Οικονομικών Ζωνών. Λαμβάνοντας υπόψη την σημασία που έχουν οι ΕΟΖ στην εθνική οικονομία, οι κυβερνήσεις υποχρεούνται – προκειμένου να τις διατηρήσουν και να τις ενισχύσουν – να παρέχουν πολιτική συνέχεια και υγιείς μακροοικονομικές και συναλλαγματικές πολιτικές. Όπου υπήρξε απόκλιση από αυτή τη βασική αρχή, το ιστορικό απόδοσης των ΕΟΖ έχει καταβαραθρωθεί. Δημιουργείται έτσι μια αμφίδρομη σχέση αιτίου – αιτιατού που το ένα συντείνει στο άλλο. Αυτή η συσχέτιση είναι ακόμη εμφανής στην περίπτωση επιτυχημένων ζωνών όπως αυτές του Μαυρίκιου. Ο Alter (1991:8) σημειώνει ότι "σε όλη την ιστορία της Οικονομικής Ζώνης, η ανάπτυξή της είναι παράλληλη με τις κινήσεις της οικονομίας του Μαυρίκιου (1991: 8)". "Οι ζώνες της Νότιας Κορέας και της Ταϊβάν ήταν μέρος ενός συνολικού προγράμματος οικονομικών μεταρρυθμίσεων με μακροπρόθεσμα οφέλη για το σύνολο της οικονομίας. Από την άλλη πλευρά επιτυχημένες ζώνες δεν αποτελέσαν ικανό ανάχωμα ώστε να ανασταλούν πολιτικές αναταραχές (ζώνη Zairian και Togolais).

Όσον αφορά για την επίδραση που έχουν οι Ζώνες στο οικονομικό – πολιτικό περιβάλλον των χωρών υπάρχουν δύο σχολές σκέψης. Οι αισιόδοξοι ισχυρίζονται ότι μια επιτυχημένη ζώνη έχει μεγάλη επίδραση επίδειξης σε μια κλειστή οικονομία. Επισημαίνονται οι επιπτώσεις και τα οφέλη των ΕΟΖ στον εξωτερικό προσανατολισμό και στις πολιτικές προώθησης των εξαγωγών μιας οικονομίας σηματοδοτώντας μια πορεία ανάπτυξης. Στο μήκος αυτό, οι ΕΟΖ μπορούν να παίξουν καθοριστικό ρόλο στην ενθάρρυνση των μεταρρυθμίσεων της εμπορικής πολιτικής στο σύνολο της οικονομίας. Ως επιτυχημένα παραδείγματα είναι ο Μαυρίκιος και η Δομινικανή Δημοκρατία.

Οι απαισιόδοξοι υποστηρίζουν ότι οι επιτυχημένες ΕΟΖ μπορεί να λειτουργήσουν ως έξοδος διαφυγής μόνο για τις επιχειρήσεις που μπορούν να εισέλθουν σε αυτές. Οι υπεύθυνοι για τη χάραξη πολιτικής ενδέχεται να μην αισθάνονται πιεσμένοι να θεσπίσουν ευρύτερες οικονομικές μεταρρυθμίσεις, αλλά να συνεχίσουν τις προστατευτικές πολιτικές ή τις πολιτικές υποκατάστασης των εισαγωγών. Στην περίπτωση της Τυνησίας σύμφωνα με τον Felah (1994), το 1994 οι εξαγωγές των ζωνών αποτελούσαν το 40% των εθνικών εξαγωγών με 117.700 εργαζόμενους. Ωστόσο, ο ένας από τους κύριους λόγους για την έλλειψη της ενσωμάτωσης αυτής της δυναμικής στο σύνολο της οικονομίας ήταν πως οι εγχώριες επιχειρήσεις συνέχισαν να υπόκεινται σε εθνικές προστατευτικές πολιτικές. Αυτό που προτείνεται είναι η εγχώρια οικονομική απελευθέρωση ως ένα βήμα προς την κατεύθυνση της εθνικής οικονομικής ανάπτυξης. Κάποιες χώρες (Ουγκάντα) επιχείρησαν άτολμες

προσπάθειες διεύρυνσης της πολιτικής που ασκούν στις ζώνες τους χωρίς ενθαρρυντικά αποτελέσματα.

Παρακάτω εμφανίζονται συνολικά τα οφέλη των Οικονομικών Ζωνών (Suresh Babu M.).

Εικόνα 2 : Συνεισφορά των Οικ. Ζωνών στην Βιομηχανική Ανάπτυξη / Διαφοροποίηση
Πηγή: Suresh Babu M

Εικόνα 3 : Συνεισφορά των Οικ. Ζωνών στο Ανθρώπινο Κεφάλαιο & την Φτώχεια Πηγή:
Suresh Babu M

3.2 Προκλήσεις – Κριτική Άποψη

3.2.1 Κριτική για το Πολικό Αναπτυξιακό μοντέλο

Παρά την μεγάλη επίδραση που άσκησε η θεωρία του Perroux, δεν έλειψαν και κάποιες κριτικές εξαιτίας της αδιάφορης οπτικής του στη γεωγραφική διάσταση της ανάπτυξης καθώς ο Lasuen (1969) αναφέρει πως οι εισροές και εκροές, που είναι οι ακρογωνιαίοι λίθοι της θεωρίας του Perroux, παραμένουν στατικοί και επομένως είναι ασυμβίβαστοι με την έννοια της δυναμικότητας. Η τελευταία έννοια θεωρείται ανεπαρκής διότι δεν υπάρχει καμία ένδειξη της ύπαρξης των προωθητικών βιομηχανιών αρχικά σε ένα μέρος. Η έννοια της κυριαρχίας (dominance) δέχθηκε αντίστοιχα αρκετές κριτικές. Ο Blaug (1964) ισχυρίζεται ότι είναι πάρα πολύ αφηρημένη έννοια ώστε να ποσοτικοποιηθεί ενώ ο Hansen (1967) δηλώνει ότι δεν είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την περιφερειακή ανάπτυξη. Στην καλύτερη περίπτωση, οι υποστηρικτές της κυριαρχίας μπορούν να διατείνονται ότι η έννοια της κυριαρχίας αποτελεί μία μόνο από τις προϋποθέσεις ανάπτυξης καθώς υπάρχουν πολλές εναλλακτικές λύσεις, στη χειρότερη περίπτωση έχει αμφίβολη επίδραση.

Ο Lasuen τονίζει ότι η έμφαση που δίδεται από τον Perroux και τους θιασώτες της Γαλλικής Σχολής στους πολλαπλασιαστές, πηγάζει από την διάσταση εισροών - εκροών που αποδίδεται στην πόλωση παραβλέποντας την έννοια της καινοτομίας και των φυγόκεντρων δυνάμεων που ασκούνται από την διάχυση της ανάπτυξης έξω από τον πόλο. Έτσι βλέπουμε τη Γαλλική Σχολή να προσπαθεί να εισάγει την έννοια των βέλτιστων ομάδων αλληλένδετων βιομηχανιών, ικανών να παράσχουν ένα αναπτυξιακό πακέτο για τον περιφερειακό προγραμματισμό, όπως το παράδειγμα των βιώσιμων βιομηχανικών συγκροτημάτων του Paelinck (1972). Αυτό αντικατοπτρίζει το συνεχιζόμενο ενδιαφέρον τους για την αντιμετώπιση των οικονομικών δυνάμεων που εμπλέκονται στην ανάπτυξη σε περιφερειακό επίπεδο, καθώς και το ενδιαφέρον τους για την ερμηνεία των χωρικών διαστάσεων της ανάπτυξης έχοντας υπόψη την αποκέντρωση των δραστηριοτήτων από το μητροπολιτικό Παρίσι.

Η υπερσυγκέντρωση στην ανάλυση εισροών-εκροών από τους οικονομολόγους της σχολής του Perroux στέρησε τη θεωρία του πόλου της ανάπτυξης από περαιτέρω ανάλυση στα συστατικά της στοιχεία που είναι οι εξωτερικές οικονομίες και η θεωρία θέσης. Αν και ο Perroux αναγνώρισε τις σχετικές εξωτερικές οικονομίες του Scitovsky's (1954) (όπου η παραγωγή μιας επιχείρησης εξαρτάται από την παραγωγή των άλλων επιχειρήσεων για τη μείωση του κόστους της), απέτυχε να τονίσει τις χωρικές επιπτώσεις τέτοιων εξωτερικών παραγόντων. Χωρικές επιπτώσεις στην οικονομία αναγνωρίστηκαν από τους θεωρητικούς του χώρου όπως ο Weber ή ο Hoover (1948). Στην ουσία εστιάζουν στην εξοικονόμηση κόστους μεταξύ διαδοχικών σταδίων παραγωγής ως αποτέλεσμα της γειτονικής θέσης των επιχειρήσεων. Έτσι, συμπληρώνουν τις μη χωρικές θεωρίες των εσωτερικών οικονομιών κλίμακας που προκύπτουν από την εξειδίκευση, τις βέλτιστες πρακτικές λειτουργίας, τις εξωτερικές οικονομίες, τα οποία είναι σιωπηρές αρχές της θεωρίας του Perroux (Todd D, 1974).

Σύμφωνα με μια κριτική άποψη των Wang et al (2005), τα αδύναμα σημεία της πολιτικής θεωρίας είναι τα κάτωθι:

α) Πάντα αποδίδει μεγάλη σημασία στην εξωτερική δύναμη και αγνοεί τις ενδογενείς δυνάμεις της ίδιας της περιοχής.

β) Δίδεται έμφαση στην προωθητική μονάδα - βιομηχανία, η οποία υποστηρίζεται από το κράτος. Η υποστήριξη αυτή μεταφράζεται σε επιδότηση, προστασία της εγχώριας αγοράς, συγκράτηση του εσωτερικού ανταγωνισμού και των ξένων επενδύσεων κλπ., η οποία έχει ως αποτέλεσμα την πτώση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων.

γ) Τονίζει τη φυσική επαφή μεταξύ των επιχειρήσεων και αγνοεί το κόστος ανταλλαγής που έχει την ίδια σημασία με το φυσικό κόστος. Η γεωγραφία είναι θεμελιώδης για την ανάπτυξη της οικονομίας, την τεχνολογική διάδοση και την εν γένει ανθρώπινη ευημερία (Diamond, 1999, Sachs, 2005). Η απομακρυσμένη τοποθεσία και η κακή προσβασιμότητα θεωρούνται σημαντικές αιτίες της συνεχιζόμενης φτώχειας και των περιφερειακών ανισοτήτων στην Αφρική (Christiaensen, Demery, & Paternostro, 2005; Sachs, 2005). Η έρευνα έχει αποδείξει τη σημασία της φυσικής γεωγραφίας, όπως το κλίμα, το έδαφος για την περιφερειακή ανάπτυξη και την ανισότητα. Μελέτες μεταξύ χωρών έχουν επιβεβαιώσει τη σημασία της παράκτιας εγγύτητας με τις εθνικές διακυμάνσεις του εισοδήματος (Gallup et al., 1999 ; Yehua 2015).

δ) Αγνοεί την κυρίαρχη λειτουργία που έχουν μη οικονομικά στοιχεία όπως ο πολιτισμός ή το νέο περιβάλλον που διαμορφώνεται κατά τη διαδικασία δημιουργίας βιομηχανικών συμπλεγμάτων (clusters).

ε) Αντί να μειωθούν οι ανισότητες ανάπτυξης και ευημερίας μεταξύ πόλεων και χωρών, αντιθέτως εντείνονται.

στ) Θεωρεί ότι οι σχέσεις των βασικών βιομηχανιών σε ένα σύμπλεγμα είναι καθετοποιημένες. Οι σχέσεις μεταξύ κυβέρνησης και επιχείρησης είναι ιεραρχικές παρά επικουρικές. Οι επιχειρήσεις έχουν μικρή μη εμπορική αλληλεξάρτηση, εκτός από την απαραίτητες σχέσεις εισροών - εκροών.

3.2.2 Το κόστος των Οικονομικών Ζωνών (Ελεύθερων & Ειδικών)

3.2.2.1 Οικονομικό Κόστος

Ο δημοσιονομικός αντίκτυπος των οικονομικών ζωνών - ιδίως των ειδικών - εξαρτάται εν μέρει από τις φορολογικές πολιτικές και τα φορολογικά κίνητρα που προσφέρονται στις επιχειρήσεις. Το τυπικό πακέτο των φορολογικών κινήτρων που προσφέρεται περιλαμβάνει γενικά τις φοροαπαλλαγές του εισοδήματος των εταιρειών ή τους μειωμένους φορολογικούς συντελεστές, τις απαλλαγές από εισαγωγικούς δασμούς, τις έμμεσες φορολογικές μειώσεις κλπ. Κάποιοι αναλυτές ισχυρίζονται ότι αυτά τα κίνητρα αντιπροσωπεύουν έσοδα που χάθηκαν από τα κράτη υποδοχής. Ειδικά οι φοροαπαλλαγές θεωρούνται ως "δώρα" στις επιχειρήσεις με σημαντικές δημοσιονομικές απώλειες. Το ερώτημα βέβαια που προκύπτει είναι κατά πόσο οι επενδυτές θα είχαν εγκατασταθεί στη ζώνη χωρίς την παροχή των προαναφερθέντων κινήτρων (FIAS, 2008).

Τα θεωρητικά αποτελέσματα των επιπτώσεων των άμεσων ξένων επενδύσεων στις οικονομίες που παρέχουν κίνητρα και ειδικά φορολογικά καθεστάτα δεν είναι πολύ ενθαρρυντικά. Ο Mundell υπογραμμίζει ότι "το κεφάλαιο μπορεί να προσελκύεται από μια χώρα με κεφαλαιουχικό έλλειμμα μέσω χαμηλών φόρων, ωστόσο η κίνηση των κεφαλαίων μπορεί να μετριάσει μόνο μερικές δυσμενείς επιπτώσεις του μειούμενου φόρου αλλά δεν

μπορεί να τις εξαλείψει " (Mundell 1957: 333). Οι Brecher και Diaz-Alejandro (1977) έχουν αναφερθεί σε ένα γενικότερο πλαίσιο που αφορά την εισροή κεφαλαίων που προκαλείται από τη χορήγηση φοροαπαλλαγών να προκαλεί μείωση της ευημερίας εφόσον το εισόδημα του ξένου κεφαλαίου δεν μπορεί να φορολογηθεί. Στη θεωρητική συζήτηση των επιπτώσεων των ξένων εισροών κεφαλαίων στη χώρα υποδοχής, προστέθηκε η θεωρία της αποδυνάμωσης της ανάπτυξης αναλύοντας τις ενδεχόμενες αρνητικές επιπτώσεις στη χώρα υποδοχής. Τα μοντέλα αυτής της θεωρίας έχουν αναλύσει τις συνθήκες υπό τις οποίες μπορεί η αύξηση της κεφαλαιακής επένδυσης σε μια χώρα υποδοχής να επιδεινώσει την εθνική ευημερία.

Αυτά τα αποτελέσματα σχετίζονται με την ανάλυση των επιδράσεων των ΕΟΖ. Αποκαλύπτουν ότι η εισροή ξένου κεφαλαίου σε μια οικονομία μπορεί να προκαλέσει στρεβλώσεις στα φορολογικά έσοδα και να δημιουργήσει πρόσθετες δαπάνες. Έτσι, ο πιθανός στόχος μιας κυβέρνησης για τον μετασχηματισμό μιας οικονομίας μέσω της προσέλκυσης ξένων κεφαλαίων λόγω ενός ευνοϊκού φορολογικού περιβάλλοντος μπορεί να επιτευχθεί, αλλά με επιπλέον κόστος. Το ερώτημα είναι αν η δημιουργία μιας ΕΟΖ, η οποία διακρίνεται από την ελεύθερη κινητικότητα του εργατικού δυναμικού στη χώρα (όχι διεθνώς) και την ελεύθερη κινητικότητα κεφαλαίων από το εξωτερικό στις ΕΟΖ (αλλά όχι στην υπόλοιπη χώρα) θα μπορούσε να μειώσει αυτό το κόστος (Eingereicht von Claus Knoth, 2000).

Η απώλεια όμως για το κράτος είναι δεδομένη και είναι εμφανής σε μια μελέτη των Wells και Allen (2001) στην Ινδονησία, οι οποίοι υπολόγισαν το κόστος των φοροαπαλλαγών (κρατικές απώλειες) να ισούται με το ύψος των συνολικών επενδύσεων που προσέλκυσε (κρατικά έσοδα). Στην πραγματικότητα, το ύψος του πραγματικού κόστους είναι πολύ μεγαλύτερο και υποτιμά τα αληθινά μεγέθη καθώς ορισμένοι επενδυτές λαμβάνουν περισσότερα κίνητρα από όσα χρειάζονται και ήταν απαραίτητα ώστε να πειστούν να επενδύσουν σε μια ζώνη (Tuomi, 2012). Αυτή η ιδέα μπορεί να αναπτυχθεί ακόμη περισσότερο, δηλαδή ορισμένοι επενδυτές να χρειάζονται το ελάχιστο των κινήτρων να επενδύσουν σε μια χώρα όχι όμως κατά ανάγκη σε μια ΕΟΖ αυτής. Χαρακτηριστικό το παράδειγμα της Κίνας, όπου σύμφωνα με τον παρακάτω πίνακα, δύο επαρχίες με αρχικές τέσσερις ΕΟΖ, η Guangdong και Fujian, που έχουν αρχικά κυρίαρχη θέση στην προσέλκυση ξένου κεφαλαίου, όπου το 1984 και το 1985 οι δύο αυτές επαρχίες είχαν μαζί μερίδιο στο σύνολο των εισροών άμεσων ξένων επενδύσεων της τάξης του 68% και 58% αντίστοιχα. Βέβαια ένα σημαντικό μέρος αυτών αφορούσε επενδύσεις σε εκτός ΕΟΖ περιοχές αυτών των επαρχιών. Ωστόσο από τον πίνακα φαίνεται η συνολική εισροή άμεσων ξένων επενδύσεων στις ΕΟΖ. Στα πρώτα χρόνια, ένα ποσοστό μεταξύ 25% και 30% του συνόλου των ξένων κεφαλαίων επενδύθηκε στις ΕΟΖ, πράγμα που σημαίνει ότι ακόμα περισσότερο από τις μισές επενδύσεις σε Guangdong και Fujian πραγματοποιήθηκαν εκτός των ΕΟΖ. Επομένως, η συνολική επένδυση στις ΕΟΖ ήταν μικρότερη σε σχέση με τις συνολικές ξένες επενδύσεις.

	1984	1985	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Guangdong	62%	49%	38%	45%	45%	32%	29%	28%	28%	28%	27%
Fujian	6%	9%	10%	9%	10%	13%	11%	11%	11%	10%	9%
Jiangsu	13%	3%	4%	4%	6%	12%	11%	11%	14%	12%	12%
Shandon	2%	3%	5%	5%	4%	9%	7%	8%	7%	6%	6%
Shanghai	4%	8%	12%	5%	4%	7%	9%	7%	8%	9%	9%

Παράκτια	95%	87%	88%	92%	92%	88%	83%	84%	86%	86%	83%
Κεντρικά	5%	7%	10%	6%	6%	8%	11%	9%	10%	11%	13%
Δυτικά	1%	6%	3%	2%	2%	4%	7%	6%	4%	3%	3%
ΕΟΖ	29%	23%	25%	25%	21%	13%	N.A.	N.A.	14%	15%	13%

Πίνακας 7 : Μερίδια Ροών των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων στη Κίνα
Πηγή: Eingereicht von Claus Knoth, 2000; China Statistical Yearbook

Με τα χρόνια ο ρόλος των ΕΟΖ ως προορισμού για εισροή ξένων κεφαλαίων μειώνεται σημαντικά και βλέπουμε από τον παραπάνω πίνακα πως μειώθηκε σε ποσοστό περίπου 15% κατά το δεύτερο ήμισυ της δεκαετίας του 1990. Αυτό δείχνει ότι τα πρώτα χρόνια λόγω της περιορισμένης πρόσβασης στις αναπτυξιακές ζώνες και του λιγότερο αναπτυγμένου θεσμικού πλαισίου, το μεγαλύτερο ποσοστό των αλλοδαπών επενδυτών επέλεξε τις ΕΟΖ ως τοποθεσίες. Αλλά αυτό μπορεί να εξηγηθεί και από το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης όπου με την ταχύτατη και ευρεία διακίνηση των πληροφοριών, δόθηκε η δυνατότητα στους ξένους επενδυτές να συλλέξουν πληροφορίες για άλλες τοποθεσίες επενδύσεων και για να προχωρήσουν όταν οι συνθήκες ωριμάσουν για μια επιτυχημένη επένδυση.

Μια μελέτη της Νομισματικής Ένωσης της Ανατολικής Καραϊβικής από τους Chai και Goyal (2008) κατέδειξε ότι όχι μόνο τα παρεχόμενα κίνητρα από τις ζώνες είχαν αμελητέα επίδραση στις άμεσες ξένες επενδύσεις, αλλά εκτιμάται ότι τα φορολογικά έσοδα θα μειωθούν κατά 9,5% έως 16% του ΑΕΠ. Από την άλλη πλευρά, στον τομέα της απασχόλησης που μεταφράζεται σε τόνωση της οικονομίας, πιθανές εκτιμήσεις για αύξηση των νέων θέσεων εργασίας είναι εξαιρετικά αίολες. Για παράδειγμα, σε μια αμερικανική μελέτη των Gabe και Kraybill (2002), διαπιστώθηκε ότι οι εταιρείες που έλαβαν επιδοτήσεις στο πλαίσιο των Οικονομικών Ζωνών, δημιούργησαν 10,5 λιγότερες θέσεις εργασίας από ότι προβλεπόταν. Δύο παρόμοιες μελέτες από τους Luger και Bae (2005) και Fisher (2007) κατέληξαν στο γεγονός πως μόνο το 3.6% και το 9% ποσοστό των θέσεων εργασίας που δημιουργήθηκαν, οφείλονταν στα παρεχόμενα κίνητρα.

Η ανάπτυξη της ζώνης έχει επίσης και άλλες επιπτώσεις στα κρατικά έσοδα. Τα κύρια κέρδη προέρχονται από φόρους εισοδήματος φυσικών προσώπων (μισθοί), έσοδα από εισαγωγικούς δασμούς και φορολόγηση των εκροών της ζώνης στην εγχώρια επικράτεια. Οι εταιρικοί φόροι εισοδήματος, ακόμη και όταν προσμετρούνται, είναι ένα περιθωριακό μέρος των εσόδων. Στην περίπτωση των ζωνών που διαχειρίζεται το κράτος, τα έσοδα προέρχονται από τέλη υπηρεσιών, ενοικιάσεις κτιρίων και γης καθώς και πωλήσεις. Σε σχέση με αυτά τα έσοδα, το κόστος διαχείρισης, ανάπτυξης και ελέγχου της ζώνης είναι σημαντικά υψηλότερο. Και αυτό το κόστος είναι άμεσο και επαναλαμβανόμενο. Οι ζώνες μπορούν να γίνουν οικονομικές αποτυχίες για τις κυβερνήσεις εάν ισχύουν τα κάτωθι:

- α) Η ανάπτυξη της ζώνης συνεπάγεται τεράστιο κυβερνητικό κεφάλαιο (δαπάνες για την ανάπτυξη υποδομών εντός ή εκτός του χώρου της ζώνης).
- β) Οι ζώνες δεν λειτουργούν στη βάση ανάκτηση κόστους (cost - recovery basis).

γ) Εάν λαμβάνουν επιδοτούμενες εισροές όπως η ηλεκτρική ενέργεια ή άλλες υπηρεσίες.

Οι πρώτες ΕΟΖ (στη Δημοκρατία της Κορέας, την Ταϊβάν (Κίνα), την Ινδία, τις Φιλιππίνες) είχαν αναπτυχθεί και διοικηθεί από τις κυβερνήσεις σε επιδοτούμενη βάση. Στις περισσότερες περιπτώσεις, οι τιμές γης και δόμησης ήταν κάτω από το επίπεδο ανάκτησης του κόστους και οι ζώνες δεν αναμενόταν να ανακτήσουν το κόστος λειτουργίας τους, πόσο μάλλον το κόστος ανάπτυξής τους. Σε άλλες περιπτώσεις, επιχειρήσεις που ήταν εγκατεστημένες σε ζώνες επωφελήθηκαν από την επιδοτούμενη ενέργεια, το νερό και άλλες εισροές. Επίσης αναπτύχθηκαν ζώνες σε απομακρυσμένες περιοχές που απαιτούν μεγάλο όγκο δημόσιων δαπανών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η Ζώνη του Bataan στις Φιλιππίνες, που απαιτούσε την κατασκευή ενός φράγματος συνολικού κόστους 25 εκατομμυρίων δολαρίων για την παροχή νερού στις επιχειρήσεις της ζώνης (Warr, 1989). Τα τελευταία χρόνια, ωστόσο, οι δημόσιες δαπάνες για την ανάπτυξη των υποδομών έχουν μειωθεί μέσω της εύρεσης καλύτερης τοποθεσίας, του καλύτερου σχεδιασμού των ζωνών, της εύρεσης των βέλτιστων υποδομών που θα συνδέονται με αυτήν καθώς και με τη συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα για την ανάπτυξη και τη λειτουργία ζωνών.

Οι εκροές για την εθνική οικονομία θα μπορούσαν να συνοψιστούν στα κάτωθι (FIAS, 2008 ; Madani 1999):

α) Αναφορικά με τα κέρδη συναλλάγματος, ενδεχομένως να είναι μικρότερα από το προσδοκώμενο.

β) Η άποψη των αυξημένων ακαθάριστων εξαγωγών αποκρύπτει το γεγονός πως οι καθαρές εξαγωγές δεν είναι τόσο εντυπωσιακές λαμβάνοντας υπόψη τις μεγάλες ποσότητες των απαιτούμενων εισαγωγών κατά την παραγωγική διαδικασία.

γ) Διαφυγόντα κέρδη από φοροελαφρύνσεις, φοροαπαλλαγές και το κόστος ευκαιρίας των δημόσιων επενδύσεων αναμένονται να είναι υψηλά.

δ) Οι μισθοί των δημόσιων υπαλλήλων που απασχολούνται για τη διαχείριση - ρύθμιση της ζώνης και άλλες λειτουργικές δαπάνες.

ε) Κεφαλαιουχικές δημόσιες δαπάνες για τις εξωτερικές υποδομές της ζώνης (και την εσωτερική υποδομή - εσωτερικές εγκαταστάσεις).

στ) Εισαγωγικοί δασμοί και χρεώσεις που χάνονται από το λαθρεμπόριο.

ζ) Φόροι που έχουν διαφύγει από τις εγχώριες επιχειρήσεις που έχουν μεταφερθεί στη ζώνη.

η) Επιδοτήσεις.

3.2.2.2 Κοινωνικό & Περιβαλλοντικό Κόστος

Οι μελέτες δείχνουν ότι οι ΕΟΖ μπορούν να οδηγήσουν σε περιφερειακές ανισότητες (Aggarwal 2007; Palit and Bhattacharjee 2008). Ως περιφραγμένοι θύλακες που προσφέρουν μια μεγάλη σειρά από οφέλη όπως φορολογικά κίνητρα και χαλαρές εργασιακές σχέσεις, οι ΕΟΖ δεν μπορούν να υποστηρίξουν ένα μοντέλο ισορροπημένης ανάπτυξης. Χτίζονται με την ιδέα της δημιουργίας ειδικών θυλάκων για την προώθηση των εξαγωγών και την προσέλκυση εισροών άμεσων ξένων επενδύσεων και τεχνολογίας. Μπορούν ωστόσο να έχουν αρνητικές επιπτώσεις στον τομέα της απόκτησης γης με την ταυτόχρονη μετακίνηση των αγροτών, στην απασχόληση των γυναικών χαμηλής ειδίκευσης εκμεταλλευόμενες την έλλειψη επιβολής κανόνων εργασίας (Aggarwal 2007).

Η απόκτηση γης παραμένει το πιο αμφισβητούμενο ζήτημα όσον αφορά τις ΕΟΖ (Banerjee et al., 2007, Basu 2007, Levien 2011), ιδιαίτερα η απόκτηση εύφορης γης για τις ΕΟΖ και οι συνακόλουθες επιπτώσεις για την επισιτιστική ασφάλεια (μείωση πρωτογενούς παραγωγής) και το εισόδημα όσων εξαρτώνται είτε άμεσα είτε έμμεσα από τη γη (αγρότες εργάτες, μεταποιητές κλπ). Στη φαρέτρα όσων αντιτίθενται στην ιδέα των ΕΟΖ και σχετίζεται με την απόκτηση της γης είναι οι μειωμένες αποζημιώσεις για την αποκατάσταση ή την επανεγκατάσταση όσων γαιοκτημόνων πλήττονται από τις εν λόγω ενέργειες του κράτους (Aggarwal 2007). Στο μήκος αυτό, έχουν δημιουργηθεί πολλά κινήματα ιδίως στην Ινδία που προβάλλουν το δικαίωμα της ιδιοκτησίας και της χρήσης γης ως μείζον ζήτημα. Η ανταπάντηση που προέρχεται από τους θιασώτες των Οικονομικών Ζωνών εστιάζει στο γεγονός πως η απόκτησή της δεν είναι προαπαιτούμενο μόνο για τις ΕΟΖ αλλά αποτελεί συστατικό στοιχείο της διαδικασίας βιομηχανοποίησης. Εξάλλου μόλις αναπτυχθεί μια ΕΟΖ, μπορεί να οδηγήσει στην ανάπτυξη της γύρω περιοχής με τις προς τα πίσω και προς τα εμπρός συνδέσεις της και ως εκ τούτου, μπορεί να αποτελέσει εργαλείο για την ανάπτυξη των λιγότερο ανεπτυγμένων περιοχών και εν γένει στην συνολική οικονομία. Πολλές ΕΟΖ έχουν παγκόσμιας κλίμακας υποδομές εντός και εκτός των ζωνών, γεγονός που βελτιώνει την ποιότητα ζωής όλων των κατοίκων.

Τα κράτη των αναπτυσσομένων χωρών στα οποία συνήθως δραστηριοποιούνται οι Οικονομικές Ζώνες και ιδίως οι ΕΟΖ, έχουν συχνά αδύναμη ή ανύπαρκτη ρυθμιστική και εποπτική παρουσία όσον αφορά στα θέματα περιβαλλοντικής ασφάλειας και υγείας. Οι εργασιακοί κίνδυνοι αποτελούν αντικείμενο ανησυχίας για πολλές ΕΟΖ (Dunn, 1994), ειδικά στις περιπτώσεις των βιομηχανιών που ασχολούνται με τα ηλεκτρονικά και το ένδυμα. Δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις κατάρρευσης ολόκληρων εργοστασίων με θανάτους πολλών εργαζομένων γιατί δεν τηρούνταν οι στοιχειώδεις κανόνες ασφάλειας των κτιρίων. Στις αρνητικές επιπτώσεις της υγείας των εργαζομένων προστίθενται οι αλλεργίες και το άγχος από μονοτονικές, επαναλαμβανόμενες κινήσεις καθώς οι περισσότερες δραστηριοποιούμενες βιομηχανίες στις ΕΟΖ είναι εντάσεως εργασίας. Επίσης επιβαρυντικοί παράγοντες για τους εργαζόμενους είναι τα ανεπαρκή κυλικεία, η έλλειψη αποχωρητηρίων, κάδων απορριμμάτων, εξόδων έκτακτης ανάγκης, προστατευτικού εξοπλισμού (κράνη κλπ.). Αρκετά θανατηφόρα γεγονότα έχουν διεγείρει το κοινό αίσθημα σχετικά με τα ζητήματα ασφάλειας που επικρατούν στις ζώνες. Για παράδειγμα η πυρκαγιά στο βιομηχανικό εργοστάσιο Kader, στην Ταϊλάνδη, το 1993 όπου 240 εργαζόμενοι έχασαν τη ζωή τους λόγω αποκλεισμένων εξόδων κινδύνου και της πρακτικής της διοίκησης να αποθηκεύει το εύφλεκτο υλικό εντός του εργοστασίου (Dunn, 1994: 25).

Η παροχή ανέσεων, όπως κυλικεία ή υπηρεσίες υγείας (ιατρείο, φαρμακείο κλπ) βελτιώνει το βιοτικό επίπεδο των εργαζομένων και την παραγωγικότητά τους μειώνοντας την αποστροφή για εργασία. Η βιβλιογραφία συμφωνεί ότι οι Ζώνες που λειτουργούν υπό καθεστώς ιδιωτικής πρωτοβουλίας με μεγάλες επενδύσεις, τεχνολογίες και προϊόντα αιχμής τείνουν να εκπληρώνουν τις υπηρεσίες αυτές καλύτερα από τις ιδιωτικές ή δημόσιες οικονομικές ζώνες με μικρότερες επενδύσεις ή πιο «ευτελή» προϊόντα. Για παράδειγμα οι ιδιωτικές ΕΟΖ της Δομινικανής Δημοκρατίας ήταν εξοπλισμένες με υποδομές ημερήσιας φροντίδας και υγειονομικές εγκαταστάσεις από πολύ νωρίς. Ο εργατικός νόμος του 1993 καθιστά αυτές τις παροχές υποχρεωτικές για όλες τις ζώνες. Στη Κίνα, πολλές ΕΟΖ δεν είχαν επαρκείς υπηρεσίες υγείας, εκπαίδευσης και μεταφοράς (Zeng 2011) και οι μέσες ώρες εργασίας ήταν αρκετές και κυμαίνονταν μεταξύ 54 και 77 ωρών (Kusago και Tzannatos 1998) σε σύγκριση με τον διεθνή κανόνα των 40 ωρών. Συνολικά θα μπορούσαμε να πούμε πως η ασφάλεια και η υγεία των εργαζόμενων φαίνεται να καθορίζεται από την ίδια την επιχείρηση, τη διαχείριση της ζώνης, τον τύπο της δραστηριότητας καθώς και τη χώρα.

Η Madani (1999) υποστηρίζει ότι υπάρχει ένας ισχυρός θετικός συσχετισμός μεταξύ των εργατικών και υγειονομικών συνθηκών με την παρουσία ξένων μεγάλων εταιρειών, οι οποίες τείνουν να ακολουθούν υψηλότερα πρότυπα εργασίας (ειδικά εκείνες που προέρχονται από ανεπτυγμένες χώρες). Συνολικά, οι ζώνες υψηλού επιπέδου σε όλα τα έθνη έχουν καλύτερα αποτελέσματα σε αυτόν τον τομέα. Το βέβαιο είναι πως οι κυβερνήσεις πρέπει να εφαρμόζουν ομοιόμορφους κανονισμούς σε όλες τις ζώνες. Εάν αυτοί οι κανονισμοί πρέπει να είναι λιγότερο ή περισσότερο αυστηροί σε σχέση με εκείνους που διέπουν τις εγχώριες βιομηχανίες αποτελεί θέμα υπό συζήτηση. Οι υπέρμαχοι αυστηρότερων κανονισμών υποστηρίζουν ότι οι κυβερνήσεις μπορούν να χρησιμοποιήσουν τις ΕΟΖ ως πρότυπα (demonstration effect), προβάλλοντας στις εγχώριες επιχειρήσεις καθαρότερα, ασφαλέστερα περιβάλλοντα εργασίας, που δεν θα είναι αναγκαστικά πιο δαπανηρά ή λιγότερο ανταγωνιστικά. Επίσης, ορισμένοι υποστηρίζουν ότι μπορεί να αποθαρρύνει τις ρυπογόνες βιομηχανίες να μετεγκατασταθούν από τον εγχώριο τομέα σε ζώνες με πολύ ευνοϊκό καθεστώς. Ο αντίλογος βέβαια είναι πως η επιβολή προτύπων που είναι πολύ αυστηροί και δαπανηροί ίσως αποτελέσουν τροχοπέδη για την προσέλκυση ξένων επενδύσεων.

Ο περιβαλλοντικός αντίκτυπος των ΕΟΖ μπορεί να είναι είτε αρνητικός είτε θετικός. Έρευνες δείχνουν ότι η συγκέντρωση εργοστασίων σε έναν τομέα, μπορεί να δημιουργήσει προβλήματα ρύπανσης του αέρα και των υδάτων, συσσώρευση στερεών / επικίνδυνων αποβλήτων, θόρυβος / ακτινοβολία, μόλυνση του εδάφους, χημικές διαρροές και διαρροές καυσίμων (Aggarwal 2012). Για παράδειγμα, σύμφωνα με τη Βιομηχανική Ένωση της Κορέας, 650 βιομηχανικά πάρκα στη Δημοκρατία της Κορέας αντιπροσωπεύουν το 63% των βιομηχανικών εκπομπών στη χώρα (Farole and Akinci 2011). Στην Κίνα, η παραγωγή χαμηλής τεχνολογίας και έντασης εργασίας σε πολλές ΕΟΖ έχουν δημιουργήσει σοβαρά περιβαλλοντικά προβλήματα όπως στο νερό, στον αέρα και στη γη με τεράστια ποσότητα βιομηχανικών αποβλήτων (Zeng 2011). Οι δυσμενείς περιβαλλοντικές επιπτώσεις εξαρτώνται επίσης από το είδος των βιομηχανιών που λειτουργούν στις ΕΟΖ. Για παράδειγμα, μια βιομηχανία κλωστοϋφαντουργίας έχει λιγότερες περιβαλλοντικές επιπτώσεις από την ρύπανση που προκαλείται από μια βιομηχανία πλαστικών ή χημικών. Μερικές φορές, οι ΕΟΖ έχουν πιο ευέλικτους περιβαλλοντικούς κανονισμούς, γεγονός που ευνοεί την ίδρυση ρυπογόνων βιομηχανιών σε αυτές (Farole and Akinci 2011). Επιπλέον, στο πλαίσιο προσέλκυσης ξένων επενδύσεων, οι αναπτυσσόμενες χώρες ενδέχεται να μειώσουν τα περιβαλλοντικά τους πρότυπα με αποτέλεσμα οι συμμετέχουσες επιχειρήσεις να προκαλέσουν σοβαρή περιβαλλοντική βλάβη (Esty 1996). Ως εκ τούτου, υπάρχει ανάγκη για

περιβαλλοντικές πολιτικές που αφορούν συγκεκριμένα τη ζώνη, την περιφέρεια και τη βιομηχανία προκειμένου να ελαχιστοποιηθούν οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις.

Έχοντας υπόψη τα ανωτέρω, άλλες μελέτες έχουν δείξει ότι οι επιχειρήσεις εντός των ΕΟΖ είναι λιγότερο επικίνδυνες για το περιβάλλον από ό, τι οι επιχειρήσεις εκτός των SEZ επειδή είναι πιο ευαισθητοποιημένες σε περιβαλλοντικά θέματα. Χρησιμοποιούν πιο αποδοτικά και ανανεώσιμα υλικά με σκοπό τη μείωση του οικονομικού κόστους και των περιβαλλοντικών επιπτώσεων (Hart 1995). Επιπλέον, οι επιχειρήσεις στις Οικονομικές Ζώνες μπορούν να ελαχιστοποιήσουν το κόστος συμμόρφωσής τους, μοιράζοντάς το με άλλους μέσα στη ζώνη. Όταν ασκείται πίεση ισότιμα και ισομερώς μέσα στη ζώνη μέσω των δικτύων που αναπτύσσονται εντός της, οι επιχειρήσεις αναγκάζονται να υιοθετήσουν φιλικές προς το περιβάλλον πολιτικές (Shah and Rivera 2007).

Τα τελευταία χρόνια, υπήρξε μια στροφή προς φιλικές προς το περιβάλλον ΕΟΖ με αύξηση της ευαισθητοποίησης του ιδιωτικού τομέα σχετικά με την περιβαλλοντική βιωσιμότητα. Ιδρύονται πράσινες ΕΟΖ, που μειώνουν το αποτύπωμα άνθρακα και αντιμετωπίζουν με βιώσιμο τρόπο το περιβάλλον κατά τη διάρκεια των εργασιών τους, στις αναπτυσσόμενες χώρες. Αυτές οι ΕΟΖ έχουν ιδιαίτερα χαρακτηριστικά όπως ο μετριασμός των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου, αποτελεσματική χρήση της ενέργειας και των πόρων, δομημένος μηχανισμός διάθεσης και ανακύκλωσης αποβλήτων κλπ. Οι χώρες προσπαθούν επίσης να μετατρέψουν τις υφιστάμενες ΕΟΖ σε περισσότερο φιλικές προς το περιβάλλον ΕΟΖ. Για παράδειγμα, η Κίνα βρίσκεται σε διαδικασία μετασχηματισμού της Jilin City στην πρώτη πόλη χαμηλών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα (Farole και Akinci 2011). Πολλές ιδιωτικές ΕΟΖ στην Ινδία έχουν αναλάβει πρωτοβουλίες για την ανάπτυξη πράσινων κτιρίων και τη δημιουργία κατάλληλων εγκαταστάσεων διάθεσης και ανακύκλωσης αποβλήτων (Aggarwal et al., 2008). Πολιτικοί της Ινδίας προσπαθούν να εξαναγκάσουν τους ρυπογόνους κλάδους να εγκαταλείψουν τις ΕΟΖ μέσω διαφόρων πρωτοβουλιών του Υπουργείου Εμπορίου.

Συνολικά, οι μελέτες δείχνουν ότι οι αναπτυσσόμενες χώρες πρέπει να περιορίσουν τις ρυπογόνες βιομηχανίες τους στις ΕΟΖ και να ενθαρρύνουν τους κατασκευαστές και τις μονάδες να μειώσουν τη ρύπανση που προκαλούν μέσω της κατάλληλης διαχείρισης αποβλήτων και άλλων πράσινων τεχνολογιών. Οι ΕΟΖ θα πρέπει επίσης να έχουν διατάξεις για την από κοινού χρήση υποδομών και πόρων όπως οι εγκαταστάσεις επεξεργασίας υδάτων μεταξύ των μονάδων εντός και εκτός των ΕΟΖ, έτσι ώστε να χρησιμοποιούνται στο βέλτιστο βαθμό. Το κράτος πρέπει να προωθήσει τη χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στις ΕΟΖ μέσω κατάλληλων κινήτρων πολιτικής. Οι κυβερνήσεις των αναπτυσσόμενων χωρών ενδέχεται να χρειαστεί να παράσχουν υποστήριξη σε επιχειρήσεις που εδρεύουν στις ΕΟΖ για έρευνα, ανάπτυξη και τεχνολογική αναβάθμιση προκειμένου να βελτιώσουν τα περιβαλλοντικά τους πρότυπα όπως στη Κίνα (Zeng 2011).

Εν ολίγοις, οι ΕΟΖ μπορούν να έχουν τόσο θετικές όσο και αρνητικές επιπτώσεις. Μέσω κατάλληλων κινήτρων πολιτικής, οι αρνητικές επιπτώσεις μπορούν να ελαχιστοποιηθούν. Καμία χώρα δεν έχει το ιδανικό μοντέλο Οικονομικής Ζώνης και οι πολιτικές που σχετίζονται με τις ΕΟΖ εξελίσσονται. Στην ιδανική περίπτωση, η πολιτική ΕΟΖ πρέπει να στηρίζει την ανάπτυξη των επιχειρήσεων εντός της ζώνης στο γενικότερο πλαίσιο της ανάπτυξης του εμπορίου της χώρας και των διεθνών δεσμεύσεών της. Είναι επίσης απαραίτητο να συγχρονιστούν οι πολιτικές ΕΟΖ με τις συνολικές εμπορικές και επενδυτικές πολιτικές μιας χώρας.

Κεφάλαιο 4ο : Πολιτικές Ζωνών Χωρών - Η Διεθνής Εμπειρία

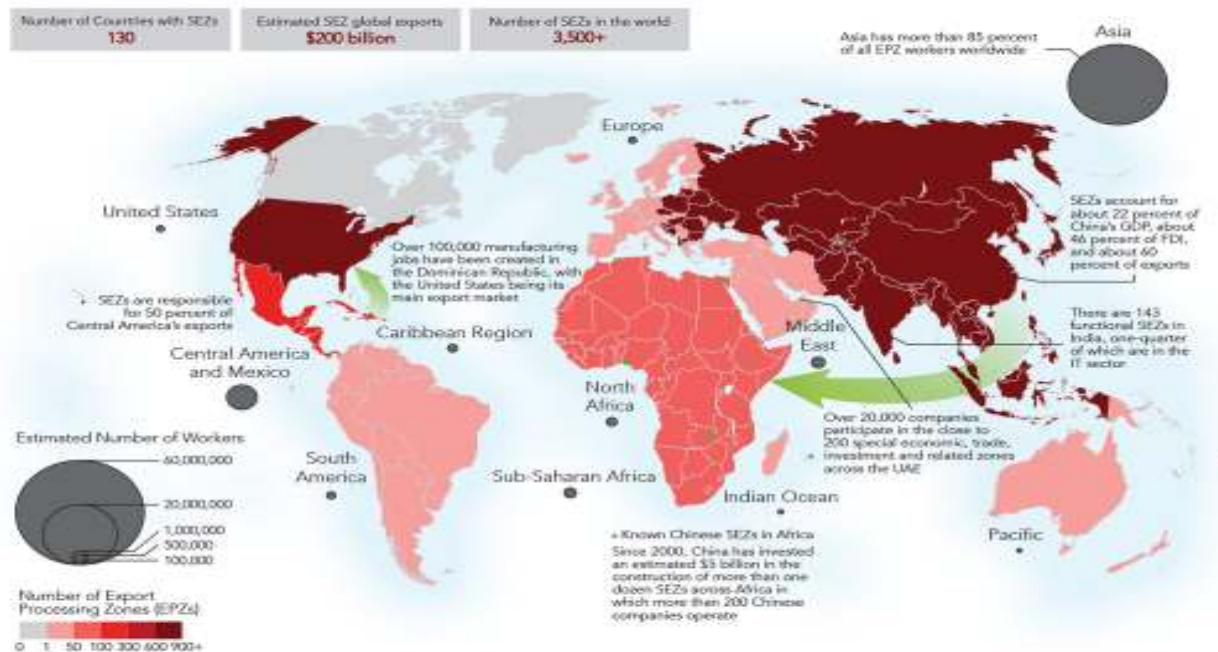
4.1 Χώρες εκτός Ε.Ε.

4.1.1 Παραδείγματα Χωρών εκτός Ε.Ε.

Είναι περισσότερα από 50 χρόνια από την ίδρυση των πρώτων σύγχρονων μορφών ελεύθερων και ειδικών οικονομικών ζωνών. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, οι ζώνες έχουν επηρεαστεί σημαντικά από την άνευ προηγουμένου ανάπτυξη με εξαγωγικό προσανατολισμό της Κίνας και των άλλων χωρών της Ανατολικής Ασίας. Η επιτυχία τους ωστόσο ήταν ανισομερής με πολλές αμφιλεγόμενες συνέπειες στον εμπορικό, φορολογικό και κοινωνικό τομέα να παραμένουν. Ωστόσο, οι φορείς χάραξης πολιτικής φαίνεται να προσελκύονται όλο και περισσότερο από τις οικονομικές ζώνες. Από τα μέσα της δεκαετίας του '80, ο αριθμός των νεοσυσταθέντων ζωνών έχει αυξηθεί ραγδαία σε όλες σχεδόν τις χώρες του κόσμου, με δραματικές εξελίξεις στις αναπτυσσόμενες χώρες. Παράλληλα με την ανάπτυξη αυτή και την εξέλιξη της παγκόσμιας οικονομίας διαμέσου του εμπορίου, οι ζώνες παρουσιάζουν επίσης σημαντικές αλλαγές τόσο στη μορφή τους όσο και στη λειτουργία τους, με τις παραδοσιακές ελεύθερες εμπορικές ζώνες (ZEE) ή τις ζώνες εξαγωγικής μεταποίησης (ZEM) να δίνουν τη θέση τους σε μεγαλύτερες και πιο ευέλικτες Ειδικές Οικονομικές Ζώνες (EOZ). Αυτό δίνει νέες ευκαιρίες στις αναπτυσσόμενες χώρες να βελτιωθούν, να επωφεληθούν από τις δυναμικές διεργασίες εντός των ζωνών και να ανταποκριθούν στις επίσης νέες προκλήσεις που δημιουργούνται για έναν επιτυχημένο σχεδιασμό και ορθή διαχείριση αυτών των ζωνών.

Κάνοντας μια παγκόσμια ανασκόπηση, τα ευρήματα όσον αφορά την αποτελεσματικότητα των ζωνών είναι μικτά, με σημαντικές επιτυχίες στις χώρες της Ασίας και της Λατινικής Αμερικής και αρκετά προβλήματα βιωσιμότητας στην υποσαχάρια Αφρική. Το ανομοιογενές συμπέρασμα συντείνει στην προβληματική που υπάρχει σχετικά με το σκεπτικό και την αιτιολόγηση της χρήσης Οικονομικών Ζωνών ως μέσο οικονομικής ανάπτυξης. Ποια είναι τα παγκόσμια διδάγματα από τη χρήση των EZ ή των EOZ στην ευρύτερη προσπάθεια επίτευξης διαρθρωτικών αλλαγών των εθνικών οικονομιών; Πριν απαντηθεί το ερώτημα αυτό, απαιτείται μια διεθνής ανασκόπηση σχετικά με την εγκατάσταση αυτών των ζωνών.

Πριν από τη δεκαετία του 1970, οι περισσότερες ζώνες ήταν συγκεντρωμένες σε βιομηχανικές χώρες, κυρίως στη Δυτική Ευρώπη. Εμπνευσμένες από την αποδοτική λειτουργία της πρώτης σύγχρονης βιομηχανικής ελεύθερης ζώνης στο Shannon της Ιρλανδίας το 1959, αρκετές αναπτυσσόμενες χώρες, κυρίως στην Ανατολική Ασία και τη Λατινική Αμερική, ξεκίνησαν αντίστοιχα προγράμματα. Στη δεκαετία του 1980, ο ρυθμός ανάπτυξης των ζωνών αυξήθηκε και έτσι υπάρχει επέκταση σε νέες περιφέρειες, όπως η Νότια Ασία (Μπαγκλαντές, Πακιστάν), η Νότια Αμερική και η υποσαχάρια Αφρική (Μαυρίκιος). Οι πρώτες ιδιωτικές ζώνες τέθηκαν σε λειτουργία στην Καραϊβική και την Κεντρική Αμερική στη δεκαετία του '80. Έκτοτε, η ανάπτυξη ζωνών σημείωσε ανοδική πορεία σε χώρες της Ανατολικής και Κεντρικής Ευρώπης, της Μέσης Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής.

PARAG KHANNA

#CONNECTOGRAPHY

Εικόνα 4 : Γεωγραφική Απεικόνιση των ΕΟΖ σε Παγκόσμια Κλίμακα Πηγή: Khanna Parag

Σύμφωνα με την παραπάνω εικόνα, ο αριθμός των ειδικών οικονομικών ζωνών ανέρχεται σήμερα σε άνω των 3.500 ζωνών σε 130 αναπτυσσόμενες, μεταβατικές και ανεπτυγμένες χώρες. Μόνο η Κίνα αντιπροσωπεύει περίπου το 19% αυτών των ζωνών. Λίγο περισσότερο από τις μισές είναι ιδιωτικές. Όπως διαφαίνεται αυτές οι ζώνες αντιπροσωπεύουν περίπου 200 δισεκατομμύρια δολάρια σε ακαθάριστες εξαγωγές ετησίως και απασχολούν άμεσα περίπου 40 εκατομμύρια εργαζόμενους και περίπου 60 εκατομμύρια έμμεσα. Το 1975, αντίθετα, υπήρχαν μόνο 79 ζώνες - όλες κρατικές - σε 25 χώρες σε όλο τον κόσμο, με περίπου 800.000 άτομα εργαζόμενους (ILO 2003). Κύρια χαρακτηριστικά όλων των ζωνών σύμφωνα με τον FIAS (2008) είναι η συγκέντρωση σε λίγες χώρες όπως αποτυπώνεται και στον χάρτη, ο προσανατολισμός των ζωνών σε δραστηριότητες έντασης εργατικού δυναμικού (ενδυμασία) - συναρμολόγησης (ηλεκτρικά - ηλεκτρονικά) καθώς και η συμμετοχή του γυναικείου εργατικού δυναμικού. Πάμε να δούμε τα χαρακτηριστικά των ζωνών ανά γεωγραφική περιοχή σύμφωνα με τη μελέτη του FIAS (2008).

4.1.1.1 Αμερική

Η Αμερική χαρακτηρίζεται από την ευρεία διάδοση - χρήση των οικονομικών ζωνών προκειμένου να υποστηρίξουν την ανάπτυξη των εξαγωγών και τη διευκόλυνση του εμπορίου. Η ζώνη εξωτερικού εμπορίου των ΗΠΑ (U.S. Foreign Trade Zone - FTZ), που ιδρύθηκε το 1934, επιτρέπει μια ευρεία γκάμα από εμπορικές και κατασκευαστικές δραστηριότητες. Το εν λόγω πρόγραμμα που κυριαρχεί στην Αμερική, περιλαμβάνει 266 βιομηχανικές ζώνες σε λιμάνια εισόδου στις χώρες. Εδώ βρίσκουμε μερικά από τα πιο δυναμικά προγράμματα ζωνών στον κόσμο όπως του Μεξικού, της Δομινικανής Δημοκρατίας και της Κόστα Ρίκα. Τις τελευταίες τρεις δεκαετίες, οι ελεύθερες ζώνες και οι ζώνες εξαγωγικής μεταποίησης αναπτύχθηκαν ραγδαία σε όλη την περιοχή. Αρχικά

βασίστηκαν στο δημόσιο τομέα αλλά γρήγορα ο ιδιωτικός τομέας κυριάρχησε σε πολλές περιοχές λαμβάνοντας υπόψη την αποκτηθείσα εμπειρία των ιδιωτικών ζωνών των ανωτέρω τριών χωρών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα στο τομέα των ιδιωτικοποιήσεων η Κολομβία, η Ουρουγουάη και η Αργεντινή, που βασίστηκαν στην ιδιωτική πρωτοβουλία για ανάπτυξη των ζωνών. Επιχειρώντας μια ομαδοποίηση των σημαντικότερων ζωνών που κυριαρχούν στην Αμερική, διακρίνονται τα κάτωθι:

α) Τα maquiladoras στο Μεξικό, τα οποία είναι ξένης ιδιοκτησίας, ελεγχόμενες μονάδες παραγωγής (πολλές φορές με τη μορφή υπεργολαβιών) που αναλαμβάνουν την επεξεργασία - μεταποίηση - συναρμολόγηση εισαγόμενων εισροών και στη συνέχεια εξάγονται τα παραγόμενα προϊόντα. Οι εισαγωγές γενικά δεν υπόκεινται σε δασμούς και χώρες όπως οι ΗΠΑ φορολογούν μόνο την προστιθέμενη αξία μέρους των εξαγωγών τους, λειτουργώντας σαν Ειδική Οικονομική Ζώνη. Η ανάπτυξή τους χωρίζεται σε τρία στάδια (Cañas, 2006). Η πρώτη γενιά, με τις πρώιμες Οικονομικές Ζώνες, που ήταν έντασης εργατικού δυναμικού με περιορισμένη τεχνολογία και σχέση άμεσης εξάρτησης από τη μητρική εταιρεία (π.χ. ύφασμα). Η δεύτερη γενιά προσανατολίζεται λιγότερο προς την κατεύθυνση της συναρμολόγησης και περισσότερο προς την κατασκευή (π.χ. αυτόματες ιμάντες, τηλεοράσεις και ηλεκτρικές συσκευές). Η τρίτη γενιά είναι προσανατολισμένη προς την έρευνα, με έμφαση στο σχεδιασμό και την ανάπτυξη (π.χ. Delphi's Mexico Technical Center). Η σημασία τους έγκειται στο γεγονός ότι καταλαμβάνουν το 50% των συνολικών εξαγωγών του Μεξικού και απασχολούν περίπου το 10% του συνολικού εργατικού δυναμικού.

Εικόνα 5 : Τα maquiladoras στο Μεξικό

Πηγή: <http://par-la-bande.blogspot.gr>

Οι συγκεκριμένες ζώνες όπως και πολλές άλλες επλήγησαν σφοδρά από τον σημαντικό αντίπαλο που λέγεται Κίνα. Στη διετία μόνο 2000-2002 χάθηκαν πάνω από 260.000 θέσεις εργασίας, 420 ζώνες έκλεισαν, τα 3/4 των οποίων στα σύνορα του Μεξικού, μεγάλο μέρος των οποίων είναι εγκατεστημένα εκεί, σύμφωνα με την παραπάνω εικόνα. Οι συνέπειες είναι μεγάλες αν αναλογιστεί κανείς πως κύριοι εισαγωγείς των Ζωνών αυτών ήταν η ΗΠΑ με επενδύσεις ύψους 23.164 δισ. δολ., η Ιαπωνία με 533 δισ. δολ. και η Νότια Κορέα με 366 δισ. δολ. (Cañas, 2006). Άλλοι παράγοντες της κρίσης είναι η κυκλική ύφεση στην οικονομία των ΗΠΑ, ο ανταγωνισμός με την Κεντρική Αμερική και την Καραϊβική, η ανατίμηση του πέσο, οι αλλαγές στο φορολογικό καθεστώς του Μεξικού για τα maquiladoras, η απώλεια ορισμένων δασμολογικών πλεονεκτημάτων ως αποτέλεσμα της Βορειοαμερικανικής Συμφωνίας Ελευθέρων Συναλλαγών (GAO, 2003).

β) Στη Κεντρική Αμερική και τη Δομινικανή Δημοκρατία, οι οικονομικές ζώνες τους σε αντίθεση με τα maquiladoras, βασίζονται και εστιάζουν εξ ολοκλήρου στις ΗΠΑ, τόσο σε επίπεδο εισαγωγών όσο και σε επίπεδο εξαγωγών. Η Δομινικανή Δημοκρατία συχνά θεωρείται παράδειγμα επιτυχημένης εφαρμογής των Ειδικών Οικονομικών Ζωνών στο δυτικό

ημισφαίριο. Οι ζώνες τροφοδοτούσαν την οικονομική ανάπτυξη κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980 και του 1990 και ενώ γνώρισαν μια απότομη πτώση απασχόλησης, σημάδια ανάκαμψης παρατηρούνται από το 2009. Ο χειρουργικός εξοπλισμός, τα χημικά, τα πλαστικά καθώς και τα υποδήματα έχουν πρόσφατα αναδειχθεί ως οι νέοι κινητήρες ώθησης των εξαγωγών των ζωνών (World Bank Group, 2016). Το ειδικό φορολογικό καθεστώς που εφαρμόζουν οι ΕΟΖ στη Δομινικανή Δημοκρατία αποτελεί τον κινητήρα της οικονομικής ανάπτυξης, η οποία όμως είναι σχετικά αποσυνδεδεμένη από το υπόλοιπο της χώρας. Η βιβλιογραφία για την οικονομική ανάπτυξη στη Δομινικανή Δημοκρατία υπογραμμίζει την ύπαρξη αδύναμων δεσμών μεταξύ ειδικών οικονομικών ζωνών και εγχώριων επιχειρήσεων (Kaplinsky, 1993).

		Special Economic Zones		National Regime	
		Exports	Imports	Exports	Imports
Transaction value/firm	Mean	44.98	54.05	5.62	3.32
	Median	0.27	4.99	0.05	0.04
Products/firm	Mean	6.38	46.32	4.03	9.91
	Median	1	20	1	2
Destinations/origins /firm	Mean	2.58	4.82	1.61	1.47
	Median	1	2	1	1

Note: Export and import transaction values are denominated in hundreds of thousands US Dollars. Figures are averaged across the period 2006-2014.

Εικόνα 6 : Εξαγωγές και εισαγωγές σε επίπεδο επιχείρησης (2006-2014) στη Δομινικανή Δημοκρατία
Πηγή: World Bank Group, 2016

Από τη παραπάνω εικόνα διακρίνεται ότι ενώ οι ΕΟΖ παίζουν καθοριστικό ρόλο στην αναπτυξιακή στρατηγική της χώρας, δημιουργήθηκε μια δυαδικότητα στη δομή της παραγωγής. Προϊόντα που κατασκευάζονται εντός των ΕΟΖ τείνουν να είναι πιο τεχνολογικά εξελιγμένα από τα προϊόντα που κατασκευάζονται εκτός ΕΟΖ με βάση την εθνική φορολογική πολιτική, τα οποία είναι αγαθά που βασίζονται σε εθνικούς πόρους. Οι επιχειρήσεις που εδρεύουν στις ΕΟΖ είναι τελείως διαφορετικές από τις αντίστοιχες εκτός των ζωνών σε σχέση με το μέσο μέγεθος των εξαγωγών και εισαγωγών στις συναλλαγές, στον αριθμό των εμπορεύσιμων προϊόντων και τον αριθμό προορισμών ή χωρών προέλευσης.

Επιπλέον η συνεισφορά στις εξαγωγές από τις ζώνες ελεύθερου εμπορίου (ελεύθερες ζώνες) αυξήθηκε από 20,6% το 1995 σε πάνω από 44,0% το 2003. Το 2003, οι ζώνες ελεύθερου εμπορίου παρείχαν το 81% των συνολικών εξαγωγών στη Δομινικανή Δημοκρατία, το 60% στο Ελ Σαλβαδόρ, 59% στην Κόστα Ρίκα και 35% στην Ονδούρα. Ως αποτέλεσμα, η εξάρτησή τους από τα περιορισμένα πρωτογενή προϊόντα - όπως ο καφές, οι μπανάνες και η ζάχαρη - έχει μειωθεί σημαντικά. Η επέκταση των ζωνών ελεύθερου εμπορίου οδήγησε στην εμφάνιση μιας νέας ομάδας δυναμικών εγχώριων επιχειρηματιών στις περισσότερες χώρες. Για παράδειγμα, στη Δομινικανή Δημοκρατία, επιχειρήσεις όπως η Grupo M, η Interamericana Products International και η D'Clase Corporation είναι μερικοί από τους μεγαλύτερους και πιο παραγωγικούς εργοδότες και έχουν γίνει οι κύριοι παραγωγοί ενδυμάτων στην περιοχή. Τα υψηλά επίπεδα κοινωνικής σταθερότητας και ανθρώπινου κεφαλαίου επέτρεψαν σε άλλη χώρα, την Κόστα Ρίκα να δελεάσει την Intel να επενδύσει στη χώρα το 1997. Η άφιξη της Intel και άλλων διεθνών παραγωγών υψηλής τεχνολογίας οδήγησε σε υψηλότερους πραγματικούς μισθούς. Το γεγονός αυτό μπορεί επίσης να

συμβάλει στην υψηλότερη ανάπτυξη των εξαγωγών της Κόστα Ρίκα και την τεχνολογική αναβάθμιση στο μέλλον (Paterson, 2005).

γ) Οι Ζώνες στις αγγλόφωνες χώρες της Καραϊβικής και της Κεντρικής Αμερικής - κυρίως τη Τζαμάικα, το Τρινιντάντ, το Τομπάγκο και το Μπελίζε - παραμένουν κυρίως σε χέρια του δημόσιου τομέα, μη ακολουθώντας το παράδειγμα των γειτονικών χωρών. Αυτές οι ζώνες εξαρτώνται σχεδόν αποκλειστικά από τις Ηνωμένες Πολιτείες ως πηγές επενδύσεων και ως εξαγωγική αγορά. Η ένδυση κυριαρχεί, αν και ζώνες στη Τζαμάικα, στα Barbados διαφοροποιούνται και σε άλλους τομείς όπως η διαχείριση δεδομένων, τα κέντρα κλήσεων, η κωδικοποίηση λογισμικού, και άλλες υπηρεσίες πληροφορικής (IT).

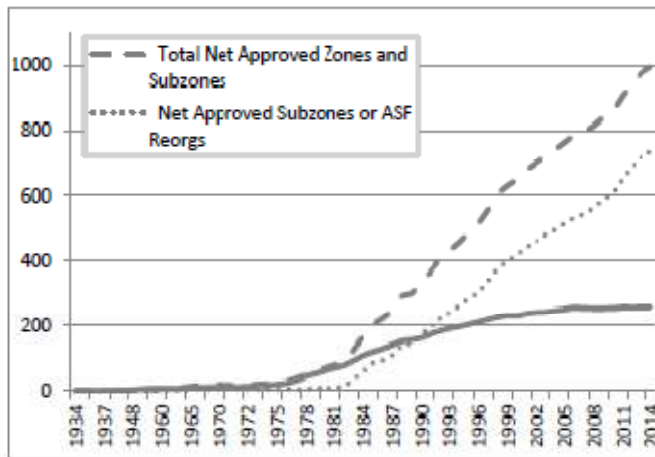
Επιπλέον λόγω της θέσης τους, το δίκτυο λιμένων μεταφόρτωσης της Καραϊβικής είναι το καλύτερο σημείο εξυπηρέτησης των Ηνωμένων Πολιτειών. Το άνοιγμα της διευρυμένης διάφυγας του Παναμά το 2015/16 είναι ένα γεγονός ορόσημο για την Καραϊβική, καθώς η αύξηση του μεγέθους των πλοίων που διέρχεται από το κανάλι από 4.500 σε 12.500 τόνους προσφέρει μεγαλύτερες δυνατότητες μεταφόρτωσης όσον αφορά την επικοινωνία με την ανατολική ακτή των ΗΠΑ και τη Νότια Αμερική. Την τελευταία δεκαετία τα λιμάνια της περιοχής επεκτείνονται συνεχώς και αποτελούν τα πιο ελκυστικά λιμάνια μεταφόρτωσης. Με την παγκόσμια ύφεση το 2008, η διεθνής μεταφόρτωση φαίνεται να μετατοπίζεται σε λιμένες που παρέχουν μεγαλύτερης προστιθέμενης αξίας εφοδιαστική αλυσίδα μέσω ολοκληρωμένων οικονομικών ζωνών, διότι αυτές παρέχουν μια πιο δίκαιη ισορροπία μεταξύ εισαγωγών και εξαγωγών. Επιπλέον, η μετάβαση από «offshore» σε «nearshoring» δημιουργεί νέες οικονομικές ζώνες στην περιοχή της Καραϊβικής. Οι υπεράκτιες δραστηριότητες ήταν συνώνυμες με το Pacific Rim για δεκαετίες και εξακολουθούν να είναι συχνά ο καλύτερος τρόπος για να σωθούν επιχειρήσεις, που σε αντίθετη περίπτωση θα είχαν καταστραφεί εξαιτίας του αυξανόμενου κόστους εργασίας (Pinnock Fritz and Ajagunna Ibrahim, 2014).

δ) Η πλειοψηφία των ζωνών της Νότιας Αμερικής, με αξιοσημείωτη εξαίρεση την Κολομβία, είναι σχετικά σε πρώιμο στάδιο όσον αφορά στην ανάπτυξή τους. Οι περισσότερες από την αρχή ή αργότερα έχουν ιδιωτικοποιηθεί. Πολλές - ιδιαίτερα στην Κολομβία και την Ουρουγουάη - είναι ζώνες υψηλού επιπέδου, με σύγχρονες εγκαταστάσεις και υπηρεσίες. Η Βραζιλία, η μεγαλύτερη οικονομία της περιοχής, υποεκπροσωπείται σε μεγάλο βαθμό στις ΕΟΖ, τόσο σε περιφερειακό όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο. Περίπου 25 ζώνες ελεύθερου εμπορίου (FTZ) επιτρέπεται να λειτουργούν στη χώρα, αλλά μόνο τρεις είναι σε χρήση: Ceará στο βορειοανατολικό τμήμα της χώρας, Rio Branco στα βορειοδυτικά και Piau επίσης στα βορειοανατολικά.

Από την άλλη πλευρά, το 2005, η Κολομβία είχε θεσπίσει νομοθεσία για την ανάπτυξη των ΕΟΖ που είναι μοναδική στη Νότια Αμερική. Ο νόμος 1004 επιτρέπει σε μία εταιρεία να ιδρυθεί ως ζώνη ελεύθερου εμπορίου και επιτρέπει σε μια προϋπάρχουσα μονάδα να αναδιαμορφωθεί ως ελεύθερη ζώνη. Οι εταιρείες πρέπει να δεσμευτούν να παράσχουν 500 θέσεις εργασίας εντός πενταετούς χρονικού πλαισίου με ελάχιστη επένδυση ύψους 2 εκατ. Δολαρίων. Ως αντάλλαγμα, ο συντελεστής του εταιρικού φόρου μειώνεται στο 15% από το συνηθισμένο 34%. Οι εταιρείες εξαιρούνται επίσης από τους δασμούς και τους φόρους προστιθέμενης αξίας επί των εισαγόμενων υλικών. Μεταξύ 2005 και 2012, ο αριθμός των ζωνών ελεύθερου εμπορίου στην Κολομβία αυξήθηκε από 10 σε 104. Τώρα είναι διάσπαρτα σε όλη τη χώρα και έχουν προσφέρει 230.000 θέσεις εργασίας. Στην Κολομβία είναι πιο λογικό να δημιουργηθεί μια ΕΟΖ που ειδικεύεται στις υπηρεσίες επειδή η χώρα είναι ορεινή, καθιστώντας την παραγωγή και την εφοδιαστική αλυσίδα μια πρόκληση. Επιπλέον, μπορεί να

υπάρχουν περισσότεροι εργαζόμενοι ανά τετραγωνικό μέτρο και η γη μπορεί να χρησιμοποιηθεί πιο έντονα. Στο πλαίσιο αυτό, ο τομέας των υπηρεσιών της Λατινικής Αμερικής αναπτύσσεται ήδη ταχέως, φθάνοντας σήμερα στο 9% της παγκόσμιας βιομηχανίας υπηρεσιών από 6% το 2014. Περισσότεροι από 100.000 θέσεις εργασίας δημιουργήθηκαν αυτή τη στιγμή και το 70% αυτών βρίσκεται σε ΕΟΖ.

ε) Στις ΗΠΑ, το 1934 ιδρύονται οι ζώνες εξωτερικού εμπορίου, που

Εικόνα 7 : Εγκεκριμένες Ζώνες, Υποζώνες, Εναλλακτικές Τοποθεσίες στις ΗΠΑ για τα έτη 1934 - 2014, Πηγή: Bell, 2016

απαλλάσσουν τους κατοίκους τους από την καταβολή των ομοσπονδιακών τελωνειακών δασμών και των ειδικών φόρων κατανάλωσης. Πρακτικά οι ελεύθερες εμπορικές ζώνες είναι ασφαλείς περιοχές στο πλαίσιο του ελέγχου των Τελωνειακών Αρχών των ΗΠΑ αν και οι ζώνες βρίσκονται εκτός του τελωνειακού εδάφους της. Αυτό προσέλκυε πολλούς επενδυτές από άλλες χώρες για εγκατάσταση βιομηχανιών και την παροχή ορισμένων υπηρεσιών. Το Συμβούλιο Εξωτερικής Ζώνης Εμπορίου (Foreign-Trade Zone Board), ο ομοσπονδιακός φορέας που διαχειρίζεται τις ζώνες ελεύθερου

εμπορίου, έχει εγκρίνει σε κατάσταση ζώνης πολλές τοποθεσίες που είναι διάσπαρτες σε ολόκληρη τη χώρα. Οι τύποι τοποθεσίας (βλ. εικόνα) περιλαμβάνουν ζώνες, οι οποίες τείνουν να καλύπτουν μεγάλες εκτάσεις λιμένων ή διεθνών αεροδρομίων, υποζώνες, μια επιπλέον ταξινόμηση για απομονωμένες και σχετικά μικρές υφιστάμενες ζώνες, όπως τα απομακρυσμένα εργοστάσια και τις εναλλακτικές τοποθεσίες, που είναι σχετικά μικρές και μεταβλητές περιοχές που δημιουργήθηκαν βάσει ενός νέου και βελτιωμένου κανονιστικού πλαισίου που προσφέρει τα οφέλη της υποζώνης με λιγότερη γραφειοκρατία (Bell, 2016)

4.1.1.2 Ασία και Ειρηνικός

Για να αντιληφθεί κάποιος την σημαντική επίδραση των Οικονομικών Ζωνών – Ελεύθερων και Ειδικών – στην ευρύτερη περιοχή της Ασίας, η Wulandari (2012) περιγράφει τις 4 φάσεις των ζωνών αναδεικνύοντας την βαθμιαία αλλαγή στη λογική που τις διέπει και στις λειτουργίες τους. Η πρώτη γενιά των ζωνών ιδρύθηκε στις νέες Βιομηχανικές χώρες της Ανατολικής Ασίας, του Χονγκ Κονγκ, της Ταϊβάν και της Νότιας Κορέας. Η δεύτερη γενιά δημιουργήθηκε προκειμένου να ανταποκριθεί στις προκλήσεις της οικονομικής κρίσης και να προσελκύσει ξένες επενδύσεις. Έτσι εξαπλώθηκε η χρήση τους στη Νότια Ασία με μία ακόμη σημαντική αλλαγή. Από εισαγωγικές σε εξαγωγικές βιομηχανίες. Η Τρίτη γενιά, αφορούσε ζώνες ως ευρύτερες γεωγραφικές περιοχές που σχετίζονται με την αποθήκευση και τις διεθνείς κατασκευές. Η ίδρυση των ΕΟΖ της Κίνας συνιστά την απαρχή αυτής της φάσης. Στη περίοδο αυτή οι ζώνες μετατράπηκαν σε εργαστήρια σημαντικών πολιτικών και οικονομικών αλλαγών τα οποία ευνόησαν σε μεγάλο βαθμό τους επενδυτές. Με αυτήν την έννοια, αποτέλεσαν κεντρική πολιτική επιλογή και σημαντική προτεραιότητα για την εκάστοτε εθνική πολιτική.

Η τελευταία φάση αποτελεί και την νέα αναδύομενη γενιά που αποκτά έντονα χωρικά χαρακτηριστικά με αναβαθμισμένες υπηρεσίες (εφοδιαστικές κλπ.). Έτσι απομακρυνόμαστε σταδιακά από το παλιό μοντέλο του χαμηλού κόστους εργατικού δυναμικού και φορολογικών κινήτρων. Η παροχή χώρου για εσωτερική παραγωγή και υπηρεσίες ξεπερνούν τα στενά όρια των κατασκευαστικών ή βιομηχανικών δραστηριοτήτων και οι Ειδικές Ζώνες αποτελούν τον προωθητικό παράγοντα περαιτέρω ανάπτυξης των παλαιότερων ζωνών, με την Παγκόσμια Τράπεζα να επισημαίνει ότι η βιομηχανική παραγωγή πρέπει να ενσωματώσει εμπορικές - τουριστικές υπηρεσίες, υπηρεσίες διαμονής, επικοινωνιών και άλλες υποστηρικτικές μορφές. Αναλυτικότερα για κάθε χώρα στην ευρύτερη περιοχή:

α) Η Ινδονησία και η Σιγκαπούρη λειτουργούν στη λογική της εδαφικής ισχύος. Με μια ματιά στην ελεύθερη ζώνη Batam, διακρίνεται η μεγάλη πολιτική και οικονομική αξία της Σιγκαπούρης. Η ταχεία ανάπτυξη της ηλεκτρονικής βιομηχανίας και της παγκόσμιας οικονομίας στα τέλη της δεκαετίας του 1980 ενθάρρυνε τη Σιγκαπούρη να αναπτυχθεί σε νέες αγορές με προμήθεια φθηνού εργατικού δυναμικού, γης και νερού από τους γείτονες της, την Ινδονησία. Σύμφωνα με τον Harvey (2003) η Σιγκαπούρη αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεσματικής και δυναμικής περιφερειακής δύναμης όπου αιχμαλωτίζει τους βασικούς πυλώνες της καπιταλιστικής συγκέντρωσης μέσα σε ένα χώρο εντός των ορίων της. Η ίδρυση cluster βιομηχανιών στο Batam ως υποστηρικτικές των ηλεκτρονικών βιομηχανιών στη Σιγκαπούρη κατέστησε την εν λόγω ζώνη ως πόλο έλξης για πολλούς εργαζόμενους από την Ινδονησία. Από την πλευρά της η Ινδονησία έχει ως προτεραιότητα την ίδρυση Ειδικών Οικονομικών Ζωνών στα πέντε κυριότερα νησιά της.

β) Στην περίπτωση της Μαλαισίας, η έννοια της περιφερειακής πολιτικής στον σχεδιασμό των οικονομικών ζωνών παίρνει σάρκα και οστά καθώς από το 2007 η κυβέρνηση προχώρησε στην επιλογή πέντε καθορισμένων περιοχών, οι οποίες θα αποτελέσουν την απαρχή της ενσωμάτωσης της εθνικής οικονομίας στην παγκόσμια παραγωγή. Ακολουθώντας την αλματώδη ανάπτυξη της ηλεκτρονικής βιομηχανίας της Σιγκαπούρης, η Μαλαισία επένδυσε στους συγκεκριμένους τομείς με τη βοήθεια αναπτυξιακών εταιρειών. Δύο βασικά στοιχεία χαρακτηρίζουν την όλη προσπάθεια. Το πρώτο είναι η Εθνική Οικονομική Πολιτική που ήταν ένα πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων που ξεκίνησε μετά τις απεργιακές κινητοποιήσεις το 1969, που στην αρχή ήταν φιλόδοξο προκειμένου να παράσχει ίσες ευκαιρίες σε όλους ωστόσο αποδείχτηκε μονομερές, δίνοντας έμφαση σε τοπικές επιχειρήσεις. Το 2010 το νέο οικονομικό μοντέλο έρχεται να αμβλύνει τις αδικίες του παρελθόντος και να παράσχει ισότιμα δικαιώματα σε όλους στην αναπτυξιακή διαδικασία. Το δεύτερο είναι η ίδρυση ενός επιστημονικού και τεχνολογικού πάρκου με αρκετή διαθέσιμη γη και την εισροή - απασχόληση πολλών εκατομμυρίων μεταναστών σε αυτό.

γ) Η ιδέα της ίδρυσης Οικονομικών Ζωνών ήρθε στην Ινδία από τη μεγάλη επιτυχία της Κίνας. Έτσι η κυβέρνηση της Ινδίας ανακοίνωσε τη δημιουργία ΕΟΖ (στην πραγματικότητα επρόκειτο για μετονομασία των προηγούμενων Ζωνών Εξαγωγικής Μεταποίησης). Είναι γνωστό ότι η Ινδία προχώρησε στη δημιουργία ενός παρόμοιου θεσμού, στις αρχές του 1960 με το σχεδιασμό ενός εναλλακτικού λιμένα στη δυτική ακτή της Ινδίας ως υποκατάστατο του λιμανιού του Καρατσι, το οποίο είχε χάσει η Ινδία (PIFT, 1990). Έτσι, η πολιτική των ΕΟΖ στην Ινδία ολοκληρώθηκε σχεδόν πέντε δεκαετίες μετά, διαιρούμενη σε δύο μεγάλες φάσεις. Οι κατευθυντήριες γραμμές για την πρώτη φάση προέκυψαν κατά την περίοδο 1960-2000. Θα μπορούσε να θεωρηθεί ως καθεστώς πριν από τις ΕΟΖ, καθώς οι προηγούμενες ζώνες μεταφέρθηκαν στις νέες δομές. Οι ζώνες χαρακτηρίζονται από

δυσκαμψία στον τομέα χορήγησης σχετικών αδειών και στις αγορές εισαγωγών - εξαγωγών, με αποτέλεσμα να καθίστανται λιγότερο θελκτικές (Grasset and Landy, 2007).

Σημαντική εξέλιξη ήταν η επέκταση της λειτουργίας των ΕΟΖ από τον παραδοσιακό μεταποιητικό τομέα στη γεωργία (1992), επιτρέποντας παράλληλα στον ιδιωτικό τομέα να λειτουργεί (1994). Η τρέχουσα πολιτική αποτελεί τη δεύτερη φάση της εξέλιξης των ΕΟΖ στη χώρα, όπου επί του παρόντος λειτουργούν 222 ΕΟΖ (www.sez.nic.in). Μεταξύ αυτών οι 18 ΕΟΖ λειτούργησαν πριν από τη θέσπιση του νόμου για τις ΕΟΖ (2005) στη χώρα. Αξίζει να αναφέρουμε πως οι βιομηχανίες ηλεκτρονικών ειδών έχουν λάβει τις μέγιστες εγκρίσεις στη χώρα (61%). Παρά τα πολυάριθμα θετικά χαρακτηριστικά της πολιτικής της Ινδίας, απαιτείται μια επαναπροσέγγιση της προσπάθειας που επιχειρείται καθώς οι πολιτικές των ζωνών έρχονται πολλές φορές σε άμεση σύγκρουση με άλλες μορφές αναπτυξιακών πρωτοβουλιών.

δ) Λόγω της οικονομικής ανάκαμψης των Φιλιππίνων, οι άμεσες ξένες επενδύσεις περιλαμβάνοντας τις ιδιωτικές ζώνες εξαγωγικής μεταποίησης, αυξήθηκαν από 2.7 δισ. πέσος το 1993 σε 52,2 δισ. πέσος το 1995. Προκειμένου να διευκολυνθούν οι άμεσες ξένες επενδύσεις, η κυβέρνηση των Φιλιππίνων θέσπισε τον νόμο περί Ειδικής Οικονομικής Ζώνης (Νόμος αριθ. 7916) το 1995 και αναδιάρθρωσε την υπάρχουσα πολιτική (EPZA) με την ίδρυση της Αρχής Οικονομικών Ζωνών των Φιλιππίνων (PEZA). Αυτό το νομοθέτημα καθώς και ο μηχανισμός εφαρμογής του ήταν σε θέση να καθιερώσουν Ειδικές Οικονομικές Ζώνες (ECOZONE), οι οποίες συγκέντρωσαν υπό την εποπτεία της PEZA όλες τις ειδικές βιομηχανικές ζώνες και τις ζώνες εξαγωγικής μεταποίησης. Στις ECOZONES, η ειδική μεταχείριση στις επενδύσεις και η παροχή βελτιωμένων υποδομών και υπηρεσιών προσέλκυσε αρκετές επιχειρήσεις. Ως αποτέλεσμα, υπήρξε ένας σημαντικός αριθμός επιχειρήσεων που επιθυμούσαν να εγκατασταθούν στις τέσσερις δημόσιες ECOZONES (δηλ. Mactan, Baguio City, Bataan και Cavite). Στη παρούσα φάση λειτουργούν 358 Οικονομικές Ζώνες εκ των οποίων 73 βιομηχανικές και εξαγωγικής μεταποίησης ζώνες, 243 τεχνολογικά πάρκα και κέντρα, 19 τουριστικές ειδικές οικονομικές ζώνες, 2 πάρκα ιατρικού τουρισμού και 21 αγροτο-βιομηχανικά πάρκα. Οι χώρες που λαμβάνουν την μερίδα του λέοντος στους επενδυτές των ζωνών είναι η Ιαπωνία και η Αμερική.

ε) Το 1979, όταν η Κίνα βρισκόταν σε καθεστώς έντονης φτώχειας και στα πρόθυρα της κατάρρευσης, ο τολμηρός μεταρρυθμιστής Deng Xiaoping εισήγαγε την πολιτική της ανοιχτής θύρας (Open Door Policy), σηματοδοτώντας την μετατόπιση της οικονομικής πολιτικής. Η εγκατάσταση των ΕΟΖ ήταν το βασικό εργαλείο που διοχέτευε τα στοιχεία της ανοικτής οικονομίας της αγοράς στην κεντρικά προγραμματισμένη οικονομία προωθώντας με αυτό το τρόπο την οικονομική και πολιτική αποκέντρωση. Το 1979, η κεντρική κυβέρνηση αποφάσισε ότι οι δύο γεωγραφικά διακεκριμένες επαρχίες, οι Fujian και Guangdong να προωθήσουν μεταρρυθμίσεις κάνοντας ένα βήμα μπροστά σε σχέση με άλλες περιοχές υιοθετώντας ειδικές πολιτικές και ευέλικτα μέτρα. Από το 1980 η Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας έχει δημιουργήσει ΕΟΖ στο Shenzhen, Zhuhai, Shantou και Xiamen. Η ιδέα ήταν να πειραματιστούν πρώτα οι πολιτικές απελευθέρωσης σε περιορισμένη κλίμακα, επιτρέποντας ένα ελάχιστο ποσοστό κρατικής παρέμβασης και όταν οι πολιτικές αποδειχθούν επιτυχείς να εξαπλωθούν σε άλλες περιοχές της χώρας.

Οι ζώνες αποτέλεσαν το εφαλτήριο για μια παγκόσμια διείδυση της Κίνας ξεπερνώντας τις αγκυλώσεις και την μακρά απροθυμία σε διεθνές επίπεδο, προσελκύοντας άμεσες ξένες

επενδύσεις. Οι ζώνες απελευθερώθηκαν σε μεγάλο βαθμό και γνώρισαν τεράστια επιτυχία: το 1981 οι τέσσερις ζώνες αντιπροσώπευαν το 59,8 % των συνολικών άμεσων ξένων επενδύσεων στην Κίνα. Το 1984, σε 14 παράκτιες πόλεις δημιουργήθηκαν πολλές παραλλαγές των ΕΟΖ προκειμένου να καλύψουν υπερπόντιες επενδύσεις. Λόγω του συνδυασμού των ευνοϊκών πολιτικών και των παραγόντων παραγωγής σε συγκεκριμένες τοποθεσίες, η Κίνα γνώρισε πρωτοφανείς ρυθμούς ανάπτυξης. Η Κίνα έχει επιτύχει την ενσωμάτωσή της στην παγκόσμια οικονομία μέσω της δημιουργίας ενός συστήματος πολύ πιο απελευθερωμένου, ανοιχτού και διαφανή από ότι πριν από την προσχώρησή της στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου (Martinek, 2014).

στ) Η Ρωσία διαθέτει μια δυναμική πολιτική οικονομικών ζωνών, αφού σήμερα υπάρχουν 16 ομοσπονδιακές οικονομικές ζώνες και αρκετά περιφερειακά έργα. Από τον Μάρτιο του 2010 οι ομοσπονδιακές ειδικές οικονομικές ζώνες της Ρωσίας φιλοξενούν 207 επενδυτές από 18 χώρες. Οι Ζώνες αυτές διοικούνται από την OJSC "Special Economic Zones". Η OJSC "SEZ" ιδρύθηκε το 2006 για να συγκεντρώσει και να εφαρμόσει τις βέλτιστες πρακτικές του κόσμου για την ανάπτυξη και τη διαχείριση της ΕΟΖ και την προώθηση των άμεσων ξένων επενδύσεων (FDI) στη ρωσική οικονομία. Ανήκει πλήρως και χρηματοδοτείται από το ρωσικό κράτος. Μια γενικότερη άποψη σχετικά με τα παρεχόμενα κίνητρα των ρωσικών οικονομικών ζωνών και των επενδυτών που συμμετέχουν σε αυτές παρουσιάζονται στις κάτωθι εικόνες:

SPECIAL ECONOMIC ZONES IN RUSSIA: SUCCESS STORY OF FOREIGN DIRECT INVESTMENTS

Εικόνα 8 : Μεγάλοι Επενδυτές στις ΕΟΖ της Ρωσίας Πηγή: Ministry of Economic Development of the Russian Federation

	RUSSIA	SEZ	EFFECTIVE PERIOD
INCOME TAX, %	20	0-15,5	For the SEZ residency period
PROPERTY TAX, %	2,2	0	10 years
LAND TAX, %	1,5	0	5 years (10 years)
TRANSPORT TAX (Euro/hp)	0,1 – 3,5	0	10 years
SOCIAL PAYMENTS, %	30	14	till 01.01.2018
		21	till 01.01.2019
		28	till 01.01.2020
LAND PURCHASE PRICE	100% market price	4 - 50% cadastral price	For the SEZ residency period

Free customs zone regime

0%

- import duties on equipment, components and materials imported in SEZ
- VAT on equipment, components and materials imported in SEZ
- export duties on finished goods (products) exported outside the Customs Union (Russia, Belarus, Kazakhstan, Armenia, Kyrgyzstan)

Εικόνα 9 : Παρεχόμενα Κίνητρα στις ΕΟΖ της Ρωσίας Πηγή: Ministry of Economic Development of the Russian Federation

4.1.1.3 Μέση Ανατολή και Αφρική

Οι Οικονομικές Ζώνες στην περιοχή της Μέσης Ανατολής υιοθετήθηκαν αρκετά γρήγορα με σκοπό να προσφέρουν διαφοροποίηση στα παραγόμενα αγαθά (μονοπώλιο εξόρυξης πετρελαίου κλπ) και αύξηση της απασχόλησης. Στην προσπάθεια αυτή πρωτοστατούν τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, που έχουν αναπτύξει 31 οικονομικές ζώνες διαφόρων ειδών όπως μέσα ενημέρωσης και επικοινωνίας, βιομηχανικά και τεχνολογικά πάρκα, κέντρα έρευνας κλπ. Η Ελεύθερη Ζώνη Jebel Ali μετατράπηκε από απλό λιμάνι σε τοποθεσία που φιλοξενεί πάνω από 6.000 εταιρείες από 120 χώρες. Η Ελεύθερη Ζώνη Τεχνολογίας και ΜΜΕ του Ντουμπάι που ιδρύθηκε το 2003 περιλαμβάνει σημαντικούς παράγοντες της αγοράς των μέσων ενημέρωσης και τεχνολογίας όπως Reuters, CNN, BBC, Microsoft και Siemens. Εξαιρεση δεν θα μπορούσε να αποτελέσει και το Βασίλειο της Σαουδικής Αραβίας, που επεκτείνει την χρήση των ζωνών σε ευρύτερα αστικά κέντρα. Το Βασίλειο ανακοίνωσε την ίδρυση της Οικονομικής Πόλης του Βασιλιά Αμπντουλάχ, όπου υπολογίζεται ότι εκεί θα εργάζονται και θα διαμένουν πάνω από 2 εκατομμύρια άτομα. Αυτή η πόλη θα διαμοιραστεί σε 6 περιοχές: ένα λιμάνι, μια βιομηχανική ζώνη, μια επιχειρηματική ζώνη, μια τουριστική ζώνη, μια ζώνη για εκπαιδευτικές ανάγκες και άλλη μία για τις ανάγκες διαμονής. Ο σκοπός βέβαια επεκτείνεται και στην ίδρυση και άλλων Οικονομικών Πόλεων (Prince Adulaziz bin Musaid Economic City, Knowledge Economic City, Japan Economic City κλπ.) με στόχευση την δημιουργία 1,3 εκατομμυρίων θέσεων εργασίας.

Στο ίδιο μήκος κινείται και το Μπαχρέιν με την ίδρυση μιας μεγάλης επενδυτικής αποβάθρας που θα προστεθεί στις δύο υπάρχουσες βιομηχανικές ζώνες και λιμάνια (Mina Sulman & North Sitra Industrial Estate), επιδιώκοντας την προσέλκυση διεθνών επενδύσεων. Από την άλλη το Ομάν διαθέτει μια ζώνη που ονομάζεται Knowledge Oasis Muscat (KOM) και επιδιώκει την ίδρυση μιας επιπλέον με την ονομασία Μπλε Πόλη που θα στοχεύει στην παροχή υψηλού επιπέδου τουριστικές υπηρεσίες με τις ανάλογες φυσικά υποδομές, το κόστος των οποίων αναμένεται να φτάσει σε 1.8 δισ. δολάρια. Επίσης σχεδιάζει άλλες δύο ζώνες, την Salah Free Trade Zone και το Sogar port. Τέλος το Κατάρ κατασκευάζει μια Ενεργειακή Πόλη που θα προσελκύσει επενδυτές που δραστηριοποιούνται σε πετρέλαιο και στο φυσικό αέριο. Επίσης σχεδιάζει μια ζώνη με την ονομασία Lusail που θα προσελκύει σημαντικούς επιχειρηματίες και επενδυτές. Άλλες ζώνες είναι το αεροδρόμιο της Ντόχα, η βιομηχανική της περιοχή καθώς και η βιομηχανική πόλη Mesaieed (El-Darwiche et al, 2008).

Στην πλευρά της Αφρικής τώρα, σύμφωνα με τον Farole (2011) παρόλο που αρκετές αφρικανικές χώρες ξεκίνησαν προγράμματα εξαγωγικής μεταποίησης ή ελεύθερης ζώνης στις αρχές της δεκαετίας του '70 (Λιβερία 1970, Μαυρίκιος 1971 και Σενεγάλη 1974), οι περισσότερες αφρικανικές χώρες δεν υλοποίησαν προγράμματα μέχρι τις δεκαετίες 1990 ή 2000. Σχεδόν 30 χώρες στην περιοχή (60%) έχουν προγράμματα οικονομικών ζωνών και το 80% αυτών ξεκίνησαν τις τελευταίες δύο δεκαετίες. Ένα είναι σίγουρο πως πολλές αφρικανικές χώρες έχουν μεγάλο δρόμο να διανύσουν στην πολιτική των ζωνών. Αυτό συμβαίνει γιατί λίγες ζώνες βλέπουν ταχεία ανάπτυξη στα πρώτα τους χρόνια. Ακόμη και οι πιο επιτυχημένες ζώνες αναπτύχθηκαν αργά τα πρώτα 5-10 χρόνια και αργότερα παρουσίασαν μια εκθετική καμπύλη ανάπτυξης πριν τελικά φτάσουν στο στάδιο του κορεσμού και της επιβράδυνσης της ανάπτυξής τους. Έτσι, για πολλές αφρικανικές ζώνες ίσως είναι πολύ νωρίς να αποφανθεί κανείς για την όποια επιτυχία ή μη κατάληξή τους. Ένα σημαντικό στοιχείο είναι το μακροοικονομικό περιβάλλον στο οποίο έχουν αναπτυχθεί αυτά τα προγράμματα ζώνης αν λάβει κανείς υπόψη ότι οι περισσότερες αφρικανικές ζώνες θεσπίστηκαν κατά τη διάρκεια της ανόδου της Ασίας ως υπερδύναμη παραγωγής με την

επακόλουθη διαρθρωτική μετατόπιση των άμεσων ξένων επενδύσεων. Έτσι, το επίπεδο και η φύση του ανταγωνισμού για τις παραδοσιακές εξαγωγικές πλατφόρμες είναι ένας σημαντικός παράγοντας που μπορεί να παρεμποδίσει την ταχύτητα και την κλίμακα ανάπτυξης για τις αφρικανικές ζώνες.

Σύμφωνα με το FIAS (2008), υπάρχουν 114 ζώνες στην υποσαχάρια Αφρική που είναι περίπου το 4% του συνολικού αριθμού των παγκόσμιων ζωνών. Η Αφρική είναι προφανώς πολύ μικρός παίκτης στην αγορά. Ωστόσο, αυτά τα στοιχεία ευθυγραμμίζονται σε γενικές γραμμές με το μερίδιο της περιοχής στο παγκόσμιο εμπόριο και τις επενδύσεις. Τα δεδομένα του FIAS δείχνουν ότι σχεδόν οι μισές από αυτές τις ζώνες βρίσκονται στην Κένυα, αλλά οι περισσότερες από αυτές τις "ζώνες" είναι στην πραγματικότητα, αυτόνομες βιομηχανικές μονάδες με άδεια ζωνών. Παρόλο που έχουν τη δυνατότητα βάσει των αδειών τους να αναπτύξουν γη και εγκαταστάσεις για άλλους χρήστες - μονάδες, το μεγαλύτερο μέρος της έκτασης γης που διαθέτουν χρησιμοποιείται για ίδιους σκοπούς παρά σαν εν δυνάμει βιομηχανικά πάρκα. Ως εκ τούτου, ο αληθινός αριθμός των οικονομικών ζωνών που λειτουργούν στην περιοχή είναι πιθανόν πολύ λιγότερος. Επίσης από τα στοιχεία εξάγεται το συμπέρασμα ότι η επιτυχία στις αφρικανικές ζώνες περιορίστηκε σε μερικές χώρες, όπως ο Μαυρίκιος, η Κένυα, η Μαδαγασκάρη και ενδεχομένως η Γκάνα. Σε πολλές άλλες χώρες, συμπεριλαμβανομένων της Νιγηρίας, της Σενεγάλης, του Μαλάουι, της Ναμίμπια και του Μαλί φαίνεται να δυσχεραίνονται στην ανάπτυξη οικονομικών ζωνών για διάφορους λόγους, μεταξύ των οποίων η κακή τοποθεσία, η έλλειψη αποτελεσματικού στρατηγικού σχεδιασμού και διαχείρισης, προβλήματα αστάθειας της εθνικής πολιτικής και αδύναμη διακυβέρνηση (Watson 2001). Ακόμη και όταν τα προγράμματα ήταν επιτυχή στην προσέλκυση επενδύσεων, τη δημιουργία απασχόλησης και τη δημιουργία εξαγωγών, εξακολουθούσαν να υπάρχουν ανησυχίες για την ποιότητα των επενδύσεων, την απασχόληση, καθώς και τη βιωσιμότητά τους. Η πρόσφατη εμπειρία της Μαδαγασκάρης, με την παρατεταμένη πολιτική κρίση, δείχνει την ευθραυστότητα των μοντέλων οικονομικής ζώνης που εφαρμόστηκαν στην Αφρική μέχρι σήμερα. Ενδιαφέρον παρουσιάζει ο παρακάτω πίνακας όπου αξιολογούνται οι επενδύσεις στις ζώνες ορισμένων αφρικανικών χωρών με άλλες χώρες.

	FDI statistics		
	Total SEZ FDI stock (2008) (US\$m)	SEZ FDI per capita (2000-2008) (US\$)	SEZ FDI as % of total national FDI (2000-2008)
Bangladesh	1,435	6	30
Dominican Republic	2,611	141	18
Vietnam	36,760	325	100
Ghana (Tema)	68	3	48
Ghana (single units)	2,806	120	
Kenya (EPZs)	162	6	20
Kenya (single units)	155		
Nigeria	N/A	<1	<1
Tanzania	210	5	18

Πίνακας 8 : Στατιστικά Επενδύσεων στις Ειδικές Οικονομικές Ζώνες σε Επιλεγμένες Χώρες
Πηγή: Farole (2011)

Οι μη αφρικανικές ζώνες σε γενικές γραμμές υπερβαίνουν τις αφρικανικές ζώνες. Μια εξαίρεση είναι η Γκάνα, η οποία πραγματοποίησε επενδύσεις μεγάλης κλίμακας στο πρόγραμμα ελεύθερης ζώνης της κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 2000. Η μεγάλη

πλειοψηφία των άμεσων ξένων επενδύσεων στο πρόγραμμα της Γκάνα έχει έρθει μέσω αυτόνομων μονάδων ελεύθερων ζωνών οι οποίες είναι μεμονωμένες μονάδες, εγκεκριμένες ως εταιρείες ελεύθερης ζώνης που έχουν το δικαίωμα να δραστηριοποιούνται οπουδήποτε στην επικράτεια της χώρας. Ένα παρόμοιο πρόγραμμα λειτουργεί στην Κένυα, τη Σενεγάλη και την Τανζανία. Η τελευταία στήλη δείχνει τη σχετική σημασία του προγράμματος ΕΟΖ ως πηγή άμεσων ξένων επενδύσεων. Είναι εντυπωσιακό ότι - με εξαίρεση τη Νιγηρία το πρόγραμμα ελεύθερης ζώνης της οποίας δεν κατάφερε να προσελκύσει σημαντικές επενδύσεις με σχεδόν οποιοδήποτε μέτρο - τα προγράμματα της Αφρικανικής ζώνης παρουσιάζουν σχετικά υψηλές συνεισφορές στις άμεσες ξένες επενδύσεις, παρά τα χαμηλά απόλυτα επίπεδα επενδύσεων στις ΕΟΖ. Έτσι, η σχετική αποτυχία των προγραμμάτων ΕΟΖ της Αφρικής να προσελκύσει επενδύσεις μπορεί να οφείλεται περισσότερο σε ένα χαμηλό συνολικό επενδυτικό περιβάλλον παρά στην αποτυχία των ίδιων των προγραμμάτων ζωνών.

4.1.2 Χαρακτηριστικά για την βέλτιστη απόδοση των Ζωνών

Οι εξαιρέσεις από τους φόρους και οι ευνοϊκοί κανονισμοί επιτρέπουν στις Οικονομικές Ζώνες να προσελκύσουν άμεσες ξένες επενδύσεις, να δημιουργήσουν ευκαιρίες απασχόλησης και να αυξηθεί η ζήτηση για τα εγχώρια προϊόντα (FIAS, 2008). Αυτό έχει αποσπάσει αρκετά θετικά σχόλια υπό την προοπτική θεώρησης των ζωνών ως εργαλεία οικονομικής ανάπτυξης (Haywood, 2004). Ωστόσο, πολλές ΕΟΖ δεν κατάφεραν να ανταποκριθούν στις προσδοκίες (Moberg, 2015). Για παράδειγμα τα προγράμματα ζωνών στην Ινδία αν και ξεκίνησαν το 1965, δεν δημιούργησαν πολλές επενδύσεις ή θέσεις εργασίας παρά μόνο όταν το 2005 υπήρξε ένα σύνολο πολιτικών μεταρρυθμίσεων (Gopalakrishnan, 2011). Στην Πολωνία παρ' όλου που το πρόγραμμα των ΕΟΖ έχει επεκταθεί αρκετά, η κυβέρνηση το χρησιμοποιεί για να παρέχει οφέλη σε συγκεκριμένες επιχειρήσεις (Gwosdz et al., 2007).

Κάποιες κυβερνήσεις από την άλλη πλευρά, παρείχαν προγράμματα ΕΟΖ χωρίς μια στρατηγική απόσβεσης των αρχικών επενδύσεων με αποτέλεσμα οι δομές να κοστίζουν περισσότερο ώστε να συγκρατηθούν τα οφέλη που αποφέρουν (Farole and Akinci, 2011). Περισσότερες από τις μισές χώρες της Νότιας Σαχάρας εισήγαγαν καθεστώτα ΕΟΖ ή ΕΖ, αλλά ένα μεγάλο ποσοστό αυτών είχαν απογοητευτική απόδοση. Στην Αφρική οι επενδύσεις ήταν συχνά μη βιώσιμες και ευάλωτες στις πολιτικές εξελίξεις (Farole, 2011b). Οι ζώνες της Νιγηρίας πυροδότησαν μια σύγκρουση με τις τελωνειακές αρχές, οι οποίες αρνήθηκαν να εγκαταλείψουν τα έσοδά τους εφαρμόζοντας χαμηλότερους δασμούς (Farole, 2010b). Τα προγράμματα ζώνης στη Σενεγάλη το 1991 χρησίμευσαν κυρίως ως προστατευτική βαλβίδα ασφαλείας στις εγχώριες επιχειρήσεις (Baissac, 2011b). Οι Ζώνες σαφώς δεν αντιμετωπίζουν μόνο οικονομικά εμπόδια αλλά μια ευρεία γκάμα από προκλήσεις. Ποιά είναι εκείνα τα χαρακτηριστικά που τους καθιστούν επιτυχημένες λαμβάνοντας υπόψη τα μαθήματα του παρελθόντος και την αξιολογη πορεία κάποιων στο παρόν όπως στην περίπτωση της Κίνας;

Προκειμένου οι ζώνες να είναι επιτυχείς, τα προγράμματα ζώνης πρέπει να προσαρμόζονται στις ιδιαίτερες καταστάσεις της χώρας υποδοχής και να βασίζονται στα συγκριτικά πλεονεκτήματά της. Όπως αναφέρει ο Zeng (2015) το κλειδί είναι να καταστούν οι ζώνες αναπόσπαστο μέρος της μακροπρόθεσμης αναπτυξιακής στρατηγικής, λαμβανομένης υπόψη την εμπορική βιωσιμότητα, τις αγορές-στόχους και τις επιχειρήσεις, την πορεία ανάπτυξης, τη διαθεσιμότητα των υποδομών, την ικανότητα καινοτομίας όσον αφορά τις δεξιότητες και την τεχνολογία και την περιβαλλοντική βιωσιμότητα. Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό αφού ο

οικονομικός μετασχηματισμός μπορεί να διαρκέσει δεκαετίες. Από την άποψη αυτή, είναι σημαντικό οι υπεύθυνοι για τη χάραξη πολιτικής να αναλάβουν κοινές δράσεις για την προώθηση δράσεων και συντονισμού μεταξύ των διαφόρων φορέων. Οι υπεύθυνοι για τη χάραξη πολιτικής και οι επαγγελματίες τόσο σε κεντρικό όσο και σε τοπικό επίπεδο πρέπει να καταβάλουν συντονισμένες προσπάθειες για:

α) Να καταστούν οι οικονομικές ζώνες αποτελεσματικές για την προσέλκυση ποιοτικών επενδύσεων,

β) Εξασφάλιση της οικονομικής βιωσιμότητας των ζωνών και της απόδοσης θετικών εξωτερικοτήτων, συμπεριλαμβανομένων των καταλυτικών οικονομικών μεταρρυθμίσεων, της διευκόλυνσης της μάθησης, της καινοτομίας, της αναβάθμισης και της διαρθρωτικής αλλαγής,

γ) Εξασφάλιση της βιωσιμότητας των οικονομικών ζωνών από θεσμική, κοινωνική και περιβαλλοντική άποψη.

Σύμφωνα με τον Zeng (2016), προκειμένου οι Ζώνες να ανταποκριθούν στο νέο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον, πρέπει να έχουν τα κάτωθι χαρακτηριστικά:

α) Οι επιτυχείς ζώνες χρησιμοποιούν μια "ολιστική" ή "συστηματική" προσέγγιση. Αυτή η προσέγγιση περιλαμβάνει όλες τις σημαντικές πτυχές για την οικοδόμηση ενός ευνοϊκού βιομηχανικού ή επιχειρηματικού οικοσυστήματος. Πιο συγκεκριμένα, με βάση τις εμπειρίες επιτυχημένων προγραμμάτων ΕΟΖ παγκοσμίως, τα ακόλουθα είναι σημαντικά:

1) Ισχυρή κρατική στήριξη στο πλαίσιο της μακροπρόθεσμης εθνικής αναπτυξιακής στρατηγικής.

2) Ισχυρό νομικό και κανονιστικό πλαίσιο και ισχυρούς θεσμούς, συμπεριλαμβανομένων των αποτελεσματικών υπηρεσιών εξυπηρέτησης.

3) Πρωτότυπος σχεδιασμός για ευρύτερες εθνικές μεταρρυθμίσεις.

4) Μια στρατηγική θέση με υγιή υποδομή.

5) Ισχυρή εμπορική βιωσιμότητα και σημαντικές οικονομικές και κοινωνικές αποδόσεις.

6) Συνειδητοποίηση των πιθανών περιβαλλοντικών προβλημάτων με εκδήλωση ενεργειών άμεσης αντιμετώπισής τους για τη δημιουργία περιβαλλοντικά βιώσιμων επιχειρήσεων.

β) Οι Οικονομικές Ζώνες να καταστούν αναπόσπαστο μέρος μιας μακροπρόθεσμης αναπτυξιακής στρατηγικής. Οι στρατηγικές πρέπει να ενσωματωθούν πλήρως στις εθνικές ή περιφερειακές βιομηχανικές πολιτικές και στις στρατηγικές οικονομικής ανάπτυξης. Χωρίς εξαίρεση, τα προγράμματα ΕΟΖ πρέπει να ενταχθούν στο ευρύτερο πρόγραμμα εθνικής ή περιφερειακής ανάπτυξης. Τα προγράμματα θα πρέπει να σχεδιάζονται έτσι ώστε να συμπληρώνουν και να υποστηρίζουν καλύτερα τα συγκριτικά πλεονεκτήματα, τα οποία θα πρέπει να επικυρωθούν μέσω λεπτομερούς στρατηγικού σχεδιασμού. Αυτό είναι το κλειδί για τη διασφάλιση της μακροπρόθεσμης βιωσιμότητάς τους με βάση την πραγματική ζήτηση της αγοράς (Fruman & Zeng, 2015). Οι εμπειρίες από την Κίνα, την Κορέα, το Ντουμπάι και τη Σιγκαπούρη (όλη η χώρα θα μπορούσε να

αντιμετωπιστεί ως ΕΟΖ) υπερθεματίζουν το σημείο αυτό. Αυτές οι χώρες αντιμετωπίζουν τα προγράμματα ζωνών ως σημαντικό μέσο στην εθνική ή περιφερειακή τους οικονομική και βιομηχανική ανάπτυξη, τα οποία εξασφαλίζουν πολιτική υποστήριξη. Για παράδειγμα, στη Νότια Κορέα, οι εξαγωγές αποτελούσαν πάντα την πρώτη προτεραιότητα κατά τη διαδικασία εκβιομηχάνισης της χώρας και η κυβέρνηση είχε θεσπίσει πολλά μέσα πολιτικής για τη διευκόλυνση των εξαγωγικών βιομηχανιών, ιδίως μέσω των ΕΟΖ.

γ) Δημιουργία υγιών νομικών και θεσμικών πλαισίων με ισχυρή, μακροπρόθεσμη και καλά συντονισμένη κυβερνητική δέσμευση. Απαιτείται ένα προβλέψιμο και διαφανές νομικό και κανονιστικό πλαίσιο για τη διασφάλιση της σαφήνειας των ρόλων και των ευθυνών των εμπλεκόμενων μερών παρέχοντας με αυτό το τρόπο προστασία και ασφάλεια στους επενδυτές. Ένα τέτοιο πλαίσιο βοηθά επίσης να διασφαλιστεί ότι οι ζώνες προσελκύουν τις σωστές επενδύσεις που καθορίζονται με υψηλά επιχειρηματικά, κοινωνικά και περιβαλλοντικά πρότυπα. Ένα σταθερό νομικό πλαίσιο θα προστατεύσει επίσης ζώνες από απρόβλεπτους κινδύνους, όπως πολιτικές υπαναχωρήσεις ή παρεμβάσεις, κερδοσκοπία χρήσης της γης κλπ.

δ) Δημιουργία ελκυστικού επιχειρηματικού περιβάλλοντος, συμπεριλαμβανομένων των αποτελεσματικών δημόσιων υπηρεσιών και των καλών υποδομών. Ένας από τους βασικούς στόχους των προγραμμάτων ζώνης είναι να ξεπεραστούν οι περιορισμοί της επιχειρηματικής δραστηριότητας σε μια οικονομία. Αντί να επικεντρωθούν σε μεγάλο βαθμό σε φορολογικά κίνητρα όπως οι φοροαπαλλαγές, οι ζώνες θα πρέπει να προσπαθήσουν να δημιουργήσουν ένα περιβάλλον ευνοϊκό για τις επιχειρήσεις. Τέτοια προγράμματα πρέπει να παρέχουν καλές υποδομές, όπως η ενέργεια, το νερό, οι δρόμοι και οι τηλεπικοινωνίες. Αυτά τα χαρακτηριστικά των ζωνών στη Σιγκαπούρη, την Κίνα, τη Μαλαισία, την Κορέα και το Ντουμπάι καθιστούν τις ζώνες πολύ ελκυστικές για τους επενδυτές.

ε) Στρατηγικός σχεδιασμός για μια εκ των προτέρων προσέγγιση της έννοιας ζωνών προκειμένου να εγκατασταθούν σε μια χώρα (Farole, 2011b). Χαρακτηριστικό παράδειγμα οι χώρες της Αφρικής που ο σχεδιασμός τους είναι σχετικά προβληματικός γιατί αυτά τα προγράμματα έχουν ξεκινήσει σχετικά πρόσφατα και σίγουρα πιο αργά στην παγκόσμια σκηνή όπου υπάρχει μια ανταγωνιστική αγορά ξένων επενδύσεων. Είναι κρίσιμο τα προγράμματα ζώνης να είναι «δοκιμασμένα» στην αγορά και να ανταποκρίνονται σε συγκεκριμένες επενδυτικές ανάγκες. Η προσέγγιση " build it and they will come" βρίσκει έδαφος όταν υπάρχει τεράστια ζήτηση για επενδύσεις στη χώρα / περιοχή (με ή χωρίς οικονομική ζώνη), όπως στην περίπτωση της Κίνας και των Ηνωμένων Αραβικών Εμιράτων κατά τη δεκαετία 1990 και 2000. Πέραν της σημασίας για τη στρατηγική τοποθέτηση μιας ζώνης, ένας κρίσιμος παράγοντας επιτυχίας είναι μια αυστηρή εκτίμηση της ζήτησης. Το αρχικό πρόγραμμα ζωνών της Σενεγάλης αποτελεί παράδειγμα για τους κινδύνους της αποσύνδεσης του προγραμματισμού και της ζήτησης. Η ζώνη περιλαμβάνει περίπου 600 εκτάρια, αλλά μόνο 69 έχουν χρησιμοποιηθεί και ακόμη και αυτή η περιορισμένη περιοχή είναι αρκετά επαρκής για τις εταιρείες που λειτουργούν εκεί. Ομοίως, η Ελεύθερη Ζώνη Calabar στη Νιγηρία σχεδιάστηκε για να καλύψει 200 εκτάρια γης αλλά έχει μόνο το ένα τέταρτο του χώρου της με ενεργές εταιρείες.

στ) Συνεχής κατάρτιση, καλλιέργεια δεξιοτήτων και ενδυνάμωση του ανθρώπινου δυναμικού. Μία από τις υψηλότερες προτεραιότητες οποιασδήποτε ζώνης είναι η παροχή

προσαρμοσμένης εξειδικευμένης εκπαίδευσης και κατάρτισης που παράγει, αναβαθμίζει και εμβαθύνει τις γνώσεις και τις δεξιότητες. Το ζήτημα αυτό έχει καταστεί αναπόσπαστο μέρος του συνολικού επιχειρηματικού περιβάλλοντος και οι επενδυτές αναγνωρίζουν όλο και περισσότερο τη σημασία του. Μπορούν επίσης να παρασχεθούν ορισμένα κίνητρα πολιτικής για να ενθαρρυνθούν οι επιχειρήσεις να παρέχουν κατάρτιση δεξιοτήτων και επανεκπαίδευση στους υπαλλήλους τους. Όταν ορισμένα ταλέντα δεν είναι διαθέσιμα σε τοπικό επίπεδο, μπορούν να εφαρμοστούν πολιτικές για την προσέλκυση αυτών των δεξιοτήτων από άλλα μέρη της χώρας ή του εξωτερικού.

ζ) Συνεχής τεχνολογική και βιομηχανική μάθηση, καινοτομία, αναβάθμιση. Προκειμένου οι ζώνες να ενισχύσουν την παραγωγικότητά τους και να διατηρήσουν τη μακροπρόθεσμη ανταγωνιστικότητά τους, πρέπει να συμβαδίζουν με την τεχνολογική και βιομηχανική καινοτομία. Προκειμένου οι ζώνες να παραμείνουν βιώσιμες ενόψει των μεταβαλλόμενων οικονομικών αναγκών, είναι σημαντικό να διευκολυνθεί η αναβάθμιση της βιομηχανίας μέσω της προώθησης της τεχνολογικής καινοτομίας/μεταφοράς και των τομέων υψηλής προστιθέμενης αξίας που στοχεύουν σε διαφορετικά στάδια ανάπτυξης. Αυτές οι προσπάθειες περιλαμβάνουν την επέκταση των δαπανών για E&A, ενίσχυση των δεσμών μεταξύ πανεπιστημίων και βιομηχανιών, στήριξη στοχευμένων εκκολαπτηρίων επιχειρήσεων, προσέλκυση ταλέντων (Zhang, 2008).

η) Παροχή στρατηγικής και ισχυρής σύνδεσης. Η σύνδεση μεταξύ των ατόμων, των επιχειρήσεων, των χωρών και των περιφερειών γίνεται ολοένα και περισσότερο κατανοητή ως βασικός παράγοντας για την επίτευξη ανταγωνιστικότητας και μιας βιώσιμης - χωρίς αποκλεισμούς οικονομικής ανάπτυξης. Η συνδεσιμότητα έχει φυσικές και πολιτικές διαστάσεις. Το εμπόριο, η μετανάστευση, η πληροφόρηση, οι μεταφορές και η διαμετακόμιση, η ενέργεια και οι χρηματοοικονομικές ροές αλληλεπιδρούν με περίπλοκο τρόπο. Για να αποτελέσουν τον καταλύτη οι ζώνες χρειάζονται τα εξής: να έχουν ή να συνδέονται με βασικά στοιχεία υποδομής (όπως λιμένες, σιδηρόδρομοι και αυτοκινητόδρομοι) με καλές εφοδιαστικές (logistics) και τελωνειακές υπηρεσίες, να υπάρχει καλός συνδυασμός με τους τοπικούς φορείς που αξιοποιούν τα συγκριτικά πλεονεκτήματα του έθνους ή της πόλης (π.χ. γεωργική επεξεργασία ή ηλεκτρονική), να είναι μέρος της παγκόσμιας αλυσίδας αξίας, να επικεντρωθούν όχι μόνο στις εξαγωγές αλλά και στην εγχώρια αγορά.

θ) Δημιουργία συνδέσεων με την τοπική οικονομία. Παρά τις προηγούμενες επιτυχίες ορισμένων ζωνών μοντέλων "εγκλωβισμού" (ειδικά ζώνες εξαγωγικής μεταποίησης), η επιτυχία των σύγχρονων ζωνών συνδέεται όλο και περισσότερο με την τοπική οικονομία. Οι ζώνες πρέπει να βασίζονται σε τοπικά συγκριτικά πλεονεκτήματα και να έχουν τοπικούς προμηθευτές ως μέρος των αλυσίδων αξίας τους. Σε πολλές χώρες, όπως στην Ινδία, οι ζώνες επικρίνονται συχνά ως «θύλακες» χωρίς μεγάλη σύνδεση με την τοπική οικονομία. Στην Κίνα, οι περισσότερες ζώνες συνδέονται καλά με τις υπάρχουσες τοπικές ομάδες. Κατά συνέπεια, οι ζώνες και τα τοπικά clusters ενισχύονται μεταξύ τους μέσω των δεσμών των επιχειρήσεων. Οι κινεζικές ζώνες ενθαρρύνουν επίσης τους ξένους επενδυτές να δημιουργήσουν κοινοπραξίες με τοπικούς ομολόγους τους. Στην Ταϊβάν και τη Νότια Κορέα, οι κυβερνήσεις ενθαρρύνουν αυτές τις συνδέσεις μέσω τεχνικής βοήθειας και άλλων παρεμβάσεων πολιτικής. Η ελεύθερη ζώνη Masan στη Νότια Κορέα αποτελεί καλό παράδειγμα σε αυτό το θέμα. Σύμφωνα με τον Engman et al (2007), η παροχή "ισότιμης βάσης" στους τοπικούς προμηθευτές κεφαλαίων και ενδιάμεσων αγαθών καθώς και η χρήση μηχανισμών υπεργολαβίας μεταξύ των επενδυτών ζώνης με τους τοπικούς παραγωγούς

δημιουργούν πολύ θετικά για την οικονομία αποτελέσματα. Σε συνδυασμό με τις εμπορικές και επενδυτικές μεταρρυθμίσεις, τα μέτρα αυτά συμβάλλουν στη δημιουργία ισχυρών δεσμών μεταξύ των ξένων πολυεθνικών επιχειρήσεων και της τοπικής οικονομίας.

ι) Καλή ισορροπία μεταξύ της βιομηχανικής και της κοινωνικής/αστικής ανάπτυξης. Οι επιπτώσεις των ζωνών στις κοινωνίες υπερβαίνουν κατά πολύ την οικονομική αποτελεσματικότητα. Τα προγράμματα ζώνης είναι απίθανο να επιτύχουν εάν δεν προσφέρουν ευκαιρίες για ποιοτική απασχόληση και αναβάθμιση του προσωπικού, δεν παραβλέπουν την περιβαλλοντική βιωσιμότητα ή εάν αντλούν το ανταγωνιστικό τους πλεονέκτημα από την εκμετάλλευση των εργαζομένων με χαμηλό εισόδημα. Η ποιότητα και το κόστος της στέγασης, των υπηρεσιών υγείας, της σχολικής φοίτησης καθώς και των περιπτώσεων εγκληματικότητας είναι οι κυριότερες ανησυχίες για κάθε ομάδα εργαζομένων. Για τους εργαζομένους οι ψυχαγωγικές ανέσεις, η καθαριότητα του περιβάλλοντος και η κατάσταση της φυσικής υποδομής (π.χ. μεταφορές και τηλεπικοινωνίες) είναι επίσης πολύ σημαντικές (Yusuf and Nabeshima, 2006).

ια) Δημιουργία συστήματος παρακολούθησης και αξιολόγησης. Παρά τις θετικές επιπτώσεις των επιτυχημένων ΕΟΖ, τα προγράμματα αυτά ενέχουν πολύ δαπανηρές και επικίνδυνες προσπάθειες. Αυτό απαιτεί ένα αυστηρό σύστημα παρακολούθησης και αξιολόγησης για την τακτική παρακολούθηση και αξιολόγηση των επιδόσεών τους. Ελλείψει ενός τέτοιου συστήματος, οι ΕΟΖ ενδέχεται να αποκλίνουν από τους αρχικούς τους στόχους. Για να εξασφαλιστεί η αποτελεσματικότητα της πολιτικής, είναι σημαντικό να αξιολογηθεί η οικονομική σκοπιμότητα των ζωνών πριν από τη σύστασή τους και τα αποτελέσματα μετά τη σύστασή τους καθώς και τα κίνητρα θα πρέπει να σχεδιάζονται έτσι ώστε να ταιριάζουν με τις επιδόσεις τους. Επιπλέον, βάσει της εμπειρίας της Νότιας Κορέας, όπου μετά την αρχική επιτυχία, δημιουργήθηκαν πολλές ζώνες χωρίς την απαιτούμενη επιχειρηματική ζήτηση, ίσως είναι απαραίτητο να υπάρχουν κανόνες για το κλείσιμο ενός προγράμματος ζώνης που δεν ανταποκρίνεται στις προσδοκίες.

ιβ) Αντιμετώπιση ζητημάτων περιβάλλοντος και βιωσιμότητας. Στο θέμα αυτό πρωτοστατούν τα Οικολογικά Βιομηχανικά Πάρκα (ΟΙ.ΒΙ.Π). Τα πάρκα αυτά καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα δράσεων που οδηγούν σε πιο βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη. Μπορούν να συμβάλουν στη μείωση του λειτουργικού κόστους και των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου με αποτέλεσμα τη καθαρότερη παραγωγή. Ένα πρόσφατο έργο της Παγκόσμιας Τράπεζας στο Μπαγκλαντές είχε ως στόχο την ανάπτυξη ενός οδικού χάρτη για την ανάπτυξη χαμηλών εκπομπών άνθρακα και το σχεδιασμό ενός βέλτιστου πλαισίου πολιτικής για τη διευκόλυνση της ζώνης εξαγωγικής μεταποίησης Chittagong (CEPZ). Στη δεκαετία του 1990, χώρες όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες, η Ιαπωνία και ο Καναδάς άρχισαν να ενσωματώνουν εν μέρει ή πλήρως την έννοια των ΟΙ.ΒΙ.Π. στο σχεδιασμό βιομηχανικών ζωνών. Στη δεκαετία του 2000, η Ιαπωνία, η Κίνα και η Νότια Κορέα ενίσχυσαν τις προσπάθειές τους για την υποστήριξη των πάρκων αυτών με εθνικές πολιτικές ως μέσο ενίσχυσης της παγκόσμιας ανταγωνιστικότητάς τους.

4.2 Χώρες της Ε.Ε.

4.2.1 Παραδείγματα Χωρών εντός της Ε.Ε.

Στην Ευρωπαϊκή Ένωση, πολλές βιομηχανικές ζώνες χαρακτηρίζονται ως ελεύθερες ζώνες ή ζώνες ελεύθερου εμπορίου. Ζώνες όπως η de Zona Franca της Βαρκελώνης ή η Ελεύθερη Ζώνη Shannon ιδρύθηκαν πριν από πολλά χρόνια και ήταν πολύ επιτυχημένες στην προσέλκυση επενδύσεων. Ο αντίκτυπός τους στην τοπική οικονομική ανάπτυξη υπήρξε - και εξακολουθεί να είναι - σημαντικός. Με την πάροδο των ετών αυτό που διαπιστώνεται στις ζώνες της Ε.Ε. είναι ότι τα φορολογικά κίνητρα δεν αποτελούν πλέον το κύριο χαρακτηριστικό. Η έμφαση δίδεται σε μια περισσότερο προσανατολισμένη παροχή υπηρεσιών προστιθέμενης αξίας παρά στα φορολογικά και άλλα οικονομικά κίνητρα. Οι λόγοι για αυτό, μπορούν να αναζητηθούν αρχικά στο γεγονός ότι οι παρασχεθείσες υπηρεσίες πρέπει να παραμείνουν ανταγωνιστικές σε μια παγκόσμια οικονομία. Ουσιαστικά, το προϊόν σε μια Ζώνη απαιτεί συνεχή αναβάθμιση ώστε να ανταποκρίνεται τις διαφοροποιημένες ανάγκες των καταναλωτών. Δεύτερον, η πολιτική της Ευρωπαϊκής Επιτροπής έχει δημιουργήσει ίσους όρους ανταγωνισμού για τις κρατικές ενισχύσεις σε ιδιωτικές επιχειρήσεις (United Nations - ESCAP, 2005).

Εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 74 ελεύθερες ζώνες (που περιλαμβάνουν τα είδη: Ελεύθερες Ζώνες Εμπορίου, Ζώνες Εξαγωγικής Μεταποίησης, Ειδικές Οικονομικές Ζώνες και Βιομηχανικές Ζώνες) ορίζονται στον κοινοτικό τελωνειακό κώδικα. Η πλειονότητα των ζωνών λειτουργούν ως Ελεύθερες Ζώνες Εμπορίου με κύρια ενασχόληση την συσκευασία / επανασυσκευασία και την αποθήκευση εισαγομένων προϊόντων και πολύ λίγες αφορούν Ζώνες που εμπλέκονται στην διαδικασία κατασκευής ή παραγωγής προϊόντων. Επειδή πολλές εδράζονται σε λιμάνια, είναι συνήθως υπό τον έλεγχο των εκάστοτε λιμενικών και τελωνειακών αρχών. Αναφορικά με τα παρεχόμενα κίνητρα, οι εξαιρέσεις πέραν των τελωνειακών ρυθμίσεων μπορούν να περιλαμβάνουν υπηρεσίες όπως επιχορηγήσεις που παρέχονται για έρευνα - ανάπτυξη και προηγμένες υποδομές. Εντούτοις, μπορεί να προσφερθούν φορολογικά κίνητρα, τα οποία ενδέχεται, ιδίως σε περιφερειακό επίπεδο, να νοθεύσουν τον ανταγωνισμό. Ως εκ τούτου, το εφαρμοζόμενο φορολογικό καθεστώς πρέπει να συμμορφώνεται με τους κανόνες για την εσωτερική αγορά και τις κρατικές ενισχύσεις.

Όσον αφορά τις τελωνειακές ρυθμίσεις, ο εκσυγχρονισμένος κοινοτικός τελωνειακός κώδικας, μπορεί επίσης να έχει επιπτώσεις στις ελεύθερες ζώνες στις οποίες επί του παρόντος δεν υπάρχει φυσικός έλεγχος των εμπορευμάτων που εξέρχονται και εισέρχονται στη ζώνη. Το ζητούμενο είναι η βελτιστοποίηση των τελωνειακών διαδικασιών μεταξύ των κρατών μελών αλλά και η επαρκής ρυθμιστική εποπτεία σε τέτοιες ζώνες για την αποφυγή θεσμικών προβλημάτων και φαινομένων οργανωμένου εγκλήματος. Παρακάτω παρατίθεται ο πίνακας με τις υφιστάμενες ελεύθερες ζώνες των κρατών - μελών της Ε.Ε, αναλύοντας ορισμένες σημαντικές περιπτώσεις εξ αυτών (Library of the European Parliament, 2013).

Κράτος Μέλος	Ελεύθερη Ζώνη
Αυστρία	Καμία
Βέλγιο	Καμία
Βουλγαρία	1. Free Zone Bourgas Plc 2. Free Zone Vidin Plc

	<ol style="list-style-type: none"> 3. Free Zone Dragoman Plc 4. Free Zone Plovdiv Plc 5. Free Zone Rousse Plc 6. Free Zone Svilengrad Plc
Κροατία	<ol style="list-style-type: none"> 1. Slobodna zona Zagreb 2. Slobodna zona Luka Rijeka 3. Krapinsko - zagorska 4. Podunavska Vukovar 5. Slobodna zona Osijek 6. Splitsko - dalmatinska 7. Slobodna zona luke Ploče 8. Slobodna zona luke Pula 9. Slobodna zona luke Rijeka 10. Slobodna zona luke Split
Κύπρος	Customs Headquarters Customs & Excise Department, Customs Warehousing & Free Zones Section
Τσέχικη Δημοκρατία	<ol style="list-style-type: none"> 1. Free zone Ostrava akciová 2. GRADDO, a.s., U Bulhara 3. Free zone Pardubice a.s,Pardubice 4. Merka Spedition, s. r.o. 5. ESCES spol. s r.o. 6. SPEDQUICK s. r.o. 7. B.F.C.W. Logistics s.r.o
Δανία	SKAT Copenhagen
Εσθονία	<ol style="list-style-type: none"> 1. Muuga Free Zone 2. Sillamäe Free Zone 3. Paldiski free zone
Φινλανδία	<ol style="list-style-type: none"> 1. Hangan Vapaasatama (Hanko Freeport) 2. Oulun Vapaasatama (Oulu Freeport)
Γαλλία	<ol style="list-style-type: none"> 1. Free Zone of Verdon – Port de Bordeaux 2. Zone franche de Guyane
Γερμανία	<ol style="list-style-type: none"> 1. Freeport of Bremerhaven 2. Freeport of Cuxhaven
Ελλάδα	<ol style="list-style-type: none"> 1. Free zone of Piraeus 2. Free zone of Thessaloniki 3. Free Zone of Heraclion 4. Free Zone of Platigiali, Astakos Etol/nias
Ουγγαρία	Customs free zone Záhony
Ιρλανδία	Shannon Free Zone
Ιταλία	<ol style="list-style-type: none"> 1. Free Zone of Trieste 2. Free Zone of Venice
Λετονία	<ol style="list-style-type: none"> 1. Freeport of Riga 2. Liepaja Special Economic Zone 3. Freeport of Ventspils 4. Rezekne Special Economic Zone
Λιθουανία	<ol style="list-style-type: none"> 1. Free zone Vingės logistika 2. Free zone Ad rem lez 3. Free zone Vingės transsphere logistika 4. Free zone Transekspedicija

	<ol style="list-style-type: none"> 5. Free zone Vingės terminalas 6. Free zone Ormina 7. Free zone Vilniaus tranzitas 8. Free zone Vilniaus transimeksa 9. Free zone Premuita 10. Free zone Rikusta 11. Free zone Lavisos koncernas 12. Free zone Aviacijos paslaugu centras
Λουξεμβούργο	Luxembourg Free Port
Μάλτα	Malta Freeport Terminals Ltd
Ολλανδία	Καμία
Πολωνία	<ol style="list-style-type: none"> 1. Portu Lotniczego im. Fryderyka 2. Gliwicach ul. 3. Gminie Terespol 4. Szczecinie 5. Świnoujściu 6. Gdańsku 7. Mszczonowie w województwie
Πορτογαλία	Free Zone of Madeira - Caniçal
Ρουμανία	<ol style="list-style-type: none"> 1. Free zone Curtici Arad 2. Free zone Galati 3. Free zone Giurgiu 4. Free zone Braila 5. Free zone Sulina 6. Free zone Constanta Sud si Basarabi
Σλοβακία	Καμία
Σλοβενία	Luka Koper – Prosta cona Koper
Ισπανία	<ol style="list-style-type: none"> 1. Free Zone of Barcelona 2. Free Zone of Cádiz 3. Free Zone of Vigo 4. Free Zone of Las Palmas de Gran Canaria 5. Free Zone of Sevilla 6. Free Zone of Santander 7. Free Zone of Tenerife
Σουηδία	Καμία
Ηνωμένο Βασίλειο	Καμία

Πίνακας 9 : Οι ελεύθερες ζώνες που λειτουργούν στο τελωνειακό έδαφος της Ένωσης, όπως κοινοποιήθηκαν από τα κράτη μέλη στην Επιτροπή (με στοιχεία 29/9/17) Πηγή: Στοιχεία Ευρωπαϊκής Επιτροπής και επεξεργασία συγγραφέα

Ελεύθερη Ζώνη Shannon

Η ζώνη επεξεργασίας χωρίς δασμούς Shannon είναι ένα επιχειρηματικό πάρκο που βρίσκεται στη δυτική ακτή της Ιρλανδίας. Ιδρύθηκε το 1959 από την ιρλανδική κυβέρνηση για να υποστηρίξει το κοντινό διεθνές αεροδρόμιο Shannon την εποχή των αεριοθωμένων κινητήρων. Η ενισχυμένη τεχνολογία των αερομεταφορών κατέστησε περιττή τις υπερατλαντικές πτήσεις για ανεφοδιασμό με καύσιμα στο Shannon, γεγονός που απείλησε

την οικονομία της περιοχής. Ως εκ τούτου, δημιουργήθηκε μια υπηρεσία περιφερειακής ανάπτυξης για την προσέλκυση ξένων επιχειρήσεων και τη δημιουργία απασχόλησης. Σήμερα ονομάζεται Shannon Development και καλύπτει την ευρύτερη περιοχή Shannon. Ο οργανισμός αυτός εξακολουθεί να έχει την αρχική του αναπτυξιακή αποστολή, αλλά τώρα επιδιώκει επίσης να αυξήσει την κυκλοφορία στο αεροδρόμιο Shannon (ο οποίος πρόσφατα συγχωνεύθηκε με την Shannon Development αφού αντιμετώπισε οικονομικές δυσκολίες).

Η Ζώνη παρέχει ειδικά κίνητρα πέραν των τακτικών φορολογικών κινήτρων που προσφέρονται στην Ιρλανδία. Τα πρόσθετα κίνητρα που προσφέρονται περιλαμβάνουν την απαλλαγή του ΦΠΑ από τα εισαγόμενα εμπορεύματα, συμπεριλαμβανομένων των αγαθών που χρησιμοποιούνται για την παραγωγή, εφόσον εξάγεται το 75% των παραγόμενων προϊόντων. Επιχορηγήσεις είναι διαθέσιμες για εταιρείες (π.χ. για την υποστήριξη της E&A και της κατάρτισης του προσωπικού). Οι εταιρείες που δικαιούνταν να λειτουργήσουν στη ζώνη αρχικά επωφελήθηκαν από ένα φορολογικό συντελεστή 10%, κρατική ενίσχυση που ενέκρινε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή το 1998. Ωστόσο, από το 2005, η ζώνη ακολουθεί το ποσοστό 12,5% που ισχύει σε ολόκληρη την Ιρλανδία. Για να επωφεληθούν από αυτά τα κίνητρα, οι εταιρείες χρειάζονται άδεια εκμετάλλευσης βάσει του νόμου του 1958. Τα κριτήρια επιλογής για επιλέξιμες εταιρείες περιλαμβάνουν τη δημιουργία θέσεων απασχόλησης και τον προσανατολισμό στις εξαγωγές.

Σήμερα, η οικονομική παραγωγή προσανατολίζεται κυρίως στον τομέα των υπηρεσιών, αντιπροσωπεύοντας το 64% της οικονομικής δραστηριότητας της ζώνης. Το 2008, περισσότερες από 100 εταιρείες λειτουργούσαν στην περιοχή και απασχολούσαν περίπου 7200 άτομα, με επιχειρηματικές δραστηριότητες από εξυπηρέτηση πελατών μέχρι κεντρικά γραφεία μεγάλων εταιρειών. Οι έρευνες δείχνουν ότι οι αμερικανικές επενδύσεις στον τομέα της μεταποίησης είναι υψηλότερες εάν ο δείκτης εταιρικής φορολογίας της Ιρλανδίας κυμαίνεται σε χαμηλά επίπεδα. Ως εκ τούτου, η ζώνη Shannon είναι η πρωταρχική πύλη της Ιρλανδίας για την είσοδο των άμεσων ξένων επενδύσεων με σημαντικές οικονομικές επιπτώσεις. Ωστόσο, όσον αφορά τη μέτρηση του συνολικού αντίκτυπου της ζώνης στην ιρλανδική οικονομία, άλλοι ισχυρίζονται ότι είναι δύσκολο να προσδιοριστούν οι επιπτώσεις.

Το μεγαλύτερο επίτευγμα της ζώνης μπορεί να θεωρηθεί ότι χρησίμευσε ως προπομπός για την ανάπτυξη άλλων Ελεύθερων Ζωνών, συμπεριλαμβανομένων εκείνων στην Ασία. Οι οικονομολόγοι υποστηρίζουν επίσης ότι τα κίνητρα, που σε μεγάλο βαθμό δεν διαφέρουν από αυτά που προσφέρονται στην υπόλοιπη ιρλανδική οικονομία, δεν αποτελούν πλέον το κύριο δέλεαρ για τις επιχειρήσεις. Αντίθετα, τώρα προσελκύονται περισσότερο από άλλες υπηρεσίες που προσφέρονται στην περιοχή (συμπεριλαμβανομένου του καλά εκπαιδευμένου προσωπικού και του οργανισμού Shannon Development).

Ελεύθερη Ζώνη Madeira

Το Διεθνές Επιχειρηματικό Κέντρο της Μαδέρας ιδρύθηκε στις αρχές της δεκαετίας του 1980 για να προσελκύσει επενδύσεις και εγκρίθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή μετά την προσχώρηση της Πορτογαλίας στην Κοινότητα το 1987. Η ζώνη δημιουργήθηκε για να τονώσει την ανάπτυξη στη Μαδέρα, μια περιοχή φτωχότερη σε σχέση με την ηπειρωτική Πορτογαλία και βρίσκεται σε ευνοϊκή τοποθεσία για το εμπόριο μεταξύ της Πορτογαλίας και των αφρικανικών ακτών.

Η Μαδέρα επωφελείται από το καθεστώς μιας αυτόνομης περιφέρειας, με δικό της εκλεγμένο κοινοβούλιο και διοίκηση, αλλά οι περισσότεροι πορτογαλικοί νόμοι ισχύουν. Πολλές εξουσιοδοτήσεις για περιφερειακές μειώσεις φόρων δόθηκαν από την Επιτροπή, αναγνωρίζοντας ότι οι επιχειρήσεις που είναι εγκατεστημένες στην εξόχως απόμακρη αυτή περιφέρεια, χρειάζονται βοήθεια για να ξεπεράσουν τα διαρθρωτικά τους μειονεκτήματα. Οι ρυθμίσεις αυτές θα λειτουργούν μέχρι το τέλος του 2020. Τα κίνητρα που προσφέρονται στις εταιρείες που λειτουργούν στο πλαίσιο αυτού του καθεστώτος περιλαμβάνουν τη δυνατότητα μη πληρωμής φόρων για πληρωμές τόκων υπό ορισμένους όρους και φόρων για δαπάνες E&A ύψους έως και 1,5 εκατ. Ευρώ. Για τις μη πορτογαλικές εταιρείες που εγκαθίστανται στην περιοχή, ο συντελεστής εταιρικού φόρου δεν υπερβαίνει το 5%.

Για να είναι επιλέξιμες για τα εν λόγω κίνητρα, οι εταιρείες πρέπει να δημιουργήσουν μία έως πέντε θέσεις εργασίας κατά το πρώτο εξάμηνο και απαιτείται ελάχιστη επένδυση 75.000 ευρώ σε στοιχεία ενεργητικού κατά τα πρώτα δύο έτη δραστηριότητας. Με την έγκριση του πορτογαλικού κρατικού προϋπολογισμού για το 2012, έχουν καταργηθεί ορισμένα άλλα φορολογικά κίνητρα, όπως η προηγούμενη απαλλαγή από τον φόρο ακίνητης περιουσίας και ο φόρος εταιρικού και προσωπικού εισοδήματος στα πιστωτικά (χρηματοπιστωτικά) ιδρύματα. Ο κανονικός συντελεστής ΦΠΑ στο πλαίσιο του καθεστώτος αυξήθηκε από 16% σε 22% και ο χαμηλότερος μειωμένος συντελεστής αυξήθηκε από 4% σε 5%.

Από τους τέσσερις τομείς της ζώνης, τη Βιομηχανική Ζώνη Ελευθέρων Συναλλαγών, το Διεθνές Ναυτιλιακό Μητρώο, το Διεθνές Κέντρο Υπηρεσιών και το Διεθνές Κέντρο Χρηματοοικονομικών Υπηρεσιών, οι δύο τελευταίοι φαίνεται να είναι οι πιο επιτυχημένοι. Ωστόσο, καθώς ο χρηματοπιστωτικός τομέας εξαιρείται πλέον ρητά από το καθεστώς παροχής κινήτρων, ο τομέας αυτός ολοκληρώθηκε το 2011. Σήμερα, οι επιχειρήσεις που λειτουργούν με επιτυχία είναι κυρίως πάροχοι υπηρεσιών, με δραστηριότητες από διαχείριση - διοίκηση έως συμβουλευτική υποστήριξη. Ενώ χρειάστηκε αρκετός χρόνος για να εδραιωθεί η ελεύθερη ζώνη, ο αριθμός των αδειοδοτημένων διεθνών εταιρειών παροχής υπηρεσιών αυξήθηκε από 188 το 1990 σε 2900 το 2009 και ορισμένοι πολιτικοί πιστεύουν ότι η Ζώνη αύξησε το ΑΕΠ του νησιού κατά 20-30%. Ωστόσο, μετά την έγκριση του πορτογαλικού προϋπολογισμού για το 2012, περισσότερες από 100 επιχειρήσεις εγκατέλειψαν την Ελεύθερη Ζώνη. Παράλληλα, ορισμένοι αναλυτές αμφισβητούν τη χρήση των διαρθρωτικών ταμείων της ΕΕ και το αυξανόμενο χρέος της Μαδέρας.

Ειδική Οικονομική Ζώνη Κατοβίτσε

Το 1995 ιδρύθηκε η πρώτη Πολωνική Ελεύθερη Ζώνη στο πλαίσιο του πολωνικού συστήματος ειδικών οικονομικών ζωνών, ένα πρόγραμμα που ξεκίνησε από την εθνική κυβέρνηση για την επιτάχυνση της ανάπτυξης σε 14 καθορισμένες περιοχές. Το 1996 ιδρύθηκε η Ειδική Οικονομική Ζώνη του Κατοβίτσε - Katowice (KSEZ), που αποτελείται από 35 διαφορετικές τοποθεσίες σε τέσσερις υποζώνες. Η επιτάχυνση της ανάπτυξης είχε γίνει ιδιαίτερα σημαντική σε αυτό το παλιό βιομηχανικό κέντρο της Πολωνίας καθώς η απασχόληση στα ανθρακωρυχεία μειώθηκε. Η αποκεντρωμένη προσέγγιση της Πολωνίας στην ανάπτυξη έγινε πιο έντονη κατά την προσχώρηση στην ΕΕ το 2004.

Η KSEZ ιδρύθηκε με το νόμο του 1994 για τις ειδικές οικονομικές ζώνες (τροποποιημένο το 2008 για συμμόρφωση με τους κανόνες περί κρατικών ενισχύσεων της ΕΕ) έως το τέλος του 2020. Οι ενισχύσεις υπό μορφή φορολογικών ελαφρύνσεων προσφέρονται στις εταιρείες και

υπολογίζονται με βάση τις επενδυτικές δαπάνες (με φορολογική ελάφρυνση έως και 40%) και τις δημιουργηθείσες θέσεις εργασίας (και πάλι 40% φορολογική ελάφρυνση του συνολικού κόστους εργασίας για νέες θέσεις εργασίας που δημιουργήθηκαν μέσα στα δύο πρώτα έτη). Και οι δύο αυτές παροχές αυξάνονται για εταιρείες μεσαίου μεγέθους (επιπλέον 10%) και μικρές (επιπλέον 20%).

Εκτός από αυτά τα φορολογικά κίνητρα, η Katowice Development Corporation παρέχει πρόσθετες υπηρεσίες όπως μεσολάβηση στην αγορά ακινήτων, υπηρεσίες για την υποστήριξη των επενδυτών, επένδυση σε ανθρώπινους πόρους - κατάρτιση και ενοικίαση γραφείων και αποθηκευτικού χώρου. Ενώ οι άλλες πολωνικές περιφέρειες που εμπλέκονται στο πρόγραμμα της ειδικής οικονομικής ζώνης, λέγεται ότι αντιμετώπισαν αρκετές αρνητικές επιπτώσεις, όπως η υποκατάσταση της οικονομικής δραστηριότητας, η KSEZ θεωρείται μία από τις πιο επιτυχημένες ελεύθερες ζώνες της Πολωνίας, επιτυχία που εκτείνεται πέρα από την περιοχή σύμφωνα με ορισμένους αναλυτές. Μέχρι το 2008, δημιουργήθηκαν περισσότερες από 200 εταιρείες στην περιοχή.

	Ελεύθερη Ζώνη Shannon	Ελεύθερη Εμπορική Ζώνη Μαδέρα	Ειδική Οικονομική Ζώνη Κατοβίτσε
Χώρα	Ιρλανδία	Πορτογαλία	Πολωνία
Έτος ίδρυσης	1959	1980	1996
Έκταση (km ²)	2,43	798	20
Αριθμός εταιρειών	> 100	2900	> 200
Αριθμός υπαλλήλων	7200	1600	9000
Κύρια Φορολογικά Κίνητρα	10% Φόρος εισοδήματος εταιρειών (εφαρμόζεται μέχρι το 2005, τώρα Ιρλανδία 12,5%), απαλλαγή από τον ΦΠΑ	Μέγιστος 5% Εταιρικός φόρος εισοδήματος, μέγιστος ΦΠΑ 22%	Φορολογικές ελαφρύνσεις μέχρι 40% του επενδυτικού κόστους και του κόστους εργασίας των 2 πρώτων επιχειρησιακών ετών
Τύπος Ζώνης	Τύπος II	Τύπος I	Τύπος I

Πίνακας 10 : Σύγκριση Ορισμένων Ευρωπαϊκών Οικονομικών Ζωνών Πηγή: Library of the European Parliament, 2013.

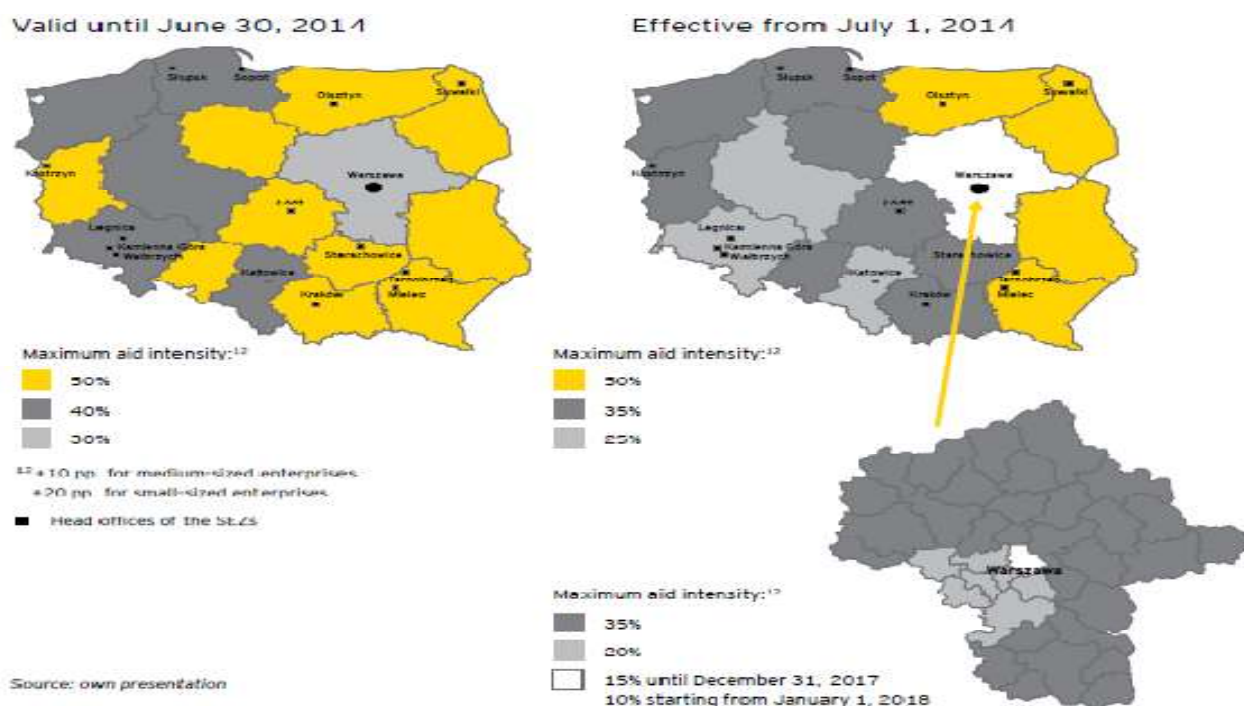
Πολιτική των Ειδικών Οικονομικών Ζωνών στη Πολωνία

Οι Ειδικές Οικονομικές Ζώνες είναι ένα από τα κύρια μέσα που χρησιμοποιούνται για την προσέλκυση ξένων επενδύσεων στην Πολωνία. Έχουν λειτουργήσει για σχεδόν 18 χρόνια και κατά τη διάρκεια αυτών των ετών έχουν αναπτυχθεί πολύ εκτεταμένα. Μέχρι την 31η Δεκεμβρίου 2012, το ποσό των κεφαλαιουχικών δαπανών που πραγματοποιήθηκαν στις ΕΟΖ έφτασαν τα 20,4 δισεκατομμύρια ευρώ όπως βλέπουμε στον κάτωθι πίνακα (EYGM,2013). Οι μεγαλύτερες δαπάνες πραγματοποιήθηκαν στην ΕΟΖ Κατοβίτσε (πάνω από 4,6 δισ. ευρώ), στην ΕΟΖ Wałbrzych (πάνω από 3,4 δισ. ευρώ) και στην ΕΟΖ Łódź SEZ (άνω των 2,3 δισ. ευρώ).

SEZ	Total SEZ area (h.a)	Number of permits	Number of cities/communes		Capital expenditures amount (MEUR)	Number of new jobs	Number of jobs maintained
Kamienna Góra	367.14	50	7	8	442	4,545	245
Katowice	2,004.83	227	21	18	4,665	38,037	11,897
Kostrzyńsko-Słubicka	1,454.47	130	7	27	1,124	13,443	6,701
Kraków	558.72	77	8	13	425	6,398	3,174
Legnica	1,059.26	56	5	8	1,306	9,311	254
Łódź	1,276.63	163	22	25	2,376	19,085	6,836
Mielec	1,246.00	160	14	9	1,342	17,153	3,701
Pomorska	1,323.23	91	12	11	1,741	11,985	3,551
Słupsk	824.35	50	5	8	280	2,800	832
Starachowice	612.91	72	5	10	391	3,009	3,215
Suwałki	342.77	65	4	3	377	5,093	195
Tarnobrzeg	1,632.31	144	10	26	1,753	20,635	9,388
Wałbrzych	2,212.20	106	16	31	3,476	25,609	6,703
Warmińsko-Mazurska	914.51	66	11	15	739	8,224	4,392
TOTAL	15.829.33	1,545	147	212	20.436	186.287	61.164

Πίνακας 11 : Οι ΕΟΖ στη Πολωνία Πηγή: ΕΥΓΜ, 2013

Η ΕΟΖ στη Κατοβίτσε είναι από την αρχή ο ηγέτης όσον αφορά το ποσό των κεφαλαιουχικών δαπανών. Για μικρό χρονικό διάστημα, οι ΕΟΖ Mielec ή Legnica κατέχουν τη δεύτερη θέση, αλλά από το 2006 η ΕΟΖ Wałbrzych ήταν η δεύτερη δύναμη σε όρους ύψους των κεφαλαιουχικών δαπανών. Έως τις 31 Δεκεμβρίου 2012, πάνω από 186 χιλιάδες νέες θέσεις απασχόλησης δημιουργήθηκαν σε όλες τις ΕΟΖ και διατηρήθηκαν πάνω από 85.000 θέσεις εργασίας ως αποτέλεσμα νέων επενδύσεων.

Εικόνα 10 : Ύψος Κρατικών Ενισχύσεων στη Πολωνία Πηγή: ΕΥΓΜ, 2013

Ο μεγαλύτερος αριθμός νέων θέσεων απασχόλησης έχουν δημιουργηθεί στο Κατοβίτσε (περίπου 38 χιλιάδες) και Wałbrzych ΕΟΖ (πάνω από 25 χιλιάδες). Μετά την απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, αρχής γενομένης από την 1η Ιουλίου 2014, οι κατευθυντήριες γραμμές για τις εθνικές περιφερειακές ενισχύσεις θα αντικατασταθούν από τις κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με την περιφερειακή κρατική ενίσχυση για την περίοδο 2014-2020. Η κύρια αλλαγή είναι η μειωμένη ένταση ενίσχυσης σχεδόν σε ολόκληρη την Ευρώπη, συμπεριλαμβανομένης της Πολωνίας, όπως παρουσιάζεται στους παραπάνω χάρτες.

Αστικές Ελεύθερες Ζώνες στη Γαλλία (Zone Franche Urbaine)

Ανάλογα με το πού δημιουργείται μια επιχείρηση στη Γαλλία και το είδος της επιχείρησης, ενδέχεται οι ιδιοκτήτες να μην είναι υπόχρεοι στη πληρωμή φόρων. Το σύστημα αυτό, το οποίο δημιουργήθηκε στη δεκαετία του 1990 για να βοηθήσει στην καταπολέμηση της ανεργίας στις αστικές περιοχές, αποκαλείται "Zone Franche Urbaine" (Αστική Ελεύθερη Ζώνη). Σε αυτές τις απαλλαγμένες από φόρους ζώνες, οι εταιρείες που εμπορεύονται δεν έχουν εταιρικό φόρο και σε ορισμένες περιπτώσεις έχουν μειωμένους φόρους μισθωτών υπηρεσιών για τα πρώτα πέντε χρόνια. Δημιουργήθηκαν αρκετές τέτοιου είδους ζώνες στη Γαλλία. Επιπλέον, ανάλογα με την επιχείρηση, ορισμένες περιφέρειες στη Γαλλία δίνουν επίσης κίνητρα σε νεοσύστατες επιχειρήσεις.

Οι παραπάνω Ζώνες απορρέουν από μια πολιτική υπέρ της αστικής ανάπτυξης που στοχεύει στην αύξηση της εγκατάστασης επιχειρήσεων σε περιοχές με υψηλή προτεραιότητα, ιδίως λόγω του υψηλού ποσοστού ανεργίας σε τοπικό επίπεδο. Όλες οι εταιρείες που εγκαθίστανται σε τέτοιες περιοχές και προσλαμβάνουν τοπικούς εργαζόμενους μπορούν να επωφεληθούν από φορολογικές απαλλαγές, ανεξάρτητα από το νομικό τους καθεστώς. Οι συνήθεις απαιτήσεις σε τέτοιες ζώνες είναι: α) η δραστηριότητα της εταιρείας να είναι βιομηχανική, εμπορική ή βιοτεχνική, β) να απασχολεί περισσότερους από 50 εργαζόμενους, γ) τα έσοδα από πωλήσεις να είναι κάτω 10 εκατ. Ευρώ, δ) να ανήκει το λιγότερο 25% σε άλλη εταιρεία η οποία απασχολεί περισσότερους από 250 εργαζομένους. Τα παρεχόμενα κίνητρα είναι τα κάτωθι:

Ελαφρυντικά Φορολογικά Μέτρα	Αστικές Ελεύθερες Ζώνες
Προσωπικό / Εταιρικό Εισόδημα	Φοροαπαλλαγή
Εδαφική Οικονομική Συνεισφορά	Φοροαπαλλαγή
Φόρος Ακινήτων	Φοροαπαλλαγή για τα κτίρια εντός της ζώνης
Έξοδα Εγγραφών	Μείωση του τέλους εγγραφής για την απόκτηση υπεραξίας και πελατειακής βάσης
Άλλα Μέτρα	1) Φοροαπαλλαγή για τη δημιουργία γραφείου " Ile de France ". 2) Μείωση του ετήσιου φόρου του γραφείου " Ile de France ".

Πίνακας 12 : Κίνητρα στις Αστικές Ελεύθερες Ζώνες στη Γαλλία
Πηγή: <http://www.delcade.com/french-tax/tax-free-zones-tfz-2/>

Σύμφωνα με τον ΟΕCD (2015) οι ευαίσθητες αστικές ζώνες και τα μέτρα ζωνών για την ενθάρρυνση της οικονομικής ανάπτυξης ορισμένων περιοχών στη Γαλλία (περιοχές αστικής αναγέννησης και αστικές ελεύθερες από φόρους ζώνες) καταργήθηκαν και αντικαταστάθηκαν από τις Quartiers Prioritaires (Περιοχές Προτεραιότητας) που είναι εξατομικευμένες συμβάσεις κράτους-δήμων από την 1η Ιανουαρίου 2015. Το νέο αστικό πρόγραμμα αναγέννησης θα παρέχει 5 δισεκατομμύρια ευρώ για 200 συνοικίες στη περίοδο 2014-2024. Το ζητούμενο είναι η πλήρης αναθεώρηση της πολιτικής της διάκρισης με γεωγραφικά κριτήρια, εξασφαλίζοντας ότι η δημοτική πολιτική χαρακτηρίζεται από διαφάνεια και στόχο-προσήλωση σε δράσεις εκπαίδευσης. Ίσως απαιτούνται πιο ριζοσπαστικές μεταρρυθμίσεις που αποσκοπούν στην πρόληψη του στίγματος που δημιουργείται σε μια ζώνη, αντικαθιστώντας τις πολιτικές που στοχεύουν απευθείας σε συγκεκριμένες περιοχές με κατανομή πόρων βάσει των χαρακτηριστικών των ατόμων που συνθέτουν τον πληθυσμό-στόχο (εκπαίδευση, στέγαση, μεταφορές, υποστήριξη για την ένταξη στην απασχόληση κ.λπ.).

4.2.2 Πολιτική της Ε.Ε. - Χαρακτηριστικά των Ζωνών

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ορίζει τις ελεύθερες ζώνες στο πλαίσιο της τελωνειακής πολιτικής ως ειδικές περιοχές εντός του τελωνειακού εδάφους της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ). Τα εμπορεύματα που τοποθετούνται στη ζώνη απαλλάσσονται από δασμούς. Όταν τα εμπορεύματα εισάγονται στη ζώνη από περιοχές εκτός της επικράτειας της ΕΕ («μη κοινοτικά εμπορεύματα»), ο ΦΠΑ και οι ειδικοί φόροι κατανάλωσης αναστέλλονται έως ότου τα εμπορεύματα εξέλθουν από την Ελεύθερη Ζώνη στην ΕΕ (όταν γίνονται "κοινοτικά εμπορεύματα") ή καταναλώνονται μέσα στη ζώνη, για παράδειγμα στην παραγωγή.

Οι ελεύθερες ζώνες εντός της ΕΕ έχουν σταθερή περίμετρο με σημεία εισόδου και εξόδου τα οποία υπόκεινται σε τελωνειακή επιτήρηση. Οι εκτάσεις ταξινομούνται σύμφωνα με τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζονται τόσο τα κοινοτικά όσο και τα μη κοινοτικά εμπορεύματα κατά την εισαγωγή και την εξαγωγή:

α) Οι Ζώνες Ελέγχου τύπου I: Οι ελεύθερες ζώνες λειτουργούν σε κάποιο βαθμό όπως οι ελεύθερες αποθήκες, εκτός από το γεγονός ότι η Ελεύθερη Ζώνη δεν είναι κτίριο αλλά γεωγραφική θέση. Αυτό σημαίνει ότι η ζώνη είναι μια κλειστή περιοχή, προστατευμένη φυσικά από έναν φράκτη ή τοίχο. Όλα τα εμπορεύματα που κυκλοφορούν στην περιοχή υπάγονται αυτομάτως στο καθεστώς της ελεύθερης ζώνης και ελέγχονται από τις τελωνειακές αρχές κατά την είσοδο και την έξοδο και ακόμη η επιβατική κίνηση πρέπει να παραμείνει σε συγκεκριμένα σημεία.

β) Οι Ζώνες Ελέγχου τύπου II: Οι ελεύθερες ζώνες λειτουργούν παρόμοια με τις τελωνειακές αποθήκες. Και πάλι, αφορούν γεωγραφικές περιοχές. Σε αντίθεση με τις ζώνες Ελέγχου τύπου I, ο φυσικός έλεγχος δεν πραγματοποιείται στα σημεία εισόδου και εξόδου αλλά με βάση την απογραφή των εταιρειών που υπάρχουν στην περιοχή. Αυτό σημαίνει ότι τα αγαθά υπόκεινται μόνο στα διαφορετικά κίνητρα που προσφέρονται στην Ελεύθερη Ζώνη όταν δηλωθούν. Σήμερα, η ΕΕ φιλοξενεί 56 ελεύθερες ζώνες τύπου I και 18 ζώνες τύπου II. Ωστόσο, η εφαρμογή του εκσυγχρονισμένου τελωνειακού κώδικα ενδέχεται να έχει σημαντικές επιπτώσεις για αυτές.

Όσον αφορά για τους λόγους που οδηγούν στη χρήση των ζωνών, τα κράτη μέλη χρησιμοποίησαν αρχικά τις ζώνες για την εξομάλυνση των τελωνειακών διαδικασιών και τη μείωση του διαδικαστικών εμποδίων για τους εμπόρους. Ωστόσο, οι οικονομικές ζώνες καθίστανται ολοένα και πιο δημοφιλείς παγκοσμίως ως μέσο πολιτικής για την προσέλκυση ξένων άμεσων επενδύσεων προσανατολισμένων προς τις εξαγωγές, οι οποίες καθορίζονται από τον ΟΟΣΑ ως μακροπρόθεσμες και σημαντικές επενδύσεις πέρα από τα εθνικά σύνορα. Οι επιπτώσεις αυτών των επενδύσεων μπορεί μερικές φορές να ξεπεράσουν την καθορισμένη περιοχή, να αυξήσουν το συνολικό κεφάλαιο της χώρας υποδοχής. Αυτή την αξία, την αναγνωρίζει η Ε.Ε. (Library of the European Parliament, 2013), για αυτό το λόγο έχει συγκεκριμένη πολιτική στα θέματα των ζωνών που συνίσταται στα ακόλουθα:

α) Διευκόλυνση των ελεύθερων ζωνών μέσω της τελωνειακής πολιτικής. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επανεξέτασε το 2013 τον κοινοτικό τελωνειακό κώδικα του 1992, ο οποίος διευκολύνει τη δημιουργία ελεύθερων ζωνών. Ο εκσυγχρονισμένος τελωνειακός κώδικας εγκρίθηκε τον Απρίλιο του 2008 και οι διατάξεις εφαρμόζονται από όλα τα κράτη μέλη από τις 24 Ιουνίου 2013. Ο εκσυγχρονισμένος κώδικας αποτελεί μέρος μιας νέας στρατηγικής για την ανάπτυξη της τελωνειακής ένωσης και επικεντρώνεται στην απλούστευση της διάρθρωσης του κώδικα και στη μείωση της διοικητικής επιβάρυνσης για όλα τα εμπλεκόμενα μέρη. Μερικές σημαντικές αλλαγές περιλαμβάνουν την εισαγωγή διοικητικών κυρώσεων σε όλη την ΕΕ, την προοδευτική μηχανογράφηση των τελωνειακών διαδικασιών και διατυπώσεων, τη συγχώνευση των τελωνειακών διαδικασιών, τη μεταχείριση σε τρεις κατηγορίες (εισαγωγή, εξαγωγή και ειδικές διαδικασίες) καθώς και την κατάργηση των Ζωνών ελέγχου τύπου II.

Σύμφωνα με τον εκσυγχρονισμένο τελωνειακό κώδικα, οι ελεύθερες ζώνες τύπου II θα εξαφανιστούν, για να εξασφαλιστεί μεγαλύτερη συνέπεια στην εφαρμογή των τελωνειακών κανόνων σε όλα τα κράτη μέλη. Ενώ τα εμπορεύματα που αποθηκεύονται σε ελεύθερες ζώνες τύπου I μπορούν ακόμη να θεωρηθούν ως μη κοινοτικά εμπορεύματα, αλλαγή που μπορεί να έχει αντίκτυπο στις εταιρείες που σήμερα βασίζονται σε ζώνες τύπου II, όπως η ελεύθερη ζώνη Shannon στην Ιρλανδία.

β) Εσωτερική αγορά και κρατικές ενισχύσεις για τις ελεύθερες ζώνες. Οι διαφορές στα φορολογικά καθεστάτα των κρατών μελών μπορούν να οδηγήσουν σε στρεβλώσεις του ανταγωνισμού και μπορούν να αποτελέσουν σημαντικούς φραγμούς στο εμπόριο και επομένως στην υλοποίηση της ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς. Σύμφωνα με το άρθρο 107 παράγραφος 1 της συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ένα μέτρο συνιστά κρατική ενίσχυση εάν (i) ένα οικονομικό πλεονέκτημα παρέχεται από κράτος - μέλος (ii) μεταφέρονται κρατικοί πόροι (iii) ευνοούνται ορισμένες επιχειρήσεις και iv) εάν η ενίσχυση έχει (δυναμική) επίπτωση στον ανταγωνισμό και στο εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών. Ως εκ τούτου, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή συνήθως θεωρεί ότι τα φορολογικά κίνητρα που εφαρμόζονται στις ελεύθερες ζώνες αποτελούν κρατική ενίσχυση σύμφωνα με το άρθρο 107 παράγραφος 1. Αν και ο ορισμός αυτός μειώνει τις επιλογές για τις παροχές της Ελεύθερης Ζώνης, ορισμένες εξαιρέσεις μπορούν να χορηγηθούν βάσει του άρθρου 107 παράγραφος 3, το οποίο επιτρέπει τη χρήση κρατικών ενισχύσεων για την αντιμετώπιση περιφερειακών προβλημάτων. Όλα τα μέτρα που χρησιμοποιούνται για τις ελεύθερες ζώνες που συνιστούν κρατική ενίσχυση πρέπει να κοινοποιούνται από το αντίστοιχο κράτος μέλος προς έγκριση από την Επιτροπή, εκτός εάν εμπίπτουν στον κανονισμό de minimis ή στον γενικό κανονισμό απαλλαγής κατά κατηγορία.

4.2.3 Πολιτική της Ε.Ε. - Περιορισμοί

Με την ανάπτυξη της κοινής αγοράς, η Ευρωπαϊκή Ένωση επιδίωξε την άρση των νομικών και τεχνικών εμποδίων στο εμπόριο. Οι φορολογικές διαφορές μεταξύ των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποτελεί ένα στοιχείο έντονης συζήτησης και ιδιαίτερης προσοχής, δεδομένου ότι οι εταιρείες που λειτουργούν σε διαφορετικά κράτη - μέλη πρέπει να υπόκεινται στους ίδιους ίσους όρους ανταγωνισμού. Η εναρμόνιση των άμεσων φόρων μεταξύ των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν επιτεύχθηκε σε μεγάλο βαθμό λόγω πολιτικών αιτιών. Το 1997, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσίευσε έναν κώδικα δεοντολογίας με τίτλο «Πακέτο για την αντιμετώπιση του επιζήμιου φορολογικού ανταγωνισμού στην Ευρωπαϊκή Ένωση» για την αντιμετώπιση του προβλήματος. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει εγκρίνει μια σειρά ψηφισμάτων που αφορούν τους τομείς της φορολογίας των επιχειρήσεων, των εσόδων από αποταμιεύσεις, τη παρακράτηση φόρου στις διασυνοριακές πληρωμές και τα δικαιώματα μεταξύ εταιρειών. Ένα σύνολο κανόνων δεοντολογίας δημιουργήθηκε το 1998, γνωστό ως Ομάδα Primarolo, σκοπός της οποίας ήταν να εκτιμηθούν τα φορολογικά μέτρα που ενδέχεται να εμπίπτουν στην Ομάδα. Η τοποθεσία μιας επιχειρηματικής δραστηριότητας στην Κοινότητα σε σχέση με το φορολογικό καθεστώς που την διέπει βασίζεται στον Κώδικα Δεοντολογίας της Ομάδας. Ο Κώδικας περιλαμβάνει τους νόμους ή τους κανονισμούς και τις διοικητικές πρακτικές των κρατών μελών, τα οποία, δεσμεύονται να μην εισάγουν νέα φορολογικά μέτρα που είναι επιβλαβή κατά την έννοια του κώδικα (United Nations - ESCAP, 2005).

Ένας κατάλογος δυνητικά επιζήμιων φορολογικών διατάξεων υποβλήθηκε από τα κράτη μέλη στην Επιτροπή στο πλαίσιο της ομάδας Primarolo. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δηλώνει ότι κάθε ενίσχυση που χορηγείται από ένα κράτος μέλος μέσω κρατικών πόρων ή με οποιαδήποτε άλλη μορφή που μπορεί να νοθεύσει ή απειλεί να νοθεύσει τον ανταγωνισμό ευνοώντας ορισμένες επιχειρήσεις ή τη παραγωγή ορισμένων προϊόντων είναι ασυμβίβαστη με τις αρχές της κοινής αγοράς. Ωστόσο η χορηγηθείσα ενίσχυση για την προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης περιοχών όπου το βιοτικό επίπεδο είναι ασυνήθιστα χαμηλό ή όπου υπάρχει σοβαρή υποαπασχόληση εμπίπτει στις εξαιρέσεις. Η Επιτροπή έχει επίσης την αρμοδιότητα να επανεξετάζει όλα τα συστήματα ενίσχυσης που υπάρχουν στα κράτη μέλη και μπορεί να υποχρεώσει το ενδιαφερόμενο κράτος - μέλος να καταργήσει ή να τροποποιήσει τις εν λόγω ενισχύσεις. Εάν το κράτος δεν συμμορφώνεται, μπορεί να γίνει προσφυγή στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο και ο δικαιούχος της επιχορήγησης μπορεί επίσης να υποχρεωθεί να επιστρέψει την επιδότηση. Οι κοινοτικοί κανόνες ανταγωνισμού παρεμποδίζουν τις κρατικές ενισχύσεις στις ακόλουθες περιπτώσεις:

- α) Όταν ένα μέτρο ευνοεί μια εταιρεία και την απαλλάσσει από τις επιβαρύνσεις που συνήθως γεννιούνται κατά την εκτέλεση των εργασιών της.
- β) Όταν ένα ευνοϊκό μέτρο προέρχεται από το κράτος σε βάρος κρατικών πόρων.
- γ) Όπου επηρεάζεται ο ανταγωνισμός και το εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών.
- δ) Ειδικές ή επιλεκτικές πολιτικές είτε για εταιρείες - βιομηχανίες είτε για την κατασκευή ορισμένων αγαθών.

Οι κρατικές ενισχύσεις συνιστούν μέτρα που αποσκοπούν, εν μέρει ή εξ ολοκλήρου, στην εξαίρεση των επιχειρήσεων που ανήκουν σε συγκεκριμένο τομέα (π.χ. μια Οικονομική Ζώνη) με τις επιβαρύνσεις που απορρέουν από την κανονική εφαρμογή του γενικού συστήματος φορολόγησης. Το γεγονός και μόνο ότι η ενίσχυση ευνοεί μια επιχείρηση σε σχέση με τους ανταγωνιστές της στο ενδοκοινοτικό εμπόριο, αρκεί για να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι το ενδοκοινοτικό εμπόριο επηρεάζεται. Η λήψη της ενίσχυσης αρκεί για να δικαιολογηθεί η παραβίαση των κανόνων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Εάν τα φορολογικά μέτρα είναι τα ίδια για όλους τους οικονομικούς παράγοντες που λειτουργούν σε ένα κράτος μέλος τότε δεν θεωρούνται κρατικές ενισχύσεις. Κάθε χρόνο, τα κράτη μέλη υποχρεούνται να υποβάλλουν στην Επιτροπή τα υφιστάμενα συστήματα κρατικών ενισχύσεων.

Κεφάλαιο 5ο : Λειτουργία Ζώνης στην Ελλάδα

Είναι πρόδηλο ότι τα χρόνια που διανύουμε αποτελούν μια περίοδο έντονων κοινωνικο – πολιτικών και οικονομικών ανακατατάξεων. Οι συνεχείς πόλεμοι, το συνακόλουθο μεταναστευτικό πρόβλημα που επηρεάζει τις χώρες της Μεσογείου, τα αυτονομιστικά κινήματα που δυναμιτίζουν την συνοχή της Ε.Ε. (περίπτωση της Καταλονίας), οι αποσχιστικές τάσεις Χωρών που επιθυμούν την απομάκρυνση από θεσμούς (περίπτωση Μεγάλης Βρετανίας), τα μεγάλα δημοσιονομικά προβλήματα δημιουργούν ένα ενδιαφέρον παγκόσμιο μωσαϊκό, μέσα από το οποίο η κάθε χώρα πρέπει να αξιοποιήσει τα συγκριτικά της πλεονεκτήματα προκειμένου να μετριάσει τις διεθνείς επιπτώσεις στη λογική ‘‘ Lupus dentis, taurus cornis ‘‘.

Καθώς η κρίση ξέσπασε στην Ελλάδα στα τέλη του 2009, εφαρμόστηκαν μια σειρά από μέτρα διάσωσης τα οποία αντιμετωπίστηκαν με έντονη κριτική και κοινωνική αντίδραση εξαιτίας των συνεπειών τους στην οικονομική και κοινωνική κατάσταση της χώρας. Αυτά περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, την αυξανόμενη ανεργία, τη μείωση των πραγματικών εισοδημάτων κατά 20% με 50% και την υποβάθμιση των δημόσιων υπηρεσιών λόγω των πολιτικών μείωσης του δημόσιου τομέα. Οι τελευταίες αφορούν τη δραστική περικοπή των δαπανών, τις απολύσεις, τη διακοπή λειτουργίας ή τις συγχωνεύσεις δημόσιων οργανισμών κ.λ.π. Με το ίδιο πνεύμα, ξεκίνησε ένα μεγάλο σχέδιο ιδιωτικοποίησης που κάλυπτε τις επιχειρήσεις που ακόμη και μετά από δύο δεκαετίες ελληνικών πολιτικών απελευθέρωσης, δεν είχαν ακόμη πλήρως ιδιωτικοποιηθεί. Καθώς η φτώχεια και η εργασιακή ανασφάλεια έχουν αυξηθεί, μια σειρά κυβερνήσεων καλείται να αντιμετωπίσει τη δυσχερή πραγματικότητα με μια συνεχώς εξασθενημένη κοινωνική συναίνεση.

Οποιαδήποτε πρόταση κατατίθεται στο δημόσιο διάλογο προκειμένου να αντιμετωπιστούν τα δομικά προβλήματα της ελληνικής οικονομίας πρέπει να εξετάζεται με πνεύμα δημιουργικό και όχι με προκαταλήψεις. Όσες φορές τέθηκε το ενδεχόμενο δημιουργίας Οικονομικών Ζωνών στην Ελλάδα, ιδίως ΕΟΖ σε συγκεκριμένες περιοχές της χώρας (π.χ. Θράκη) η αντίδραση πολλών φορέων ήταν έντονη επισημαίνοντας τα κακώς κείμενα των αντίστοιχων ΕΟΖ άλλων χωρών ιδίως των αναπτυσσόμενων χωρών. Το πρόταγμα είναι η εξαθλίωση των εργαζομένων λόγω των χαμηλών μισθών, των περιορισμένων εργατικών δικαιωμάτων με την μη συμμετοχή σε συνδικάτα, το περιβαλλοντικό αποτύπωμα καθώς και ο ανταγωνισμός με τις εγχώριες επιχειρήσεις. Σε όλα αυτά υπάρχει το αντεπιχείρημα της εφαρμογής ενός στρατηγικού σχεδιασμού που θα αξιοποιήσει τα λάθη του παρελθόντος όσον αφορά τις εφαρμοζόμενες πολιτικές ζωνών των χωρών και θα προάγει τα σημαντικά θετικά στοιχεία που διαθέτουν επιτυχημένες ζώνες (π.χ. Κατοβίτσε). Ωστόσο η χωροθέτηση οικονομικών δραστηριοτήτων στην Ελλάδα απαιτεί σοβαρή και ενδελεχή εξέταση πολλών παραγόντων μεταξύ των οποίων και των γεωστρατηγικών αν σκεφτεί κανείς πως το ενδεχόμενο ίδρυσης ζωνών στη Θράκη βρήκε ευήκοα ώτα από γερμανικούς και τουρκικούς παράγοντες στη περιοχή επιδιώκοντας η κάθε πλευρά τα δικά της συμφέροντα. Έτσι πέραν των αμφιβολιών περί της οικονομικής αποτελεσματικότητας των οικονομικών ζωνών, υπάρχει το ζήτημα της αυτονομίας, έστω και αναπτυξιακής μιας παραμεθόριας περιοχής.

5.1 Νομική Μορφή

Σύμφωνα με τον Κόνσολα (2014) οι οργανωμένοι χώροι υποδοχής επιχειρηματικών δραστηριοτήτων διευκολύνουν τις χωροθετικές αποφάσεις των επιχειρήσεων και συμβάλλουν

στην οικονομική και περιφερειακή ανάπτυξη. Οι χώροι αυτοί γειτνιάζουν μεταξύ τους αναπτύσσοντας σχέσεις αλληλεπίδρασης και με άλλους συντελεστές, όπως είναι το εργατικό δυναμικό, οι πλουτοπαραγωγικές πηγές, οι μεταφορικές διασυνδέσεις, η αγορά, η δυνατότητα πρόσβασης στα κέντρα παραγωγής καινοτομιών κ.λπ. Η μορφή των χώρων αυτών έχει δυναμικό χαρακτήρα κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να εξυπηρετεί την τοπική ανάπτυξη και να προσαρμόζεται στις απαιτήσεις των οικονομικών και τεχνολογικών εξελίξεων που πραγματοποιούνται σε όλους τους κλάδους της παραγωγής. Στην πρακτική άσκηση της οικονομικής και χωροταξικής πολιτικής στις διάφορες χώρες υιοθετήθηκαν ποικίλης μορφής χωροθετικά πρότυπα, τα οποία συνθέτουν τη σύγχρονη τυπολογία των «ζωνών» σε εφαρμογή της τεχνικής του zoning (διαμέρισης του χώρου) για την ορθολογικότερη χρήση του εδάφους. Οι επικρατέστεροι τύποι είναι: Βιομηχανική Περιοχή, Επιχειρηματικό Πάρκο ή Πάρκο Πολλαπλών Χρήσεων, Τεχνόπολη ή Τεχνολογικό/ Επιστημονικό Πάρκο, Cluster (Κλαδικό Δίκτυο), Εμπορευματικό Κέντρο, Οικοβιομηχανικό Πάρκο και Ελεύθερη Ζώνη. Στο τελευταίο αυτό πρότυπο εντάσσονται οι «Ειδικές Οικονομικές Ζώνες» (Ε.Ο.Ζ.).

Οι πρωτοβουλίες που έχουν αναληφθεί μέχρι σήμερα, για τη χωροθέτηση των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, κρίνονται ως επαρκείς σε νομοθετικό και διοικητικό επίπεδο (π.χ. Βιομηχανικές Περιοχές, Τεχνολογικά Πάρκα κλπ.). Το θεσμικό πλαίσιο που ισχύει ωστόσο προκαλεί ορισμένες φορές ανασφάλεια δικαίου, λόγω της πολυπλοκότητας και του αριθμού των επικαλυπτόμενων αδειοδοτικών διαδικασιών. Οι αντικρουόμενες και ασαφείς διατάξεις αλλά και οι αλλαγές πολιτικών αποτελούν την αιτία τεράστιων καθυστερήσεων στην πραγμάτωση επενδυτικών σχεδίων και όχι σπάνια, οριστικής ματαίωσής τους. Στο θεσμικό και γραφειοκρατικό αυτό πρόβλημα πρέπει να προστεθεί και το δημιουργούμενο κατά περίπτωση καθεστώς των αντιδράσεων των τοπικών και περιβαλλοντικών φορέων.

Από τα ανωτέρω και με βάση την ευρωπαϊκή εμπειρία εξάγεται το συμπέρασμα πως απαιτείται μια νομική ρύθμιση που να στηρίζει τέτοιες προσπάθειες όπως είναι η ίδρυση Οικονομικής Ζώνης. Για την ένταξη των ζωνών στο νομικό γίγνεσθαι της χώρας, θα πρέπει να εξεταστούν δύο βασικά νομικά σκέλη, όπως αναλύονται παρακάτω:

α) Το χωροταξικό σκέλος. Η χρήση των οικονομικών ζωνών και συγκεκριμένα των ΕΟΖ (γιατί οι Ελεύθερες Ζώνες εντοπίζονται συνήθως σε λιμάνια) απαιτείται να ενταχθεί σε κατηγορία χρήσεων γης. Το 2017 υπήρξε μια νέα νομοθετική πρωτοβουλία (<http://www.opengov.gr/minenv/?p=8443>) με την έκδοση Προεδρικού Διατάγματος (ΠΔ) που καθορίζονται το εύρος και το περιεχόμενο των νέων κατηγοριών χρήσεων γης σε αντικατάσταση του Κεφ. Β του νόμου 4269/2014 που καταργήθηκε το 2016 (ν. 4389/2016) και με στόχο την προσαρμογή στην σύγχρονη πραγματικότητα των προβλέψεων του ΠΔ της 23/2/1987 (Δ' 166). Το νέο ΠΔ προβλέπει 15 γενικές κατηγορίες χρήσεων γης, οι οποίες καλύπτουν τον αστικό και αγροτικό χώρο, σε αντιστοιχία με το πεδίο εφαρμογής των πολεοδομικών σχεδίων.

Οι χρήσεις αυτές καθορίζονται σε περιοχές των Ρυθμιστικών Σχεδίων (Ρ.Σ.), Γενικών Πολεοδομικών Σχεδίων (ΓΠΣ) ή Σχεδίων Χωρικής και Οικιστικής Οργάνωσης Ανοικτής Πόλης (ΣΧΟΟΑΠ) των νόμων 1337/83 και 2508/97 ή Τοπικών και Ειδικών Χωρικών Σχεδίων του ν. 4447/2016 ή Ζωνών Οικιστικού Ελέγχου (ΖΟΕ). Στο πλαίσιο αυτό, οι ΕΟΖ θα εντάσσονταν στη Γενική Κατηγορία 11 που αφορά Παραγωγικές εγκαταστάσεις υψηλής όχλησης και σε μια νέα Ειδική Κατηγορία Χρήσεων Γης με τον όρο Ειδικές Οικονομικές Ζώνες συνδυάζοντας τις ακόλουθες ειδικές κατηγορίες χωρίς να είναι περιοριστικές:

- 1) Κατοικία.
- 2) Κοινωνική πρόνοια.
- 3) Εκπαίδευση.
- 4) Κέντρα Έρευνας.
- 5) Αθλητικές εγκαταστάσεις.
- 6) Πολιτιστικές εγκαταστάσεις.
- 8) Καταστήματα εμπορίου και παροχής προσωπικών υπηρεσιών.
- 9) Γραφεία, Τράπεζες, Ασφάλειες, Επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας.
- 10) Διοίκηση.
- 11) Περίθαλψη.
- 12) Χώροι συνάθροισης κοινού.
- 13) Εστίαση.
- 14) Αναψυκτήρια.
- 15) Ξενοδοχειακά καταλύματα - λοιπές τουριστικές εγκαταστάσεις – Σύνθετα τουριστικά καταλύματα. Εγκαταστάσεις ειδικής τουριστικής υποδομής.
- 16) Στάθμευση (κτίριο – γήπεδο).
- 17) Εγκαταστάσεις αποθήκευσης (χαμηλής, μέσης και υψηλής όχλησης).
- 18) Εγκαταστάσεις Εφοδιαστικής (logistics).
- 19) Θερμοκοιτίδες Επιχειρήσεων.
- 20) Κέντρα τεχνολογικής υποστήριξης επιχειρήσεων και λοιπές συνοδευτικές δραστηριότητες.
- 21) Επαγγελματικά εργαστήρια (χαμηλής όχλησης).
- 22) Βιοτεχνικές και βιομηχανικές εγκαταστάσεις (χαμηλής, μέσης, υψηλής όχλησης).
- 23) Εμπορευματικοί σταθμοί αυτοκινήτων – Σταθμοί φορτηγών αυτοκινήτων (φορτοεκφόρτωσης εμπορευμάτων – πρακτορεία μεταφορών).
- 24) Εγκαταστάσεις Μέσων Μαζικής Μεταφοράς.
- 25) Εγκαταστάσεις ανακύκλωσης, συσκευασιών και υλικών.
- 26) Πράσινα σημεία (μικρά, μεγάλα) – Γωνιές ανακύκλωσης.
- 27) Χώρος επεξεργασίας, αποθήκευσης και διάθεσης στερεών αποβλήτων/ Επεξεργασία, διάθεση στερεών τοξικών αποβλήτων.

β) Το οικονομικό σκέλος. Τα οφέλη που θα απολάμβαναν οι επενδύσεις θα εντάσσονταν σε ένα αναπτυξιακό νόμο του Υπουργείου Οικονομίας, όπως ο Ν.4399/2016 «Θεσμικό πλαίσιο για τη σύσταση καθεστώτων Ενισχύσεων Ιδιωτικών Επενδύσεων για την περιφερειακή και οικονομική ανάπτυξη της χώρας», οι βασικές επιδιώξεις του οποίου σχετίζονται με τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας με έμφαση στην απασχόληση εκπαιδευμένου ανθρώπινου δυναμικού, την προώθηση της ισόρροπης και βιώσιμης ανάπτυξης με έμφαση στην περιφερειακή σύγκλιση, την επανεκβιομηχάνιση της χώρας, την αύξηση της εξωστρέφειας και της καινοτομικότητας των επιχειρήσεων, την υψηλή προστιθέμενη αξία, τη βελτίωση του τεχνολογικού επιπέδου και της ανταγωνιστικότητας, τη διαμόρφωση μιας νέας εξωστρεφούς εθνικής ταυτότητας (branding), την ενίσχυση της υγιούς και στοχευμένης επιχειρηματικότητας και την προσέλκυση Ξένων Άμεσων Επενδύσεων.

Σύμφωνα με τον νόμο, η αρχική επένδυση καλύπτει τις κάτωθι κατηγορίες με προϋπόθεση ένα καθοριζόμενο ελάχιστο ύψος επενδυτικών σχεδίων:

- 1) Δημιουργία νέας μονάδας.
- 2) Επέκταση της δυναμικότητας υφιστάμενης μονάδας.

- 3) Διαφοροποίηση της παραγωγής μιας μονάδας.
- 4) Θεμελιώδη αλλαγή του συνόλου της παραγωγικής διαδικασίας υφιστάμενης μονάδας.
- 5) Απόκτηση του συνόλου στοιχείων ενεργητικού μονάδας που έχει κλείσει.

Οι επιλέξιμοι κλάδοι της οικονομικής δραστηριότητας των ΕΟΖ θα είναι εκείνοι της μεταποίησης και μεγάλο μέρος των κλάδων παροχής διεθνώς εμπορεύσιμων υπηρεσιών και προϊόντων υπό την προϋπόθεση της συμβατότητάς τους με τον Γενικό Απαλλακτικό Κανονισμό. Έτσι δεν υπάγονται στα καθεστώτα ενισχύσεων οι τομείς: χάλυβα, συνθετικών ινών, άνθρακα, ναυπηγίας, μεταφορών και η συναφής υποδομή. Με βάση τον κανονισμό, ενδεικτικοί επιλέξιμοι κλάδοι είναι το εμπόριο, η επιστημονική έρευνα, η εκπαίδευση, οι κατασκευές. Η βάση των επενδυτικών σχεδίων θα είναι οι δαπάνες περιφερειακών ενισχύσεων με επενδυτικές δαπάνες σε ενσώματα στοιχεία ενεργητικού (κτίρια, σύγχρονα μηχανήματα κλπ) και άυλα στοιχεία ενεργητικού (μεταφορά τεχνολογίας, αδειών εκμετάλλευσης κλπ). Συμπληρωματικά των περιφερειακών ενισχύσεων θα είναι και οι κάτωθι επιλέξιμες δαπάνες:

- 1) Επενδυτικές δαπάνες για συμβουλευτικές υπηρεσίες σε Μικρο – Μεσαίες Επιχειρήσεις (ΜΜΕ).
- 2) Δαπάνες εκκίνησης για τις υπό ίδρυση μικρές και πολύ μικρές επιχειρήσεις.
- 3) Δαπάνες καινοτομίας για ΜΜΕ.
- 4) Δαπάνες για διαδικαστική και οργανωτική καινοτομία για ΜΜΕ.
- 5) Δαπάνες για cluster καινοτομίας (εμφωλευμένα στην ΕΟΖ).
- 6) Επενδυτικές δαπάνες για μέτρα ενεργειακής απόδοσης.
- 7) Επενδυτικές δαπάνες για αυτοπαραγωγή ενέργειας.

Όσον αφορά για τις εντάσεις και το ύψος των ενισχύσεων των οικονομικών δραστηριοτήτων εντός της ζώνης, οι δαπάνες των περιφερειακών ενισχύσεων διέπονται με τις μέγιστες εντάσεις ενισχύσεων (εγκεκριμένα ανώτατα όρια περιφερειακών ενισχύσεων) όπως καθορίζονται από τον Χάρτη Περιφερειακών Ενισχύσεων (Χ.Π.Ε.) ανάλογα με την περιφέρεια που θα εδράζεται η Οικονομική Ζώνη και το μέγεθος της επιχείρησης (από 1/1/17 εντάσεις ενίσχυσης 10% -55%) ενώ οι δαπάνες εκτός περιφερειακών ενισχύσεων έως του ύψους που καθορίζεται για κάθε δαπάνη. Τέλος τα είδη ενισχύσεων με βάση το υπάρχον νομικό καθεστώς είναι:

- 1) Φορολογική απαλλαγή: απαλλαγή από την καταβολή φόρου εισοδήματος επί των πραγματοποιούμενων προ φόρου κερδών, από το σύνολο των δραστηριοτήτων της επιχείρησης.
- 2) Επιχορήγηση: δωρεάν παροχή από το Δημόσιο χρηματικού ποσού για την κάλυψη τμήματος των επιλέξιμων δαπανών του επενδυτικού σχεδίου.
- 3) Επιδότηση χρηματοδοτικής μίσθωσης: κάλυψη από το Δημόσιο τμήματος των καταβαλλόμενων δόσεων χρηματοδοτικής μίσθωσης που συνάπτεται για την απόκτηση καινούριου μηχανολογικού και λοιπού εξοπλισμού και δεν μπορεί να υπερβαίνει τα 7 έτη.

- 4) Επιδότηση του κόστους της δημιουργούμενης απασχόλησης: κάλυψη του κόστους των νέων θέσεων εργασίας που δημιουργούνται και συνδέονται με το επενδυτικό σχέδιο.
- 5) Χρηματοδοτικά εργαλεία (κεφαλαιουχική συμμετοχή, δάνειο).
- 6) Σταθεροποίηση συντελεστή φορολογίας εισοδήματος.
- 7) Ταχεία αδειοδότηση.

Πέραν της ένταξης της λειτουργίας των ζωνών στο υπάρχον νομικό καθεστώς, υπάρχει η ανάγκη όπως έχει αναφερθεί να διασφαλισθεί ένας ελάχιστος βαθμός σταθερότητας για τους πιθανούς επενδυτές. Το Κέντρο Φιλελεύθερων Μελετών «Μάρκος Δραγούμης» και το ελληνικό παράρτημα της διεθνούς φοιτητικής οργάνωσης «Φοιτητές για την Ελευθερία» («Students for Liberty») με πόρους του Υπουργείου Εξωτερικών της Γερμανίας, συνέπραξαν και συνέταξαν μία πρόταση για τη σύσταση και τη λειτουργία Ειδικών Οικονομικών Ζωνών στην Ελλάδα (Ίδρυμα Φρίντριχ Νάουμαν για την Ελευθερία, 2016). Η πρόταση περιλαμβάνει εναλλακτικές προτάσεις για τη σύσταση μιας ζώνης και την παροχή διευκολύνσεων στους επενδυτές εντός αυτής, οι οποίες δεν θα μπορούν ν' ανακληθούν από μία μεταγενέστερη κοινοβουλευτική πλειοψηφία. Οι εναλλακτικές που προτείνονται είναι οι κάτωθι:

α) Συνταγματική αναθεώρηση, η οποία θα προέβλεπε τη δυνατότητα δημιουργίας ειδικών ζωνών και την αυξημένη προστασία των επενδύσεων σ' αυτές. Μια τέτοια διάταξη θα ήταν συμπληρωματική αυτής του άρθρου 107 του Συντάγματος, σύμφωνα με το οποίο *“1. Η πριν από την 21 Απριλίου 1967 νομοθεσία με αυξημένη τυπική ισχύ για την προστασία κεφαλαίων εξωτερικού διατηρεί την αυξημένη τυπική ισχύ που είχε και εφαρμόζεται και στα κεφάλαια που θα εισάγονται στο εξής...2. Νόμος, που εκδίδεται μία φορά μόνο μέσα σε τρεις μήνες από την ισχύ του Συντάγματος, ορίζει τους όρους και τη διαδικασία για την αναθεώρηση ή λύση των εγκριτικών διοικητικών πράξεων που εκδόθηκαν με οποιονδήποτε τύπο κατ' εφαρμογήν του νομοθετικού διατάγματος 2687/1953...”*. Ωστόσο η προστασία των επενδύσεων που σχετίζονται με την εισαγωγή κεφαλαίων εξωτερικού σύμφωνα με το ν.δ. 2687/1953 και τους νόμους που το τροποποίησαν εφαρμοζόταν σε μεμονωμένες επενδύσεις, κάθε μία εκ των οποίων έπρεπε να έχει εγκριθεί από το Υπουργείο Οικονομίας. Στη περίπτωση όμως των ζωνών μιλάμε για σειρά επενδύσεων που λαμβάνουν χώρα σε μία εδαφική ζώνη και όχι σε μεμονωμένες επενδύσεις.

β) Διεθνή Συνθήκη με την αυξημένη τυπική ισχύ της παρ. 1 του άρθρου 28 του Συντάγματος, σύμφωνα με το οποίο *“ Οι γενικά παραδεγμένοι κανόνες του διεθνούς δικαίου, καθώς και οι διεθνείς συμβάσεις, από την επικύρωσή τους με νόμο και τη θέση τους σε ισχύ σύμφωνα με τους όρους καθεμιάς, αποτελούν αναπόσπαστο μέρος του εσωτερικού ελληνικού δικαίου και υπερισχύουν από κάθε άλλη αντίθετη διάταξη νόμου. Η εφαρμογή των κανόνων του διεθνούς δικαίου και των διεθνών συμβάσεων στους αλλοδαπούς τελεί πάντοτε υπό τον όρο της αμοιβαιότητας”*. Όμως οι υφιστάμενες διεθνείς συνθήκες, στις οποίες συμμετέχει η χώρα μας δεν επιτρέπουν την υιοθέτηση ειδικών κινήτρων στο πλαίσιο μιας ειδικής οικονομικής ζώνης, ως ξεχωριστής οντότητας από την εθνική επικράτεια ούτε εξασφαλίζουν τη βιωσιμότητα του καθεστώτος ανεξάρτητα της προέλευσης της επένδυσης. Άρα απαιτείται μια ειδική διεθνής συνθήκη που θα επιτρέπει την ίδρυση ΕΟΖ στην Ελλάδα. Για την ενίσχυση της ουδετερότητας του αντισυμβαλλόμενου φορέα με τους δυνητικά πρόθυμους επενδυτές, προτείνεται η σύσταση κρατικού ή ημικρατικού φορέα.

γ) Δημιουργία μιας εταιρείας ειδικού σκοπού, η οποία θα διαχειρίζεται την ειδική ζώνη, θα έχει δικαίωμα κυριότητας ή επιφανείας επ' αυτής και θα έχει συμβληθεί με το

Ελληνικό Δημόσιο. Συστήνεται trust με βάση το βρετανικό δίκαιο και έδρα την Αγγλία ή αντίστοιχος φορέας με έδρα το Λουξεμβούργο. Αποκλειστικός του καταστατικός σκοπός είναι η διαχείριση της ειδικής οικονομικής ζώνης μέσω της συμμετοχής σε ανώνυμη εταιρεία που θα ιδρυθεί και θα λειτουργεί κατά το ελληνικό δίκαιο. Περιουσία του trust είναι οι μετοχές της εταιρείας. Η πρώτη διοίκηση του trust διορίζεται από το Δημόσιο από πρόσωπα εγνωσμένου κύρους. Η διοίκηση αυτή είναι self-perpetuating, δηλαδή θα διορίζει τα διάδοχα μέλη. Έτσι η σύνθεση των μελών της Διοίκησης θα διαμορφώνεται βάσει διαφανών διαδικασιών και όχι κατόπιν πολιτικών πιέσεων. Υπό προϋποθέσεις μέτοχοι μειοψηφίας (μέχρι συνολικού ποσοστού 49%) μπορούν να γίνουν όσοι επενδύουν στη ζώνη. Επίσης, οι επενδυτές, όπως και οι εργαζόμενοι, μπορούν να εκπροσωπούνται στη διοίκηση της ανώνυμης εταιρείας. Αυτό ενισχύει την έννοια της συμμετοχικής δημοκρατίας στην από κοινού λήψη αποφάσεων.

Η σύμβαση γεννά περιουσιακής φύσεως δικαιώματα, τα οποία προστατεύονται από τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, ενώ μία πρόσθετη διασφάλιση για τους επενδυτές θα μπορεί να είναι η ασφάλιση από πολιτικούς κινδύνους (political risk) σε διεθνή ασφαλιστική εταιρεία (Τσιούρας, 2016). Η ζώνη θα παρέχει φορολογικά κίνητρα, που μπορούν να λάβουν πολλές μορφές. Κυρίως, όμως, θα παρέχει απλοποιημένες διαδικασίες φορολογικής διοίκησης, ένα διαφορετικό ασφαλιστικό σύστημα και προ-εγκεκριμένες περιβαλλοντικές άδειες. Μεγάλη έμφαση δίνεται στο εργατικό δίκαιο. Προτείνεται οι αποδοχές των εργαζομένων στη ζώνη να διαμορφώνονται με βάση τους αντίστοιχους βασικούς μισθούς εκτός της ζώνης προσαυξημένους κατά 15% (ή και μεγαλύτεροι, μετά από συλλογικές διαπραγματεύσεις στο επίπεδο ζώνης). Από την άλλη, εντός της ζώνης οι εργατικές διαφορές (μεταξύ των οποίων και η νομιμότητα της κήρυξης μιας απεργίας ή μιας απόλυσης) θα κρίνονται από διαιτητικά δικαστήρια. Με διαιτησία θα επιλύονται και οι διαφορές μεταξύ επενδυτών και Δημοσίου, επενδυτών και του φορέα που θα διαχειρίζεται τη ζώνη και μεταξύ των επενδυτών μεταξύ τους.

5.2 Καθεστώς της Ζώνης

Κατά την εγκατάσταση Οικονομικής Ζώνης στην Ελλάδα, ο Κόνσολας (2014) αναφέρει πως η Ελληνική Κυβέρνηση θα κληθεί να επιλέξει με προσεκτικό τρόπο μεταξύ του πολωνικού ή του αγγλικού μοντέλου, όσον αφορά τους οργανωμένους χώρους υποδοχής επιχειρηματικών δραστηριοτήτων και κυρίως τα κίνητρα προσέλκυσης επενδύσεων που συνδέονται με αυτούς. Το πολωνικό μοντέλο υιοθετεί τις Ειδικές Οικονομικές Ζώνες (Special Economic Zones) και το αγγλικό τις Επιχειρηματικές Ζώνες (Enterprise Zones). Οι διάφοροι τύποι E.O.Z. διαθέτουν χαρακτηριστικά Επιχειρηματικών και Βιομηχανικών Περιοχών και Πάρκων και ταυτόχρονα χαρακτηριστικά «Ελεύθερης Ζώνης Εμπορίου και Βιομηχανίας» (E.Z.E.B.), όπως προσδιορίζεται στη θεωρία του Διεθνούς Εμπορίου. Στην κλασική μορφή των E.Z.E.B. εισάγονται ελεύθερα (χωρίς δασμούς) πρώτες ύλες και ημικατεργασμένα προϊόντα για να χρησιμοποιηθούν στην παραγωγή αγαθών, που επανεξάγονται χωρίς τοπικές ή άλλες επιβαρύνσεις.

Κύριος σκοπός του προγράμματος των E.O.Z. στο πολωνικό έδαφος είναι η επιτάχυνση της οικονομικής ανάπτυξης με τα ακόλουθα μέσα: προώθηση εξαγωγών, δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, ανάπτυξη συγκεκριμένων βιομηχανικών κλάδων, εισαγωγή νέων τεχνολογιών κλπ. Τα κίνητρα που παρέχονται στις επιχειρήσεις που εγκαθίστανται εντός E.O.Z. είναι ενισχυμένα έναντι εκείνων που ισχύουν για την εγκατάσταση επιχειρήσεων εκτός E.O.Z. Ενδεικτικά ο φορολογικός συντελεστής για τις επιχειρήσεις στην Πολωνία είναι

19%. Στο αγγλικό μοντέλο οι νεοϊδρύνόμενες Ε.Ζ. αποτελούν μέρος της εθνικής αναπτυξιακής στρατηγικής και όχι απλώς ένα μέσο της περιφερειακής πολιτικής. Αποτελούν ένα σημαντικό μέσο επίτευξης οικονομικής σταθερότητας, προσέλκυσης ιδιωτικών επενδύσεων και εξασφάλισης συνθηκών οικονομικής ανάκαμψης. Οι επιχειρήσεις που εγκαθίστανται στις Ε.Ζ. απολαμβάνουν σημαντικά φορολογικά και άλλα κίνητρα, καθώς και απλουστευμένες διαδικασίες διοικητικής και πολεοδομικής μορφής. Προβλέπεται ότι οι νέες Ε.Ζ. θα προσελκύσουν νέες βιομηχανίες και καινοτόμες επιχειρήσεις, θα προωθήσουν τη δημιουργία κλαδικών clusters.

Η επιλογή μιας ακόμη Ελεύθερης Ζώνης στην Ελλάδα, δεν θα συντελούσε στο σχέδιο ανάκαμψης της οικονομίας της χώρας, καθώς οι Ελεύθερες Ζώνες δεν επιτρέπουν την εγκατάσταση μεταποιητικών δραστηριοτήτων και περιορίζονται σε τομείς αποθήκευσης και εφοδιασμού (logistics). Το μόνο βέβαιο είναι η ενδελεχής μελέτη όλων των μοντέλων και επιλογή ενός μεικτού που θα συνδυάζει τα θετικά σημεία των υπαρχόντων και θα αξιοποιεί τις ιδιαίτερες συνθήκες της Ελλάδας. Στη διαδικασία αυτή θα χρειαστεί η Κυβέρνηση να διαπραγματευθεί με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ώστε ένα μεσοπρόθεσμο αναπτυξιακό και χωροθετικό πρόγραμμα να δημιουργήσει πραγματικά ευνοϊκές συνθήκες για την προσέλκυση επενδύσεων.

5.2.1 Τοποθεσία, Ιδιοκτησία, Διοίκηση

Η τοποθεσία των ζωνών ποικίλλει ανάλογα με το σκοπό για τον οποίο δημιουργούνται. Οι Ζώνες που προορίζονται να προσελκύσουν επενδύσεις και να ενθαρρύνουν τη βιομηχανική δραστηριότητα σε μια συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή τείνουν να βρίσκονται κοντά σε σημαντικούς κόμβους μεταφορών (συμπεριλαμβανομένων των λιμένων και τα αεροδρόμια), μεγάλες πόλεις, κοντά σε πανεπιστήμια ή ερευνητικά κέντρα – ινστιτούτα, σε τοποθεσίες πρώην ή υπάρχουσας βιομηχανικής δραστηριότητας. Σε αυτή τη περίπτωση οι ευρύτερες περιοχές του Πειραιά, της Θεσσαλονίκης, της Πάτρας ή του Ηρακλείου που διαθέτουν ένα ευρύ δίκτυο συγκοινωνιών (λιμάνια, τρένα, αστικές συγκοινωνίες) καθώς και σημαντικά εκπαιδευτικά ιδρύματα (Πανεπιστήμιο Πειραιά, ΑΠΘ, Πανεπιστήμιο Πατρών – Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών & Εκδόσεων, Πολυτεχνείο Χανίων) αποτελούν μια ενδιαφέρουσα πρόταση.

Στο τομέα των δικτύων δεν πρέπει να ξεχνούμε ότι η προσπελασιμότητα αποτελεί μέτρο της ικανότητας μίας περιοχής να προσεγγίσει ή να προσελκύσει άλλες περιοχές (Rodrigue et al., 2009). Σε περιφερειακό επίπεδο, η προσπελασιμότητα περιγράφει το χωρικό πλεονέκτημα μίας περιφέρειας σε σχέση με τις υπόλοιπες (Schurmann et al., 1997; Spiekermann & Neubauer, 2002; Littman, 2003). Η παραπάνω άποψη βασίζεται στον ρόλο του περιφερειακού δικτύου μεταφορών, δηλαδή στη σύνδεση των πόλων δραστηριότητας από το ενδο-περιφερειακό στο διαπεριφερειακό επίπεδο και στην παροχή διεθνών προσβάσεων (Γαβανάς, 2012). Η ίδρυση μιας Οικονομικής Ζώνης μέσα σε ένα υπάρχον δίκτυο, θα τονώσει την ζήτηση και την προσφορά των εμπλεκόμενων αγαθών και υπηρεσιών, ενδυναμώνοντας την δυναμική του δικτύου επιφέροντας μετρήσιμα αποτελέσματα στην περιφερειακή ανάπτυξη (Vickerman, 1995 ; Laird & Venables, 2017; Bocarejo & Oviedo 2012).

Εάν ο πρωταρχικός ρόλος των ζωνών είναι να ενθαρρύνουν την οικονομική δραστηριότητα σε οικονομικά αδύναμες περιφέρειες της οικονομίας, τότε θα μπορούσαν να είναι σε πιο απομακρυσμένες και λιγότερο καλά συνδεδεμένες περιοχές. Σε αυτές τις περιπτώσεις, οι

ζώνες θα είναι μέρος μιας ευρύτερης ατζέντας περιφερειακής ανάπτυξης η οποία συνοδεύεται από επενδύσεις σε πρόσθετες υποδομές, τη δημιουργία σχετικής υποδομής εκπαίδευσης και κατάρτισης. Λόγω της οικονομικής στενότητας που αντιμετωπίζει η χώρα, η ίδρυση μιας ζώνης σε μια λιγότερο αναπτυγμένη περιοχή θα είχε και την υποστήριξη του τοπικού πληθυσμού (πλην εξαιρέσεων που για λόγους σκοπιμοτήτων με φάρετρα περιβαλλοντικές και κοινωνικές ανησυχίες δυναμιτίζουν την όποια επενδυτική πρωτοβουλία στην Ελλάδα).

Πρέπει να τονιστεί πως έχουν διεξαχθεί πολλές μελέτες για την ΕΕ σχετικά με τους οικονομικούς κύκλους που δείχνουν ότι οι περιφερειακές ανισότητες τείνουν να μειώνονται σε περιόδους σοβαρής ύφεσης (όπως αυτή που διανύουμε) και να αυξάνονται σε περιόδους οικονομικής ανάπτυξης (Petraikos & Psycharis, 2004; Petraikos, 2009). Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η οικονομική κρίση οδήγησε στη σταθερή απόκλιση της Ελλάδας από την ΕΕ και προξένησε νέες ανισότητες στη γεωγραφική ανάπτυξη του ευρωπαϊκού χώρου. Η άνιση ανάπτυξη και η διεύρυνση του αναπτυξιακού χάσματος στην ΕΕ αποτελούν τα νέα δεδομένα της ευρωπαϊκής οικονομίας. Στο εσωτερικό της χώρας η κρίση αύξησε την πόλωση σε όλα τα γεωγραφικά επίπεδα με την κυριαρχία της Αττικής έναντι των άλλων περιοχών. Οι ορεινές και κατ' επέκταση έγκλειστες περιοχές της ηπειρωτικής Ελλάδας, είναι περιοχές που εξακολουθούν να χαρακτηρίζονται από ισχυρή εξάρτηση από τον πρωτογενή τομέα, με σχετικά μικρή παρουσία του τριτογενούς τομέα και με έλλειψη σημαντικών αστικών κέντρων. Η πολωμένη δομή της ανάπτυξης είχε σαν αποτέλεσμα την περαιτέρω ενοποίηση, με την ενίσχυση της μεγαλύτερης αστικής συγκέντρωσης στη χώρα - τη μητροπολιτική περιοχή της Αθήνας (Papadaskalopoulos & Christofakis, 2007). Προς επίρρωση των ανωτέρω, παρατίθεται αναλυτικός πίνακας με προσωρινά στοιχεία για τα έτη 2011-2014, που δείχνει την κατανομή του κ.κ.ΑΕΠ ανά περιφέρεια, οδηγώντας στο συμπέρασμα οι περιφέρειες που θα ήταν υποψήφιες για την εγκατάσταση ζωνών θα ήταν η Ήπειρος (με ενδεχόμενα προβλήματα αυτονομίας λόγω Αλβανίας), η Ανατολική Μακεδονία – Θράκη (ευαίσθητη περιοχή λόγω Τουρκικών επιδιώξεων) και η Δυτική Ελλάδα.

Περιφέρειες \ Έτη	2009	2010	2011	2012	2013	2014
ΕΛΛΑΔΑ	21.386	20.324	18.643	17.311	16.475	16.336
ΑΤΤΙΚΗ	28.992	27.630	25.380	23.530	22.540	22.377
ΝΗΣΙΑ ΑΙΓΑΙΟΥ, ΚΡΗΤΗ	19.521	18.362	16.558	15.117	14.705	14.814
Βόρειο Αιγαίο	16.991	15.882	14.669	13.389	12.927	12.919
Νότιο Αιγαίο	22.872	21.709	19.748	18.163	17.874	17.899
Κρήτη	18.542	17.372	15.465	14.046	13.584	13.773
ΒΟΡΕΙΑ ΕΛΛΑΔΑ	16.398	15.616	14.422	13.404	12.603	12.460
Ανατολική Μακεδονία, Θράκη	15.272	15.057	13.320	12.403	11.498	11.366
Κεντρική Μακεδονία	16.913	15.776	14.600	13.458	12.669	12.500
Δυτική Μακεδονία	17.583	17.405	16.908	16.711	15.707	15.624
Ήπειρος	14.540	14.240	13.328	12.162	11.662	11.606
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ	16.903	16.025	14.705	13.864	13.098	12.956
Θεσσαλία	15.831	14.499	13.328	12.796	12.256	12.237
Ιόνια Νησιά	20.153	19.106	16.633	15.621	14.746	14.826
Δυτική Ελλάδα	15.722	15.430	13.940	13.070	12.166	12.214
Στερεά Ελλάδα	18.631	17.663	16.510	15.383	14.428	13.917
Πελοπόννησος	16.862	16.009	14.942	14.066	13.390	13.134

Πίνακας 13 : Κατά κεφαλή ακαθάριστο εγχώριο προϊόν κατά περιφέρεια
 Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, επικαιροποιημένα με 17/1/17

Στο θέμα της ιδιοκτησίας οι ζώνες μπορούν να έχουν διαφορετικές μορφές (OECD, 2017). Στις ζώνες δημόσιας ιδιοκτησίας και εκμετάλλευσης, η κυβέρνηση αναλαμβάνει το ρόλο του προγραμματιστή, του χειριστή και του ρυθμιστή των ζωνών, ενώ σε ιδιωτικές ζώνες, οι εταιρείες αναπτύσσουν, διαχειρίζονται και λειτουργούν τις ζώνες υπό την κανονιστική εποπτεία της κυβέρνησης. Οι ζώνες μπορούν επίσης να λειτουργούν ως αποτέλεσμα συνεργασίας δημόσιου-ιδιωτικών φορέων (ΣΔΙΤ), με την οποία η κυβέρνηση συμμετέχει στην ανάπτυξη της ζώνης και τη λειτουργία, προκειμένου να ενθαρρυνθεί η συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα σε αυτό το έργο. Αυτή η κυβερνητική στήριξη μπορεί να λάβει τη μορφή αρχικής ανάπτυξης ζώνης, την οποία η κυβέρνηση στη συνέχεια μισθώνει ή συνάπτει συμβάσεις με ιδιωτικούς φορείς εκμετάλλευσης για τη διαχείριση των υποδομών εντός και εκτός δικτύου (όπως επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας ή δρόμους σύνδεσης) ή τη παροχή υπηρεσιών όπως πρόσθετες υπηρεσίες, καθιέρωση τελωνειακών τερματικών για συγκεκριμένες ζώνες (FIAS, 2008).

Ανεξάρτητα από τη φύση και την έκταση της συμμετοχής του ιδιωτικού τομέα, η λειτουργία και η ανάπτυξη της ΕΟΖ πρέπει να διαχωριστεί από τη ρύθμιση και την παρακολούθηση της ζώνης. Αυτό επιτρέπει όχι μόνο να αποφευχθεί η σύγκρουση συμφερόντων, αλλά και να επιτραπεί στη ρυθμιστική αρχή της ζώνης να επικεντρωθεί στα στρατηγικά ζητήματα και όχι στην εμπορική επιτυχία των μεμονωμένων ζωνών. Ωστόσο, οι ρυθμιστικές αρχές μπορούν να συνδυάσουν τους δύο ρόλους στην πιλοτική φάση ίδρυσης ΕΟΖ στην Ελλάδα, καθιστώντας σαφές ότι ο διαχωρισμός θα τεθεί σε ισχύ μετά από ορισμένο χρονικό διάστημα ή μόλις επιτευχθούν ορισμένοι στόχοι (όπως η εγκαθίδρυση της πρώτης ζώνης). Μετά από αυτή τη φάση, ωστόσο, η ρυθμιστική αρχή πρέπει να επιτύχει μια ευαίσθητη ισορροπία μεταξύ αυτονομίας (ανεξάρτητης ρύθμισης) και εγγύτητας με τον ιδιωτικό τομέα. Η υπερβολική αυτονομία και η ρύθμιση θα εμποδίσουν τις επενδύσεις και δεν θα ανταποκριθούν στις ανάγκες των επενδυτών ενώ η υπερβολική εγγύτητα με τα συνακόλουθα οικονομικά προνόμια θα οδηγήσουν σε εδραίωσή τους και οι αγορές θα στρεβλωθούν (ASEAN, 2016).

Για τις δημόσιες ζώνες, το επίπεδο συγκέντρωσης της ιδιοκτησίας και της διαχείρισης μπορεί επίσης να ποικίλει. Σε ένα συγκεντρωτικό σύστημα, έχει οριστεί μια καθορισμένη κεντρική κυβερνητική υπηρεσία με αποκλειστική εντολή και ευθύνη την ανάπτυξη και διαχείριση όλων των οικονομικών ζωνών στην οικονομία αυτή. Σε ένα αποκεντρωμένο σύστημα, δίδονται στις τοπικές αρχές η ευθύνη για την ανάπτυξη και τη διαχείριση της ζώνης, με την προοπτική ότι θα είναι περισσότερο εξοικειωμένες με τις τοπικές συνθήκες της αγοράς και μπορούν ίσως να αντιδράσουν πιο γρήγορα και με ακρίβεια στις ανάγκες των επενδυτών ζώνης (Farole and Kweka, 2011). Ωστόσο, ακόμη και σε αποκεντρωμένα συστήματα, ένας κεντρικός κυβερνητικός φορέας (διαχειριστής ζώνης) είναι σε θέση να συντονίσει τη ζώνη (όπως η προώθηση των επενδύσεων), να διευκολύνει τις υπηρεσίες της κεντρικής κυβέρνησης (π.χ. όπως η χορήγηση αδειών, η χρήση γης, η παροχή υπηρεσιών κοινής ωφέλειας κ.λπ.), να συντονίζεται με άλλα κυβερνητικά όργανα (όπως η τελωνειακή και φορολογική διοίκηση) και να παρακολουθεί την κανονιστική συμμόρφωση, συμπεριλαμβανομένου των κανόνων των κρατικών ενισχύσεων της ΕΕ (OECD, 2017).

Έτσι υπάρχουν διάφοροι ρόλοι στη διοίκηση των ΕΟΖ που πρέπει να διαχωρίζονται σαφώς με βάση το θεσμικό πλαίσιο που θα δημιουργηθεί (ASEAN, 2016):

α) Κυβέρνηση: Στρατηγικός σχεδιασμός, κατευθυντήριες γραμμές χρήσης γης, εξωτερική υποδομή, κοινωνικές υπηρεσίες, συντονισμός πιλοτικών φάσεων.

β) Ρυθμιστής: Η ρυθμιστική αρχή ρυθμίζει και εποπτεύει τις ζώνες, συχνά με ειδική δικαιοδοσία για το έδαφος της ζώνης και έχει την ικανότητα να αναθέτει την εξουσία στους φορείς εκμετάλλευσης ζώνης. Οι αρμοδιότητές της θα πρέπει επίσης να περιλαμβάνουν τον προσδιορισμό ζώνης, τη χορήγηση αδειών, τη διευκόλυνση των κυβερνητικών υπηρεσιών και την παρακολούθηση της συμμόρφωσης.

γ) Ο υπεύθυνος για την ανάπτυξη της ζώνης: Παρόλο που, στην πιλοτική φάση, η ρυθμιστική αρχή οδηγεί συχνά και στην ανάπτυξη ζώνης, ο θεσμικός διαχωρισμός αποφεύγει τις συγκρούσεις συμφερόντων. Οι προγραμματιστές μπορούν να είναι ιδιώτες επενδυτές, συχνά κατασκευαστές ακινήτων, δημόσιες εταιρείες ή συμφωνίες ΣΔΙΤ (σχήματα ειδικού σκοπού). Σχεδιάζουν τη ζώνη, προσλαμβάνουν ενοικιαστές και εξασφαλίζουν χρηματοδότηση.

δ) Ο χειριστής ζώνης: Οι ιδιωτικές εταιρείες συχνά αναλαμβάνουν τη λειτουργία και την προώθηση της ζώνης. Χρηματοδοτούμενοι από τα τέλη χρήσης των ζωνών, οι φορείς εκμετάλλευσης διατηρούν τις υποδομές, προσλαμβάνουν ενοικιαστές ζώνης, επιβάλλουν κανόνες και σε ορισμένες περιπτώσεις, εκτελούν διοικητικές υπηρεσίες.

ε) Οι χρήστες ή οι ενοικιαστές της ζώνης: Οι χρήστες - εγκατεστημένες επιχειρήσεις αναπτύσσουν τη λειτουργία τους στη ζώνη. Ορισμένοι χρήστες ζώνης συνήθως μεγάλες επιχειρήσεις, με αντάλλαγμα ένα πακέτο παραχωρήσεων, συμφωνούν να λειτουργούν στη ζώνη και βοηθούν στην προσέλκυση άλλων μικρότερων ενοικιαστών. Παρόλο που ορισμένες λειτουργίες είναι διαφορετικές, στην πράξη υπάρχει συχνά αλληλεπικάλυψη των λειτουργιών, ειδικά σε ρυθμιστικά και αναπτυξιακά στάδια.

5.2.2 Παρεχόμενα Κίνητρα

Ένα από τα κρίσιμα χαρακτηριστικά που διακρίνουν τις Οικονομικές Ζώνες από την υπόλοιπη οικονομία είναι τα ξεχωριστά κίνητρα που προσφέρονται στις εταιρείες που δραστηριοποιούνται στην περιοχή. Αυτά τα κίνητρα ταξινομούνται γενικά σε δύο μεγάλες κατηγορίες: οικονομικά - φορολογικά και μη οικονομικά κίνητρα.

Η έρευνα δείχνει ότι προσφέρονται ποικίλα φορολογικά κίνητρα εντός και εκτός της περιοχής των ζωνών. Χώρες όπως οι Μπαχάμες, η Δομινικανή Δημοκρατία, τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα προσφέρουν ένα διαφορετικό μείγμα ελκυστικών κινήτρων συμπεριλαμβανομένων των φοροαπαλλαγών, απαλλαγές από εισαγωγικούς / εξαγωγικούς δασμούς για επιλέξιμες συναλλαγές και απαλλαγές από άλλους εθνικούς φόρους και εισφορές. Υπό το πρίσμα αυτό, τα βασικά χαρακτηριστικά των μέτρων θα είναι τα κάτωθι (Jamaica Logistics, 2014):

α) Απλό, διαφανές φορολογικό καθεστώς απευθυνόμενο σε διεθνείς επενδυτές βασιζόμενο σε κατάλληλα κριτήρια μέτρησης των επιδόσεων των επιχειρήσεων.

β) Απαγόρευση των διακρίσεων εις βάρος των εγχώριων επενδυτών - παραγωγών.

γ) Καθεστώς "έμμεσου εξαγωγέα" για τους εγχώριους προμηθευτές στην ΕΟΖ και "εξωεδαφικό" καθεστώς για τις πωλήσεις της ΕΟΖ στην εγχώρια αγορά.

Αυτό που προτείνεται είναι ένας ενιαίος χαμηλός συντελεστής φόρου που θα εφαρμόζεται στο εταιρικό εισόδημα. Αυτό θα κυμαίνεται μεταξύ του 10% - 12,5% λαμβάνοντας υπόψη τις ανταγωνιστικές χώρες. Επίσης πρέπει να υπάρχει μέριμνα για χαμηλό συντελεστή φόρου από το μέρος των μετόχων με τη λογική της φορολόγησης επί της κερδοφορίας και όχι της λειτουργίας μια επιχείρησης, δίδοντας ανάλογα με το ύψος της επένδυσης κάποια περίοδο χάριτος. Οι ΕΟΖ επειδή πρέπει να στοχεύουν σε δραστηριότητες υψηλής τεχνολογίας / καινοτομίας ενδέχεται να πρέπει να εξεταστεί το ενδεχόμενο απαλλαγής των φόρων που απορρέουν από την χρήση άδειας ή διπλώματος ευρεσιτεχνίας (πνευματική ιδιοκτησία). Ανάλογα με το καθεστώς ιδιοκτησίας – διοίκησης, αν επιλεγεί η λύση του ιδιωτικού φορέα, θα πρέπει ο ίδιος να επωφεληθεί κάποιων απαλλαγών βάσει των κεφαλαιουχικών δαπανών που πραγματοποιήθηκαν άμεσα και της εκτέλεσης των έργων κατασκευής ή βελτίωσης της ζώνης.

Επιπλέον φοροαπαλλαγές που προτείνονται στις υπό διαμόρφωση ζώνες, είναι σύμφωνα με το Ίδρυμα Φρίντριχ Νάουμαν (2016) στους κάτωθι φόρους:

- α) Φόρος συγκεντρώσεως κεφαλαίου για τη σύσταση επιχείρησης.
- β) Φόρος μεταβιβάσεως ακινήτων (π.χ. δωρεά, γονική παροχή).
- γ) Φόρος για δικαιπραξίες επί των ακινήτων (μεταβίβαση, μίσθωση κ.λπ.).
- δ) Φόρος υπέρ τρίτων (χαρτόσημα κλπ).
- ε) Φόρος επί της περιουσίας (ΕΝΦΙΑ, τέλος ακίνητης περιουσίας κ.λπ.).

στ) Οι δαπάνες για την ασφάλεια, τη συντήρηση των δικτύων και άλλες που θα σχετίζονται με τη λειτουργία της ζώνης θα καλύπτονται μέσω ανταποδοτικών εισφορών/μισθωμάτων που θα εισπράττει ο φορέας διαχείρισης της ζώνης.

Επιπρόσθετα η βιβλιογραφία παρουσιάζει διάφορες στρατηγικές που χρησιμοποιούνται για να ενθαρρύνουν τις επιχειρηματικές διασυνδέσεις μεταξύ των επιχειρήσεων των ζωνών και της ευρύτερης οικονομίας. Οι λεγόμενες «ασότιμες πολιτικές» περιλαμβάνουν την απαλλαγή από δασμούς στις εισόδους των ζωνών (περιλαμβανομένων των τελωνειακών αμοιβών, εισφορών, τέλη χαρτοσήμου κλπ) ή διάφορες φοροελαφρύνσεις επί των δασμών στα εισαγόμενα υλικά που χρησιμοποιούνται προκειμένου να παραχθούν τα προϊόντα της ΕΟΖ. Από την άλλη πλευρά, οι προμήθειες εντός της επικράτειας της ΕΟΖ έχουν μηδενικό φορολογικό συντελεστή. Ωστόσο η πώληση των παραγόμενων αγαθών - υπηρεσιών της ΕΟΖ στην υπόλοιπη εγχώρια οικονομία θα είναι φορολογητέα με βάση το ισχύον σταθερό επιτόκιο ή κάποια ειδική για την περίπτωση ποσόστωση.

Όσον αφορά τα μη φορολογικά κίνητρα, μπορεί να είναι αρκετά ευρύτατα ξεκινώντας από τις απλουστευμένες διοικητικές διαδικασίες, όπως η ίδρυση ειδικών κυβερνητικών υπηρεσιών με τη μορφή των Κέντρων Εξυπηρέτησης Πολιτών (ΚΕΠ) που θα διεκπεραιώνουν ταχύτερα διοικητικής φύσης θέματα, η παροχή υποδομής ή απλουστευμένων νομικών και

κανονιστικών ρυθμίσεων. Αυτές οι πρόσθετες υπηρεσίες μπορεί να είναι εξίσου σημαντικές με τα φορολογικά κίνητρα στην προσπάθεια προσέλκυσης επενδύσεων σε μια ζώνη, αλλά ο αντίκτυπός τους εξαρτάται από τις περιστάσεις και το τύπο των φορολογικών κινήτρων που προσφέρονται: διαφορετικοί τύποι ζώνης (και κατά συνέπεια το είδος των κινήτρων που παρέχεται) είναι πιο κατάλληλοι για ορισμένες χώρες από άλλες, κυρίως λόγω του συνολικού κοινωνικοοικονομικού πλαισίου και του σταδίου ανάπτυξης της κάθε χώρας (Farole, 2011b).

Σε χώρες με περιορισμένη απήγηση σε ξένους επενδυτές έχει υποστηριχθεί ότι οι ζώνες είναι σε θέση να εξουδετερώσουν σε μεγάλο βαθμό τις επιπτώσεις ενός κατά τα άλλα δυσμενούς επενδυτικού κλίματος παρέχοντας καλύτερες εγκαταστάσεις, συμπληρωματικές υπηρεσίες και πολιτικές βέλτιστων πρακτικών (FIAS, 2008). Πράγματι, οι ταχύτερες διοικητικές διαδικασίες στις ζώνες μπορούν να λειτουργήσουν ως παράγοντας έλξης σε χώρες όπου οι διαδικασίες αυτές διαρκούν αρκετά και είναι δαπανηρές, όπως στην περίπτωση της Ελλάδας. Ομοίως, η πρόσθετη υποδομή που παρέχεται στη ζώνη (από τηλεπικοινωνίες υψηλής ταχύτητας έως υπηρεσίες Internet, ιατρικές και αθλητικές εγκαταστάσεις) μπορεί επίσης να δώσει στις ζώνες ένα σχετικό πλεονέκτημα, ιδιαίτερα σε χώρες όπου οι επενδυτές αντιμετωπίζουν σε τακτική βάση εμπόδια που συνδέονται με την υποδομή (όπως π.χ. συνολικά χαμηλές ταχύτητες σύνδεσης στο Internet ή απουσία ευρυζωνικών συνδέσεων κ.λπ.). Το ίδιο μπορεί να υποστηριχθεί και για τις περιπτώσεις που έχουμε δυσκίνητες τελωνειακές διαδικασίες όπου η ύπαρξη ενός ad hoc τελωνειακού τερματικού σταθμού (με τον εξορθολογισμό και την επιτάχυνση των διαδικασιών που αυτό συνεπάγεται) μπορεί να αποτελέσει ανάχωμα στις όποιες στρεβλώσεις της οικονομίας (OECD, 2017).

Λαμβάνοντας υπόψη τα ανωτέρω, οι Ελληνικές Αρχές θα πρέπει να υιοθετήσουν τα δέκα ακόλουθα μέτρα στο πλαίσιο ανάπτυξης των ΕΟΖ σύμφωνα με τις οδηγίες που δόθηκαν από τον Οργανισμό των Ηνωμένων Εθνών στον τομέα των επενδύσεων (UNCTAD, 2016):

α) Προώθηση της προσβασιμότητας και της διαφάνειας στη διαμόρφωση των πολιτικών επενδύσεων, των κανονισμών και των διαδικασιών σχετικά με τους επενδυτές της Ζώνης. Παροχή σαφών και επικαιροποιημένων πληροφοριών σχετικά με το επενδυτικό καθεστώς της Ζώνης. Υιοθέτηση με ευρύτερη κοινοβουλευτική στήριξη ενός κεντρικού μητρώου νόμων και κανονισμών για τις ζώνες με περιοδική δημοσίευση των αποτελεσμάτων για την εθνική οικονομία.

β) Ενίσχυση της προβλεπτικότητας και της συνέπειας στην εφαρμογή των πολιτικών των Οικονομικών Ζωνών με τη συστηματοποίηση και θεσμοθέτηση των επενδυτικών κανονισμών, τη παροχή ίσης μεταχείρισης στους νόμους και στους κανονισμούς των επενδύσεων και όχι διακριτή χρήση γραφειοκρατικών εμποδίων (π.χ. επένδυση Ελληνικού) και τη καθιέρωση σαφών κριτηρίων και διαφανών διαδικασιών για διοικητικές αποφάσεις.

γ) Βελτίωση της αποδοτικότητας και της αποτελεσματικότητας της διοικητικής διαχείρισης των επενδύσεων μέσω των ακόλουθων ενεργειών:

1) Να μειωθεί ο χρόνος επεξεργασίας και να απλουστευθούν οι διαδικασίες για τις αιτήσεις για επενδύσεις στη Ζώνη, την εγγραφή των επενδυτών και τις φορολογικές διαδικασίες. Ενθάρρυνση και ενίσχυση της θεσμικής συνεργασίας των εμπλεκόμενων φορέων. Όπου ενδείκνυται, καθορισμός μιας ηλεκτρονικής αρχής ενιαίας

εξυπηρέτησης εντός της ΕΟΖ με διευκρίνιση των ρόλων και των ευθυνών μεταξύ των διαφόρων επιπέδων της διοίκησης της ζώνης.

2) Διατήρηση στο ελάχιστο του κόστους για έναν υποψήφιο επενδυτή στη διαδικασία έγκρισης του επενδυτικού του σχεδίου για την Ζώνη.

3) Διευκόλυνση της εισόδου και διαμονής του προσωπικού του επενδυτικού σχεδίου (διευκόλυνση των θεωρήσεων, άρση γραφειοκρατικών εμποδίων) καθώς το μεγαλύτερο μέρος των επενδύσεων θα προέλθει από το εξωτερικό.

4) Απλοποίηση της διαδικασίας συνδέσεων με υποδομές βασικών υπηρεσιών (ύδρευση, ενέργεια κλπ).

δ) Οικοδόμηση σχέσεων με τους ενδιαφερόμενους φορείς για την επένδυση στην Ελληνική ΕΟΖ (ιδίως με μεγάλες πολυεθνικές εταιρείες) μέσω διατήρησης μηχανισμών τακτικής διαβούλευσης και αποτελεσματικού διαλόγου με αυτούς καθ' όλη τη διάρκεια του κύκλου ζωής των επενδύσεών τους στη Ζώνη. Στο μέτρο του δυνατού, να δημιουργηθεί ένας μηχανισμός για την παροχή στους ενδιαφερόμενους (συμπεριλαμβανομένης της υπάρχουσας επιχειρηματικής κοινότητας και των επενδυτών στη Ζώνη) της δυνατότητας να καταθέτουν βελτιωτικές προτάσεις και να συμμετέχουν ενεργά στο καθορισμό του εθνικού θεσμικού πλαισίου που διέπει τη λειτουργία της εκάστοτε ζώνης.

ε) Ορισμός ενός οργανισμού ως διαμεσολαβητή επενδύσεων στην επίλυση διαφορών μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων όπου θα δέχεται προτάσεις ή καταγγελίες των επενδυτών και των χωρών καταγωγής τους. Θα παρακολουθεί και θα λαμβάνει έγκαιρα μέτρα για την πρόληψη, διαχείριση και επίλυση διαφορών. Αυτό που προτείνεται είναι ένα σύστημα διαρθρωμένο σε τρία επίπεδα, το οποίο θα καλύπτει διαφορές που σχετίζονται με την επένδυση καθ' αυτήν μεταξύ του φορέα διαχείρισης της ζώνης ή των επενδυτών και του Ελληνικού Δημοσίου, άλλες διοικητικές διαφορές μεταξύ των επενδυτών και της φορολογικής διοίκησης ή της αντίστοιχης περιβαλλοντικής και διαφορές είτε μεταξύ των επενδυτών, είτε μεταξύ των επενδυτών και του φορέα διαχείρισης της ζώνης είτε μεταξύ επενδυτών και εργαζομένων.

στ) Θέσπιση μηχανισμών παρακολούθησης και επανεξέτασης των μέτρων για τη διευκόλυνση των επενδύσεων στη Ζώνη. Αξιολόγηση και μέτρηση των επιδόσεων των φορέων που συμμετέχουν στη διευκόλυνση των επενδύσεων ή στην παροχή διοικητικών υπηρεσιών στους επενδυτές.

ζ) Ενίσχυση της διεθνούς συνεργασίας για τη διευκόλυνση των επενδύσεων με μηχανισμούς καταπολέμησης της διαφθοράς στην επενδυτική διαδικασία (υιοθέτηση ρυθμιστικών και θεσμικών κανόνων κλπ).

η) Ενίσχυση των προσπαθειών διευκόλυνσης των επενδύσεων μέσω τεχνικής βοήθειας - υποστήριξης όπως η προετοιμασία μελετών σκοπιμότητας για τα εν δυνάμει επενδυτικά σχέδια (συμπεριλαμβανομένων των εκτιμήσεων των περιβαλλοντικών και κοινωνικών επιπτώσεων, των κανονιστικών ρυθμίσεων και των διοικητικών απαιτήσεων).

θ) Ενίσχυση των θετικών επιπτώσεων της επένδυσης στη ζώνη, π.χ. διευκόλυνση των δεσμών μεταξύ ξένων θυγατρικών και τοπικών επιχειρήσεων. Προώθηση και υποστήριξη προγραμμάτων πιστοποίησης και συμμόρφωσης με τα διεθνή πρότυπα.

ι) Ενίσχυσης της διεθνούς συνεργασίας για την προώθηση των επενδύσεων συμπεριλαμβανομένων των μηχανισμών για την ενθάρρυνση των χωρών να παρέχουν στήριξη στα εξωτερικά σχέδια π.χ. κάλυψη πολιτικού κινδύνου, ασφάλιση επενδύσεων και εγγυήσεις ή υπηρεσίες διευκόλυνσης καθώς και ενθάρρυνση υψηλών προτύπων εταιρικής διακυβέρνησης και υπεύθυνης επιχειρηματικής συμπεριφοράς από τους εξωτερικούς επενδυτές.

5.2.3 Εργατικά

Σύμφωνα με την Punj (2013) υπάρχουν τρεις κατηγορίες καθεστώτων εργατικού δικαίου που εντοπίζουμε στις Ειδικές ή Ελεύθερες Ζώνες και θα κληθεί η εκάστοτε Κυβέρνηση να αποφασίσει την ιδανικότερη:

α) Το ενταξιακό καθεστώς: Περιλαμβάνει εκείνα τα συστήματα στα οποία η εθνική νομοθεσία για την εργασία ισχύει πλήρως και για τις ΕΟΖ.

β) Το καθεστώς αποκλεισμού: Περιλαμβάνει εκείνα τα συστήματα στα οποία η εθνική εργατική νομοθεσία ή συγκεκριμένες διατάξεις εξαιρούνται ρητώς όσον αφορά τις ΕΟΖ.

γ) Ειδικό / τροποποιημένο καθεστώς: Αναφέρεται στα συστήματα εκείνα όπου υπάρχει ξεχωριστό εργατικό καθεστώς που έχει θεσπιστεί για τη διαχείριση των εργασιακών σχέσεων στις ΕΟΖ ή για τις αλλαγές στο υφιστάμενο εθνικό νομικό πλαίσιο. Μπορεί επίσης να είναι ένας συνδυασμός των παραπάνω δύο καθεστώτων, όπου ισχύουν ορισμένες νομοθετικές διατάξεις ενώ άλλες αποκλείονται. Επίσης μπορεί να είναι ένα καθεστώς που εξασφαλίζει μεταβαλλόμενες συνθήκες εργασίας στις ΕΟΖ, όχι μεταβάλλοντας το νομοθετικό πλαίσιο αλλά αξιοποιώντας τις δυνατότητες ή τα «παράθυρα» που δίνει ο νομοθέτης για τα εργατικά δικαιώματα.

Από τα παραπάνω εξάγεται το συμπέρασμα πως η τρίτη επιλογή για την Ελληνική πλευρά κρίνεται καταλληλότερη υπό την έννοια αποφυγής των νομοθετικών αγκυλώσεων της πρώτης κατηγορίας και της έλλειψης κοινωνικής ευαισθησίας με την πλήρη απελευθέρωση των απαιτήσεων των επενδυτών στη δεύτερη κατηγορία. Σε κάθε περίπτωση προτείνονται τα ακόλουθα για τις αρμόδιες αρχές:

α) Η Κυβέρνηση πρέπει να κάνει εκείνες τις αλλαγές στο εργασιακό καθεστώς ώστε να είναι θελκτικό στους ξένους επενδυτές.

β) Ο Φορέας ανάπτυξης της Ζώνης θα είναι η ανώτατη αρχή διασφάλισης της τήρησης της εργατικής νομοθεσίας.

γ) Διαδικασία ιδιωτικοποίησης της παρακολούθησης των εργασιακών δικαιωμάτων. Υποχρεωτικές επιθεωρήσεις για την υγεία και την ασφάλεια των εργαζομένων και την αποζημίωση των εργατών. Ο εργοδότης θα υποχρεούται να αμείβει με βάση το ελάχιστο συμφωνηθέν επίπεδο μισθού. Οι εργαζόμενοι θα έχουν δικαιώματα ασθένειας, μητρότητας και παροχών αναπηρίας μέσω των νοσοκομείων εντός ή εκτός της ζώνης βάσει της ιδιωτικής ασφάλισης της ΕΟΖ και όχι του κρατικού φορέα (ΕΦΚΑ). Σε περίπτωση που ένας εργάτης δεν δύναται να εργασθεί για ιατρικούς λόγους, ο εργοδότης πρέπει να παραπέμψει την υπόθεση του στο ιατρικό συμβούλιο για να καθοριστεί η έκταση της αναπηρίας. Πρέπει να υπάρξει ιδιαίτερη μέριμνα για την αποζημίωση στις περιπτώσεις των εργατικών ατυχημάτων.

δ) Οι εργαζόμενοι - με τη μορφή διευρυμένης πλειοψηφίας μέσω των εργατικών ενώσεων - δύναται να απεργούν εφόσον ενημερώσουν τουλάχιστον δύο εβδομάδες πριν τη διεξαγωγή της απεργίας, χρόνος ικανός ώστε να προσφύγει αρμοδίως η πλευρά των εργοδοτών.

ε) Επιτρέπονται συνδικαλιστικές οργανώσεις που θα είναι εγγεγραμμένες στο επίσημο μητρώο της Οικονομικής Ζώνης και στις οποίες ως μέλη θα είναι αποκλειστικά εργαζόμενοι της Ζώνης αποκλείοντας την παρεμβολή μελών κομματικών οργανώσεων από την υπόλοιπη χώρα.

στ) Σαφής διατύπωση πριν την υπογραφή οποιασδήποτε εργασιακής σύμβασης των συνθηκών και των παροχών. Δήλωση αν το έργο είναι πολυετές, παρεπόμενο ή απαραίτητο για μια επένδυση καθορίζοντας έτσι το χρονικό διάστημα απασχόλησης, υιοθετώντας ευέλικτα ωράρια και μορφές απασχόλησης (πλήρους ή μερικής).

ζ) Επειδή οι απολύσεις και η διακοπή εργασιών των επιχειρήσεων στις ΕΟΖ είναι συχνό φαινόμενο ιδίως κατά τη διάρκεια των περιόδων ύφεσης, πρέπει να υπάρξουν δικλείδες ασφαλείας προκειμένου να οικοδομηθεί μια σχέση εμπιστοσύνης μεταξύ εργαζομένων και εργοδοτών. Η άποψη αυτή ενισχύεται από τη διεθνή πρακτική όπου οι εταιρείες αποκομίζουν φορολογικά και άλλα οφέλη για πέντε περίπου έτη μέσα σε μια ζώνη και στη συνέχεια κλείνουν ξαφνικά, με σκοπό να ξεκινήσουν την δραστηριότητά τους ξανά σε κάποια άλλη ζώνη ή ακόμα και να ανοίξουν στην ίδια ζώνη με κάποιο άλλο όνομα.

η) Καθορισμός κατώτατου μισθού, που θα είναι προϊόν συλλογικής διαπραγμάτευσης μεταξύ των εκλεγμένων οργάνων τόσο των εργαζομένων όσο και των εργοδοτών, με ρήτρες που θα εκτείνονται και σε άλλα είδη παροχών.

θ) Συνθήκες ασφάλειας και υγείας καθορίζονται βάσει της ελληνικής νομοθεσίας, η οποία αφορά επιχειρήσεις εντός και εκτός της ΕΟΖ και παρακολουθούνται - ελέγχονται από τα εκάστοτε αρμόδια κρατικά όργανα (επιθεώρηση εργασίας κλπ).

5.2.4 Περιβάλλον

Τα έργα και οι δραστηριότητες του ιδιωτικού τομέα, των οποίων η κατασκευή και η λειτουργία δύναται να έχουν επιπτώσεις στο περιβάλλον, υπόκεινται σε περιβαλλοντική αδειοδότηση. Στην περίπτωση αυτή ο φορέας εκμετάλλευσης του έργου ή της δραστηριότητας οφείλει να εκπονήσει Μελέτη Εκτίμησης και Αξιολόγησης των Επιπτώσεων

στο Περιβάλλον (Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων, ΜΠΕ) και να λάβει την σχετική Άδεια, η οποία ονομάζεται Απόφαση Έγκρισης Περιβαλλοντικών Όρων (ΑΕΠΟ). Οι δραστηριότητες ανάλογα με το μέγεθος των επιπτώσεων που δύναται να προκαλέσουν στο περιβάλλον, διακρίνονται σε δύο κατηγορίες (Α και Β). Η πρώτη κατηγορία (Α) περιλαμβάνει έργα και δραστηριότητες, τα οποία ενδέχεται να προκαλέσουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον και για τα οποία υποχρεωτικά απαιτείται η εκπόνηση ΜΠΕ, σύμφωνα με το άρθρο 2 του νόμου 4014/2011. Και η δεύτερη κατηγορία (Β) περιλαμβάνει έργα και δραστηριότητες τα οποία χαρακτηρίζονται από τοπικές και μη σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον και υπόκεινται σε γενικές προδιαγραφές. Στην περίπτωση αυτή ακολουθείται η διαδικασία περιβαλλοντικής αδειοδότησης σύμφωνα με το άρθρο 8 του νόμου 4014/2011 με έκδοση Πρότυπων Περιβαλλοντικών Δεσμεύσεων (ΠΠΔ) που ενσωματώνονται στην Άδεια Λειτουργίας του έργου ή της δραστηριότητας (www.etvavipe.gr).

Πέραν των γενικών περιβαλλοντικών υποχρεώσεων, η εγκατάσταση δραστηριοτήτων σε οργανωμένες περιοχές όπως αυτές μιας Οικονομικής Ζώνης πρέπει να συγκεντρώνουν σημαντικά πλεονεκτήματα, ως προς την επιτάχυνση της διαδικασίας περιβαλλοντικής αδειοδότησης, καθώς θα απαιτούνται λιγότερες εγκρίσεις - γνωμοδοτήσεις από τα αρμόδια κρατικά όργανα, ανάλογα με το καθεστώς των Βιομηχανικών Περιοχών (ΒΙ.ΠΕ.). Έτσι δεν απαιτείται Βεβαίωση Χρήσης Γης από αρμόδια υπηρεσία Πολεοδομικού Ελέγχου ούτε καθορισμός φυσικού αποδέκτη (σε περίπτωση διάθεσης επεξεργασμένων αποβλήτων). Επιπλέον κατά την ίδρυση της Οικονομικής Ζώνης θα έχουν προεγκριθεί το σύνολο των θέσεων των εν δυνάμει βιομηχανικών μονάδων και του συνολικού δικτύου εξυπηρέτησης αυτών (ύδρευση, απόβλητα, χώροι πρασίνου κλπ) με σκοπό την απρόσκοπτη λειτουργία τους αποφεύγοντας εκ των προτέρων γραφειοκρατικές καθυστερήσεις.

Επιπρόσθετα, στο πλαίσιο της περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης, ο αρμόδιος φορέας ανάπτυξης της ζώνης θα είναι υπεύθυνος για τα κάτωθι:

α) Στην περιβαλλοντικά ορθή διαχείριση των αποβλήτων που προκύπτουν από τη λειτουργία της ζώνης (συνεργάζεται αποκλειστικά με αδειοδοτημένες εταιρίες για τη συλλογή, μεταφορά και αξιοποίηση αποβλήτων και ανακυκλώσιμων υλικών, διαθέτει εγκεκριμένο σχέδιο παραλαβής καταλοίπων από πλοία που προσεγγίζουν τις λιμενικές εγκαταστάσεις, σύγχρονη εγκατάσταση επεξεργασίας λυμάτων, σχέδιο πρόληψης ρύπανσης της θάλασσας).

β) Στη δημιουργία και προστασία πρασίνου, καθώς και στη διατήρηση της φυσιογνωμίας της περιοχής (υλοποιεί πρόγραμμα δενδροφύτευσης και δημιουργίας χώρων πρασίνου κατά μήκος του βασικού οδικού της άξονα από την είσοδο της περιοχής της ζώνης έως τις εγκαταστάσεις της).

γ) Στην τήρηση του κανονισμού λειτουργίας και του πολεοδομικού κανονισμού της Οικονομικής Ζώνης από τις επιχειρήσεις.

5.2.5 Χρηματοδότηση

Η ταχύτητα και η κλίμακα της υιοθέτησης Οικονομικών Ζωνών αποτελούν σοβαρές προκλήσεις για τις κυβερνήσεις σε όλο τον κόσμο όσον αφορά την υλοποίηση, τη συντήρηση και τη λειτουργία αυτών των υποδομών. Η έλλειψη δημόσιων πόρων και η αναποτελεσματικότητα της παροχής δημόσιων υπηρεσιών οδηγούν παγκοσμίως σε πρωτοβουλίες για την τόνωση της ιδιωτικής πρωτοβουλίας ώστε να επενδύσει με πόρους σε υποδομές Οικονομικών Ζωνών. Ωστόσο, η συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα δημιουργεί μια ολόκληρη σειρά νέων προκλήσεων. Τα δυνητικά οφέλη αντιμετωπίζονται με καχυποψία όσον αφορά τη συμβατότητα της στοχοπροσήλωσης του ιδιωτικού τομέα στη βραχυπρόθεσμη απόδοση των επενδύσεων με τη μακροπρόθεσμη προοπτική που απαιτείται για την επίτευξη στόχων οικονομικής βιωσιμότητας.

Πέραν των όποιων επιφυλάξεων, η σύμπραξη του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα (ΣΔΙΤ) είναι ένα γεγονός ευρέως αποδεκτό και συνίσταται από τον ΟΟΣΑ για την χρηματοδότηση ενός επενδυτικού σχεδίου ίδρυσης Οικονομικής Ζώνης σε μια χώρα (OECD, 2009). Θεωρητικές και πρακτικές πτυχές του μηχανισμού των ΣΔΙΤ και τον ρόλο αυτού του μηχανισμού στον εκσυγχρονισμό της οικονομίας αναλύονται σε διάφορα επιστημονικά άρθρα (Chan et al, 2014; Guan et al, 2015; Theodoropoulos and Tassopoulos 2014a; 2014b and Tkacheva et al., 2016). Επίσης έχει δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στα ζητήματα της οργάνωσης και της λειτουργίας των ειδικών οικονομικών ζωνών στην παγκόσμια οικονομία, στις ιδιαιτερότητες των δραστηριοτήτων τους σε διαφορετικές χώρες (Anwar et al, 2016; Pan et al, 2016; Stroeva et al., 2016 and Sibirskaia et al., 2016). Επιπρόσθετα υπάρχουν πολλά άρθρα που αφορούν τη μελέτη των προβλημάτων των ειδικών οικονομικών ζωνών ως μορφή αλληλεπίδρασης μεταξύ του κράτους και της ιδιωτικής επιχείρησης (Jenkins et al, 2015; Ortega et al, 2015; Pakdeenurit et al, 2014; Albekov et al., 2017).

Τα κοινά στοιχεία των ΣΔΙΤ και των ΕΟΖ οδηγούν νομοτελειακά ως η ενδεικνυόμενη λύση για την περίπτωση της Ελλάδας. Μην ξεχνάμε ότι οι ΣΔΙΤ είναι μια θεσμική και οργανωτική συμμαχία μεταξύ μιας κυβερνητικής αρχής και μιας ή περισσότερων ιδιωτικών επιχειρήσεων με σκοπό την υλοποίηση σημαντικών έργων για την κοινωνία σε ένα ευρύ φάσμα τομέων δραστηριότητας - από την ανάπτυξη σημαντικών στρατηγικών τομέων της οικονομίας έως την παροχή δημόσιων υπηρεσιών σε ολόκληρη τη χώρα ή χωριστά εδάφη (Deryabin, 2008). Την ίδια στιγμή, σημαντικός παράγοντας για τις ΕΟΖ αποτελεί ο ξεκάθαρος εδαφικός διαχωρισμός.

Σύμφωνα με τους Akhmetshina et al (2017), θα πρέπει να τονιστεί ότι η εταιρική σχέση και η ΕΟΖ λειτουργούν σε ένα πλαίσιο αμοιβαίων παραχωρήσεων. Σύμφωνα με αυτό, οι ιδιώτες επενδυτές λαμβάνουν το δικαίωμα χρήσης ενός αντικειμένου για εμπορικούς σκοπούς με στόχο την πλήρη ανάκτηση του κόστους, με αποτέλεσμα ο μηχανισμός ΣΔΙΤ κατά την υλοποίηση έργων μέσα σε μια ΕΟΖ να επιτρέπει την προσέλκυση όχι μόνο οικονομικών πόρων, αλλά και γνώσεων, δεξιοτήτων και τεχνογνωσίας. Κύριο μέλημα είναι να εξασφαλιστεί η αποτελεσματική αλληλεπίδραση του κράτους και των ιδιωτικών κεφαλαιακών συμφερόντων προκειμένου να ικανοποιηθούν αμοιβαία οι στόχοι τους. Από την άποψη αυτή, υπάρχει υψηλός βαθμός ενοποίησης και συγκέντρωσης των υλικών και των άυλων πόρων των διαφόρων τομέων της οικονομίας. Επιπλέον, ο συνδυασμός των ΣΔΙΤ και της ΕΟΖ λειτουργεί με μια ενιαία θεσμική, οργανωτική και νομική διάρθρωση.

Τα πλεονεκτήματα αυτής της συνεργασίας πολλά, αν σκεφτεί κανείς τη βελτίωση της κατανομής του κινδύνου μεταξύ του Δημόσιου και του Ιδιωτικού τομέα με περιορισμό του

κόστους κατασκευής και λειτουργίας αφού θα επιλεγεί η καλύτερη προσφορά για την εγκατάσταση της ζώνης που πρέπει να είναι επωφελής και για τον ιδιώτη - κατασκευαστή. Άλλα οφέλη σύμφωνα με την Δεληθέου (2016) είναι η τήρηση των χρονοδιαγραμμάτων ή και η επιτάχυνση στον χρόνο ολοκλήρωσης της επένδυσης με τη παράλληλη βελτίωση της σχέσης Κόστους - Αξίας. Ένα σημαντικό στοιχείο είναι η αναμόχλευση των λιμναζόντων πόρων της οικονομίας με επέκταση της χρήσης της κεφαλαιαγοράς (προκειμένου να χρηματοδοτηθούν οι Ιδιώτες) με ταυτόχρονη αύξηση των διαθεσίμων του Δημοσίου και άρα της δυνατότητας χρηματοδότησης νέων επενδυτικών προγραμμάτων. Οι μέθοδοι υλοποίησης των ΣΔΙΤ στο πλαίσιο των ΕΟΖ είναι αρκετοί, μεταξύ των οποίων οι κάτωθι:

α) Μέθοδος Κατασκευής /Λειτουργίας /Μεταβίβασης (B.O.T. – Build /Operate /Transfer). Σύμφωνα με τη μέθοδο αυτή ο Ιδιώτης αναλαμβάνει βάσει συγκεκριμένης συμφωνίας την μερική ή ολική χρηματοδότηση του έργου, την κατασκευή και τη λειτουργία του για ορισμένο χρονικό διάστημα χρεώνοντας τέλος στους χρήστες του. Μετά το πέρας τους χρόνου αυτού, το έργο και η εκμετάλλευσή του επιστρέφει στο Δημόσιο.

β) Μέθοδος Πρωτοβουλίας Ιδιωτικής Χρηματοδότησης (P.F.I. – Private Finance Initiative). Σύμφωνα με τη μέθοδο αυτή το Δημόσιο αγοράζει από τον Ιδιωτικό Τομέα τις υπηρεσίες που επιθυμεί και δεν κατασκευάζει πάγια. Βασικός στόχος που επιτυγχάνεται με τη χρήση της μεθόδου αυτής είναι η βελτιστοποίηση της κατανομής του κινδύνου, καθώς ο κίνδυνος λειτουργίας της επένδυσης αναλαμβάνεται από τον φορέα που δύναται να έχει το μικρότερο κόστος.

γ) Μέθοδος Χρηματοδότησης από τον Κατασκευαστή (Developer Financing). Σύμφωνα με τη μέθοδο αυτή ένας (ή περισσότεροι) Ιδιώτης Κατασκευαστής (συνήθως κατασκευαστική εταιρία) χρηματοδοτεί την κατασκευή ή επέκταση ενός αναπτυξιακού έργου λαμβάνοντας ως αντιστάθμισμα το δικαίωμα να κατασκευάσει οικίες, καταστήματα ή βιομηχανικά κτίρια από τα έσοδα των οποίων θα αποπληρώσει το κόστος κατασκευής του αναπτυξιακού έργου όπου στη περίπτωση μας θα είναι η Οικονομική Ζώνη.

δ) Μέθοδος Μίσθωσης/Διαμόρφωσης/Λειτουργίας (L.D.O. – Lease/ Develop/ Operate). Σύμφωνα με τη μέθοδο αυτή ένας (ή περισσότεροι) Ιδιώτης μισθώνει ένα έργο από το Δημόσιο, επενδύει εκσυγχρονίζοντας ή ανακαινίζοντάς το εφόσον το κρίνει σκόπιμο και πληρώνει στο Δημόσιο ένα συμφωνηθέν τίμημα.

ε) Μέθοδος Μίσθωσης/ Αγοράς (Lease/Purchase). Σύμφωνα με τη μέθοδο αυτή ένας (ή περισσότεροι) Ιδιώτης κατασκευάζει ένα έργο και στη συνέχεια το Δημόσιο το ενοικιάζει έναντι συμφωνημένου τιμήματος για καθορισμένο διάστημα

στ) Μέθοδος Με το Κλειδί στο Χέρι (Turn-Key). Σύμφωνα με τη μέθοδο αυτή το Δημόσιο αναθέτει σε ιδιώτη να κατασκευάσει σύμφωνα με δεδομένες προδιαγραφές και να του παραδώσει πλήρως έτοιμο προς λειτουργία ένα έργο. Έτσι, το Δημόσιο επωφελείται των σύγχρονων μεθόδων κατασκευής με την οικονομικότερη και ταχύτερη κατασκευή του έργου.

Αρωγός στην οικονομική ενδυνάμωση των ΣΔΙΤ είναι η χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που παραδοσιακά πραγματοποιείται με μορφή επιχορηγήσεων ενώ στη νέα προγραμματική περίοδο (2014-2020) στρέφεται περισσότερο προς τη χρήση χρηματοδοτικών εργαλείων. Η χρήση χρηματοδοτικών εργαλείων συνεπάγεται τη σταδιακή μείωση των μη επιστρεπτέων επιχορηγήσεων, μέσω μόχλευσης κεφαλαίων τα οποία θα χρησιμοποιηθούν για

επενδύσεις μετά το 2020. Με τον τρόπο αυτό επιτυγχάνεται, ορθολογικότερη δημοσιονομική διαχείριση σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο, αλλά ταυτόχρονα και πολλαπλασιασμός των διαθέσιμων πόρων και τελικά των ίδιων των ωφελούμενων επιχειρήσεων. Στις ανακυκλούμενες χρηματοδοτήσεις παρέχεται η δυνατότητα παροχής μεγαλύτερων πιστώσεων στους πελάτες ή γρηγορότερη πληρωμή των προμηθευτών. Βασικά πλεονεκτήματα σύμφωνα με την Εθνική Τράπεζα είναι η ετήσια ανανέωση, η εξόφληση κεφαλαίου σε τακτά διαστήματα ή σε περιόδους που προσαρμόζονται στο συναλλακτικό κύκλωμα της επιχείρησης, η δυνατότητα επαναχορήγησης του εξοφλούμενου κεφαλαίου και η ύπαρξη ενός επιτοκίου κυμαινόμενου, που προσδιορίζεται από το βασικό επιτόκιο για κεφάλαια κίνησης (www.nbg.gr).

Η χρήση χρηματοδοτικών εργαλείων έχει μακροπρόθεσμη προοπτική καθώς τα κεφάλαια που επιστρέφονται μέσω των χρηματοδοτικών εργαλείων μπορούν να επαναχρησιμοποιηθούν για περαιτέρω επενδύσεις, προωθώντας τη βιωσιμότητα και τη μακροχρόνια ανακύκλωση των δημόσιων κεφαλαίων. Πέραν της μακροπρόθεσμης αξιοποίησης των ανακυκλούμενων κονδυλίων, τα εργαλεία αυτά θα βοηθήσουν στην αντιμετώπιση αδυναμιών της αγοράς, μέσω κινητοποίησης επιπρόσθετων δημόσιων ή ιδιωτικών επενδύσεων (ΣΕΣΜΑ, 2014). Σημαντικό ρόλο στο πλαίσιο αυτό, αποτελεί το χρηματοδοτικό εργαλείο της Ε.Ε. JESSICA “Joint European Support for Sustainable Investment in City Areas”. Η πρωτοβουλία αυτή αναπτύσσεται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων, σε συνεργασία με την Τράπεζα Ανάπτυξης του Συμβουλίου της Ευρώπης. Παρέχεται στα κράτη μέλη η ευχέρεια να χρησιμοποιήσουν μέρος των μη επιστρεπτέων επιχορηγήσεων υπό μορφή επιστρεπτέων χρηματοδοτήσεων, σε έργα που εντάσσονται στο πλαίσιο ολοκληρωμένων σχεδίων για την προαγωγή της βιώσιμης ανάπτυξης. Οι επενδύσεις αυτές, μπορούν να έχουν τη μορφή ιδίων κεφαλαίων, δανείων ή/και εγγυήσεων, πραγματοποιούνται μέσω Ταμείων Αστικής Ανάπτυξης και εάν είναι απαραίτητο μέσω Ταμείων Χαρτοφυλακίου.

5.3 Συμβατότητα με το Κοινωνικό δίκαιο

Η Ευρωπαϊκή Ένωση ρυθμίζει τα κίνητρα που προσφέρουν τα κράτη μέλη στις επιχειρήσεις σύμφωνα με τις διατάξεις περί ανταγωνισμού και κρατικών ενισχύσεων της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ). Τα σχετικά άρθρα της ΣΛΕΕ - 101, 102, 107 και 108 - απαγορεύουν κάθε πρακτική που προκαλεί στρέβλωση ή περιορισμούς που μπορούν να επηρεάσουν τον ανταγωνισμό στην εσωτερική αγορά, αλλά επιτρέπουν έναν περιορισμένο αριθμό εξαιρέσεων σχετικά με τις κρατικές ενισχύσεις. Η ΕΕ αναγνωρίζει τρεις ευρείες κατηγορίες κρατικών ενισχύσεων: οριζόντιες, περιφερειακές και τομεακές ενισχύσεις (OECD, 2017).

Οι οριζόντιες ενισχύσεις αποσκοπούν στην επίλυση ή την ανακούφιση των αδυναμιών της αγοράς, που συνήθως περιλαμβάνουν κάποιο είδος εξωτερικότητας (δηλ. το κοινωνικό κόστος που συνεπάγεται μια συγκεκριμένη επιχείρηση, ανεξάρτητα από τα κόστη τα έσοδα της επιχείρησης). Αυτές οι εξωτερικότητες μπορούν έτσι να συνδεθούν με κάθε τύπο επιχειρήσεων, ανεξάρτητα από την τοποθεσία ή τον τομέα της επιχείρησης. Η χρηματοδότηση αυτού του είδους κρατικής ενίσχυσης διοχετεύεται κυρίως σε έργα έρευνας και ανάπτυξης (E&A), διάσωσης και αναδιάρθρωσης, προώθησης της απασχόλησης, προστασίας και βελτίωσης του περιβάλλοντος και δημιουργίας (και αργότερα επιβίωσης) των μικρομεσαίων επιχειρήσεων (ΜΜΕ).

Οι περιφερειακές ενισχύσεις στοχεύουν σε περιοχές όπου το βιοτικό επίπεδο είναι αισθητά χαμηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ ή σε μειονεκτούσες περιοχές σε σχέση με τους εθνικούς μέσους όρους, για παράδειγμα λόγω των ασυνήθιστα υψηλών ποσοστών ανεργίας ή άλλων κοινωνικοοικονομικών, γεωγραφικών ή δομικών προβλημάτων. Στόχος της χρηματοδότησης από τις περιφερειακές ενισχύσεις είναι η προώθηση δραστηριοτήτων που μπορούν να αποτελέσουν τη βάση για μακροπρόθεσμη περιφερειακή ανάπτυξη. Παράδειγμα αποτελούν οι ενισχύσεις για την αρχική επένδυση ή οι λειτουργικές ενισχύσεις.

Η τομεακή ενίσχυση αφορά συγκεκριμένους τομείς που υπόκεινται σε σημαντική διαδικασία αναμόρφωσης, όπως ο άνθρακας, ο χάλυβας και η ναυπηγική ή άλλους τομείς που δυσκολεύονται να προσαρμοστούν στις δυνάμεις ανταγωνισμού της αγοράς (όπως οι τράπεζες, οι αεροπορικές εταιρείες ή ο τομέας της αυτοκινητοβιομηχανίας). Η τελευταία αυτή βοήθεια, ωστόσο, χορηγείται με τέτοιο τρόπο ώστε να μειώνεται όσο το δυνατόν περισσότερο ή οποιαδήποτε ζημία στους ανταγωνιστές.

Οι κρατικές ενισχύσεις που χορηγούνται σε επιχειρήσεις σε ειδικές οικονομικές ζώνες υπόκεινται σε μεγάλο βαθμό στην κατηγορία των περιφερειακών ενισχύσεων. Σύμφωνα με το άρθρο 107, παράγραφος 3α, οι περιφερειακές ενισχύσεις ορίζονται ως "ενισχύσεις για την προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης περιοχών, στις οποίες το βιοτικό επίπεδο είναι αρκετά χαμηλό ή στις οποίες επικρατεί σοβαρή υποαπασχόληση, καθώς και των περιοχών που αναφέρονται στο άρθρο 349 λαμβάνοντας υπόψη τη διαθρωτική, οικονομική και κοινωνική τους κατάσταση". Το επίπεδο της κατάστασης και η χορηγούμενη ενίσχυση εξαρτάται από το βαθμό ανάπτυξης της περιοχής όπως μετράται από το ΑΕΠ της σε σχέση με το μέσο ΑΕΠ της ΕΕ28. Ως εκ τούτου, μόνο οι περιφέρειες με κατά κεφαλήν ΑΕΠ κάτω του 75% του μέσου όρου της ΕΕ28 είναι επιλέξιμες για κρατικές ενισχύσεις (επτά Περιφέρειες για την Ελλάδα). Επιπλέον, οι φτωχότερες περιοχές είναι επιλέξιμες για χορήγηση υψηλότερης κρατικής ενίσχυσης από τις περισσότερο ανεπτυγμένες περιφέρειες.

Το ύψος της κρατικής ενίσχυσης ποικίλλει επίσης ανάλογα με το μέγεθος του επενδυτή. Η ένταση της ενίσχυσης είναι χαμηλότερη για τις μεγάλες επιχειρήσεις από ό, τι για τις ΜΜΕ. Η οριζόντια βοήθεια που απευθύνεται στις ΜΜΕ είναι επίσης διαθέσιμη και συμβατή σε ορισμένες περιπτώσεις με τις περιφερειακές ενισχύσεις. Ενώ η περιφερειακές ενισχύσεις ρυθμίζονται από τη ΣΛΕΕ, η ενίσχυση για τις ΜΜΕ καθορίζεται από τον Γενικό Κανονισμό Απαλλαγής κατά Κατηγορία (ΓΚΑΚ), ο οποίος διευκρινίζει τις κατηγορίες ενισχύσεων που είναι συμβατές με την εσωτερική αγορά. Σύμφωνα με τον ΓΚΑΚ, στην περίπτωση της Ελλάδας έχουμε μέγιστη ένταση ενίσχυσης για μεγάλες επιχειρήσεις 15% για την περίοδο 2014-2017, η οποία μειώνεται σε 10% για την περίοδο 2018-2020. Όσον αφορά για τις μεσαίες επιχειρήσεις τα ποσοστά γίνονται 25% για την περίοδο για την περίοδο 2014-2017 και 20% για την περίοδο 2018- 2020. Για τις μικρές επιχειρήσεις τα ποσοστά γίνονται 35% για την περίοδο για την περίοδο 2014-2017 και 30% για την περίοδο 2018- 2020 (Λαδιάς, 2015).

Σύμφωνα με τον ΓΚΑΚ, οι περιφερειακές κρατικές ενισχύσεις που χορηγούνται στις επιχειρήσεις υπολογίζονται ως η σχετική ένταση ενίσχυσης (δηλαδή ανάλογα με την περιοχή και το μέγεθος των επιχειρήσεων/επενδύσεων) πολλαπλασιασμένη με τις επιλέξιμες δαπάνες. Επιλέξιμες δαπάνες θα μπορούσαν να είναι 1) το κόστος επένδυσης σε ενσώματα και άυλα περιουσιακά στοιχεία, 2) το εκτιμώμενο μισθολογικό κόστος που προκύπτει από τη δημιουργία θέσεων απασχόλησης ως αποτέλεσμα της αρχικής επένδυσης, υπολογιζόμενη για

περίοδο δύο ετών ή 3) ένας συνδυασμός των ανωτέρω χωρίς να υπερβαίνει το ύψους εκάστου.

Πέραν των ανωτέρω, η Ελλάδα δύναται να αναπτύξει Ειδικές Οικονομικές Ζώνες δυνάμει των παραγράφων 3β και 3γ του άρθρου 107 του ΣΛΕΕ σύμφωνα με τις οποίες: "*Δύνανται να θεωρηθούν ότι συμβιβάζονται με την εσωτερική αγορά:... οι ενισχύσεις για την προώθηση σημαντικών σχεδίων κοινού ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος ή για την άρση σοβαρής διαταραχής της οικονομίας κράτους μέλους... οι ενισχύσεις για την προώθηση της αναπτύξεως ορισμένων οικονομικών δραστηριοτήτων ή οικονομικών περιοχών, εφόσον δεν αλλοιώνουν τους όρους των συναλλαγών κατά τρόπο που θα αντίκεινται προς το κοινό συμφέρον*". Νομικό έρεισμα παρέχεται και από τη παράγρ. 2 του άρθρου 108 της Συνθήκης σύμφωνα με την οποία: "*...Κατόπιν αιτήσεως κράτους μέλους, το Συμβούλιο δύναται να αποφασίσει ομοφώνως ότι ενίσχυση που έχει θεσπισθεί ή που πρόκειται να θεσπισθεί από το κράτος αυτό θεωρείται συμβιβάσιμη με την εσωτερική αγορά, κατά παρέκκλιση των διατάξεων του άρθρου 107 ή των προβλεπόμενων από το άρθρο 109 κανονισμών, αν εξαιρετικές περιστάσεις δικαιολογούν μια τέτοια απόφαση...*" (<http://eur-lex.europa.eu>).

Μια ακόμη περίπτωση δημιουργίας Ε.Ο.Ζ. σε κοινοτικό έδαφος είναι να τεθεί υπό καθεστώς «μεταποίησης υπό τελωνειακό έλεγχο». Το καθεστώς της Μεταποίησης υπό Τελωνειακό Έλεγχο αποτελεί τελωνειακό οικονομικό καθεστώς, μέσω του οποίου επιτρέπεται η εισαγωγή προϊόντων τρίτων χωρών στο εσωτερικό του τελωνειακού εδάφους της Ευρωπαϊκής Ένωσης με ταυτόχρονη αναστολή δασμών και φόρων, με σκοπό να υποστούν συγκεκριμένου είδους εργασίες μεταποίησης, όπως αυτές περιγράφονται στο Παράρτημα 76 του Καν. (ΕΚ) 993/01 και στην συνέχεια τα επεξεργασμένα αυτά προϊόντα να τεθούν σε ελεύθερη κυκλοφορία και ανάλωση εντός της Κοινότητας, με την καταβολή των αναλογούντων στο τελικό προϊόν δασμών και φόρων. Το οικονομικό πλεονέκτημα, η ύπαρξη του οποίου αποτελεί και προϋπόθεση για την υπαγωγή εμπορευμάτων στο καθεστώς, συνίσταται στην παροχή της δυνατότητας εισαγωγής προϊόντος με μικρότερους εισαγωγικούς δασμούς, λαμβάνοντας υπόψη τις περιπτώσεις εκείνες όπου οι δασμοί που επιβάλλονται στο τελικό προϊόν είναι χαμηλότεροι από τους δασμούς που επιβάλλονται στην πρώτη ύλη που χρησιμοποιήθηκε για την παραγωγή του προϊόντος. Πέραν όμως των μεταποιητικών δραστηριοτήτων, υπάρχουν στον Κοινοτικό χώρο Ε.Ο.Ζ., στις οποίες εγκαθίστανται βιομηχανικές μονάδες οικιακού εξοπλισμού, προϊόντων υψηλής τεχνολογίας, προϊόντων μετάλλου και ξύλου και μονάδες με έμφαση στην ένταση εργασίας (Κόνσολας, 2014).

5.4 Προτεινόμενες ενέργειες

Πριν από την έκδοση ειδικού νόμου που δημιουργεί μια ΕΟΖ, το Υπουργείο Οικονομικών, μέσω του αρμοδίου φορέα που θα έχει ως αρμοδιότητα τον συντονισμό των ΕΟΖ, πρέπει πρώτα να εκπονήσει μια έκθεση - πρόταση, η οποία να εγκριθεί από διυπουργική επιτροπή, καθώς παρεμβάλλονται σειρά Υπουργείων (Οικονομικών, Οικονομίας - Ανάπτυξης, Περιβάλλοντος - Χωροταξίας, Εσωτερικών κλπ). Η νομοθετική πρωτοβουλία που θα εκτεθεί σε δημόσια διαβούλευση θα πρέπει αφενός να έχει την στήριξη των περισσότερων κοινωνικών εταίρων αφετέρου την θετική στάση από τα περισσότερα πολιτικά κόμματα, ώστε να τύχει της ανάλογης προσοχής των ξένων επενδυτών. Μεταξύ των άλλων, η πρόταση αυτή πρέπει να έχει και τα ακόλουθα στοιχεία (VTZ, 2017):

- α) Τη γεωγραφική οριοθέτηση της ΕΟΖ και της περιοχής επιρροής της.

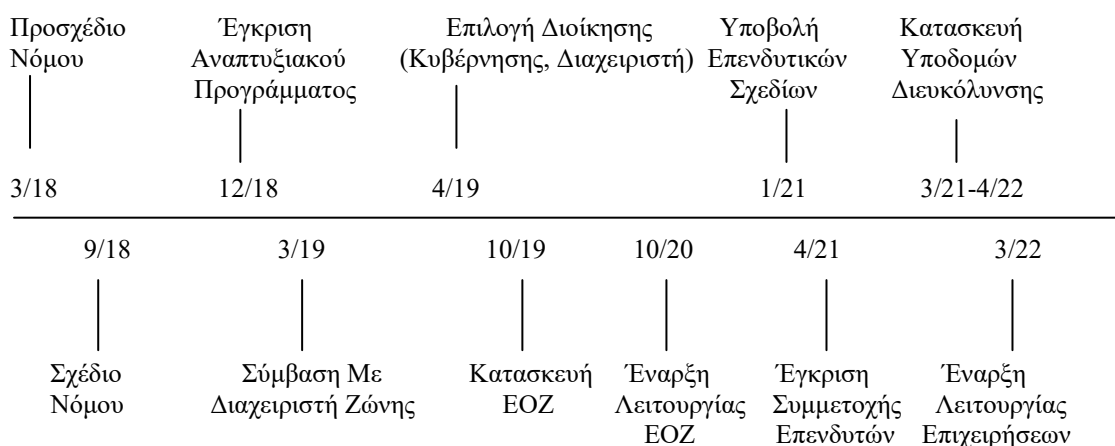
β) Καταγραφή των προθέσεων του κράτους και των τοπικών αρχών για εναλλακτικές περιοχές εγκαθίδρυσης καθώς και αναφορά για τα μέτρα διευκόλυνσης και τα κίνητρα που θα εφαρμοστούν.

γ) Μια μελέτη προ-σκοπιμότητας που περιλαμβάνει, βιομηχανικούς τομείς που μπορούν να εγκατασταθούν στη Ζώνη, οι δυνητικοί επενδυτές, μια στρατηγική αξιολόγηση των κοινωνικών και περιβαλλοντικών επιπτώσεων, της χρήσης γης και της μεθόδου χρηματοδότησης (συμπληρωματικά το Δημόσιο).

δ) Πληροφορίες σχετικά με την απαραίτητη υποδομή και την κρατική πολιτική που πρέπει να εφαρμοστούν για την ανάπτυξη της Ζώνης και της Περιοχής Επιρροής, συμπεριλαμβανομένης της εκτιμώμενης συμμετοχής του Δημοσίου στο συνολικό κόστος.

ε) Αναλυτική Παρουσίαση Μεθόδων αξιολόγησης της επενδυτικής ιδέας των ΕΟΖ με SWOT ανάλυση, ανάλυση Κόστους - Οφέλους, ανάλυση Λογικού Πλαισίου (βλ. Παράρτημα 3).

Κατά την τελική διαμόρφωση του Σχεδίου, θα αποσαφηνιστούν τα γεωγραφικά όρια και η τοποθεσία της ΕΟΖ, τα μέτρα διοικητικής διευκόλυνσης, τα φορολογικά, τελωνειακά και οικονομικά κίνητρα που θα παρασχεθούν αποκλειστικά στην ΕΟΖ, ο χρόνος εκτέλεσης της συμφωνίας - σύμβασης μεταξύ του Διαχειριστή της Ζώνης και του Ελληνικού Δημοσίου, η ημερομηνία έναρξης λειτουργίας της Ζώνης και οι λεπτομέρειες του Αναπτυξιακού Προγράμματος μεταξύ των άλλων θεμάτων. Το Αναπτυξιακό Πρόγραμμα είναι ένα μέσο σχεδιασμού που επικεντρώνεται στην εδαφική χωροθέτηση και τα έργα υποδομής στον τομέα των μεταφορών, των επικοινωνιών, του εφοδιασμού (logistics), την ενέργεια και το υδραυλικό και αποχετευτικό σύστημα που είναι απαραίτητα να εκτελεστούν εκτός της ΕΟΖ καθώς και άλλες δημόσιες πολιτικές και συμπληρωματικές δράσεις. Ένα πιθανό χρονοδιάγραμμα στην περίπτωση της Ελλάδας θα ήταν το κάτωθι (μήνας/έτος):

Εικόνα 11 : Χρονοδιάγραμμα ίδρυσης ΕΟΖ στην Ελλάδα Πηγή: VTZ, 2017 με τροποποιήσεις του συγγραφέα.

Σε κάθε περίπτωση ο σχεδιασμός και η εφαρμογή επιτυχημένων στρατηγικών ΕΟΖ είναι μια πρόκληση για μια χώρα που δεν έχει ανάλογη από το παρελθόν εμπειρία, όπως η Ελλάδα. Ένα ευνοϊκό ρυθμιστικό καθεστώς, ένα γενικό σχέδιο και μια εξαιρετική υποδομή είναι απαραίτητα, αλλά δεν επαρκούν για τις ΕΟΖ να προσελκύσουν και να διατηρήσουν τις επενδύσεις, να δημιουργήσουν θέσεις εργασίας και να δημιουργήσουν δευτερογενείς επιπτώσεις στην υπόλοιπη οικονομία. Επιπλέον, τα προγράμματα ΕΟΖ πρέπει να είναι συναφή με το συγκεκριμένο τοπικό, εθνικό και περιφερειακό πλαίσιο στο οποίο χρησιμοποιούνται χωρίς να υπάρχουν αλληλεπικαλυπτόμενες και αλληλοσυγκρουόμενες επιδράσεις, να έχουν σχεδιαστεί αποτελεσματικά και να λειτουργούν με ευέλικτο τρόπο. Τα στοιχεία δείχνουν ότι η ισορροπία μεταξύ κόστους και ωφελειών των ΕΟΖ δεν είναι ξεκάθαρη. Οι ΕΟΖ μπορούν να δημιουργήσουν στρεβλώσεις στις οικονομίες. Αυτές περιλαμβάνουν το κόστος όσον αφορά τις απαιτούμενες επενδύσεις υποδομής, λίγες συνδέσεις με τις τοπικές οικονομίες και τα φορολογικά έσοδα. Εφόσον οι επιπτώσεις των ζωνών είναι δύσκολο να ξεπεραστούν από άλλες οικονομικές δυνάμεις, η μέτρηση της απόδοσης των πολιτικών των ΕΟΖ είναι συχνά δύσκολη. Στον παρακάτω πίνακα περιγράφονται συνοπτικά οι Κατευθυντήριες Γραμμές που αναφέρονται σε καλές πρακτικές πολιτικής για την ανάπτυξη ΕΟΖ, τις οποίες πρέπει να λάβουν σοβαρά υπόψη οι ιθύνοντες.

Ενέργεια	Επιμέρους Οδηγίες
1. Προώθηση σαφούς αναπτυξιακής στρατηγικής	1. Προσδιορισμός περαιτέρω των προβλημάτων που καλείται το πρόγραμμα της ΕΟΖ να επιλύσει. 2. Καθορισμός μετρήσιμων στόχων και χρόνου υλοποίησης. 3. Θεώρηση της ΕΟΖ ως πλαίσιο δοκιμασίας των οικονομικών μεταρρυθμίσεων στο σύνολο της οικονομίας. 4. Εξασφάλιση της συνοχής μεταξύ της ΕΟΖ και της ευρύτερης περιοχής καθώς και στο σύνολο της χώρας. 5. Σχεδιασμός στέρεων βάσεων με κατάλληλα μέτρα προκειμένου να ενισχυθούν οι διάλογοι επικοινωνίας και οι δεσμοί μεταξύ των επιχειρήσεων της ΕΟΖ και της τοπικής οικονομίας. 6. Εξασφάλιση της συνοχής και της οικονομικής αποτελεσματικότητας των κινήτρων. 7. Ενεργοποίηση των επιχειρήσεων και των άλλων εμπλεκόμενων εγκαίρως κατά τη φάση του σχεδιασμού.
2. Διευκρίνιση και διαχωρισμός των ρόλων και	8. Εξασφάλιση ότι η νομοθεσία καλύπτει όλες τις σχετικές πτυχές ανάπτυξης της ΕΟΖ

των ευθυνών των θεσμικών οργάνων	<p>περιλαμβανομένων των απαραίτητων οργανισμών και κανονισμών.</p> <p>9. Προσδιορισμός των θεσμικών οργάνων που είναι υπεύθυνα για την διοίκηση της ΕΟΖ και την λειτουργία της.</p> <p>10. Εξασφάλιση της συμμετοχής των επενδυτών που θα αναλάβουν κατασκευαστικά έργα στην ΕΟΖ.</p> <p>11. Υιοθέτηση μετρήσιμων και βιώσιμων μέτρων παρακολούθησης και αξιολόγησης του προγράμματος της ΕΟΖ.</p>
3. Εξουσιοδότηση και συντονισμός μεταξύ της ΕΟΖ και θεσμικών οργάνων	<p>12. Ανάθεση χωρίς περιορισμούς εξουσιοδότησης.</p> <p>13. Παροχή αποτελεσματικών και επαγγελματικών διοικητικών υπηρεσιών.</p> <p>14. Κατασκευή υπηρεσιών μορφής one-stop shops ως διοικητικοί φορείς εκ μέρους των επενδυτών, όπου θα ζητούν και θα λαμβάνουν όλες τις απαραίτητες άδειες για εγκατάσταση και λειτουργία.</p>
4. Παροχή των απαραίτητων πόρων και δημιουργία ισχυρών θεσμικών ικανοτήτων	<p>15. Εξασφάλιση επαγγελματικής διοίκησης ανθρώπινου δυναμικού και πρόσβασής του στην ΕΟΖ.</p> <p>16. Προώθηση καλής διακυβέρνησης.</p>
5. Ανάπτυξη συνεργασίας με άλλες ΕΟΖ	<p>17. Υποστήριξη συνεργασίας και προώθησης της ΕΟΖ με άλλες ΕΟΖ στο πλαίσιο της Ε.Ε.</p> <p>18. Εξέταση συνεργασίας ΕΟΖ με άλλες εκτός Ε.Ε. σύμφωνα με την σύμφωνη γνώμη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.</p> <p>19. Προώθηση συνεργασίας με τη μορφή co-branding και co-marketing.</p>

Πίνακας 14 : Καλές πρακτικές πολιτικής ανάπτυξης ΕΟΖ

Πηγή: ASEAN, 2016 και τροποποιήσεις συγγραφέα.

Τα προγράμματα οικονομικής ζώνης για να επιτύχουν τους επιδιωκόμενους στόχους πολιτικής τους, δεν πρέπει να θεωρηθούν ως υποκατάστατο των μεγαλύτερων προσπαθειών μεταρρύθμισης του εμπορίου και των επενδύσεων μιας χώρας. Αυτό θα έθετε σε κίνδυνο την πιθανή επιτυχία τους και θα καθιστούσε τις κυβερνήσεις πιο εφησυχασμένες με το status quo χωρίς να αναγνωρίζουν την ανάγκη για συνολική μεταρρύθμιση της επενδυτικής πολιτικής. Τα προγράμματα της ζώνης πρέπει να χρησιμοποιούνται ως πιλοτικά σχέδια με στόχο την ενθάρρυνση ευρύτερων μεταρρυθμίσεων που έχουν ως αποτέλεσμα την αύξηση της απασχόλησης, την αύξηση των εξαγωγών και την αύξηση των ξένων επενδύσεων. Ο ΟΟΣΑ

(OECD, 2009) παραθέτει κάποιες οδηγίες κατά την σχεδίαση μιας ΕΟΖ που λειτουργούν συμπληρωματικά του παραπάνω πίνακα:

α) Τύπος Ζώνης: Ένα κρίσιμο ζήτημα είναι να καθοριστεί ποιος τύπος ζώνης πρέπει να προωθηθεί. Κατά την επιλογή του τύπου ζώνης πρέπει να ληφθούν υπόψη τα ακόλουθα:

1) Τα καθεστάτα των ζωνών δεν πρέπει να περιορίζονται σε ένα στενό σύνολο τομέων (π.χ. κλωστοϋφαντουργία αλλά να έχει ευρεία οικονομική βάση).

2) Πρέπει να ενθαρρυνθεί η μεγαλύτερη συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα στην ανάπτυξη των ζωνών (ΣΔΙΤ).

3) Υιοθέτηση ενός κοινού συνόλου κινήτρων και προνομίων για όλους τους τύπους ζώνης.

β) Πλαίσιο πολιτικής: Είναι πολύ σημαντικό να βελτιωθούν τα πλαίσια πολιτικής και να ενθαρρυνθούν οι ζώνες ώστε να ανταγωνίζονται με βάση τις εγκαταστάσεις και τις υπηρεσίες και όχι με την παροχή μη φορολογικών κινήτρων. Πρέπει να εξεταστούν οι ακόλουθες κατευθυντήριες γραμμές:

1) Κατά το σχεδιασμό ενός προγράμματος ζώνης, μια κυβέρνηση πρέπει να θέσει ρεαλιστικές προσδοκίες και να διεξαγάγει μια διεξοδική ανάλυση κόστους / οφέλους.

2) Οι ζώνες του δημόσιου τομέα θα πρέπει να αποφεύγουν να ανταγωνίζονται μεταξύ τους και δεν πρέπει να υπονομεύουν τις ζώνες που λειτουργούν στον ιδιωτικό τομέα (στην περίπτωση δημιουργίας στην Ελλάδα πέραν της μιας ζώνης).

3) Οι ζώνες πρέπει να είναι επιλέξιμες για εθνικά πιστοποιητικά καταγωγής (π.χ. ελληνικό προϊόν) και να μπορούν να συμμετέχουν στις συμφωνίες εμπορίου και πρόσβασης στην αγορά ενώ εξακολουθούν να αντιμετωπίζονται ως εκτός του εγχώριου τελωνειακού εδάφους.

4) Οι ελάχιστες απαιτήσεις εξαγωγών πρέπει να καταργηθούν προκειμένου να μεγιστοποιηθεί η ευελιξία του καθεστώτος.

5) Οι ζώνες πρέπει να σέβονται την αρχή της μη διάκρισης και να μην εισάγουν διακρίσεις μεταξύ των ξένων και των εγχώριων επενδυτικών σχεδίων.

6) Τα καθεστάτα εργασίας θα πρέπει να είναι σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα, συμπεριλαμβανομένων των προτύπων και υποχρεώσεων της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας (ΔΟΕ).

7) Πρέπει να θεσπιστούν πρότυπα φυσικής ανάπτυξης και σαφή κριτήρια για την έγκριση των ζωνών ιδιωτικής και δημόσιας ανάπτυξης.

8) Τα οφέλη των έμμεσων εξαγωγέων θα πρέπει να παρέχονται σε επιχειρήσεις στην τοπική οικονομία, οι οποίες προμηθεύουν τις επιχειρήσεις που βρίσκονται στη ζώνη, αυξάνοντας έτσι τις διασυνδέσεις.

9) Πρέπει να ενθαρρυνθούν οι συνεργατικές σχέσεις μεταξύ των επενδυτικών σχεδίων στις ζώνες και τις επιχειρήσεις και τα ερευνητικά ιδρύματα της τοπικής οικονομίας.

10) Οι κυβερνήσεις πρέπει να εξετάζουν όλες τις άλλες διαθέσιμες επιλογές πολιτικής κατά την εξέταση των στρατηγικών προώθησης των εξαγωγών.

γ) Πλαίσιο παροχής κινήτρων: Τα γενικά πακέτα κινήτρων (όπως απαλλαγές από δασμούς) στις ζώνες πρέπει να παρακολουθούνται και να αξιολογούνται περιοδικά για να εξασφαλίζεται ότι πληρούν τους επιδιωκόμενους στόχους πολιτικής. Παρακάτω παρατίθενται κατευθυντήριες γραμμές για το σχεδιασμό και την εφαρμογή πακέτων κινήτρων στα προγράμματα ζώνης:

1) Εναρμόνιση των φορολογικών κινήτρων εντός της ζώνης με το εθνικό φορολογικό σύστημα.

2) Κίνητρα βάσει επιδόσεων ανάλογα με το ύψος της φορολόγησης.

3) Εισαγωγή ρητρών λήξης ισχύος στις περιπτώσεις που προσφέρονται φορολογικά κίνητρα και εξέταση εναλλακτικών διευκολύνσεων.

δ) Ρυθμιστικό πλαίσιο: Μια κρίσιμη πτυχή των προγραμμάτων ζώνης, η οποία συχνά παραβλέπεται, είναι η απλούστευση και ο εξορθολογισμός των εγκρίσεων των επενδύσεων, των αδειών εργασίας, η χορήγηση αδειών εισαγωγής και εξαγωγής καθώς και οι επιταχυνόμενες διαδικασίες επιτόπιων τελωνειακών επιθεωρήσεων και η αυτόματη πρόσβαση σε ξένα νομίσματα. Οι ακόλουθες κατευθυντήριες γραμμές αποσκοπούν στη βελτίωση και αύξηση της αποτελεσματικότητας του ρυθμιστικού πλαισίου:

1) Χρήση απλουστευμένων διαδικασιών για την εγγραφή επιχειρήσεων με τη μορφή απλού δηλωτικού συστήματος καταχώρισης επενδύσεων και όχι με οποιοδήποτε καθεστώς έγκρισης επενδύσεων (για παράδειγμα υπηρεσίες μιας στάσης, one-stop shops).

2) Διευκόλυνση της παροχής δευτερευόντων αδειών.

ε) Θεσμικό πλαίσιο: Σημαντικός παράγοντας που συμβάλλει στην επιτυχία των προγραμμάτων ζώνης είναι η αυτονομία και η αποτελεσματικότητα του φορέα που είναι επιφορτισμένος με την εποπτεία των δραστηριοτήτων της ζώνης σε τομείς όπως η στελέχωση, ο έλεγχος των προϋπολογισμών, η χρηματοδότηση, η εταιρική σχέση με τους υπεύθυνους ανάπτυξης ζώνης και οι υπηρεσίες διευκόλυνσης των επιχειρήσεων. Παρακάτω παρατίθενται κατευθυντήριες γραμμές για την ανάπτυξη ενός αποτελεσματικού θεσμικού πλαισίου:

1) Πρέπει να εξασφαλιστεί επαρκής αυτονομία της αρχής της ζώνης, ιδίως όσον αφορά το προσωπικό, τους προϋπολογισμούς, τις δαπάνες και τη χάραξη πολιτικής.

2) Η αποτελεσματικότητα της αρχής της ζώνης πρέπει να μεγιστοποιηθεί με την ίδρυση ενός ανεξάρτητου συμβουλίου.

3) Μια υπηρεσία άμεσης εξυπηρέτησης (one-stop shop) πρέπει να δημιουργηθεί από την αρχή της ζώνης σε κάθε ζώνη.

4) Οι μη βασικές λειτουργίες και υπηρεσίες πρέπει να ανατίθενται σε εξωτερικούς συνεργάτες και να ιδιωτικοποιούνται όσο το δυνατόν περισσότερο.

στ) Φυσική ανάπτυξη και διαχείριση. Η επιλογή των τοποθεσιών των ζωνών είναι πολύ σημαντική για τον προσδιορισμό του ύψους των εξόδων του κράτους. Επίσης ο τρόπος διαχείρισης των ζωνών είναι επίσης καθοριστικός για την επιτυχία τους. Τα παρακάτω αποτελούν κατευθυντήριες γραμμές βέλτιστης πρακτικής για τη φυσική ανάπτυξη και διαχείριση των ζωνών:

1) Χωροταξικός σχεδιασμός των ζωνών με σκοπό την βιομηχανική και εμπορική ανάπτυξη για την προσέλκυση ιδιωτών.

2) Ανάπτυξη κριτηρίων οριοθέτησης ζώνης ώστε να διασφαλιστεί ότι οι ιδιωτικές ζώνες θα βρίσκονται σε ευνοϊκή τοποθεσία (κοντά σε κέντρα πληθυσμού και κόμβους μεταφοράς) και να ελαχιστοποιούνται τα έξοδα ανάπτυξης υποδομής.

3) Δημιουργία κρατικού φορέα για τον σχεδιασμό χρήσης γης και ανάπτυξης υποδομών για την παροχή υποστήριξης σε μελλοντικά αιτήματα.

Κεφάλαιο 6ο : Σύγχρονες Προσεγγίσεις των Ζωνών - Συμπεράσματα

6.1 Μελέτη των ζωνών με την οπτική των clusters

Η παγκοσμιοποίηση και η εσωτερίκευση της παγκόσμιας οικονομίας αποτελούν τις κινητήριες δυνάμεις μετασχηματισμού των κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών δομών των επιμέρους χωρών συμβάλλοντας στη δημιουργία ειδικών μηχανισμών, οι οποίοι με τη σειρά τους αποσκοπούν να παράσχουν ένα θεσμικό περιβάλλον το οποίο θα μπορούσε να χαρακτηριστεί πιο φιλικό προς τις επιχειρήσεις και ευνοϊκό στο πλαίσιο της επιχειρηματικής συμπεριφοράς, προσφέροντας τις πιο συμφέρουσες συνθήκες για τη λειτουργία των επιχειρήσεων, κυρίως στα αρχικά στάδια. Αυτό το χαρακτηριστικό είναι κοινός τόπος για εκείνες τις χώρες που απαιτείται να προσελκύσουν ξένες άμεσες επενδύσεις και να μεταρρυθμίσουν τη θεσμική τους λειτουργία βάσει των αναγκών των σύγχρονων αγορών. Σημαντικό στοιχείο στην προσπάθεια αυτή όπως είδαμε στα προηγούμενα κεφάλαια, αποτέλεσαν οι Οικονομικές Ζώνες και ιδίως οι Ειδικές Οικονομικές Ζώνες οι οποίες ως πολιτική και εργαλείο δοκιμάστηκαν για μεγάλες χρονικές περιόδους σε χώρες όπως η Ινδία ή η Κίνα, με διαφορετικές επιπτώσεις κάθε φορά (Akinci, Crittle, 2008) και πολλούς απρόβλεπτους κινδύνους (Gopalan, 2007).

Δεν πρέπει βέβαια να παραβλέπεται και μια σειρά από οφέλη που προσφέρουν οι Ζώνες όπως: (α) φορολογικά κίνητρα, (β) παροχή τυποποιημένων εργοστασίων / οικοπέδων σε χαμηλά ενοίκια με παρατεταμένη περίοδο μίσθωσης, (γ) παροχή υποδομής και υπηρεσιών κοινής ωφέλειας, (δ) απλοποιημένες διαδικασίες, και (ε) εξαιρέσεις από διάφορους περιορισμούς που χαρακτηρίζουν το επενδυτικό κλίμα στην εγχώρια οικονομία της εκάστοτε χώρας. Αυτά τα οφέλη που ενθαρρύνουν ένα ευνοϊκό επιχειρηματικό περιβάλλον μπορούν να εξηγηθούν στο πλαίσιο της προσέγγισης των clusters. Οι Ζώνες δύναται να βοηθούν ως βιομηχανικές συστάδες όπου εξωτερικές οικονομίες κλίμακας και άλλα πλεονεκτήματα μπορούν να βοηθήσουν τις επιχειρήσεις που λειτουργούν στη ζώνη, να μειώσουν το κόστος, να αναπτύξουν ανταγωνιστική παραγωγή, να προσελκύσουν επενδύσεις και ιδίως άμεσες ξένες επενδύσεις (Aggarwal, 2006).

Πέραν από τα παρεχόμενα κίνητρα που συνδέουν τις συστάδες με τις ζώνες, ενδιαφέρον παρουσιάζει και ο τρόπος αντιμετώπισης των ΕΟΖ στους επενδυτές. Οι κυβερνήσεις – αν μιλάμε για κρατικές ΕΟΖ – ή οι Φορείς Ανάπτυξης των Ζωνών (που μπορεί να είναι μια ΣΔΙΤ ή ένας ιδιωτικός φορέας) ορίζουν συνήθως κανόνες και επιβάλλουν τις απαιτήσεις τους στους εν δυνάμει επενδυτές που επιθυμούν να λειτουργήσουν επιχειρήσεις εντός ΕΟΖ όσον αφορά τον τύπο παραγωγής τους, τις εξαγωγικές επιδόσεις και τον αριθμό των εργαζομένων που θα απασχολούν. Τέτοιες απαιτήσεις καθιστούν τις ΕΟΖ να μοιάζουν με κρατικές ή σχεδόν κρατικές σχεδιασμένες βιομηχανικές συστάδες (clusters) και όχι με ελεύθερες ζώνες (Moberg, 2015). Έτσι, οι ΕΟΖ μπορούν να είναι χώροι με περισσότερο ή λιγότερο κυβερνητικό έλεγχο από ό, τι η υπόλοιπη χώρα (Haywood, 2000). Ακόμη ένα παράδοξο είναι ότι ενώ οι ΕΟΖ είναι σύμβολα ελεύθερου εμπορίου, παραβιάζουν τακτικά τις συμφωνίες του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου, ως μορφή επίσημων εξαγωγικών επιδοτήσεων (Creskoff και Walkenhorst, 2009).

Σημαντική είναι και η συμβολή των Ζωνών στην ευρύτερη οικονομική ανάπτυξη εκτός των ωφελειών στις επιχειρήσεις. Οι ΕΟΖ μπορούν να ωθήσουν την οικονομική ανάπτυξη μέσω

διαφόρων μηχανισμών. Μπορούν ταυτόχρονα να προσελκύουν άμεσες ξένες επενδύσεις και να βοηθούν στην ανάπτυξη των εγχώριων επιχειρήσεων, καθώς μετακινούνται σε ζώνες με πιο φιλελεύθερες πολιτικές από ό,τι η υπόλοιπη χώρα. Οι επιχειρήσεις μπορούν να σχηματίσουν συστάδες μέσα σε ζώνες και να επωφεληθούν από τις επιπτώσεις του δικτύου και τις οικονομίες κλίμακας (Porter, 2000). Οι ζώνες με αυτό τον τρόπο, ως ένωση συστάδων, δημιουργούν ευκαιρίες απασχόλησης τόσο άμεσα όσο και έμμεσα, αυξάνοντας τη ζήτηση για εγχώριους συντελεστές παραγωγής. Επιπλέον, οι νέες διεθνείς επιχειρήσεις που επενδύουν εκεί μπορούν να διανέμουν την τεχνογνωσία τους εκτός των συνόρων της ζώνης (FIAS, 2008).

Το ερώτημα βέβαια που τίθεται πολλές φορές είναι γιατί οι κυβερνήσεις δεν εφαρμόζουν ευεργετικές πολιτικές σε εθνικό επίπεδο και επιλέγουν τον γεωγραφικό τους περιορισμό σε ορισμένες περιοχές (World Bank, 1992) με τη μορφή των ΕΟΖ και μάλιστα ως άθροισμα συστάδων. Τρεις πιθανές εξηγήσεις μπορούν δοθούν:

α) Οι ζώνες σχηματίζουν συστάδες που δεν θα προέκυπταν διαφορετικά, λόγω της αδυναμίας των επιχειρήσεων να συντονίζουν τις τοποθεσίες τους τόσο αποτελεσματικά (Farole and Akinci, 2011). Οι περισσότερες αναλύσεις εστιάζουν στην κάθετη διάσταση των clusters, όπου ο καταμερισμός της εργασίας και η έννοια της συμπληρωματικότητας αποτελούν σημαντικά στοιχεία. Επιχειρήσεις ειδικευμένες σε διάφορα στάδια μιας παραγωγικής διαδικασίας που πραγματοποιείται κατά μήκος της κάθετης δομής μιας συστάδας, απαιτούν κάποιο συντονισμό, καθώς το αποτέλεσμα μιας επιχείρησης μπορεί να είναι η εισροή μιας άλλης. Επομένως, η κατακόρυφη δομή μιας συστάδας αποτελείται από συνδεδεμένες επιχειρήσεις μέσω των σχέσεων εισόδου / εξόδου, ενώ διαθέτει γνώση, εμπειρία και δεξιότητες χρήσιμες για την ανάληψη ανόμοιων αλλά συμπληρωματικών δραστηριοτήτων. Αυτός ο συντονισμός ευνοείται στο πλαίσιο της ΕΟΖ, που αποτελεί πόλο έλξης διαφοροποιημένων αλλά ταυτόχρονα συμπληρωματικών επιχειρήσεων.

Επιπλέον υπάρχει και η οριζόντια διάσταση των συστάδων όπου πολλές επιχειρήσεις δραστηριοποιούνται στον ίδιο κλάδο παραγωγής. Οι βιομηχανίες ορίζονται σε αυτό το επίπεδο λόγω της ομοιότητας στην τελική παραγωγή: δηλαδή τις επιχειρήσεις που παράγουν τον ίδιο τύπο προϊόντων ή οι υπηρεσίες που ανήκουν στον ίδιο κλάδο. Ενώ οι επιχειρήσεις στην κάθετη διάσταση των συστάδων είναι επιχειρηματικοί εταίροι και συνεργάτες, η οριζόντια διάσταση αποτελείται κυρίως από αντιπάλους και ανταγωνιστές. Τα παρεχόμενα κίνητρα μιας ΕΟΖ στις επιχειρήσεις, τις καθιστούν άκρως ανταγωνιστικές τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο, με αποτέλεσμα να ευνοείται η οριζόντια διάσταση των συστάδων εντός της ζώνης. Οι δυναμικές επιπτώσεις του τοπικού ανταγωνισμού επεκτείνεται και σε άλλα πεδία, συμπεριλαμβανομένων των φαινομένων διάχυσης της γνώσης εντός της ζώνης (knowledge spillover effects) με συνέπεια την προαγωγή της καινοτομίας (E&A) μεταξύ των ανταγωνιστικών επιχειρήσεων.

β) Οι κυβερνήσεις δεν γνωρίζουν τις επιπτώσεις ορισμένων πολιτικών και οι ΕΟΖ πολλές φορές αποτελούν το πειραματικό στάδιο εφαρμογής και αξιολόγησης αυτών (Sit, 1985). Οι πολιτικοί πειραματισμοί επισημαίνονται συχνά ως ισχυρό μέσο για τη διευκόλυνση της υιοθέτησης μιας καινοτομίας και για την αποφυγή των μεταρρυθμιστικών αλμάτων στο «άγνωστο», μέσω της διαδικασίας εισαγωγής μεθόδων από άνω προς τα κάτω (Οικονομικές Ζώνες) ή από κάτω προς τα άνω (Clusters) ή εφαρμογής μιας τοπικής πρωτοβουλίας σε ένα γενικότερο πλαίσιο εθνικής πολιτικής. Ωστόσο, ο πειραματισμός

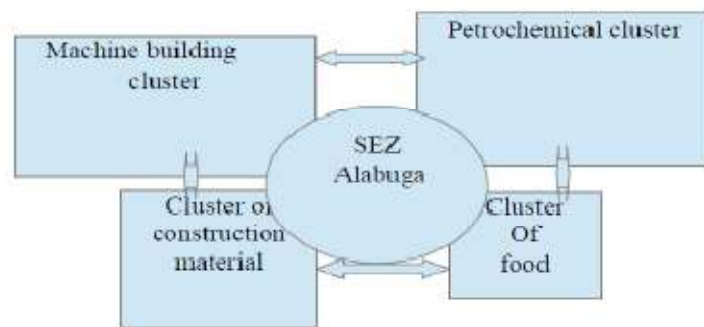
παραμένει μια εκπληκτικά ασαφής έννοια στη συζήτηση σχετικά με τις παραλλαγές της οικονομικής διακυβέρνησης. Για παράδειγμα η εμπειρία της Κίνας, βεβαιώνει τη δύναμη του πειραματισμού για την πραγματοποίηση μετασχηματιστικών αλλαγών, ακόμη και σε ένα αυστηρό αυταρχικό, γραφειοκρατικό περιβάλλον και ανεξάρτητα από την ισχυρή πολιτική αντιπολίτευση. Οι μεγάλης κλίμακας πειραματισμοί τόνωσαν αποτελεσματικά την εκμάθηση πολιτικής και την οικονομική επέκταση σε τομείς στους οποίους οι πολιτικές ελίτ θα μπορούσαν να επωφεληθούν από την υποστήριξη νέων μορφών ιδιωτικής και διακρατικής επιχειρηματικής δραστηριότητας. Αν και ο αντίκτυπος των πειραμάτων μεταρρύθμισης ποικίλλει μεταξύ των τομέων πολιτικής, η πολιτική της Κίνας βασισμένη στο πειραματισμό ήταν απαραίτητη για τον επαναπροσδιορισμό των βασικών αξόνων πολιτικής, ένας από τους οποίους ήταν και η ανάπτυξη των Οικονομικών Ζωνών (Heilmann, 2008).

γ) Οι μεταρρυθμίσεις σε εθνικό επίπεδο είναι ανέφικτες λόγω της αντίστασης από την πολιτική ελίτ ή από το κοινό (Moberg L, 2015). Και πολλές φορές δικαιολογείται καθώς οι πολιτικές των συστάδων μέσα σε μια ζώνη είναι επιρρεπείς στην ίδια αποτυχία όπως και άλλες κρατικές παρεμβάσεις (Desrochers and Sautet, 2004). Οι γνώσεις που είναι απαραίτητες για το συντονισμό των συστάδων αποτελούν προϊόν μακρόχρονης εμπειρίας σε θέματα διακυβέρνησης (management) των φορέων της αγοράς και όχι των υπευθύνων για τη χάραξη πολιτικής (κυβέρνηση). Συνεπώς, οι κυβερνήσεις τείνουν να προωθούν περισσότερο συγκροτήματα υψηλής τεχνολογίας ή ανεδαφικές επενδύσεις από ότι είναι συμβατές με το συγκριτικό πλεονέκτημα των χωρών τους (Davies and Ellis, 2000). Άρα οι συστάδες δεν αποτελούν την αιτία της οικονομικής ανάπτυξης μιας περιοχής ή μιας χώρας, αλλά μάλλον το αποτέλεσμα της προόδου ενός τομέα της οικονομίας (Seshadri and Storr, 2010). Βέβαια δεν είναι μόνο η οικονομική αποτελεσματικότητα των ζωνών – συστάδων που αμφισβητείται, αλλά όπως έχει ειπωθεί και σε προηγούμενα κεφάλαια εγείρονται αρκετοί προβληματισμοί σε θέματα δικαιωμάτων των εργαζομένων καθώς και σε περιβαλλοντικά θέματα.

Αν θέλαμε να δούμε βαθύτερα πως αλληλεπιδρούν οι έννοιες των ΕΟΖ και των συστάδων, θα μπορούσαμε να πούμε πως η ΕΟΖ αποτελεί αντικείμενο υποδομής των συστάδων και ταυτόχρονα είναι συνδυασμός συστάδων (Tsertseil, 2015). Οι ερευνητές λένε ότι "Μια ειδική οικονομική ζώνη είναι ένας χώρος στον οποίο ένα συγκριτικά ελεύθερο σύστημα διαχείρισης και άλλες προϋποθέσεις διασφαλίζουν τη ταχεία εφαρμογή του οικονομικού μετασχηματισμού και ανάπτυξης μιας περιοχής" (Mohiuddin et al, 2014). Επίσης σύμφωνα με άλλους ερευνητές "οι δραστηριότητες μιας συστάδας μπορούν να επιβιώσουν ακόμη και σε σκληρά περιβάλλοντα με αδύναμους επίσημους θεσμούς και περιορισμένες υποδομές" (Zhang X et al, 2011). Έτσι οι ερευνητές δείχνουν την επίδραση της συνέργειας των ανωτέρω δύο εννοιών αφού " Οι ΕΟΖ συνδέονται στενά με τις εγχώριες επιχειρήσεις και τις βιομηχανικές συστάδες μέσω αλυσίδων εφοδιασμού ή αλυσίδων αξιών. Αυτή η σύνδεση δεν βοηθά μόνο να επιτύχουν οικονομίες κλίμακας και αποδοτικότητα αλλά και να τονώσουν τη μάθηση μέσω της συνέργειας καθώς και να ενισχύσουν τη βιομηχανική ανταγωνιστικότητα " (Zeng D, 2012). Επίσης σημαντικά στοιχεία για τη δημιουργία ΕΟΖ και συστάδας είναι: μια ευνοϊκή τοποθεσία, το μακροοικονομικό περιβάλλον της χώρας, η υποστήριξη βιομηχανικών επενδύσεων, το κόστος επένδυσης, το εργατικό δυναμικό, οι κυβερνητικές πολιτικές κλπ " (Pakdeenurit P et al, 2014).

Παράδειγμα θεώρησης της ΕΟΖ ως άθροισμα συστάδων, είναι η ΕΟΖ στη Δημοκρατία του Ταταρστάν, ομόσπονδο κρατίδιο της Ρωσικής Ομοσπονδίας με πρωτεύουσα της δημοκρατίας το Καζάν. Εκεί ακολουθείται μια προσέγγιση cluster για την εξασφάλιση της βέλτιστης παραγωγής. Εξασφαλίζεται η βιώσιμη ανάπτυξη των εδαφών της ΕΟΖ μέσω της διατήρησης

των οικολογικών, οικονομικών, κοινωνικών ορίων που απαιτούνται κατά την κατασκευή των εγκαταστάσεων υποδομής και τη λειτουργία της ΕΟΖ. Οι κάτοικοι χρησιμοποιούν διαφορετικούς τύπους πόρων όπως: τα εδάφη της περιοχής, την ηλεκτρική ενέργεια, τη θερμική ενέργεια, το φυσικό αέριο που παρέχεται και το νερό που τροφοδοτείται με εκχώρηση, τους χώρους εργασίας, τη σιδηροδρομική μεταφορά εμπορευμάτων (Tsertseil, 2015). Εντός της υπόψη ΕΟΖ, παρατηρούνται οι ακόλουθες μεγάλες συστάδες: α) πετροχημικό σύμπλεγμα, β) συγκρότημα κατασκευής μηχανημάτων και παραγωγής αξεσουάρ αυτοκινήτων, γ) σύμπλεγμα δομικών υλικών και δ) συγκρότημα επεξεργασίας τροφίμων. Παρακάτω φαίνεται το διάγραμμα ροής των σχέσεων αλληλεπίδρασης των clusters εντός της περιοχής της ΕΟΖ.

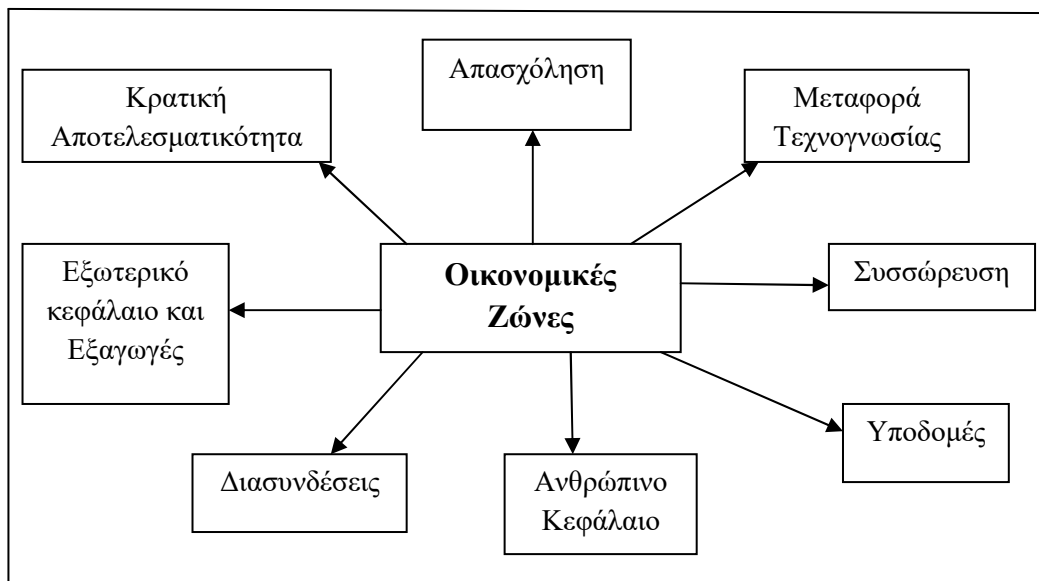
Εικόνα 12 : ΕΟΖ στην περιοχή Alabuga, του Ταταρσταν της Ρωσίας Πηγή: Tsertseil, 2015

Στη Πολωνία, η Οικονομική Ζώνη Pomeranian αποτελεί ευνοϊκή πρόταση για επενδύσεις εξαιτίας του γεγονότος ότι διαθέτει βιομηχανικές περιοχές - συστάδες που έχουν προετοιμαστεί στο βόρειο τμήμα της Πολωνίας κοντά σε σημαντικούς κόμβους μεταφορών (εθνικοί δρόμοι, διεθνή αεροδρόμια, θαλάσσιοι λιμένες). Οι υπάρχουσες συστάδες προσφέρουν μια σειρά συμπληρωματικών υπηρεσιών που δρουν ενισχυτικά στη δραστηριότητα των επιχειρήσεων. Το Επιστημονικό και Τεχνολογικό Πάρκο Gdańsk με πάνω από 100 εταιρείες, υποστηρίζει την ανάπτυξη νέων επιχειρήσεων, ιδίως εκείνων έντασης νέων τεχνολογιών και επιστήμης. Είναι ένας τόπος όπου οι κοινωνικοί, οικονομικοί, ερευνητικοί και αυτοδιοικούμενοι φορείς συνεργάζονται. Το Πάρκο ασχολείται κυρίως με τομείς της βιοτεχνολογίας, της πληροφορικής και της ενέργειας. Συμβάλλει στην ανταλλαγή εμπειριών, στην προώθηση νέων τεχνολογικών λύσεων και στη δημιουργία νέων επιχειρήσεων που βασίζονται σε καινοτόμες ιδέες. Στο ίδιο μήκος κύματος, το λιμάνι των Νέων Τεχνολογιών στη Gdynia της Βαλτικής, που βρίσκεται στην πρώην ναυπηγική ζώνη της Gdynia, περιλαμβάνει την κατασκευή ενός σύγχρονου περιβάλλοντος υποστήριξης της ναυπηγικής βιομηχανίας και των συναφών βιομηχανιών. Αποτελεί ένα καινοτόμο επιχειρηματικό έργο που συνδυάζει τη διαδικασία αναβάθμισης των εγκαταστάσεων του πρώην ναυπηγείου Gdynia SA και τη στήριξη της επιχειρηματικότητας της ευρύτερης περιοχής μέσω της σύνδεσης καινοτόμων τεχνολογικών ιδεών με την παραγωγή και τις υπηρεσίες στη χώρα και στο εξωτερικό.

6.2 Κριτικές Προσεγγίσεις - Συμπεράσματα

Ο συνεχώς αυξανόμενος παγκόσμιος ανταγωνισμός υποχρεώνει πολλές κυβερνήσεις να υιοθετήσουν εμπορικές στρατηγικές, προσανατολισμένες στις εξαγωγές, συμβάλλοντας με αυτό το τρόπο στην συνολική οικονομική ανάπτυξη. Η υψηλή οικονομική αναπτυξιακή τροχιά που παρακολουθούμε στις πρόσφατα εκβιομηχανισμένες οικονομίες, προέκυψε εν

πολλοί από την αύξηση των εξαγωγών. Η αναπτυξιακή αυτή πορεία επιπλέον συνίσταται στα κάτωθι: α) συσσώρευση των παραγωγικών συντελεστών, β) ανακατανομή των συντελεστών από τομείς χαμηλής σε υψηλής παραγωγικότητας, γ) εξωτερικότητες των εξαγωγών μέσω της ελαφριάς και βαριάς βιομηχανίας και δ) εξωτερικότητες των εισαγωγών μέσω εισαγωγής κεφαλαιουχικών αγαθών όπως π.χ. βαριές κατασκευές - μηχανήματα (Melo, 2015). Όλα αυτά χρειάζονται και ένα κατάλληλο περιβάλλον για να αναπτυχθούν και δεν είναι άλλο από τις Οικονομικές Ζώνες. Έτσι εξηγείται και το γεγονός ότι παρακολουθούμε μια παράλληλη αυξητική πορεία της ανάπτυξης των λιγότερο ανεπτυγμένων χωρών με τον αριθμό ιδίως των ΕΟΖ. Τα οφέλη των τελευταίων είναι αρκετά και αναλύθηκαν σε προηγούμενα κεφάλαια, που με συνοπτική μορφή παρουσιάζονται ως κάτωθι:

Εικόνα 13 : Οφέλη των ΕΟΖ Πηγή: Dhingra Tarun and Singh Tripti, 2009

Η χρήση όμως των ΕΟΖ ως καταλύτες για την εθνική οικονομία, πυροδότησε μια σειρά αντιδράσεων όχι μόνο ως προς την οικονομική αποτελεσματικότητα και την συνεισφορά τους στην εθνική οικονομία αλλά και σε άλλους τομείς (περιβάλλον, εργασία, χρήση γής κλπ.). Σοβαρός προβληματισμός προκύπτει όσον αφορά για τα προκαλούμενα φαινόμενα ανισότητας, ιδίως σε περιοχές που αναπτύσσονται οι ΕΟΖ όπου η ανισομέρεια του πλούτου είναι σχεδόν δεδομένη. Είναι σίγουρο ότι η ελευθερία του διεθνούς εμπορίου συνδέεται άρρηκτα με την ανισότητα. Η κοινωνική παγκοσμιοποίηση και η απορρύθμιση συνδέονται επίσης με την ανισότητα. Οι μεταρρυθμίσεις - όπως είναι η χρήση των Οικονομικών Ζωνών - προς την οικονομική ελευθερία φαίνεται να αυξάνουν την ανισότητα τόσο στις πλούσιες χώρες όσο και στις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες (Bergh and Nilsson, 2010). Ενδεικτικό της διαμάχης, είναι ο παρακάτω πίνακας που παρουσιάζει ορισμένες απόψεις από τις δύο αντικρουόμενες πλευρές όσον αφορά την ωφέλεια ή μη της χρήσης ζωνών.

<u>Θέμα</u>	<u>Ενάντιοι στη χρήση ΕΟΖ</u>	<u>Θιασώτες των ΕΟΖ</u>
Χωρική Μετατόπιση	Οι επιχειρήσεις μεταφέρουν την δραστηριότητά τους στις ΕΟΖ μόνο και μόνο να επωφεληθούν των παρεχόμενων προνομίων χωρίς κάποια ουσιαστική αύξηση της δραστηριότητάς τους.	<ul style="list-style-type: none"> - Υπάρχουν δικλείδες ασφαλείας ώστε τα παρεχόμενα κίνητρα να μη δίδονται σε επιχειρήσεις που προήλθαν από διάσπαση ή από διάλυση. - Η μετεγκατάσταση των μονάδων σε μια ΕΟΖ

		<p>συνεπάγεται κόστος και απώλεια αποτελεσματικότητας.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Υπάρχει ελάχιστο κίνητρο για τη μετεγκατάσταση λόγω της αλλαγής των καθεστώτων προώθησης των εξαγωγών όπως η επιστροφή δασμών.
Απώλεια Εσόδων	<p>Η οικονομική συνεισφορά των ΕΟΖ στην εθνική οικονομία είναι αμφίβολη λόγω αφενός των φοροαπαλλαγών που απολαμβάνουν όσο και του υψηλού κόστους των υποδομών.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Η απώλεια των εσόδων είναι πλασματική, όταν μιλάμε για το αρχικό στάδιο κατασκευής ΕΟΖ, όπου μπορεί να μετριάσει με εναλλακτικές μορφές χρηματοδότησης (ΣΔΙΤ). - Η χρήση των ΕΟΖ λειτουργεί ως καταλύτης γιατί προσελκύει πολλές επιπρόσθετες επενδυτικές δραστηριότητες.
Απόκτηση γης	<p>Η μεγάλης έκτασης χρήση γης από τις ΕΟΖ και η συνακόλουθη εκδίωξη των αγροτών με μια μικρή αποζημίωση στερώντας τη δυνατότητα επιβίωσης τους σε χώρες όπου ο πρωτογενής τομέας είναι ο βασικός άξονας της απασχόλησης (π.χ. Αφρική).</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Το βάρος εναπόκειται στις κυβερνήσεις να θεσπίσουν νόμους με διαφάνεια για προσεκτική χρήση της γης. - Οι υπεύθυνοι των ΕΟΖ οφείλουν να ανακουφίσουν τους αδικούμενους με επαρκή πακέτα αποκατάστασης (πρόσληψη σε νέες θέσεις εργασίας κλπ).
Απώλεια αγροτικών εδαφών	<p>Οι ΕΟΖ κατασκευάζουν τις εγκαταστάσεις τους πάνω σε γεωργικές εκτάσεις με σοβαρές επιπτώσεις στην επισιτιστική ασφάλεια των περιοχών.</p>	<p>Οι κυβερνήσεις εγκρίνουν προς χρήση εδάφη που είναι άγονα ή χρησιμοποιούνται ως χώροι απορριμμάτων ή έχουν μικρή παραγωγικότητα. Σε αντίθετη περίπτωση επιβάλλεται πλαφόν στη χρήση εύφορης γης.</p>
Μη ορθή χρήση της γης επενδυτικοί λόγοι - Προώθηση πολιτικής αξιοποίησης ακινήτων.	<p>Οι υποψήφιοι αγοράζουν φτηνά γη και αποκτούν περιουσία από την ανάπτυξη ακινήτων, κερδοσκοπώντας αδιάκριτα. Η ελάχιστη απαιτούμενη επιφάνεια για εγκατάσταση επιχειρήσεων είναι χαμηλή. Η υπόλοιπη, κατοικίες και εγκαταστάσεις αναψυχής.</p>	<p>Οι εγκρίσεις θα αξιολογήσουν το μέγεθος των απαιτήσεων σε υποδομές όπως κατοικίες, εμπορικούς χώρους, ψυχαγωγικές ανέσεις, κ.λπ., με βάση το δυναμικό παραγωγής απασχόλησης της ΕΟΖ.</p>
Ανεπαρκής ανάπτυξη	<p>Υπάρχει μεγάλη πιθανότητα να δημιουργηθούν ΕΟΖ σε κράτη όπου υπάρχει ήδη ισχυρή παράδοση σε παραγωγή - κατασκευές και εξαγωγές. Αυτό θα επιδεινώσει τις περιφερειακές ανισότητες.</p>	<p>Σχεδόν κάθε κράτος έχει ΕΟΖ βάσει των κατευθυντηρίων γραμμών μιας εθνικής πολιτικής. Έτσι θα προωθηθεί η ανάπτυξη των υποδομών και η εκβιομηχάνιση μέσω των σχέσεων αλληλεπίδρασης των ΕΟΖ με την υπόλοιπη οικονομία.</p>
Επενδυτικές Ανισότητες	<p>Οι επενδυτές εντός της ΕΟΖ απολαμβάνουν πολλά προνόμια που τους καθιστούν ανταγωνιστικούς σε σχέση με τους επενδυτές εκτός ζώνης.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Στο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον, ο ανταγωνισμός δεν περιορίζεται σε στενά γεωγραφικά πλαίσια αλλά είναι ευρύτερος, που σημαίνει πως οι επενδυτές αν δεν ανήκαν στη συγκεκριμένη ζώνη θα ανήκαν σε άλλη ζώνη σε άλλη χώρα, με τον ίδιο στόχο πωλήσεων (target group). - Οι εσωτερικές οικονομίες δυνάμεις (τόσο σε εισαγωγές όσο και σε εξαγωγές) τονώνουν τις σχέσεις των παραγωγικών φορέων εντός και εκτός ΕΟΖ.
Εργασιακό Περιβάλλον	<p>αδυναμία επιβολής νόμων, χαμηλοί μισθοί, υπερωρίες, κακές συνθήκες ασφάλειας, βιομηχανικές ασθένειες, μη ασφάλιση.</p>	<p>Ευέλικτο εργασιακό καθεστώς, τεχνογνωσία και απόκτηση δεξιοτήτων, υψηλά πρότυπα εργασίας, ανέλιξη εργαζόμενων, υψηλοί μισθοί, παροχές.</p>

Πίνακας 15 : Αντικρουόμενες Απόψεις για την ωφέλεια των ΕΟΖ

Πηγή: Aggarwal, 2006 και τροποποιήσεις συγγραφέα

Εξετάζοντας τις ανωτέρω διαφορετικές απόψεις, το ερώτημα που τίθεται είναι αν τελικά οι Οικονομικές Ζώνες αποτελούν θύλακες μείωσης της ευημερίας που περιορίζουν την οικονομική απελευθέρωση σε ολόκληρη τη χώρα ή αποτελούν τους καταλύτες που προετοιμάζουν το έδαφος για πλήρη ελευθερία και συνακόλουθα οικονομική ανάπτυξη. Σε ένα άρθρο τους οι Auty και Pontara (2008) αναφέρονται στη σύγκλιση μεταξύ της οικονομικής εξέλιξης μιας ΕΟΖ και του συνόλου της οικονομίας, εστιάζοντας σε χώρες με πλούσιους παραγωγικούς πόρους όπως η περίπτωση της Μαυριτανίας. Αυτό που πρότειναν ήταν μια διπλή στρατηγική που από τη μια θα υπήρχε μια δυναμική οικονομία αγοράς όπως θα προέκυπτε από τα πρώιμα στάδια ανάπτυξης των ΕΟΖ και θα συνέβαλε σε μια ανταγωνιστική διαφοροποίηση και από την άλλη η υπόλοιπη οικονομία με τις στρεβλώσεις της που θα ήταν σε καθεστώς μεταρρυθμίσεων, απορροφώντας τα οφέλη της πρώτης. Η οικονομία των ΕΟΖ από τη φύση τους εστιάζουν σε υποδομές παγκόσμιας κλάσης και σε μη παραδοσιακές οικονομικές δραστηριότητες με αποτέλεσμα να έχουν την δυνατότητα να λειτουργήσουν ως καταλύτες απελευθέρωσης υπό ορισμένες συνθήκες και υπό την προϋπόθεση ότι έχουν εξεταστεί ορισμένες προϋποθέσεις. Αν όχι, οι ΕΟΖ ενδέχεται, στην καλύτερη περίπτωση, να παρέχουν περιορισμένα οικονομικά οφέλη για ένα περιορισμένο χρονικό διάστημα και στη χειρότερη περίπτωση, μπορεί να μετατραπούν σε θύλακες που μειώνουν την ευημερία και περιορίζουν την εθνική απελευθέρωση (Farole, 2011).

Ένα είναι το σίγουρο, ότι οι Οικονομικές Ζώνες δεν υποστηρίζουν μοντέλα ισόρροπης ανάπτυξης καθώς από τη φύση τους αποτελούν καλά οριοθετημένους θύλακες, που φιλοδοξούν να αποτελέσουν πρότυπα για την υπόλοιπη οικονομία. Οι επιδράσεις όσον αφορά τη μη ισόρροπη ανάπτυξη μπορούν να μετριαστούν εφόσον παράγουν εξωτερικότητες και φαινόμενα διάχυσης στο σύνολο της οικονομίας. Αυτό εξαρτάται εν πολλοίς και από το είδος των διαύλων επικοινωνίας που θα αναπτυχθούν με τις επιχειρήσεις εκτός των ζωνών. Ισχυροί διάυλοι επιτρέπουν τις εκτός των ζωνών επιχειρήσεις να αναπτύξουν σύγχρονες δυνατότητες και δυναμικές αποκτώντας πρόσβαση σε νέα δίκτυα μάρκετινγκ. Το επόμενο στάδιο χαρακτηρίζεται ως κρίσιμο καθώς το ευνοϊκό για τις επιχειρήσεις περιβάλλον εντός της ζώνης θα απαιτηθεί να μεταφερθεί και εκτός της ζώνης. Και θα είναι αυτό το περιβάλλον που θα πυροδοτήσει νέες εξελίξεις και ευκαιρίες στις εκτός ζώνης επιχειρήσεις να ανακαλύψουν τις δυνατότητές τους με τον πιο αποδοτικό τρόπο, με χαρακτηριστικό παράδειγμα την οικονομική άνθηση των ζωνών στη Κίνα (Palit and Bhattacharjee, 2008).

Το παράδειγμα της Κίνας δεν μπορεί όμως να αποτελέσει τη βάση εξαγωγής ενός συμπεράσματος που θα καθιστά τις Οικονομικές Ζώνες ως πανάκεια των στρεβλώσεων των εθνικών οικονομιών. Πρέπει να τονιστεί πως αποτελούν τη δεύτερη καλύτερη λύση ή μια ενδιαφέρουσα εναλλακτική ιδίως σε χώρες που βρίσκονται σε μεταβατικό στάδιο. Ο σκοπός τους είναι να προσφέρουν τα μέγιστα σε επενδυτές μέσα σε ένα περιορισμένο γεωγραφικό περιβάλλον. Ωστόσο η κύρια πολιτική προσήλωση πρέπει να εστιάζει στη πρώτη καλύτερη πρόταση, που δεν είναι άλλη από τη δημιουργία ενός ευρύτερου ευνοϊκού κλίματος που θα καλύπτει το σύνολο μιας χώρας. Εάν οι ζώνες καταφέρουν και συμβάλλουν μέσω του μεταβατικού σταδίου στην εδραίωση ενός ευνοϊκού περιβάλλοντος, τότε μπορούμε να πούμε πως οι μακροπρόθεσμοι οικονομικοί στόχοι της χώρας ικανοποιούνται. Αν όχι, τότε εγείρονται αρκετά ερωτηματικά ως προς την οικονομική τους αποτελεσματικότητα.

Οι Οικονομικές Ζώνες πρέπει να νοούνται ως οχήματα που βοηθούν τις οικονομίες να μεταβούν σε ένα πιο ανταγωνιστικό καθεστώς με ευέλικτες και απελευθερωμένες δομές. Αυτό δικαιολογεί και το γεγονός της χρήσης των ζωνών σε χώρες με σημαντικά διαρθρωτικά

προβλήματα. Βασικά στοιχεία επιτυχίας των ζωνών είναι η πολιτική δέσμευση και στήριξη, τα θεσμικά πλαίσια και η ανάπτυξη υποδομών (UNDP, 2015). Όταν η κρατική βούληση με το σύνολο των πολιτικών δυνάμεων προωθεί μια σειρά από δαπάνες και ευρύτερες πολιτικές προσέγκυσης και ενίσχυσης των επενδύσεων για το σύνολο της χώρας, τότε η ύπαρξη των ζωνών ενδεχομένως να είναι περιττή. Όταν όμως οι κρατικές επενδυτικές μεταρρυθμίσεις είναι σπασμωδικές τότε η μη ισόρροπη ανάπτυξη μέσω των ζωνών ως προπομπός μιας μεγαλύτερης αλλαγής αποτελούν μια ικανή και αναγκαία συνθήκη αναστροφής ενός δυσχερούς κλίματος (Litwack and Qian, 1998). Το σημαντικότερο, σε αυτό το στάδιο, είναι η διάθεση και δέσμευση της τοπικής οικονομίας να γίνει δέκτης των αλλαγών που συντελούνται μέσω των ζωνών στην οικονομία. Αυτό θα βοηθήσει τα οφέλη των ζωνών να προωθηθούν βαθύτερα και ευρύτερα σε όλο το παραγωγικό ιστό των χωρών.

Το τελευταίο ερώτημα που τίθεται είναι γιατί ο επιδιωκόμενος σκοπός μιας εθνικής οικονομίας πρέπει να είναι η απελευθέρωση και η σύνδεση με τη παγκόσμια οικονομία χρησιμοποιώντας ως οχήματα τις Οικονομικές Ζώνες. Είναι ευρέως αναγνωρισμένο ότι μια εξωστρεφής αναπτυξιακή στρατηγική ξεπερνάει εκείνη που περιορίζεται στο εσωτερικό της. Μια απελευθερωμένη πολιτική με γνώμονα την αγορά, όταν εφαρμόζεται σωστά, τείνει να είναι πολύ πιο ωφέλιμη από έναν άκαμπτο κυβερνητικό έλεγχο. Όλο και μεγαλύτερος αριθμός οικονομιών βρίσκονται σε φάση απελευθέρωσης. Η βασική ερώτηση εν τέλει δεν αφορά το αν μια τέτοια αλλαγή είναι επιθυμητή, αλλά, πως μια οικονομία θα φτάσει σε αυτή την αλλαγή ή πως θα περιοριστούν και ελαχιστοποιηθούν τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτικά κόστη που σχετίζονται με αυτό. Αυτό φαίνεται να είναι πειστικό ζήτημα για τους υπεύθυνους για τη χάραξη πολιτικής σε οικονομίες που απαιτούν προσεκτική αντιμετώπιση. Υπό αυτό το πρίσμα, η μελέτη του ρόλου των Οικονομικών Ζωνών σε ένα σύστημα μεταρρυθμίσεων και οικονομικής μετάβασης, όχι μόνο είναι σχετική αλλά μπορεί να αποδειχθεί και ιδιαίτερος ωφέλιμη. Αναγνωρίζοντας ότι η οικονομική ανάπτυξη είναι μια συνεχής και αέναη διαδικασία με τις διαρθρωτικές αλλαγές να είναι συχνές και αναπόφευκτες, η έννοια των Οικονομικών Ζωνών είναι πιθανό να συνεχίσει να είναι χρήσιμη και αποτελεσματική το μέλλον.

Στη διαδικασία μιας οικονομικής μετάβασης, οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής πρέπει να ξέρουν τι να κάνουν, πότε να το κάνουν και πως να το κάνουν. Η οικονομία πρέπει να έχει τη δύναμη για να αντέξει τους κραδασμούς. Εάν οι υπεύθυνοι πολιτικής δεν γνωρίζουν ποιο θα είναι το επόμενο μεγάλο πολιτικό βήμα, η υιοθέτηση μερικών εναλλακτικών λύσεων σε μικρή κλίμακα, όπως π.χ. μια ΕΟΖ, αποτελεί ασφαλή λύση. Η οικονομική απελευθέρωση δεν είναι ζήτημα μιας ισόρροπης σταθερής κατάστασης. Η μικρότερη απόσταση που συνδέει ένα ζεύγος μακροπρόθεσμων σημείων ισορροπίας δεν είναι πάντοτε μια ευθεία γραμμή, γεγονός που στοιχειοθετεί την αναγκαιότητα μιας σταδιακής διαδικασίας για να φτάσει κανείς στον προορισμό (Ge, 1999).

Παρά το εύρος της έρευνας και των άρθρων που συζητήθηκαν σε όλα τα κεφάλαια συμπεριλαμβανομένης της από δεκαετίες έντονη διαμάχης σχετικά με την αξία και τον αντίκτυπο των οικονομικών ζωνών, πολλά κρίσιμα ερωτήματα παραμένουν αναπάντητα και πολλά θέματα δεν έχουν ακόμη αναλυθεί λεπτομερώς. Για παράδειγμα, ενώ πολλές αναλυτικές και μερικές συγκριτικές μελέτες μικρού δείγματος εξέτασαν την απόδοση των επιμέρους προγραμμάτων ζώνης, εξακολουθούμε να έχουμε ανεπαρκή διεξοδική ανάλυση των παραγόντων που συμβάλλουν στην επιτυχία ή αποτυχία προγράμματος ζωνών. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα για χώρες με χαμηλό εισόδημα (όπως η περιοχή της Αφρικής), καθώς οι περισσότερες έρευνες για τις ζώνες έχουν επικεντρωθεί εκεί όπου ήταν πιο επιτυχημένες, ως

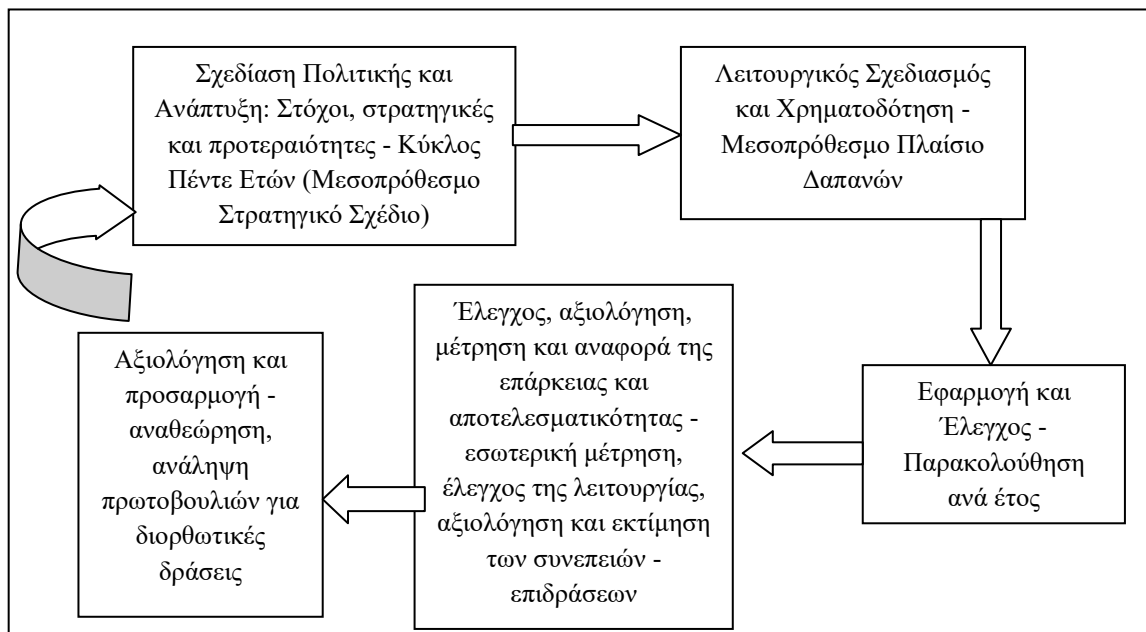
μέσο για το εμπόριο και την εκβιομηχάνιση (π.χ. Ανατολική Ασία). Επιπλέον, απαιτείται καλύτερη κατανόηση των συγκεκριμένων παραγόντων του επενδυτικού κλίματος που συνδέονται με την απόδοση ζώνης.

Πέραν της οικονομικής απόδοσης των Οικονομικών Ζωνών, απαραίτητο στοιχείο προς περαιτέρω εξέταση είναι και η ποιότητα της εργασιακής ζωής που περιλαμβάνει τις εργασιακές συνθήκες, τον χρόνο εργασίας, τον τρόπο πληρωμής των μισθών, τους κινδύνους για την υγεία, τα οικονομικά και μη οικονομικά οφέλη των εργαζομένων καθώς και η συμπεριφορά απέναντι τους. Η ποιότητα ζωής της εργασίας αποτελεί ένα ακανθώδες ζήτημα ιδίως για τις επιχειρήσεις που ανήκουν στον μεταποιητικό τομέα, που είναι η πλειονότητα στις Οικονομικές Ζώνες. Θεωρητικά οι επιχειρήσεις με εξαγωγικό προσανατολισμό πρέπει να διατηρήσουν τα διεθνή πρότυπα. Ωστόσο, οι συνθήκες εργασίας μεταβάλλονται από τη δύναμη της τεχνολογικής προόδου. Οι τεχνολογικές αλλαγές στη παραγωγική διαδικασία απαιτούν σκληρότερη εργασία με νέες δεξιότητες. Έτσι οι εργαζόμενοι νιώθουν αφενός ανασφάλεια λόγω έλλειψης δεξιοτήτων αφετέρου εξουθενωμένοι προκειμένου να ανταποκριθούν σε περισσότερες απαιτήσεις με αρκετές ώρες εργασίας. Αν σε αυτά συνυπολογιστούν οι κακές συνθήκες εργασίας, οι άνισες αποδοχές, η απουσία κοινωνικής ασφάλισης και η έλλειψη διαπραγματευτικής εξουσίας, τότε η έννοια του κοινωνικού κόστους των ζωνών λαμβάνει άλλη διάσταση.

Η προάσπιση της κοινωνικής ευημερίας φαίνεται ότι επιτυγχάνεται στις ανεπτυγμένες χώρες που διαθέτουν οικονομικές ζώνες αν και υπάρχουν σημαντικά περιθώρια βελτίωσης. Για παράδειγμα στην ΕΕ, προκειμένου να προστατευθεί η υγεία και η ασφάλεια των εργαζομένων, οι ώρες εργασίας πρέπει να πληρούν τις ελάχιστες προδιαγραφές σύμφωνα με την οδηγία 2003/88/ΕΕ, η οποία εγγυάται μεταξύ άλλων τα ακόλουθα δικαιώματα για όλους τους εργαζομένους: α) Όριο εβδομαδιαίων ωρών εργασίας, β) Ελάχιστη περίοδο ημερησίας ανάπαυσης, γ) Διάλειμμα ανάπαυσης, δ) Ετήσια άδεια μετ' αποδοχών και ε) Επιπλέον προστασία για τη νυχτερινή εργασία. Επιπλέον κάθε εργαζόμενος της ΕΕ διαθέτει ορισμένα ελάχιστα δικαιώματα σχετικά με α) την υγεία και ασφάλεια στην εργασία όπως οι χώροι εργασίας, ο εξοπλισμός, ειδικοί κίνδυνοι και ευάλωτοι εργαζόμενοι, β) τις ίσες ευκαιρίες για γυναίκες και άνδρες όπως η ίση μεταχείριση στην εργασία, η εγκυμοσύνη, η άδεια μητρότητας, η γονική άδεια, γ) τη προστασία κατά των διακρίσεων λόγω φύλου, φυλής, θρησκείας, ηλικίας, αναπηρίας και σεξουαλικού προσανατολισμού και δ) το εργατικό δίκαιο όπως η μερική απασχόληση, οι συμβάσεις ορισμένου χρόνου, οι ώρες εργασίας, η απασχόληση νέων, η ενημέρωση και η διαβούλευση με τους εργαζομένους.

Πέραν των ανωτέρω, η έρευνα δεν έχει ακόμη επιλύσει τη διάκριση μεταξύ των στατικών και των δυναμικών αποτελεσμάτων των ζωνών. Το μεγαλύτερο μέρος της ανάλυσης των επιδόσεων έχει επικεντρωθεί σε στατικούς δείκτες: επενδύσεις, εξαγωγές, απασχόληση, εισφορές μέσω φόρων, έμμεση απασχόληση και άλλοι βραχυπρόθεσμοι δείκτες. Δεν έχουν ωστόσο αξιολογηθεί η χωρική αλληλεξάρτηση και οι δυνάμεις διάχυσης μεταξύ της οικονομικής ζώνης και της εγχώριας οικονομίας. Κατά τον Myrdal (1957) υπάρχουν αποτελέσματα διάδοσης ή διάχυσης ή επέκτασης της ανάπτυξης από το κέντρο (ζώνη) προς την περιφέρεια (spread effects). Οι λιγότερο αναπτυγμένες περιοχές μπορούν να ωφεληθούν από την αλληλεξάρτησή τους με τις αναπτυγμένες οικονομικές ζώνες μέσω της μετάδοσης και της διάχυσης των καινοτομιών και της τεχνολογίας και μέσω της αυξανόμενης αγοράς των εξαγωγών. Τα οφέλη τείνουν να αντισταθμιστούν από τα αποτελέσματα ενός "παλινδρομικού κύματος" ως αποτέλεσμα της ροής του κεφαλαίου και της εργασίας από τις λιγότερο αναπτυγμένες περιοχές προς τις Οικονομικές Ζώνες. Η απελευθέρωση των

συναλλαγών ευνοεί τη ροή αγαθών από τις πλούσιες προς τις φτωχές περιοχές, εμποδίζει την ανάπτυξη των φτωχών περιφερειών, ενισχύει τη διαδικασία της σωρευτικής αιτιότητας θέτοντας σε κίνηση την επισωρευτική διαδικασία μεγέθυνσης (cumulative growth process). Μεγάλο μέρος των περιγραφικών εργασιών για την επιτυχία των οικονομικών ζωνών απεικονίζουν τις διαδικασίες της διαρθρωτικής οικονομικής αλλαγής που προκλήθηκε, τουλάχιστον εν μέρει, από την οικονομική των ζωνών. Απαιτείται αυστηρότερη έρευνα για να εκτιμηθεί ο δυναμικός αντίκτυπος των ζωνών ανά χώρα και να συνδέσει τη δυναμική επίδραση με τις στατικές επιπτώσεις καθώς και με συγκεκριμένες πολιτικές και πρακτικές που σχετίζονται με τις ζώνες (Farole, 2011). Η έρευνα πρέπει να επεκταθεί και στις ανεπτυγμένες χώρες σε επίπεδο εθνικό όπως η περίπτωση της Πολωνίας (οι ζώνες ως κύρια πηγή ΑΞΕ) ή σε επίπεδο αστικού κέντρου με τη Γαλλία να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη χρήση των ζωνών ως εργαλείο περιφερειακής πολιτικής. Η αξιολόγηση των επιπτώσεων και η αναπροσαρμογή του καθεστώτος των ζωνών στη σύγχρονη παγκόσμια οικονομία είναι μια δυναμική διαδικασία και απαιτεί συνεχείς προσαρμογές, όπως περιγράφεται στο παρακάτω σχήμα:

Εικόνα 14 : Έλεγχος και αξιολόγηση του δυναμικού κύκλου μιας Οικονομικής Ζώνης Πηγή: DTI, 2016

Αναμφισβήτητα ζούμε σε ένα μεταβαλλόμενο περιβάλλον, που η οικονομική κρίση κυριαρχεί παγκοσμίως. Ο ανταγωνισμός για Άμεσες Ξένες Επενδύσεις είναι πολύ πιθανό να παραμείνει εντονότερος από ότι στο παρελθόν με συνέπεια να αυξάνεται η σπουδαιότητα των Οικονομικών Ζωνών. Ωστόσο δεν είναι η ύπαρξη μιας Ζώνης, ένα στρατηγικό επενδυτικό σχέδιο ή ένα διευρυνόμενο πρόγραμμα επενδύσεων σε υποδομές που θα κάνουν τη διαφορά στην προσέλκυση επενδύσεων, τη δημιουργία θέσεων εργασίας και τη δημιουργία θετικών επιδράσεων στην τοπική οικονομία. Μάλλον, είναι η συνάφεια και η συσχέτιση της Ζώνης με ένα συγκεκριμένο πλαίσιο στο οποίο εισάγεται, η αποτελεσματικότητα με την οποία σχεδιάζεται, υλοποιείται και λειτουργεί σε συνεχή βάση, που θα καθορίσει την επιτυχία ή την αποτυχία (Farole and Akinci, 2011). Αλλά η αναγνώριση της σημασίας του περιβάλλοντος δεν σημαίνει ότι πρέπει να πλησιάσουμε κάθε κατάσταση εκ νέου, αγνοώντας το ουσιαστικό κομμάτι της γνώσης που έχει δημιουργηθεί τις τελευταίες τρεις δεκαετίες και αγορά την επιτυχή εφαρμογή των Οικονομικών Ζωνών.

Βιβλιογραφία

Ξενογλώσση

- Aggarwal Aradhna. (2006), Special Economic Zones: Revisiting the Policy Debate A discussion of the pros and cons of the controversial SEZ policy. Economic and Political Weekly, – JSTOR, Vol. 41, No. 43/44, pp. 4533-4536.
- Aggarwal Aradhna. (2007), Impact of Special Economic Zones on Employment, Poverty and Human Development, Working Paper No. 194, Indian Council for Research on International Economic Relations, pp.2-16
- Aggarwal, A. (2012), Social and economic impact of SEZs in India, New Delhi: Oxford University Press
- Aggarwal, A., Hoppe, M. & Walkenhorst, P. (2008), Special economic zones in South Asia: Industrial islands or vehicles or diversification? Washington D.C.: World Bank, pp 223-36
- Akhmetshina E.R., Guzelbaeva G.T., Rakhmatullina D.K. (2017), Special Economic Zone as a Local Area of Public-Private Partnership Implementation, European Research Studies Journal Volume XX, Issue 2A, 2017, pp. 346 - 354
- Akinci, G.; Crittle, J. (2008), Special Economic Zones: Performance, Lessons Learned, and Implication for Zone Development. World Bank Working Papers (45869). Washington: World Bank.
- Albekov, U.A., Parkhomenko, V.T., Polubotko, A.A. (2017), Green Logistics in Russia: The Phenomenon of Progress, Economic and Environmental Security. European Research Studies Journal, 20(1), 13-21.
- Aliber, R. (1993), The Multinational Paradigm , MIT Press, Cambridge, Massachusetts.
- Alter, R. (1991), "Lessons from the Export Processing Zone in Mauritius" in *Finance and Development*, 12/91, 7-9.
- Amirahmadi, H. and W. Wu, (1995), "Export Processing Zones in Asia" in *Asian Survey*, vol. 35, September 1995, 828-49.
- Amitendu Palit, Subhomoy Bhattacharjee. (2008), Special Economic Zones in India: Myths and Realities, Anthem Press
- Andreosso-O'Callaghan B., Lenihan H., (2008), Networking: a question of firm characteristics? The case of the Shannon region in Ireland, *Entrepreneurship & Regional Development*, 20, November (2008), 561–580.
- Anwar, M.A., Carmody, P. (2016). Bringing globalization to the countryside: Special Economic Zones in India. *Singapore Journal of Tropical Geography* 37(2), pp. 121-138.
- Arthur O' Sullivan (2011), Urban Economics, Επιμέλεια Γ. Ψυχάρης & Α. Ροβολής, Εκδόσεις Κριτική, σελ. 50
- Arzaghi, M. and J. V. Henderson (2008). "Networking off Madison avenue." *The Review of Economic Studies* 75(4): 1011-1038.
- Aschauer, David A. (1989), "Is Public Expenditure Productive?", *Journal of Monetary Economics*, Vol. 23, No. 2, pp. 177-200.
- Aschauer, David A. (1990), "Why is Infrastructure Important", presented at the Federal Reserve Bank of Boston's Conference on "The Third Deficit: The Shortfall in Public Capital Investment", Harwch Port, Massachusetts, June.

- ASEAN (2016), ASEAN Guidelines for Special Economic Zones (SEZs) Development and Collaboration, p. 15
- Auty, R., and N. Pontara. (2008). "A Dual-track Strategy for Managing Mauritania's Projected Oil Rent." *Development Policy Review* 26 (1): 59–77.
- Baissac, Claude. (2011b). "Senegal's Special Economic Zones program: Historical Performance, Contribution to Reform, and Prospects." World Bank Mimeo, Washington D.C., p12
- Banerjee, A.V., Basu, K., Dutta Chaudhury, M., Ghatak, M., Guha, A.S., Majumdar, M., et al., (2007), Beyond Nandigram: Industrialization in West Bengal. *Economic and Political Weekly*, 42(17), 1487-1489
- Basu, P.K. (2007), Political economy of land grab, *Economic and Political Weekly*, 42(14), 1281-1287
- Bell Tom † (2016), Special Economic Zones in the United States: From Colonial Charters, to Foreign-Trade Zones, Toward USSEZs, *Buffalo Law Review*, Volume 64, No 5, p. 979-980
- Bergh Andreas and Nilsson Therese (2010), Do liberalization and globalization increase income inequality? *European Journal of Political Economy*, Volume 26, Issue 4, Pages 488-505
- BFAI (1986): Rechtsinformationen, Berichte und Dokumente zum ausländischen Wirtschafts- und Steuerrecht, Nr. 202. Köln
- Biggs, P. (2007), Tax Incentives to Attract FDI, Paper presented at the Meeting of Experts on FDI, Technology and Competitiveness, UNCTAD, Palais des Nations, Geneva.
- Blaug, M. (1964), "A case of the emperor's clothes: Perroux's theories of economic domination", *Kyklos*, 17,551-564.
- Blömstrom, M. and Kokko, A. (2003), The Economics of Foreign Direct Investment Incentives, National Bureau of Economic Research Working Paper Series, No. 9489, Cambridge, MA.
- Bocarejo J.P., Oviedo D.R. (2012), Transport accessibility and social inequities: a tool for identification of mobility needs and evaluation of transport investments, *Journal of Transport Geography* Volume 24, September 2012, Pages 142-154
- Bolz, K., D. Lösch and P. Pissulla (1990): *Freihandels- und Sonderwirtschaftszonen in Osteuropa und in der VR China*. Hamburg
- Boudeville J R, (1966) *Problems of Regional Economic Planning* (Edinburgh University Press, Edinburgh)
- Brecher, R. and F. Diaz-Alejandro (1977): Tariffs, Foreign Capital and Immiserizing Growth. *Journal of International Economics* 7: 317-322.
- Brown, L. A. (1981), <<Innovation Diffusion: A New Perspective>>, Methuen, London
- Cañas Jesu (2006), Maquiladora Industry: Past, Present and Future, *Latin America Looks East Regional Issues, Trends, and Progress in the Global Economy*, Federal Reserve Bank of Atlanta, p. 8
- Catherine J. Morrison and Amy Ellen Schwartz, (1992), State Infrastructure and Productive Performance, National Bureau Of Economic Research, Working Paper No. 3981, pp.1-2
- Chai, J. and Goyal, R. (2008), Tax Concessions and Foreign Direct Investment in the Eastern Caribbean Currency Union, IMF Working Paper WP/08/257.

- Chan, A.P.C., Lam, P.T.I., Wen, Y., Wang, S., Ke, Y. (2014). Cross-sectional analysis of critical risk factors for PPP water projects in China. *Journal of Infrastructure Systems* 21(1), 04014031.
- Chandra, A. and T. Fealey (2009). "Business Incubation in the United States, China and Brazil: a Comparison of Role of Government, Incubator Funding and Financial Services." *International Journal of Entrepreneurship* 13: 67-86.
- Chen, J. (1993): Social Cost-Benefit Analysis of China's Shenzhen Special Economic Zone. *Development Policy Review* 11: 261-271.
- China Knowledge Online. (2009). China Special Report: Industrial Parks-China's vehicles for manufacturing, <http://www.chinaknowledge.com>
- Christiaensen, L., Demery, L., & Paternostro, S. (2005). Reforms, remoteness, and risk in Africa. In R. Kanbur, & A. J. Venables (Eds.), *Spatial inequality and development* (pp. 209e233). Oxford: Oxford University Press.
- Christofakis M., Papadaskalopoulos A. (2011), The growth poles strategy in regional planning: the recent experience of Greece, *Theoretical and Empirical Researches in Urban Management* Volume 6 Issue 2 / May.
- Consumer Unity & Trust Society (CUTS) International. (2007). An assessment of potential costs and benefits of SEZs in India.
- Cooper, A. C. (1986). "The role of incubator organizations in the founding of growth-oriented firms." *Journal of Business Venturing* 1(1): 75-86.
- Creskoff, S. and P. Walkenhorst, (2009), 'Implications of WTO Disciplines for Special Economic Zones in Developing Countries', The World Bank, Policy Research Working Paper No. 4892.
- CSF- Competitiveness Support Fund (2007), *Special Economic Zone Benchmarking and Policy Action Plan*, USAID and Ministry of Finance Government of Pakistan.
- Davies, H. and P.D. Ellis (2000), 'Porter's 'Competitive Advantage of Nations': Time for a final judgment?', *Journal of Management Studies*, 37(8): 1189-1213.
- Deeds, D.L., DeCarolis, D, & Coombs, J. (1999). Dynamic Capabilities and New Product Development in High Technology Ventures: An Empirical Analysis of New Biotechnology Firms. *Journal of Business Venturing*, 15, 211-229.
- Delgado, M., M. Porter, et al. (2008). Convergence, clusters and economic performance, Working paper.
- Deryabin, M.A. (2008). Public-Private Partnership: Theory and Practice. *Problems of Economics*, № 8, pp. 61-77.
- Desrochers, P. and F. Sautet (2004), 'Cluster-Based Economic Strategy, Facilitation Policy and the Market Process', *The Review of Austrian Economics*, 17(2/3): 233–245.
- Devereux, J. and L.L. Chien. (1995), "Export Zones and Welfare: Another Look" in *Oxford Economic Papers* 47, 1995, 704-713.
- Dhingra Tarun and Singh Tripti (2009), *Special Economic Zone - An Indian Approach*, *Foreign Trade Review*, pp. 52–72
- Diamond, J. (1999). *Guns, germs and steel*. New York: W.W. Norton and Company
- Doloreux D., Dionne S. (2008), Is regional innovation system development possible in peripheral regions? Some evidence from the case of La Pocatière, Canada, *Entrepreneurship & Regional Development*, 20, MAY, 259–283.
- DTI, The Department of Trade and Industry Republic of South Africa (DTI). (2016), *SEZ Performance Monitoring and Evaluation Framework Special Economic Zones and Economic Transformation Division: SEZ Monitoring and Evaluation Unit*, p.15

- Dunn, L. (1994). "Education of Women Workers in Caribbean Export Processing Zones: Challenges and Opportunities" in Labour Economics, No. 96, 1994. Bulletin of International Labour Office, Workers' Education Branch.
- Easterly, W. (1993), "How Much do Distortions Affect Growth?" in Journal of Monetary Economics 32, 187-212.
- Eingereicht von Claus Knoth (2000), Special Economic Zones and Economic Transformation The Case of the People's Republic of China, Universität Konstanz
- El-Darwiche Bahjat, Fiske Jonathan, Sabbagh Karim and Smayra Chady. (2008), The rise of economic zones in the Mena Region: A telecommunications perspective, Booz Allen Hamilton, p. 4-5
- Ellison, G. and E. L. Glaeser (1999). "The geographic concentration of industry: does natural advantage explain agglomeration?" The American Economic Review 89(2): 311-316.
- Ellison, G., E. L. Glaeser, et al. (2007). What causes industry agglomeration? Evidence from coagglomeration patterns, National Bureau of Economic Research.
- Engman, M., O. Onodera, et al. (2007). "Export processing zones: Past and future role in trade and development." OECD Trade Policy Working Papers.
- Esty, D., (1996), Revitalising environmental federalism. Faculty Scholarship Series, Paper 450, Yale Law School
- EYGM, 2013, Poland - A Special Economic Zone, EY
- Farole, T. (2010b), "Case Studies of Special Economic Zones: Nigeria. Mimeo." Washington DC, World Bank. p.20
- Farole, T. (2011), Special Economic Zones in Africa Comparing Performance and Learning from Global Experiences, The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank, p.23-31, 53-55, 67-69, 158
- Farole, T. (2011b), "Special economic zones: What have we learned?", World Bank Poverty Reduction and Economic Management Network (PREM), No. 64, World Bank, Washington, DC
- Farole, T. and J. Kweka (2011), "Institutional best practices for special economic zones: An application to Tanzania", Africa Trade Policy Note, No. 25, World Bank, Washington, DC
- Farole, Thomas and Gokhan Akinci (Eds.). (2011), Special Economic Zones: Progress, Emerging Challenges, and Future Directions. The World Bank, Washington, D.C. p.4,7,147-148
- Felah, F. (1994). "the Role and Activities of Offshore Companies in the Tunisian Economy", mimeo.
- Felzensztein Christian, (2009), Social networks and marketing cooperation in entrepreneurial clusters: An international comparative study, Journal of International Entrepreneurship, 7:281, p. 1
- FIAS (2008), Special Economic Zones Performance, Lessons Learned, and Implications for Zone Development. Washington, D.C.: The World Bank Group., p. 12-14,32
- FIAS, (1999), Kingdom of Thailand: A Review of Investment Incentives, World Bank Group, Washington, DC.
- FIAS, (2008), Special Economic Zones, Performance, Lessons Learned and Implications for Zone Development, The multi-donor investment climate advisory service managed by the International Finance Corporation (IFC) and supported by the

Multilateral Investment Guarantee Agency (MIGA) and the World Bank (IBRD), p. 23-31, 38-39

- Fisher, P. (2007), *The Fiscal Consequences of Competition for Capital*, in Markusen, A. (Ed.), *Reining in the Competition for Capital*. W.E. Upjohn Institute for Employment Research, Kalamazoo.
- Fruman, Cecile and Douglas Zhihua Zeng. (2015), “How to Make Zones Work Better in Africa?” (blog), World Bank.
- Gabe, T. and Kraybill, D. (2002), ‘The Effects of State Economic Development Incentives on Employment Growth of Establishments.’ *Journal of Regional Science* Vol. 42(4): 703-730.
- Gallup, J. L., Sachs, J. D., & Mellinger, A. D. (1999). *Geography and economic development*. *International Regional Science Review*, 22(2), 179-232
- GAO, United States General Accounting Office. (2003), *Mexico’s Maquiladora Decline Affects U.S.-Mexico Border Communities and Trade; Recovery Depends in Part on Mexico’s Actions*, p.1
- Gary Gereffi (2005) *The New Offshoring of Jobs and Global Development: An Overview of the Contemporary Global Labor Market*, International Labor Organization (ILO), 7th Nobel Peace Prize Social Policy Lectures, Kingston, Jamaica, December 5, 6 & 7, 2005.
- Ge, W. (1999), “Special Economic Zones and the Opening of the Chinese Economy: Some Lessons for Economic Liberalization”, *World Development*, Vol. 27, No. 7, pp. 1267-1285
- Ge, W. (1999): *Special Economic Zones and the Economic Transition in China*. In: *Economic Ideas Leading to the 21st Century*, *World Development* Vol. 5.
- Gensler, H, J. Yang and Y. Li (1998): *A Guide to China's Tax and Business Laws*. Hong Kong.
- Gereffi, Gary, J.Humphrey, and T. Sturgeon (2005). “The Governance of Global Value Chains.” *Review of International Political Economy* 12, 1: 78-104.
- Glaeser, E. L., W. R. Kerr, et al. (2010). "Clusters of entrepreneurship." *Journal of Urban Economics* 67(1): 150-168.
- Goetz, S.J. & Freshwater, D. (2001). *State-Level Determinants of Entrepreneurship and a Preliminary Measure of Entrepreneurial Climate*. *Economic Development Quarterly*, 15 (1), 58-70.
- Gopalakrishnan, Shankar. (2011), “SEZs in India: An Economic Policy or a Political Intervention?” In: Connie Carter and Andrew Harding (Eds.), *Special Economic Zones in Asian Market Economies*. Routledge, New York, p.139.
- Gopalan, K. (2007), *Special Economic Zones – Economic Panacea or Legal Nightmare? A Discussion on Elements of Public Law in Special Economic Zones*.
- Gramlich M. Edward, (1994) *Infrastructure Investment: A Review Essay*, *Journal of Economic Literature*, Vol.32, No. 3, pp.1176-1196,
- Greenstone, M., R. Hornbeck, et al. (2008). *Identifying agglomeration spillovers: evidence from million dollar plants*, National Bureau of Economic Research.
- Grubel, Herbert G. (1982), “Towards a Theory of Free Economic Zones”, In: <<Review of World Economics>>, Vol. 118/1
- Guan, P., Zhuang, J. (2015). *Modeling public-private partnerships in disaster management via centralized and decentralized models*. *Decision Analysis* 12(4), pp. 173-189

- Guo Xincang (1987), <<An Introduction to the World's Free Ports and Free Trade Zones>>, (Shijie Ziyougang He Ziyoumaoyiqiu Gailong), Publishing House of Beijing Aeronautical engineering Institute, (Beijing Hangkong Gongcheng Xueyuan), Beijing, p. 11
- Gwosdz, Krzysztof, Woyciech Jarczewski, and Maciej Huculak. (2008), "Polish Special Economic Zones: Idea Versus Practice." *Environment and Planning C: Government and Policy* 26: 831.
- Hall, Robert E. (1990), "Invariance Properties of Solow's Productivity Residual", in *Growth-Productivity-Employment: Essays to Celebrate Bob Solow's Birthday*, (Peter Diamond, ed.), Cambridge: MIT Press, pp. 71-112.
- Hamada, K. (1974), "An Economic Analysis of the Duty Free Zone" in *Journal of International Economic*, Vol 4, 225-41.
- Han, S. S. & Vu, K. T. (2008). Land acquisition in transitional Hanoi, Vietnam. *Urban Studies*, 45 (5&6), 1097–1117
- Hansen, N. M.. (1967), "Development pole theory in a regional context", *Kyklos*, 20, 709-725.
- Hart, S.L. (1995), A natural-resource-based view of the firm, *Academy of Management Review* 20(4), 986-1014
- Haywood, R. (2000), 'Free Zones in the Modern World', *World Economic Processing Zones Association Publication*, CFATF Meeting, Aruba, October 18, 2000.
- Haywood, R. (2004). "Economic Realities and Free Trade Zones." *World Economic*
- Head, K., J. Ries, et al. (1995). "Agglomeration benefits and location choice: Evidence from Japanese manufacturing investments in the United States." *Journal of international economics* 38(3): 223-247.
- Heilmann Sebastian (2008), Policy Experimentation in China's Economic Rise, *Studies in Comparative International Development*, Volume 43, Issue 1, pp 1–26
- Hek Michel (2013), Funding of Special Economic Zones, Looking for alternative ways of financing, *ECORYS*, p. 13
- Henderson, J. V. (2003). "Marshall's scale economies." *Journal of urban economics* 53(1): 1-28.
- Heron, T., (2004). 'Export Processing Zones and Policy Competition for Foreign Direct Investment: The Offshore Caribbean Development Model', in G. Harrison, ed., *Global Encounters: International Political Economy, Development Theory and Governance*, London: Palgrave.
- Hirschman, A. O. (1958), *The Strategy of Economic Development* (Yale University Press, New Haven, Conn.).
- Hite A.B. (2004), Natural Resource growth poles and frontier urbanization In Latin America, *Studies in Comparative International Development*, Fall 2004, Vol. 39, No. 3, pp. 50–75.
- Ho, P. S. (2004). "Myrdal's Backwash and Spread Effects in Classical Economics: Implications for Multilateral Trade Negotiations." *Journal of Economic Issues*: 537-544.
- Hoffman (1991), *IDS/UNDP Report*, 1991.
- Hoover, E. M., 1948, *The Location of Economic Activity* (McGraw-Hill, New York).
- Hulten, Charles R. and Robert M. Schwab (1984), "Regional Productivity Growth in U.S. Manufacturing, 1951-78", *The American Economic Review*, Vol. 74, No. 1, Pp. 152-162.

- Hulten, Charles R. and Robert M. Schwab (1991), "Public Capital Formation and the Growth of Regional Manufacturing Industries", presented at the Productivity Workshop of the N.B.E.R. Summer Institute, July.
- IIFT (1990). Exports Processing Zones in India: A Case Study of Kandla Free Trade Zone. Indian Institute of Foreign Trade Occasional Paper. New Delhi.
- ILO & UNCTC (1988). Economic and social effects of multinational enterprises in export processing zones. International Labor Office: Geneva
- Industrial Estate Authority of Thailand, Annual Report (2012), Eco Industrial Estate & Networks
- International Labour Organization (1998). Labour and Social Issues Relating to Export Processing Zones. Report for Discussion at the Tripartite Meeting of Export Processing Zones-Operating Countries. Geneva.
- International Labour Organization (2002). Employment and social policy in respect of export processing zones (EPZs). 285th Session, Geneva.
- International Labour Organization. (2003). "ILO Database on Export Processing Zones." ILO Sectoral Activities Department.
- Jamaica Logistics (2014), Special Economic Zones Green Paper, Policy for the Establishment of Special Economic Zones under the Jamaica Logistics Hub Initiative, Ministry of Industry, Investment and Commerce
- James, S. (2009). Incentives and Investment: Evidence and Policy Implications, Investment Climate Advisory Services Paper, World Bank Group, Washington DC
- Jao, Y.C. & Leung, C.K. (1986). China's special economic zones: Policies, problems, and prospects. Hong Kong: Oxford University Press.
- Jenkins, R., Kennedy, L., Mukhopadhyay, P., Pradhan, K.C. (2015). Special economic zones in India: Interrogating the nexus of land, development and urbanization. Environment and Urbanization ASIA 6 (1), pp. 1-17
- Johansson, H. (1994), "The Economics of Export Processing Zones Revisited" in Development Policy Review, vol. 12, 3 87-402.
- Kaplinsky, R. (1993): "Export Processing Zones in the Dominican Republic: Transforming Manufactures into Commodities," World Development 21(11): 1851-1865.
- Kayne, J. (1999). State Entrepreneurship Policies and Programs. Kauffman Center for Entrepreneurial Leadership, Ewing Marion Kauffman Foundation.
- Kennedy, L. and Zerah, M.-H., (2008) "The Shift to City-Centric Growth Strategies: Perspectives from Hyderabad and Mumbai, " Economic and Political Weekly, Special Article, 43(39), pp. 110-117.
- Knoth, C. (2000). Special economic zones and economic transformation: The case of the People's Republic of China. Unpublished Ph.D. dissertation, University of Konstanz. Retrieved August
- Komarovski Viktor and Bondaruk Viktor (2013), The Role of the Concept of Growth Poles for the Regional Development, Journal of Public Administration, Finance and Law, pp.1-4
- Krugman, P. (1992). Geography and trade, MIT press.
- Krugman, P. and A. Venables. (1996), "Integration, Specialization, and Adjustment." European Economic Review 40: 959-67.
- Kusago Takayoshi and Tzannatos Zafiris, (1998), Export Processing Zones: A Review in Need of Update, Social Protection Discussion Paper No. 9802, Social Protection Group Human Development Network The World Bank Washington, DC

- Lai, H. H. (2006). North Korean development and international cooperation: SEZs and foreign investment in China: Experience and lessons for North Korean development. *Asian Perspective*, 30(3), 69–98.
- Laird James, Venables Anthony. (2017), Transport investment and economic performance: A framework for project appraisal, *Transport Policy*, Volume 56, May 2017, Pages 1-11
- Lall, Sanjaya and Rajneesh Narula, (2004). " FDI and its role in economic development: Do we need a new agenda? ", *The European Journal of Development Research*, 16, 3, pp.447-464
- Lall, Sanjaya, (2000). " FDI and development: policy and research issues in the emerging context ", Working Paper, No. 43, Queen Elizabeth House, University of Oxford
- Lasuen, J. R. (1969), "On growth poles", *Urban Studies*, 6 (2), 137-161.
- Levien M.. (2011), Special Economic Zones and Accumulation by Dispossession in India, *Journal of Agrarian Change*, Volume 11, Issue 4, Pages 454–483
- Library of the European Parliament (2013), Establishing Free Zones for regional development
- Lichtenstein, G.A. & Lyons, T.S. (2001). The Entrepreneurial Development System: Transforming Business Talent and Community Economies. *Economic Development Quarterly*, 15 (1), 3-20.
- Lin, S. and P. Warr (1993): China's Special Economic Zones: A Successful Experiment? Australian National University.
- Litman, T. (2003). Measuring Transportation: Traffic, mobility and accessibility. *ITE Journal*, 73(10), p.pp.28-32.
- Litwack John and Qian Yingyi, 1998, Balanced or Unbalanced Development: Special Economic Zones as Catalysts for Transition, *Journal Of Comparative Economics*, 26, 117–141, Article No. JE971502
- Loraine Kennedy, (2009), Large-Scale economic and Infrastructure projects in India's metropolitan cities. New policies and practices among competing subnational states. The 4th International Conference of the International Forum on Urbanism (IFoU) 2009 Amsterdam/Delft The New Urban Question – Urbanism beyond Neo-Liberalism, pp.1057
- Luger, M. and Bae, S. (2005), 'The Effectiveness of State Business Tax Incentive Programs: The Case of North Carolina.' *Economic Development Quarterly*, Vol. 19 (4).
- M.G. Lloyd & B.D. Mcdougall (1984) Free Zones in the United Kingdom, *Local Government Studies*, 10:6, 39-51.
- Madani Dorsati (1999), A Review of the Role and Impact of Export Processing Zones, Policy Research Working Paper 2238, The World Bank Development Research Group, pp.84-85
- Maex, R (1983). Employment and multinationals in Asia export processing zones, Multinational Enterprises Programme Working Papers, Research on Employment Effects of Multinational Enterprises, Working Paper No 26, International Labour Office (ILO).
- Markusen, Ann R. (1996). "Sticky Places in Slippery Space: A Typology of Industrial Districts." *Economic Geography* 72 (3): 293–313.
- Marshall, A. (1890). *Principles of economics*, Prometheus Books.

- Martin, R. and P. Sunley (2003). "Deconstructing clusters: chaotic concept or policy panacea?" *Journal of economic geography* 3(1): 5-35.
- Martinek Madeleine (2014), *Special Economic Zones in China and WTO: Bleak or Bright Future?* *Special Economic Zones, ZChinR*, p. 1
- Matusz. S. (1997). "Adjusting to Trade Liberalization". Draft of Chapter three of the 1997 *Global Economic Prospects*, the World Bank.
- McCalla, Robert J. (1990), "The Geographical Spread of Free Zones Associated with Ports", In: <<Geoforum>>, Vol. 21, No. 1, Pergamon Press Plc., p. 122.
- Meardon, S. J. (2001). "Modeling agglomeration and dispersion in city and country: Gunnar Myrdal, Francois Perroux, and the new economic geography." *American Journal of Economics and Sociology* 60(1): 25-57.
- Melo de Jaime and Robinson Sherman (2015), *Productivity and externalities: models of export-led growth. Modeling Developing Countries' Policies in General Equilibrium*: pp. 43-70.
- Meng Guangwen (2003), *The Theory and Practice of Free Economic Zones: A Case Study of Tianjin, People's Republic of China*, Ruprecht-Karls University of Heidelberg, Germany
- Menon, S.N. & Mitra, S.K. (2009). *Special economic zones: The rationale*, Occasional Paper 16, *Special Economic Zones: Promise, Performance and Pending Issues*, Centre for Policy Research, New Delhi.
- Miyoshi T. (1997), *Success and failures associated with growth poles strategy*, <http://miyotchi.tripod.com/dissert.htm>, January 2013.
- Moberg L (2015), *The political economy of special economic zones*, *Journal of Institutional Economics*, p.6-7
- Mohiuddin M, Regniere M, Su A, Su Z. (2014), *The special economic zone as a locomotive for green development in China*. *Asian social science*.
- Moran, T. (1998), *Foreign Direct Investment and Development*, Institute for International Economics, Washington, DC, cited in Saggi, K. 2002, 'Trade, Foreign Direct Investment and Technology Transfer: A Survey', *The World Bank Research Observer*, Vol. 17 (2): 191- 235.
- Morisset, J. and Pirnia, N. (2000), 'How Tax Policy and Incentives affect Foreign Direct Investment: A Review', *World Bank Policy Research Working Paper 2509*, December 2000.
- Morrison, Catherine J. (1989), "Unraveling the Productivity Growth Slowdown in the U.S., Canada and Japan: The Effects of Subequilibrium, Scale Economies and Markups", *National Bureau of Economic Research Working Paper #2993*, June.
- Mundell, R. (1957): *International Trade and Factor Mobility*. *American Economic Review* 47: 321- 335.
- Munnell, Alicia H. (1990), "How Does Public Infrastructure Affect Regional Economic Performance", *New England Economic Review*, Federal Reserve Bank of Boston, Sept./Oct., pp. 11-32.
- Murayama, M. & Yokota, N (2008), *Revisiting labour and gender issues in export processing zones : The cases of South Korea, Bangladesh and India*. IDE Discussion Paper 174, Institute of Developing Economies, Japan External Trade Organization (IDE-JETRO).
- Myrdal, G. (1957), *Economic Theory and Underdeveloped Regions* (Methuen, London).

- National Commission on Entrepreneurship (2002). American Formula for Growth: Federal Policy and the Entrepreneurial Economy, 1958-1998. Retrieved May 18, 2006.
- Nishitaten, S., (1983). China's Special Economic Zones: Experimental Units for Economic Reform. *Int'l & Comp. L. Q.*, pp. 175-185
- Osborne, M. (1986): China's Special Economic Zones. Paris
- OECD (2009), Stocktaking of Good Practices for Economic Zone Development MENA-OECD Good Practice, Background document for Working Group 1, p.1-54
- OECD (2010), "Designing Economic Zones for Effective Investment Promotion", Working Group 1: Investment Policies and Promotion , Amman
- OECD (2015), Economic Surveys France, Overview, p.52
- OECD (2017), Tracking Special Economic Zones in the Western Balkans: Objectives, Features and Key Challenges, p. 14-17, 46-47
- Oman, C. (1999), Policy Competition for Foreign Direct Investment: A Study of Competition among Governments to attract FDI, OECD Development Centre, Paris
- Omar K and Stoeber W. (2008), The role of technology and human capital in the EPZ life-cycle, *Transactional Corporations*, Vol 17, No. 1, p.143-144
- Ortega, A.A., Aciego, J.M.A.E., Hermida, M.C.H. (2015). Mega-regions in the Philippines: Accounting for special economic zones and global-local dynamics. *Cities* 48, pp. 130- 139
- Paelinck, J. (1972), "Programming a viable minimal investment industrial complex for a growth centre", in *Growth Centres in Regional Economic Development*, Ed. N. M. Hansen (Free Press, New York), pp.139-159.
- Pages, E.R. (2005). Building Systems for Entrepreneur Support. *Economic Development America*. U.S. Department of Commerce, Economic Development Administration.
- Pakdeenurit P., Suthikarnnarunai N., IAENG, and W. Rattanawong (2014). "Special Economic Zone: Facts, Roles, and Opportunities of Investment", *Proceedings of the International MultiConference of Engineers and Computer Scientists 2014 Vol II, IMECS 2014*, March 12 - 14, 2014, Hong Kong
- Palit Amitendu, Bhattacharjee Subhomoy (2008), *Special Economic Zones in India: Myths and Realities*, p.10
- Pan, W.H., Ngo, X.T. (2016). Endogenous growth theory and regional performance: The moderating effects of special economic zones. *Communist and Post-Communist Studies* 49 (2), pp. 113-122
- Papadaskalopoulos A. and Christofakis M. (2007), The GDP revision and the spatial disparities in Greece: Comparative presentation of disparities before and after revision and main policy implications, *Statistical Review*, 3 (1), pp. 14-31.
- Paterson Philip (2005), *Central America/ Caribbean: Trade zone pros and cons*, Oxford Analytical Daily Brief
- Perroux, F. (1955). "Note sur la notion de pôle de croissance." *Economie appliquée* 7(1-2): 307-320. (Translated by Mette Monsted, (1974).
- Petrakos G. (2009), Regional Inequalities and Selective Development: Economic Dynamics of Space and Conditions for an Efficient Regional Policy Space and Economic Crisis, in *25 Papers on Planning for Development in Space (in Greek)*, Volos: University of Thessaly Editions, pp. 359-393.
- Petrakos G. and Psycharis J. (2004), *Regional Development in Greece Athens: Kritiki*.

- Pinnock Fritz and Ajagunna I. (2014), Creating new economic zones A paradigm shift from transshipment to logistics hub, <http://www.caribbean-maritime.com/index.php/latest21/212-economic-zones.html>, last retrieved 4/10/17
- Porter, M. E. (1998), Clusters and the new economics of competition, Harvard Business Review Boston.
- Porter, M. E. (2000), 'Location, Competition, and Economic Development: Local Clusters in a Global Economy', *Economic Development Quarterly*, 14(1): 15-34.
- Punj Amita (2013), Development of special economic zones and its impact on labour rights and livelihood in national capital region, University of Delhi, Chapter 4, p.211-2
- Quigley J.M. (2008), Urbanization, Agglomeration, and Economic Development Working Paper No. 19, The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank.
- Ravindra Tripathi. (2015), Special economic zone: evaluation of incentives and performance, *International Journal of Applied Research* 2015; 1(6): 173-176
- Rhee, Y. and T. Belot (1990): Export Catalysts in Low-income Countries. Washington, World Bank Discussion Papers, No. 72.
- Rhee, Y.W., K. Katterbach and J. White. (1991), Free Trade Zones in Export Strategies. Industry Series Paper No. 36. Industry Development Division, the World Bank.
- Richardson H W. (1969), Elements of Regional Economics (Penguin, Harmondsworth, Middlesex)
- Robbins, L. (1932), An Essay on the Nature and Significance of Economic Science, London: Macmillan & Co.
- Rodrigue, J.P., Slack, B. & Notteboom, T. (2009). The Geography of Transport Systems. Routledge.
- Rosenthal, S. S. and W. C. Strange (2001). "The determinants of agglomeration." *Journal of urban economics* 50(2): 191-229.
- Sachs, J. (2005). The end of poverty. New York: Penguin.
- Schramm, C. (2005). The Importance of Networks and Capacity Building in Technology Transfer. Economic Development America. U.S. Department of Commerce, Economic Development Administration.
- Schumpeter, J. A. (1949), The Theory of Economic Development (Harvard University Press, Cambridge, Mass.).
- Schürmann, C., Spiekermann, K. & Wegener, M. (1997). Accessibility Indicators: Model and Report. SASI Deliverable D5. Institut für Raumplanung, Universität Dortmund.
- Scillitoe, J. L. and A. K. Chakrabarti (2010). "The role of incubator interactions in assisting new ventures." *Technovation* 30(3): 155-167.
- Scitovsky, T. (1954), "Two concepts of external economies", *Journal of Political Economics*, 62, 143-151.
- Seshadri, T. and V. H. Storr (2010), 'Knowledge problems associated with creating export zones', *The Review of Austrian Economics*, 23(4): 362.
- Shah, K. and Rivera, J., (2007), Export Processing Zones and Corporate Environmental Performance in Emerging Economies: The Case of Oil, Gas and Chemical Sectors of Trinidad and Tobago, *Policy Sciences* 40(4):265-85
- Shapero, A. (1984). The Entrepreneurial Event. In C.A. Kent (Ed.), *The Environment for Entrepreneurship* (pp. 21-40). Lexington, MA: D.C. Heath and Company.

- Sibirskaya, E. Yamykh, E. Eldyaeva, N., Dubrova, T. & Oveshnikova, L. (2016). Strategy of Systemic Development of Entrepreneurial Infrastructure of Regional Economy. *European Research Studies Journal*, 19(2), 239-262.
- Sit, V. S. F. (1985), 'The Special Economic Zones of China: A New Type of Export Processing Zone?', *The Developing Economies*, 23(1): 69-87.
- Sivalingam, G. (1994). The economic and social impact of export processing zones: The case of Malaysia. *Multinational Enterprises Programme No.66*, ILO, Geneva.
- Specific Annex D (1999), *Customs Warehouses and Free Zones, International Convention on the Simplification and Harmonization of Customs Procedures (Revised Kyoto Convention)*, World Customs Organization
- Spiekermann, K. & Neubauer, J. (2002). *European Accessibility and Peripherality: Concepts, Models and Indicators*. Nordregio WP 2002:9, SEK 150.
- Stel A. van (2006), *Empirical Analysis of Entrepreneurship and Economic Growth*, Springer, USA
- Stroeveva, O., Lyapina, I., Konobeeva, E. & Konobeeva, O. (2016). Effectiveness of Management of Innovative Activities in Regional Socio-Economic Systems. *European Research Studies Journal*, 19(2), 63-76.
- Suresh Babu M, (2007), *SEZs in India :Some Issues*, Dept. of Humanities, Indian Institute of Technology Madras
- Taylor Jill,(2006), *What makes a region entrepreneurial;? A review of the literature*, Center for Economic Development, Maxine Goodman Levin College of Urban Affairs Cleveland State University
- Theodoropoulos, S., Tassopoulos, E. (2014b). Public Private Partnership Contracts Financing by Covered Bonds. *European Research Studies Journal*, 17(3), pp. 17-36
- Theodoropoulos, S., Tassopoulos. E. (2014a). Residual Value and its Importance in Concession Agreements for Infrastructure Problems. *European Research Studies Journal*, 17(2), pp. 32-40
- Tkacheva, O.A., Batashova, A.F., Zhukova, I.B., Smakhtina, A.A. & Naumenko R.I. (2016). New Forms of Coal Industry Management. *European Research Studies Journal*, 19(2), pp. 144-150.
- Todd D. (1974), *An appraisal of the development pole concept in regional analysis*, *Environment and Planning A*, 1974, volume 6, pages 291 -306
- Tsertseil Juliya (2015), *The Clusters and Special Economic Zone: The Improvement in the Development of the Region*, *Journal of Global Economics*, 3:4, p.1-2
- Tuomi Krista (2012), *Review of Investment Incentives, Best Practise in Attracting Investment*, *International Growth Center*, p.7
- UNCTAD (2000), *Tax Incentives and Foreign Direct Investment: A Global Survey*, UNCTAD publication, Geneva.
- UNCTAD (2002), *World investment report 2002*, New York and Geneva: United Nations
- UNCTAD (2016) *United Nations Conference on Trade And Development, 2016, World Investment Report, Investor Nationality: Policy Challenges*, p.118-120
- UNIDO (1980). *Export Processing Zones in Developing Countries*. New York, USA.
- United Nations (2007). *Free Trade Zone and Port Hinterland Development*.
- United Nations Development Programme (UNDP) and the International Poverty Reduction Center in China (IPRCC) (2015), *If Africa builds nests, will the birds*

come?, Comparative Study on Special Economic Zones in Africa and China, Working Paper series, No.06.2015

- United Nations, Economic and Social Commission for Asia and The Pacific (ESCAP), (2005), Free Trade Zone and Port Hinterland Development, p.72-85,118-9
- Van Looy, B., Debackere, K. & Andries, P. (2003). Policies to stimulate regional innovation capabilities via university-industry collaboration: an analysis and an assessment. *R&D Management*, 33 (2), 209-229.
- Vickerman Roger (1995), Location, accessibility and regional development: the appraisal of trans-European networks, *Transport Policy*, Volume 2, Issue 4, October 1995, Pages 225-234
- Vittal, N. (1977). Export processing zones in Asia: some dimensions, Asian Productivity Org.
- Von Bargaen, P., Freedman, D. & Pages, E.R. (2003). The Rise of the Entrepreneurial Society. *Economic Development Quarterly*, 17 (4), 315-323.
- VTZ, Vazquez Tercero & Zepeda Abogados (2017), *Economic Zones in Mexico*, p.9-10
- Wang, G. (1988a): The Relaxed Rules of the SEZs. In: G. Wang: *China's Investment Laws*. New Directions. Singapore: 92-141.
- Wang, J. (2013), " The Economic Impact of Special Economic Zones; Evidence from Chinese Municipalities ", *Journal of Development Economics* 101: 133-147
- Wang, J., (2009). The Economic Impact of Special Economic Zones: Evidence from Chinese Municipalities. *London School of Economics*, pp. 1-45
- Wang, Z. and Wang F. (2005) Rethinking on the Puzzledom of the Growth - Pole Theory and Industrial Cluster Strategy, *Human Geography*, p.1
- Warr, P. (1985), "Export Processing Zones in the Philippines", ASEAN-Australian Economic Papers No. 20 (Canberra: ASEAN-Australian Joint Research Project).
- Warr, P. (1987), "Export Promotion Via Industrial Enclaves: The Philippines' Bataan Export Processing Zone" in *Journal of Development Studies*, vol. 23, No. 2, January 1987, 220-241.
- Warr, P. (1989), "Export processing zones: The economics of enclave manufacturing." *The World Bank Research Observer* 4(1): 65-88.
- Warr, P. (1993), "The potential for Export Processing Zones: Lessons from East Asia" in *Pacific Economic Bulletin*, vol. 8, No. 1, June 1993, 19-26.
- Watson, P. L. (2001), "Export Processing Zones: Has Africa Missed the Boat? Not Yet!" Africa Region Working Paper Series No. 17. World Bank, Washington, DC
- Wells, L. and Allen, N. (2001), 'Tax Holidays to Attract FDI: Lessons from Two 'Experiments'', Mimeo, Vol. 39, Harvard Business School, Cambridge, MA.
- Wong, K.Y., (1987). China's Special Economic Zone Experiment: An Appraisal. *Geografiska Annaler, Series B, Human Geography*, Vol. 69, No. 1, pp. 27-40
- World Bank (1992), 'Export Processing Zones', Policy and Research Series, 20, Washington, D.C.: The World Bank.
- World Bank (2008). *Special Economic Zones - Performance, lessons learned, and implications for zone development*.
- World Bank (2010), *Innovation Policy: A Guide for Developing Countries*. Washington, DC: World Bank Institute.
- World Bank Group (2016), *Special Economic Zones in the Dominican Republic: Policy Considerations for a more competitive and inclusive sector*, p.4-10

- WTO; IDE-JETRO. (2011), “Trade Patterns and Global Value Chains in East Asia: From Trade in Goods to Trade in Tasks”, (Geneva, Switzerland, World Trade Organization and Tokyo, Japan, Institute for Developing Economies-Japan External Trade Organization).
- Wulandari, S. (2012), “Special Economic Zones in Asia” Asia Monitor Resource Center (AMRC), pp.3-17.
- Xiangming Chen (1995), “The Evolution of the Free Economic Zones and the Recent Development of Cross-National Growth Zones”, In: <<International Journal of Urban and Regional Research>>, Vol. 19, p. 593
- Yehua Dennis Wei (2015), Spatiality of regional inequality, Applied Geography, p. 6
- Yeung, Yue-man, J. Lee and G. Kee (2009), " China's Special Economic Zones at 30 ", Eurasian Geography and Economics 50 (2): 222-40.
- Yusuf, S., and K. Nabeshima. (2006), Postindustrial East Asian Cities: Innovation for Growth World Bank and Stanford Economics and Finance.
- Yusuf, Shahid, K. Nabeshima, and S. Yamashita, eds. (2008), Growing Industrial Clusters in Asia: Serendipity and Science. Washington, DC: World Bank.
- Zeng D.Z. (2012), China’s special economic zones and industrial clusters: The engines for growth. Journal of international commerce, economics and policy 3: 1250016-1250028.
- Zeng D.Z. (2015), Global Experiences with Special Economic Zones Focus on China and Africa, Policy Research Working Paper 7240, World Bank Group, Trade and Competitiveness Global Practice Group, p.5
- Zeng D.Z. (2016), Special Economic Zones: Lessons from the Global Experience, PEDL Synthesis Series, No. 1, p. 10
- Zeng, D. Z. (2012), Putting the cart in front of the horse? Let's Talk Development: A Blog hosted by the World Bank's Chief Economist. April 2012.
- Zeng, D.Z. (2008), Knowledge, Technology and Cluster-based Growth in Africa. Washington, DC: World Bank.
- Zeng, D.Z. (2010), Building Engines for Growth and Competitiveness in China: Experience with Special Economic Zones & Industrial Clusters. Washington, DC: World Bank.
- Zeng, D.Z. (2011),. How Do Special Economic Zones and Industrial Clusters Drive China’s Rapid Development? World Bank, Working Paper 5583, pp. 1-51
- Zhang X, Moorman L, Ayele G (2011), Infrastructure and cluster development: A case study of Handloom weavers in Rural Ethiopia. Journal of development studies 47: 1869-1886.
- Zhang, Ming. (2008), “What Can Cities Do to Enhance Competitiveness? Local Policies and Actions for Innovation”, en breve, World Bank.
- Zhong, Jian, et al., eds. (2009). Annual Report on the Development of China’s Special Economic Zones. Beijing: Social Sciences Academy Press
- Zohir, S. (2011). Regional differences in poverty levels and trends in Bangladesh: Are we asking the right questions? Dhaka: Economic Research Group.

Ελληνόγλωσση

- Γαβανάς Ν. (2012), Προσπελασιμότητα και ισόρροπη ανάπτυξη: Παράμετροι διαμόρφωσης υποδείγματος προσπελασιμότητας για τις περιφέρειες της Νότιο – Ανατολικής Ευρώπης, ERSA–GR 10ο Τακτικό Επιστημονικό Συνέδριο, Θεσκη, σελ. 1
- Δεληθέου Β. (2016), Σημειώσεις στο Μάθημα "Οργάνωση και Οικονομικά της Αυτοδιοίκησης", σελ. 106-114
- Ίδρυμα Φρίντριχ Νάουμαν για την Ελευθερία (2016), Νησίδες Ελευθερίας και Ανάπτυξης Πρόταση για τη Λειτουργία Ειδικής Οικονομικής Ζώνης στην Ελλάδα.
- Κόνσολας Ν. (2014), Μία πρόταση για ένα χωροθετικό και αναπτυξιακό μεσοπρόθεσμο πρόγραμμα, Συλλογικός Τόμος της Ελληνικής Ένωσης Τραπεζών με θέμα: " Ανταγωνιστικότητα για ανάπτυξη: Προτάσεις πολιτικής" σελ. 524-529
- Λαδιάς Χ. (2015), Σημειώσεις Μαθήματος "Ειδικά Θέματα Περιφερειακής Πολιτικής", 1η Διάλεξη, σελ. 30
- ΣΕΣΜΑ (2014) Σύνδεσμος Εταιρειών Συμβούλων Μάνατζμεντ Ελλάδος, Χρηματοδότηση μέσω καινοτόμων χρηματοδοτικών εργαλείων στη νέα προγραμματική περίοδο 2014-2020, σελ. 3
- Τσιούρας Αθ. (2016), Νομικός Σύμβουλος ΚΕΦΙΜ, Πρόταση για Ειδικές Οικονομικές Ζώνες στην Ελλάδα, άρθρο στις 1/3/16 στην ιστοσελίδα www.liberal.gr (<http://www.liberal.gr/arthro/35500/apopsi/arthra/protasi-gia-eidikes-oikonomikes-zones-stin-ellada.html>)

Διαδικτυακές Πηγές

- <http://par-la-bande.blogspot.gr/2010/09/entretien-avec-edmond-baudoin-3eme.html>
Last retrieved: 4/10/17
- https://www.nbg.gr/el/business/liquidity-financing/working-capital-financing/anakykloumenes_xrhmatothseis
- Khanna Parag, <https://www.paragkhanna.com/home/2016/3/9/special-economic-zones>, last retrieved:2/10/2017
- www.etvavipe.gr/el/Periballon/Perivalodikiadeiodotisi.aspx

Παράρτημα 2 : Φορολογικά Κίνητρα ΕΟΖ στην Κίνα

Παρακάτω παρατίθενται τα φορολογικά κίνητρα που αφορούν τις ΕΟΖ στην Κίνα σύμφωνα με τον Osborne (1986:178).

1. Φόρος εισοδήματος	
a) Άμεσες πωλήσεις	Στις ΕΟΖ δεν υπάρχει τοπική προσαύξηση. Τα εισοδήματα στη Κίνα (τόκοι, δικαιώματα, αμοιβές αδειών...) υπόκεινται σε φόρο παρακράτησης 20%. Ωστόσο, το ποσοστό αυτό μπορεί να μειωθεί στο 10 τοις εκατό ή το 0 τοις εκατό για τις συμβάσεις που περιλαμβάνουν προηγμένη τεχνολογία, τεχνικά δεδομένα, τεχνική κατάρτιση.
b) Κοινοπραξία μετοχικού κεφαλαίου	Ο συντελεστής φόρου εισοδήματος ορίζεται στο 15 τοις εκατό χωρίς καμία τοπική προσαύξηση. Οι επιχειρήσεις που λειτουργούν πριν από το 1985 ή επενδύουν περισσότερα από 5 εκατομμύρια δολάρια με τη χρήση προηγμένης τεχνολογίας ή εκείνες που λειτουργούν μεγάλο χρονικό διάστημα ή θεωρούνται ιδιαίτερα επιθυμητές, μπορούν να υποβάλουν αίτηση για εξαίρεση για τα τρία πρώτα έτη κέρδους ή μείωση 20-50 τοις εκατό (Shenzhen) ή αυτή η απαλλαγή μπορεί να επεκταθεί έως και πέντε χρόνια (Xiamen). Οι επενδυτές, των οποίων τα κέρδη επανεπενδύονται για τουλάχιστον πέντε χρόνια, μπορούν να υποβάλουν αίτηση για μείωση / απαλλαγή από τον φόρο επί των επανεπενδυθέντων κερδών.
c) Επιχειρήσεις που ανήκουν εξ ολοκλήρου στο εξωτερικό	Επιτρέπεται να εγκατασταθούν σε ΕΟΖ. Απολαμβάνουν βασικά την ίδια μεταχείριση με τις εγχώριες επιχειρήσεις.
2. Ταχεία απόσβεση	Ταχύτερη απόσβεση μπορεί να χορηγηθεί σε κοινοπραξίες εντός της ΕΟΖ.
3. Φόρος Εμβασμάτων	Καμία παρακράτηση φόρου.
4. Φόρος εισαγωγών	Τα επενδυτικά αγαθά και οι πρώτες ύλες απαλλάσσονται. Τα καταναλωτικά αγαθά μπορούν να απολαύσουν ένα καθορισμένο μείωσης / απαλλαγής του φόρου εισαγωγής.
5. Φόρος εξαγωγών	Δεν εισπράττεται φόρος για τα εμπορεύματα που εξάγονται ή παραδίδονται εντός των ΕΟΖ. Εντούτοις, τα αγαθά που παραδίδονται στην εγχώρια αγορά υπόκεινται σε φόρο κατά την εξαγωγή τους.
6. Εμπορικός και Βιομηχανικός Ενοποιημένος Φόρος	i) Εισαγωγές για κατασκευές ή παραγωγή. ii) εύλογο ποσό για προμήθειες γραφείου iii) Μέσα μεταφοράς που εισάγονται από αλλοδαπούς αντιπροσώπους για δική τους χρήση. iv) Τα τρόφιμα και τα ποτά που εισάγονται για τους τουρίστες και τα εστιατόρια μπορούν να εξαιρεθούν από τον εν λόγω φόρο - 50% μείωση του φόρου που τίθεται για τα εισαγόμενα προϊόντα υψηλής φορολογίας - Εάν τα εμπορεύματα κατασκευάζονται κυρίως για εξαγωγικούς σκοπούς, δεν εισπράττεται ο φόρος σε επίπεδο εργοστασίου, εκτός από μερικούς τύπους εμπορευμάτων. - Στο Shenzhen, οι δημοτικές αρχές μειώνουν το ποσοστό του φόρου, όταν απαιτείται.
7. Τοπικοί Φόροι	Δεν εισπράττεται τοπική φόρος επί του καθαρού εισοδήματος.
8. Προσωπικοί Φόροι	Το φορολογητέο εισόδημα μπορεί να διατεθεί ελεύθερα χωρίς παρακράτηση φόρου. Επιπλέον, οι ξένοι υπάλληλοι απολαμβάνουν μείωση / απαλλαγή από τον φόρο εισαγωγής στις καθημερινές τους ανάγκες ζωής.
9. Ειδικές συνθήκες για Κινέζους Επενδυτές	Στο Xiamen της Ταϊβάν, οι επενδυτές που επιθυμούν να ασκήσουν επιχειρηματικές δραστηριότητες στο SEZ θα απολαύουν ειδικής προνομιακής μεταχείρισης στον φόρο εισοδήματος επιχειρήσεων. Επιπλέον, δεν θα επιβληθεί φόρος εισοδήματος στους ξένους εργαζομένους σε οποιαδήποτε κινεζική επένδυση.

Παράρτημα 3 : Εργαλεία Αξιολόγησης ΕΟΖ (SWOT Ανάλυση, Κόστους Οφέλους, Λογικού Πλαισίου)

α) SWOT Ανάλυση

Σύμφωνα με μια μελέτη του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών (United Nations - ESCAP, 2005), όταν οι τάσεις των άμεσων ξένων επενδύσεων έχουν χαρτογραφηθεί και αναλυθεί, το προφίλ της γεωγραφικής κατανομής και τα επενδυτικά χαρακτηριστικά της ΕΟΖ καθώς και το εσωτερικό της πρέπει να αναλυθούν. Ο καλύτερος τρόπος για να γίνει αυτό είναι η συστηματική διεξαγωγή ανάλυσης SWOT. Αυτή η ανάλυση - επίσης γνωστή ως «έλεγχος θέσης» - θα συμβάλει στην κατανόηση των θετικών και αρνητικών πτυχών της ΕΟΖ ως επενδυτικό τόπο. Θα αποτελέσει επίσης τη βάση για ανταγωνιστική συγκριτική αξιολόγηση. Ο εντοπισμός αδυναμιών στο επενδυτικό περιβάλλον χρησιμεύει επίσης ως βάση για την ανάπτυξη ή την προσαρμογή των στρατηγικών περιφερειακής ανάπτυξης και για την προώθηση περαιτέρω πολιτικών και κανονιστικών αλλαγών.

Το βασικό πλεονέκτημα μιας ανάλυσης SWOT είναι ότι είναι μια δυναμική αξιολόγηση της ΕΟΖ. Σε αντίθεση με μια ανάλυση των τάσεων των άμεσων ξένων επενδύσεων, η οποία είναι ουσιαστικά προς τα πίσω και επικεντρώνεται στις τάσεις κατά τα τελευταία έτη, η ανάλυση SWOT ενσωματώνει τις επερχόμενες εξελίξεις - τις ευκαιρίες και τις απειλές - που θα επηρεάσουν τη μελλοντική ανταγωνιστικότητα μιας τοποθεσίας.

ΒΗΜΑ 1: Προσδιορισμός των πλεονεκτημάτων και των αδυναμιών της τοποθεσίας. Τα πλεονεκτήματα και οι αδυναμίες μιας τοποθεσίας πρέπει να αξιολογούνται από την οπτική γωνία των επενδυτών: γιατί είναι μια θέση ελκυστική ως πιθανή τοποθεσία επένδυσης; Η συλλογή αυτών των πληροφοριών γίνεται με βάση ενός ερωτηματολογίου θέσης, με κριτήρια που καθορίζουν την επιλογή για μια τοποθεσία (τεχνική, οικονομικοί και άυλοι παράγοντες).

ΒΗΜΑ 2: Προσδιορισμός ευκαιριών και απειλών. Ποιες είναι οι βασικές τάσεις και οι εξελίξεις που είναι αναδυόμενες; Αυτά μπορεί να είναι είτε θετικά (ευκαιρίες) είτε αρνητικά (απειλές) και μπορεί να είναι εσωτερικής ή εξωτερικής προέλευσης, αλλά έχουν τη δυνατότητα να επηρεάσουν τα δυνατά σημεία και αδυναμίες της ΕΟΖ.

Η ανάλυση SWOT εξηγεί λεπτομερώς τα πλεονεκτήματα και τις αδυναμίες της τοποθεσίας, τις ευκαιρίες και τις απειλές. Η αξιολόγηση αυτή πρέπει να κάνει διάκριση μεταξύ εσωτερικών και εξωτερικών ευκαιριών και απειλών. Επίσης εξηγεί τη συγκεκριμένη βιομηχανική ή την εν γένει οικονομική δυναμική που υποκρύπτεται στις εξωτερικές ευκαιρίες και απειλές. Τέλος εντοπίζει βασικές αδυναμίες που πρέπει να αντιμετωπιστούν, όπως πολιτικά ή ρυθμιστικά εμπόδια που πρέπει να εξαλειφθούν μέσω ενός διαρκούς διαλόγου με την κυβέρνηση που υποστηρίζει τη βελτίωση του επενδυτικού κλίματος.

β) Ανάλυση Κόστους Οφέλους

Σύμφωνα με τον Eingereicht von Claus Knoth (2000) το σημείο εκκίνησης της ανάλυσης κόστους-οφέλους είναι ότι η ανάπτυξη μιας ΕΟΖ μπορεί να ερμηνευθεί ως ένα επενδυτικό σχέδιο. Πρώτα απ' όλα, η κυβέρνηση πρέπει να επενδύσει οικονομικούς πόρους στην ανάπτυξη της υλικής υποδομής και των νέων εγκαταστάσεων. Το εργατικό δυναμικό, οι πρώτες ύλες και το κεφάλαιο της χώρας υποδοχής χρησιμοποιούνται στην κατασκευή της ΕΟΖ και πρέπει να τεθεί το ερώτημα εάν αυτή είναι η βέλτιστη χρήση των πόρων της χώρας. Έπειτα, υπάρχουν διάφορες επιπτώσεις, εκούσιες είτε ακούσιες, που προέρχονται από το έργο. Όλα αυτά τα αποτελέσματα πρέπει να αναλυθούν με περισσότερη λεπτομέρεια. Ο ερευνητής πρέπει να βρει έναν τρόπο μέτρησης των θετικών και αρνητικών επιπτώσεων και να τα καταστήσει συγκρίσιμα. Μόνο τότε είναι δυνατόν να δούμε αν τα οφέλη είναι μεγαλύτερα από το κόστος και αν το έργο καλύπτει το κόστος ευκαιρίας. Εάν το έργο δεν καλύπτει το κόστος ευκαιρίας τότε υπάρχουν και άλλα εναλλακτικά έργα που θα χρησιμοποιούσαν τους πόρους πιο αποτελεσματικά.

Οι Lin και Warr (1993) προσπάθησαν να αξιολογήσουν την επιτυχία των ΕΟΖ με την πραγματοποίηση μιας ανάλυσης Κόστους - Οφέλους για την ΕΟΖ Shenzen της Κίνας. Εκτίμησαν χωριστά τα καθαρά οφέλη των ξένων εταιρειών και των εγχώριων επιχειρήσεων στην ΕΟΖ και στη συνέχεια να εξέτασαν τα συνολικά αποτέλεσμα. Ο Chen (1993), σύμφωνα με την υπόψη ανάλυση διέκρινε τα κάτωθι στοιχεία:

Οφέλη:

- Κέρδη από συναλλαγματικές ισοτιμίες (αποτιμώμενες στην κοινωνική ισοτιμία).
- Απασχόληση (διαφορά μεταξύ των εισοδημάτων των μισθών στη ζώνη και στην υπόλοιπη χώρα).
- Μεταφορά τεχνολογίας (ο Chen δεν εξηγεί πώς υπολογίζονται οι τιμές).
- Φορολογικά έσοδα και ασφάλιστρα.
- Μερίδιο καθαρού κέρδους των εταίρων της κινεζικής κοινής επιχείρησης.

Κόστη:

- Δαπάνες υποδομής.
- Διοικητικές δαπάνες.
- Ηλεκτρική ενέργεια.

Κατά τον Hek (2013), υπάρχει διάκριση των ωφελειών σε άμεσα (οικονομικά κίνητρα, φορολογικά κίνητρα, καλύτερες υποδομές) και έμμεσα οφέλη (δημιουργία απασχόλησης, ταχύτερο χειρισμό αγαθών, βελτίωση δεξιοτήτων, μεταφορά τεχνογνωσίας) και στα κόστη σε άμεσα (κόστος γης, υποδομές, επιβάρυνση εδάφους, ανάπτυξη των ακινήτων) και έμμεσα κόστη (εκπαίδευση, έκθεση).

γ) Ανάλυση Λογικού Πλαισίου (logical framework analysis)

Η Ανάλυση Λογικού Πλαισίου είναι ένα αναλυτικό εργαλείο διαχείρισης που μπορεί να βοηθήσει τους σχεδιαστές να αναλύσουν την υπάρχουσα κατάσταση κατά την προετοιμασία του έργου, να δημιουργήσουν μια λογική ιεραρχία των μέσων και ποιοι στόχοι θα επιτευχθούν, εντοπίσουν τους δυνητικούς κινδύνους με βιώσιμα αποτελέσματα, να καθορίσουν τον τρόπο παρακολούθησης των αποτελεσμάτων, να παρουσιάσουν μια σύνοψη του έργου σε πρότυπη μορφή, να παρακολουθήσουν και να αναθεωρήσουν τα έργα κατά το στάδιο της εφαρμογής (United Nations - ESCAP, 2005).

Αυτό το εργαλείο επιμερίζεται σε δύο μέρη, πρώτα είναι η προσέγγιση που περιλαμβάνει ανάλυση προβλημάτων, ανάλυση για τον ενδιαφερόμενο, ανάπτυξη ιεραρχίας στόχων και στη συνέχεια επιλογή κατάλληλης στρατηγικής. Τα αποτελέσματα στη συνέχεια τοποθετούνται σε μια μήτρα, η οποία συνοψίζει τι σκοπεύει να κάνει το έργο, πώς και ποιες είναι οι βασικές υποθέσεις καθώς και πώς θα παρακολουθούνται και θα αξιολογούνται τα αποτελέσματα. Ένα παράδειγμα αυτής της ανάλυσης σε ΕΟΖ δίνεται παρακάτω:

Κατηγορία	Αποτελέσματα	Δείκτες και μέτρα εκτέλεσης (βασική γραμμή & στόχοι)	Μέσα επαλήθευσης (πηγές δεδομένων, μέθοδοι συλλογής, περιοδικότητα)	Υποθέσεις (εξωτερικοί παράγοντες)
Επίπτωση (Χρονικό διάστημα 10 ετών)	Εθνική βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη & μείωση της φτώχειας			
Σκοπός (Χρονοδιάγραμμα 4 ετών)	Αύξηση συμμετοχής στο Διεθνές εμπόριο	Αριθμός ΕΟΖ Αύξηση Εθνικού ΑΕΠ Όγκος κυκλοφορίας / εμπορίου έχει αυξηθεί	Ετήσια Εθνικά Στατιστικά Στοιχεία Φορολογικές δηλώσεις Αριθμός υπαλλήλων	Τα δεδομένα είναι ήδη συγκεντρωμένα. Πραγματική συνεισφορά ΕΟΖ μπορεί να απομονωθεί από τα συνολικά δεδομένα
Αναμενόμενη επιτυχία (Χρονοδιάγραμμα 2 ετών)	Η εγκαθίδρυση της ΕΟΖ	Αριθμός Εταιρειών στην ΕΟΖ ΑΕΠ περιοχής αυξήθηκε Όγκος κυκλοφορίας / εμπορίου αυξήθηκε	Ετήσια Εθνικά Στατιστικά Στοιχεία Αριθμός υπαλλήλων	Ζήτηση για ΕΟΖ υπάρχει. Οι σχετικοί νόμοι διευκολύνουν την εκτέλεση

Πηγή: (United Nations - ESCAP, 2005).